

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

IVRIS CANONICI|| SEV PONTIFICII|| PARTITIONES,||

Grégoire, Pierre

[Frankfurt], 1595

VD16 G 2996

Lib. 4.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63677](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63677)

DE SVCCESIONIBVS A

SCHOLIA.

AB INTESTATO.

TIT. XXIII.

CAPVT I.

Continuatio, & de successione clerici.

Testamento non existente, vel eo inu-
tili, succeditur defuncto ab intestato,
per proximiores sanguine coniunctos.
a At in clericis, presbyter, qui nihil habue-
rit tempore promotionis ad ecclesiasti-
cum ordinem, quaesita ex ecclesiae fructi-
bus, vel occasione ecclesiae, tenetur eccle-
siae relinquere; *b* si tamen aliunde acqui-
sierit, consanguineis relinquuntur. *c* Be-
neficia autem & alia bona ecclesiastica,
nullo iure consanguinitatis ad proximos
deferuntur. *d* Et haec de successione inte-
stati quod pertinet ad ius pontificium suf-
ficiant, reliqua poterunt de aliorum suc-
cessionibus ex iure ciuili inuari. *e*

- a* c. 1. de successione ab intesta. lib. 3. tit. 27.
b c. 1. 2. 3. 4. de peculio clericor. lib. 3. tit. 26.
c quia nos, c. requisisti, de testa. ca. fina. 12.
d 9. 4. c. 1. de successio. ab intesta. qui pra-
sumuntur de rebus ecclesiae quaesita, ca. 1.
12. q. 1. ut dicitur de emtis a muliere tem-
pore matrimonii, qua praesumuntur ex bo-
nis mariti quaesita, l. etiam, C. de donatio.
inter vir. & vxor. l. Quintus Mutius, co-
ti. P. Contra hanc praesumptionem tamen
admittitur probatio, can. sint manifesta,
12. q. 1. can. 1. & 2. 12. q. 4.
e ca. 1. 12. q. 4.
d c. 1. de praebend. lib. 3. tit. 5. ca. apostolica,
8. q. 1. cap. praesentium, c. conquerente, c. ex
transmissa, de filius presbyter.
e vide qua nos diximus in Syntag. iur. lib.
44. & 45.

Finis libri tertii.

INSTITVTIONVM

I VRIS PONTIFICII

LIBER QVARTVS.

DE CRIMINIBVS IN GENERE.

TITVLVS PRIMVS.

CAPVT I.

1 *Continuatio.*2 *Dispositio futurae tractationis.*

POST tractationem obligationum, quae
ex conuentionibus & consensu expre-
so vel tacito obligatorum nascuntur, di-
cedum est de obligationibus ex delicto vel
quasi ortis, seu de delictis & poenis illo-
rum; maxime in quantum exigit ius ponti-
ficium, habita ratione personarum & ac-
tionum ecclesiasticarum. de reliquis e-
nim, quae inter laicos considerantur alibi
sufussime ex iure ciuili disputatum est. *a*

D Methodi autem facillioris gratia, & vt
memoriae consulamus promtiori, totam
futuram tractationem sic paucis conclu-
demus. Clerici, aut delinquant, aut quasi
delinquant poenamque merentur, aut in
ordinibus suscipiendis, aut post ordines su-
sceptos; In ordinibus suscipiendis peccat,
vel quia ipsi ex sua persona non sunt ido-
nei ad suscipiendum, *b* vel quia a persona
accipiunt ad conferendum non idonea;
c vel quia non bene ordinantur. *d* Post
ordines vero susceptos delinquant, vel in
cura & sollicitudine accepti ordinis & mi-
nisterii; *e* vel in omissione officii iniuncti
ordini;

ordini vel indigne & cum abusu illud exercendo, sicut in possessione, cura & causa beneficiorum ecclesiasticorum; g vel peccant extra considerationem ipsius ministerii, in modo viuendi profano, h aut criminoso, i de quibus dicemus Deo iuuante ordine adiiciendo pœnas canonicas; exponentes pariter, quando etiam ad laicos pertinere possint.

S C H O L I A.

a nos tractamus de criminibus singulariter in Syntagma. iuris vniuers. lib. 33. & 34. & sequentibus libris vsq; ad 40. & de pœnis in genere & specie lib. 31. & 32. de accusationibus & earum formulis.

b de his tractabimus tit. 2.

c de quibus agitur tit. 3.

d de quibus tit. 4.

e de quibus tit. 5.

f de quibus tit. 6.

g de quibus tit. 7.

h de quibus tit. 8.

i de quibus a tit. 9. vsque ad finem libri 4.

DE DELICTIS IN SVSCIPIENDIS ECCLESIASTICIS ordinibus, commissis.

TIT. II.

CAPVT I.

- 1 De illegitimis non ordinandis aut beneficiandis.
- 2 Quare.
- 3 Nisi cum dispensatione.
- 4 Pœna illegitimi ordinati.

Locuti sumus in primo libro harum Institutionum, a de sacris & ecclesiæ ordinibus, nunc admonebimus, quo pacto in his suscipiendis peccetur. Ex parte suscipientis primum itaque peccatur, si illegitime natus, id est, non natus ex matrimonio legitimo, se ad illos suscipiendos ingerat. b Ius quippe prohibet illegitimos ad ordines promoueri, c aut ad beneficia ecclesiastica. d

A Intemperantes enim præsumuntur ex causa & vitio parentum filii spurii. e Atque inhoneste & cum malo exemplo, in ecclesia Dei ministrarent. f

Nisi cum dispensatione vtrumque concedatur spurii ob probos mores, vel religionem, vel auctoritatem superioris, g qui in minoribus ordinibus & beneficio, quod non habet curam animarum, dicitur esse episcopus proprius, in aliis, summus Pontifex. h

B Et proinde illegitimus sine dispensatione ordinatus, licet recipiat characterem, tamen non habet ordinum susceptorum executionem, donec fuerit ab eo delicto absolutionem consequutus. i Atque a beneficiis ad quæ indispensatus fuerit promotus, remouetur. k

S C H O L I A.

a lib. 1. c. 13.

b can. fin. 5. 6. dist. ibi, Peccatum confessus es, & postea, ab huius peccati vinculo absolutum, &c. agit enim de episcopo, qui confessus est, se illegitime natum peccasse, acceptando episcopatum.

c c. 1. & 2. 5. 6. dist. c. 1. c. ad hæc. 12. de filiis presbyter. lib. 1. tit. 17. c. consuluit, 5. de seruis non ord. li. 1. tit. 18. c. de incestis, 35. q. 3.

d ca. cum in cunctis, de elect. ca. 1. de filiis presbyter.

e ca. si gens Anglorum, 5. 6. dist. facit l. quisquis, §. filii, ad leg. Iul. maiest. C.

f c. cum decorem, 15. de filiis presbyter.

g c. 1. cum 4. sequentibus, & c. nisi, & sequentibus, 5. 6. dist. & fere per totum titulum de filiis presbyter.

h c. 1. de filiis presbyter. in Sex.

i can. fina. & ibi Præpositus, 5. 6. dist. in.

k c. constitutus, & c. si. de filiis presbyter. cum similib. nisi postea cum vpo dispensetur a summo Pontifice, in c. 3. 4. 5. & gloss. ibidem, de filiis presbyter.

CAPVT II.

- 1 De ordinatis ante aetatem legitimam pœnaq; ordinantis & ordinati.

2 *Etates ordinandorum.*

3 *Num ordinatus ante tempus suspensus sit ipso iure.*

Peccatur etiam a ab his, qui promouent scienter minores, ante etatem statutam ordinationi per iura. *b* Quocirca Episcopus, qui ita ante etatem legitimam ordinauerit, suspenditur a collatione ordinum: *c* is autem, qui praecociter & ante tempus ordinatus est, suspenditur ab ordinis suscepti executione, donec etatem requisitam attigerit, idque in iniuriam conferentis, *d* & defectum etatis, quae repugnat ordini. *e* Meretur & aliam poenam, qui ordinem ante etatem suscepit, si ex malitia fuerit meritatus etatem maiorem, & sic deceperit ordinantem. *f* Erat & in synodo sexta statutum, *g* vt si quis in aliquo ordine sacerdotali, praeter constituta tempora ordinatus fuerit, deponatur.

SCHOLIA.

a *c. vel non est compos sui*, 14. de temporib. ordinatio.

b *Iura singulis ordinibus ecclesiasticis constituerunt certam etatem, antequam non debeant ad illos promoueri, vt 20. annos pro subdiaconatu. ca. de his*, 18. distinctio. *ca. in singulis, ca. quicumque, ca. subdiaconus*, 77. distinctio. 25. *pro diaconatu, ca. placuit, ca. in singulis, ca. quicumque*, 77. distinctio. *viginti in monacha ordinanda, can. placuit*, 40. q. 1. *Ex iure nouo sufficiunt 7. anni ad primam tonsuram, c. si. de temporib. ordinatio. in Sex. 18. pro subdiaconatu, 20. pro diaconatu, 25. pro presbyteratu, c. si. de etate & qualitate ordinan. in Clemen. vbi glossa penultima existimat, episcopum non posse in illa etate dispensare: sunt & alie diffinitae etates in aliis ordinibus, vide concilium Tridentinum sessio. 23. de reforma. c. 12.*

c *d. c. vel non est, de temporib. ordina. vt in quo peccauit punietur, sicut & in c. dilectus*, 15. eo. ii. *c. qui & humanis, ca. de viro*, 12. q. 2. *facit l. si fugitiuus, C. de seruis fugitiuis.*

A d. d. c. vel non est similis suspensio, in c. ex ratione, de etate & qualitate ordinand. & quod ad iniuriam conferentia fiat quoque suspensio, simile dicitur in ca. 1. 71. distinctio. ca. decernimus, 16. q. 7.

e *Hic animaduerte quosdam existimasse, ordinatos ante legitimam etatem esse suspensos ab executione ordinis ipso iure, tamen communior est sententia, non ipso iure esse suspensos, sed suspendendos, & interdicendam esse executionem ordinis ante legitimam etatem; atque interdictione facta, si videntur ordine, esse irregulares, non etiam, si ante legitimam etatem ordinati non interdicti exerceant; vt ait Archidiaconus in Rosario, distinctio. 77. Bernardus ad c. 1. de clerico per salum promotio. Antonius Butrigarius, ad c. vel non est, de temporib. ordinatio. Paulus de Leazar & Francisc. de Zambr. ad clementinam generalem, de etate. & qualitate. Et Antonius archiepiscopus Florentinus eius sententia videtur esse, in 3. parte summa maioris, tit. 28. c. 1. §. 1. de subdiaconatu, in fine. Hodie tamen ex extrauagante Pii secundi, qua incipit, cum ad sacrorum ordinem, dicitur, suspensus huiusmodi ipso iure, & celebrans seu exercens ordinem ante tempus efficitur irregularis, & potest priuari ipso iure beneficiis, & a sum. Pontifice solo absoluitur. meminit & de illa extrauagante, summa Syluestrina in verbo, irregularitas, §. decimo queritur, vbi & allegat regulas Innocentii, 8. & Alexand. 6. vide Bernard. Diaz in practica canonum, c. 22. Alioquin communis opinio, vt non sit ipso iure suspensus, probabilior mihi videretur, ex eo maxime, quod minor promotus ante tempus suscipiat ordinis characterem, & dispensari possit super etate a summo pontifice, quod non fieret si minor ratione etatis minoris esset omnino ordinis incapax. Constat & ante legitimam etatem ordinatos sponte, si susceperint ordinem, qui continentia votum habeat, debere continere, nec posse ab eo resilire, vt neq. etiam coacti, si*

ante

ante legitimam aetatem non reclamauerint, ut notat glos. ad cap. vnicum, ad verbum discretionis, de clerico per saltum promoti lib. 5. tit. 29. Coacte tamen ordinatus non reciperet ordinis characterem, ideo posset matrimonio iungi, per c. maiores, §. fin. circa finem de baptis. Quod tamen non est sine controversia, quia Nicolaus de Militiis in suo repertorio, in verb. clericus promotus, refert ex Innocentio & Host. ad c. pueri, de temp. ord. & secundum Compostellanum & Ioannem Andream, ad c. vnicum, de clerico per saltum promoti, & ex Archidiacono ad ca. pueri, §. 1. quod promotus ante pubertatem inuitus, ut coactus potest contrahere matrimonium per dictam gl. ad c. vnic. de cler. per saltum promoti. & quod idem est, si non fuerit coactus, dum tamen infra pubertatem contradicat, vel statim dum coeperit venire ad pubertatem, & quod illud statim intelligitur intra irriduum, aliter non auditur, licet gl. ad d. c. vnicum, & ad d. c. pueri, aliter teneat.

f argumento l. 2. si minor se maiorem dixerit, lib. 2. C. tit. 43. non si falso errore dicitur, si. C. eo. 1. Poterit itaque episcopus huic ex arbitrio penitentiam imponere; exemplo eius qui furtive ordines suscepit, c. 1. de eo qui furtive ordines suscepit, lib. 5. tit. 30. Atque iuxta potestatem datam episcopis absolendi irregularitatem etiam eius facti, cuius absolutio reservata est summo Pontifici per concilium Tridentinum sess. 24. c. 6. hic irregularis poterit absolui ab episcopo; & is qui meritus est aetatem episcopo & ita ordinatus fuit.

g in 6. Synodo, c. 15. & in ca. subdiaconus, 4. §. 1. 77. di.

CAPVT III.

- 1 De seruo ordinato.
- 2 Aut originariis & libertis.
- 3 Poena eorum ordinatorum & ordinantium.

Non sunt ordinandi serui sine consensu dominorum, & priusquam ab illis libertate donentur. a

A Nec liberti sine consensu patroni, nec originarii suis dominis & alicui conditioni obligati, sine dominorum voluntate. e

Quare si seruus fugiens etiam dominum suum, qualibet calliditate vel fraude ad gradum peruenerit ecclesiasticum, ignorate episcopo; decretum est, ut deponatur & dominus eum recipiat, d & postquam gradu ceciderit, eius conditionis fiat, cuius erat antea. e Adhibetur & distinctio, ut si seruus ordinatus sit, non assecuta libertate contradicente domino, & factus fuerit diaconus, presbyter vel episcopus, fiat ingenuus quidem, sed vicarium dare teneatur suo loco, peculii sui amissione multatus. f In aliis autem ordinibus, inuito domino seruus nequit ordinari, g quod si sciente nec contradicente domino ordinetur, ingenuus remanebit & in ordine. h At si domino nesciente, sciente autem episcopo vel presentante ad sacros ordines, ordinetur, duplum valoris serui ordinans vel presentans, praestare debent domino. i

S C H O L I A.

a ca. 1. 2. 3. & fere sequentibus omnibus, §. 4. dist. in ca. 81. Apost. c. 1. 2. §. de seruis non ord. Ratio prior, ne quando voluerint domini ordinatorum fiant ex clericis serui, ca. quicumque, §. 4. dist. ut per ingratitudinem. ca. episcopus sacerdotibus, §. 9. 7. Aليا, quia nihil perire creditur ecclesiasticis utilitatibus, si qua sint, aliena reddantur; ca. generalis, §. 2. §. fin. §. 4. dist.

b ca. quicumque, libertatem, §. ca. fin. §. 4. dist.

c ca. generalis, §. 2. ca. si quis obligatus, §. 7. & can. 21. admittuntur, §. 4. dist. de adscriptitiis id ipsum, quod de seruis aliquando statutum, ne sine consensu dominorum gl. ba, cui adscripti essent, ordinarentur. l. iubemus adscriptitiourum creationes, §. 7. de episc. & cleric. C. Iustinianus tamen postea hoc emendauit, & permisit praeter eorum voluntatem ordinari, §. si seruus sciente, de sanctiss. episcop. c. 17. nouelle 123. dummodo adscriptitiis in possessionibus, clericus factus, impositam sibi agriculturam adimpleat. Et ut

E

authen. adscriptitios, de episcop. & cler. C. A subrogato aliquo, quem maluerit; quata-
men verba, non sunt in nouella, neq; apud
antecefforē Iulianum leguntur, cuius ver-
ba Latine translata sunt, c. 45 §. hoc mo-
do: Adscriptitius in ipsis tantum posses-
sionibus, in quibus censitus est, clericus
fiat, quamuis inuito domino hoc fuerit
factum; sic tamen vt clericus factus im-
positam sibi culturam impleat. Verum
supplementum d. authentica, adscriptitios, B
sumtum fuit ex lege Caesarum Theodosia-
ni & Honorii, relata in l. quisquis cen-
sibus, de episcop. & cleric. Quisquis (inquit)
censibus fuerit annotatus, inuito agri
domino temperet ab omni clericatu.
Adeo etiam, vt si in eo vico, in quo ne-
scitur mansitare, clericatus fuerit; sub
hac lege religiosum accipiat sacerdoti-
um, vt & capitationis sarcinā per ipsum
Dominum agnoscere compellatur & C
in ruralibus obsequiis, quo maluerit
subrogato, vtatur, ea certe immunitate
indulta, quæ certæ capitationis, vene-
randis ecclesiis relaxatur. Videatur & il-
la subrogatio iure pontificio probata, ca. ex
antiquis, 9. §. 4. distinct. Loquuntur autem
predicti Caesares Theod. & Honorius in d.
l. quisquis, de censibus, qui & capite censiti
dicuntur a Iuliano anteceffore in nouellis,
censibus quasi adscripti & annotati; qui D
quidem, veluti serui, diuersi sunt a colonis,
qui liberi sunt, & ipsi quasi domini terra,
pro solo domino soli pensiones soluentes in
pecunia vel aliis rebus. Et coloni origina-
rii sunt, qui in locis seu fundis certis, censiti
sunt. l. hispenes quos, 14. de agricol. & cen-
sit. lib. 11. C. tit. 47. nec poterat terra ven-
di sine originariis censitisq; seruis, l. quem-
admodum, 7. l. 3. eo. tit. de agricol. & censit.
Neq; excusantur vlla dignitate vel prui-
legio aut rescripto, originarii coloni, quin
fundis propriis reddantur. l. originarios,
11. eo. tit. Seruus viro & adscriptitios, si-
miles facit Iustina. in l. ne ditius, 21. eo.
tit. Qui adscriptitii erant, se subiiciebant

culture agrorum in perpetuum, & ex illis
nati originarii dicti; qui iisdem conditio-
nibus obligati remanebāt, quamquā & ii
essent liberi vt patētis l. penul. & si. C. eo.
ti. vocatur hodie hec originaria & natua
conditio, manus mortua. Cuius ratione
corpore personiq; nō minus quā rebus. pa-
troni seu domini qui hoc ius habēt domi-
nantur; de qua Guido Papaeus, decif. 361.
Hostiensis in summa tituli de natis ex libe-
ro ventre, vers. ultimo. equiparatur enim
qui eo iure teneatur, seruis adscriptis gleba,
& originariis colonis, qui & seruis operas
debēt patronis seu domini & seruis con-
ditionis habētur, tanquā pars prædii domi-
nici; nempe in casu constituti, quemadmodū
& res eorū, dicti & homines Talliabiles a
Guido Papaeo, decif. 312. & 314. perpetui
coloni, de quib. in l. vni. de mendaca. valid.
lib. 11. C. Neq; cerie est huiusmodi disti-
natio superflua hominū adscriptitiorū, &
manus mortua, qui ad sacerdotiū promo-
ueri possunt quidē, inuitis dominis, verum
secundū consuetudines sacerdotiū non li-
berat a cōditione serui manus mortuae, vt
notat Chassanaus ad §. 10. & ad verba,
l' homme de main morte, nu. 55. & 6.
tit. de mains mortes. In constitutionibus
regni Neapolitani li. 3. tit. 2. exstat lex, quæ
de adscriptitiiis primo conuenit, ne sine volun-
tate & assensu eorū quorum iuri, & pote-
stati subditi sunt, vilius episcoporū prædina-
re præsumat. Secūdo, ne ii quorum adscri-
ptitii sunt, præmium aliquod ob licentiam
ordinandi vel consecrandi suscipiant, & si
fecerint, ius adscriptitium perdant, & qui
dederit pecuniam ab ordine mortui fisco re-
gio cum omnibus suis bonis vindicetur. 3.
Quod si forte in rure vel vico ecclesia con-
stitutata assignatos habuerit sacerdotes, qui-
bus decedentibus sint aliqui subrogandi;
& pertinaces domini ruris vel vici, super
adscriptitii fieri subrogationē negauerint,
si idonei sint, ad id dicti adscriptitiorū do-
mini cogantur; filii vero adscriptitii ordina-
ti, ad adscriptitiorum conditionē redirent
omni

omni occasione remota. Et postea in tit. 3. A
 eiusdē libr. 3. Rogerius rex statuit, & de-
 clarat, eos tantum villanos prædicta con-
 stitutione esse prohibitos clericari, qui per-
 sonaliter in visu persona sua scilicet, serui
 retentur, sicut sunt adscriptitii & serui
 gleba, & huiusmodi alii. eos autem qui ra-
 tione tenementi alicuius beneficii seruire
 debent, si voluerint, ad clericatus ordinem
 posse accedere sine voluntate etiam domi-
 norum, prius tamen his, quæ tenent a do-
 minis suis, in manibus eorum resignatis.
 Seruitum illud renuntiat beneficii, vi-
 detur esse ratione feudi, ut amittat feudum
 quis ex eo, quod clericus effectus sit. §. qui
 clericus efficitur, si de feudo defuncti con-
 tentio sit inter dominum & agnatos vasalli,
 lib. 2. tit. 26. quamquam sine consensu do-
 mini possit effici clericus.
 d cap. 2. de seruis non ordinat. libr. 1. tit. 1.
 18. ex concilio Toletano. ca. de seruorum,
 6. §. 4. distinct.
 e ca. 54. dist. nouella Leonis, 9. de seruo qui
 ignorante domino clericus factus est: &
 nouella 11. de seruo qui ignorante domino
 episcopus factus est. Vbi & idem ait de ser-
 uo episcopo in scio domino facto, ut a gradu
 deiectus domino restituitur, cui tamē re-
 pugnat. cap. 4. nouella Iustiniani, 123. &
 Authē. episcopatus ordo, de episcop. & cle-
 ric. C. ubi episcopalis ordo liberat a fortuna D
 seruis & adscriptitiis.
 f ca. ex antiquis, 9. can. si seruus sciente, 20.
 §. 4. distinct.
 g ca. de rebus, 8. §. 1. eadem §. 4. dist. in.
 h Dist. ca. si seruus sciente, §. 4. dist.
 i cap. 1. si seruus absente, 19. §. 4. distinct. ex
 concilio Aureliacensi, 1. ca. 10. vide ratio-
 nem distinctionem in gloss. fi. c. 2. de seruis
 non ordina.

CAPVT IIII.

De illiteratis ordinatis. pœnaque eorum
 & ordinantium.

Exstat quoque prohibitio canonum, ne
 profus illiterari ordinentur, a imo ne

nead primam etiam tonsuram admittan-
 tur, b quia ecclesia viris literatis eget, & pe-
 ritis, c saltem pro maioribus ecclesiæ mi-
 nisteriis obeundis, secundum cuiusq; or-
 dinis munus & onus. d Ideo qui illiteratos
 ordinauerint ad tonsuram, peccant & pu-
 niuntur, ut per annum remaneant a cleri-
 calis tonsuræ collatione suspensi, e & illite-
 ratus tanquam indignus a beneficio quod
 consecutus fuerit, deponendus sit. f Excu-
 sabit tamen ordinantem & ordinatum,
 mediocris scientia ordinati, et si maior ha-
 beri possit, maxime desideretur. g Neque
 tamen dubitatur ordinatum insufficien-
 tem & illiteratum, non secus quam laicum
 suscipere ordinis characterē, hat suspensū
 debet ab executione, donec se idoneum
 reddiderit. i Exstat & decretum concilii
 Lateranensis, ut qui de cetero rudes &
 ignaros ordinare præsumserint, cum or-
 dinatis graui subiaceant ultioni. k Notan-
 dum autem, quod Episcopus, qui non suf-
 ficienter literatos ordinauerit, non potest
 a se ordinatis, illam insufficientiam obui-
 cere, nisi post ordinationem reddiderint
 se indignos. l

SCHOLIA.

- a ca. 10. precipimus, 34. distinct. cap. illite-
 ratos, 1. §. 6. distinct. cap. cum in cunctis, 7.
 ca. congregato, 53. de electio. ca. non confi-
 dat, 50. distinct.
- b ca. fin. de temp. ordina. in Sext. & iradunt
 interpretes, nec ex dispensatione Episcopi
 fieri posse. Sed & Inst. No. 123. cap. 12. §.
 clericos, de sanctiss. Episcop. clericos non a-
 liter ordinari permittit, quam si literas
 sciant & rectam fidem, viamque hone-
 stam habeant. item nouell. 6. c. 4.
- c cap. cum ex eo, de elect. in Sext. cap. fin. de
 magistris.
- d c. cum in cunctis, de elect. & liquet ex to-
 ra, 38. distinct. eligendi enim sunt artifices
 idonei operi faciundo, l. 1. C. de nouo codic.
 faciend.
- e capit. final. de temp. ordina. in Sext. ut pr-

- niantur in quo peccarunt, & sic de aliis A
ordinibus.
- f. *vi in c. fin. de atat. & qualitat. ord. c. nisi cum
pridem, §. pro defectu, de renunt. c. omnes,
38. distinct.*
- g. *ca. cum nobis olim, de elect. l. sciendum, §.
illud, & leg. si quod venditor, de adilit. edi.
Pand.*
- h. *Notat glossa 1. ad c. illiteratos, 36. dist. per
canonem 18. ventum est, 1. q. 1. gloss. ad c.
sicut viri, 8. ad ver. clericatus, 40. dist. & B
gloss. in c. vnic. 52. dist.*
- i. *Vi in aliis, in cap. vnic. de clerico per sal-
tum promot. capit. 2. de atat. & qualitat.
ordinand.*
- k. *in concil. Lateran. c. 27. relato in c. pen. de
atat. & qual. ord.*
- l. *c. accepimus, 3. de atat. & qualitat. qui se-
mel enim approbavit, reprobare non potest
ex eisdem causis, c. nulli, 8. de elect. in Sex.
c. in presentia, de senten. excomm. l. si uxor,
ad leg. Jul. de adult. Pandect. l. qui sciens, C
de libera. causa. P. cum simil. ca. dilectissimi,
8. q. 1.*

CAPVT V.

De solemniter pœnitentibus ordinatis, pœ-
naque ordinatorum & ordinan-
tium.

EX pœnitentibus publica pœnitentia,
nemo ordinari debet clericus. *a* Et si **D**
per ignorantiam episcopi aliter factum
fuerit, ordinatus debet a clero deponi, *b*
quia se ordinationis tempore non prodi-
dit esse pœnitentem. Et si sciens talem es-
se episcopus ordinauerit, ordinandi pote-
state in episcopatu suo est priuandus. *c* si
autem necessitas, aut vsus Ecclesiæ exegerit,
tales pœnitentes inter ostiarios aut le-
ctores deputari possunt, ita tamen, vt si or-
dinati sint diaconi, inter subdiaconos ha-
beantur, vt eo modo manum sacris non **E**
imponant, nec sacra contingant, Euange-
lia aut epistolam in Missa non legant, dat-
que si in tali ordine, ad quod irreperunt
ita permittatur ex dispensatione remane-

re, magno debent deputare beneficio, ad-
emta omni spe promotionis ad alium, e-
verum lapsi in ordine sacerdotali, vel cle-
ricali, pœnitentia, alia tamen quam sole-
mni quam non agunt, peracta, restitui or-
dinibus, a quibus suspensi fuerunt, & ad al-
tiores conscendere possunt. f

SCHOLIA.

- a* *Hec omnia que sequuntur habentur in
capit. 55. ex pœnitentibus, 50. distinct. Et
canones Nicene synodi, pœnientes etiam
ab infimis officis clericorum excludunt,
can. canones, 60. & cap. 59. non confidat,
distinct. ca. non. promoueantur, 61. distin.
ca. 1. de bigamis. Quod de pœnitentia pu-
blica & solemniter intelligi debet, qua semel
tantum in vita regulariter imponebatur,
can. si quis post remissionem, 61. cum tri-
bus sequentibus, 50. distinct. qua a priua-
ta, & reconciliatione eius distat, ca. mini-
strare, 3. §. 26. quæstio. 6. Sic in can. pla-
cuit, 68. §. fin. eadem 50. distin. Eum pœ-
nitentem (inquit Toletanum concilium,
1. cap. 2. dicimus, qui post baptismum,
aut pro homicidio, aut pro diuersis cri-
minibus grauissimisque peccatis, pu-
blicam pœnitentiam gerens sub cilicio,
diuino fuerit reconciliatus altari. Vt
autem clericis publicam vnquam agere
non conceditur pœnitentiam, sic neque ex
publicis pœnitentibus quisquam ad cleri-
corum ordinem vocatur, ca. 66. illud quo-
que, 50. dist.*
- b* *dict. cap. ex pœnitentibus, etiam si presby-
ter ordinatus fuerit, ca. si ille qui, 68. ca-
dem 50. dist.*
- c* *dict. c. ex pœnitentibus.*
- d* *in c. 68. placuit, 50. distinct. sic non mini-
strant in officio, sed tantum habent nomen
subdiaconatus, & locum subdiaconorum
in choro, & in cibo, vt ibi notat glossa, per
can. qui admisit, & can. si quis presbyter,
15. qua. 8.*
- e* *can. 56. quicumque, 50. dist.*
- f* *can. hi qui altari Dei, 52. & seq. 50. dist.*

CAP.

C A P. V I.

1 De rebaptizatis.

2 Et bigamis ordinatis & pœnis ordinato- rum & ordinantium.

Q Vibus ignoranter baptizati sunt, & o- pus non est eos ideo pœnitere, tamen secundum canones ordinari nequeunt, nisi aliqua magna necessitas cogat. Qui autem non ignari iterum baptizati sunt, quasi ite- rum crucifixerunt Christum, & per septem B annos debent pœnitere tercia & sexta fe- ria, & per tres quadragesimas ieiunare. a Et qui ordinauerint scientes tales vt ordi- nati, honoris periculo subiacent. b
2 Si quis viduam & aut ab alio dimissam duxerit, non admittitur quoque ad cleri- catum, & quod si irreperit, deicitur, d ordi- natores etiam, vt ordinati, officio ordi- nandi, priuandi. e

S C H O L I A.

a ca. qui bis, 1 & 7. de consecr. dist. 4. ca. qui in aliquo, 3 & 1. dist.

b ca. fin. §. si. §. 1. distinct.

c cap. curandum, ca. prapipimus, cum seq. 34. distinct. cap. 1. 2. & sequen. de bigam. non ordin. lib. 1. tit. 21. & 1. ad Timoth. c.

3. nisi ex dispensatione summi pontificis, de qua. in c. lector, 18. & ibi glo. 34. dist. in minoribus, non in maioribus, in quibus nec dispensare posse summum Pontificem, nec contra Apostolum dixit, c. 2. & ca. nuper, 4. in fine, & ca. a nobis, 7. de bigamis. Ca- terum quamuis ibi prohibeatur dispensa- tio, tamen Lucius Papa dispensauit cum Archiepiscopo Panormitano, vt notat glos. ad dictum c. lector, 34. dist.

d ca. 3. si quis viduam, §. o. dist.

e c. 2. de bigam. non ordinan.

C A P. V I I.

De excommunicatis ordinatis & eo- rum pœna.

X Ecommunicati pro violenta manuum iniectioe in clericos, Ecclesiasticos

A ordines ante absolutionem a summo Pontifice habitam, accipientes, si clerici sunt, a susceptis ordinibus sunt in perpetuum deponendi, nisi dispensetur a solo summo pontifice, si regulares sunt, ab executione susceptorum ordinum sunt sus- pensis. a

S C H O L I A.

a cap. cum illorum, 32. de sententia excom- munic.

DE DELICTIS CLERI-
corum in ordinibus susceptis ra-
tione personæ, a qua sus-
cipiuntur.

TITVLVS III.

C A P. V T I.

1 De ordinatis a non suo pralato.

2 Clericus huius ecclesia in alia non ordi- netur.

3 Furtiue ordines suscipere quid & pœna a ordinati.

4 Monachus sine suo pralato ordinari alibi nequit.

D Peccatur & pluribus quoque modis ex persona concedentis ordines, quod nec inultum iura sinunt. Quare ei, qui ab alieno, id est, ab episcopo, non suo, & sine eius licentia, ad ecclesiasticos promouetur ordines, interdicenda est suscepti ordinis executio, a vacuaque & non rata habetur ordinatio, b potest tamen proprius episcopus, si ratam habuerit, & ordinatos recipere. c

E Sic etiam clerici & in vna Ecclesia or- dinati, si in alterius ciuitatis ecclesia ordinentur, & si episcopus clericum ad alium episcopum pertinentem suscep- rit, & qui susceperit, & susceptus tandiu excommunicati remanere debent, donec ipse clericus ad ecclesiam propriam reuertatur. d

- 3 Furtiue etiam ꝑ dicitur suscipere ordinem, qui ordinatur sine conscientia sui episcopi, ideo & suspenditur ab executione suscepti, donec cum eo dispensatū fuerit, & si nihil aliud, vel alia prohibitio non impedierit, huiusmodi promotionem. Quod si prohibitio sub pœna excommunicationis præcesserit, non poterit in suscepto ministrare, vel ad altiorē conscendere, sine dispensatione summi Pontificis. e
- 4 Si quis ꝑ de alterius monasterio repertum, vel ad clericatum promouere voluerit, vel in suo monasterio maiorem monasterii cōstituere, Episcopus, qui hoc fecerit a ceterorum communione seiunctus, suæ tantum plebis cōmunionem contentus sit, & ille neque clericus, neq; præpositus perseueret.

SCHOLIA.

a ca. quod translationem, 11. de temp. ordin. hodie in extranagante Pii 2. qua incipit, cum ad sacrorum ordinem, ipso iure dicitur suspensus, ita ordinatus ab executione.

b ca. 1. & ca. nullum episcoporum, 6. & sequen. 9. quest. 2. cap. 1. & 3. 71. d. distinct. Siquidem prohibitum est, ne quis aliene diocesis clericum ordinet sine proprii episcopi licentia vel literis, quas vocant dimissorias. cap. 1. 2. a. ca. primatus, 6. 71. dist. c. 1. & 2. 71. d. dist.

c in ca. fin. 9. q. 2. c. Salomitana, 63. dist.

d c. 4. clericos, 63. distinct.

e ca. 1. 2. 3. de eo qui furtiue ordinem suscipit, lib. 5. tit. 30.

f Haec est pœna episcopi ordinantis in clericum monachum sine conscientia, consensu & licentia sui Abbatis, vel Præpositi. in c. fin. 58. distinct. Prohibetur & in c. 1. eiusdem 58. dist. ne ordinetur Monachus, nisi quem Abbas loci monitus propria voluntate obtulerit episcopo.

CAPVT II.

- 1 De ordinatis a schismaticis & excommunicatis.

A 2 Inuadente episcopatum vini, & haresiar. & panis eorum.

I Rrite & sunt ordinationes, ꝑ quod pertinet ad executionem ordinis suscepti, quæ sunt a schismaticis. a Poteritque a schismatico ordinatus ab officio incunctanter repelli, nisi probauerit secum fuisse misericorditer dispensatum, ab eaque persona, quæ super eo potestatem haberit dispensandi. b

B Sic etiam ordinationes, ꝑ quæ ab haresiar. & ab his, qui catholicorum adhuc uiuentium episcoporum sedes inuaserunt, irritè iudicantur, nisi ordinati probauerint se cum ordinarentur, nesciuisse eos esse damnatos. c Quare & cum clericis, qui ab excommunicato episcopo ignoranter ordines acceperunt, poterit per suos episcopos dispensari. d

SCHOLIA.

a ca. 1. de schisma. lib. 5. tit. 8. c. 5. ordinationes, 9. q. 1.

b c. 2. de schisma. c. quia diligentia, 5. de electio. Quis autem possit dispensare quantum glossa fin. ad d. ca. 2. atque dispensari, & a summo pontifice & ab episcopo non schismatico docet. Traditur & ibidem, & in glossa fin. cle. 1. eius tituli, de schismaticis, & a glo. c. quia diligentia, de elect. a schismaticis, ut ab haresiar. in forma ecclesie ordinantibus, conferri ordinem, quia ipsi non amittunt ordinem ante schisma vel haresin susceptum, non tamen executionem ordinis dare, quem ipsi non habent, & ideo dare non possunt. can. Daibertum, 1. 9. 7. l. si uniuersa, C. de leg. a. De hoc uidentur Magister sententiarum, lib. 4. dist. 13. & D. Thomas, 2. 2. q. 82. art. 7.

c ca. ordinationes, 9. q. 3. ubi glossa ad verba. nisi probare, notat irritas esse ordinationes, si more ecclesie Catholice facta sint, tantum quod pertinet ad executionem, alioquin vere ordines esse collatos. Siquidem episcopi haresiar. facti, depositi, suspensi, interdicti,

interdicti, degradati, cum non amittant A
 characterem, verum Christi corpus confi-
 ciunt & dant veraciter, si veram formam
 seruet ecclesia, quamuis, quod pertinet ad
 ipsos peccent illud agendo. ca. ostenditur,
 de consecrat. dist. 4. can. dominus, ca. quod
 quidem, 1. q. 1. tamen ordinati, ut dixi, ab
 ipsis non habent executionem ordinis, un-
 de quod pertinet ad illa, dicitur irrita or-
 dinatio. c. 1. de schisma.

B in c. fin. de ordin. ab episcop. qui renuntia-
 vit episcopatu, libr. 1. tit. 1. 3. can. ab ex-
 communicatis, 9. qu. 1. Si vero quis scien-
 ter aut ex crassa ignorantia ab excommu-
 nicato ordinem receperit, non posset dispen-
 sare episcopus, seu audeus esset summus
 Pontifex, ut notat dicta glossa finalis, de
 ordinatis ab episcop. qui renuntiavit epi-
 scopo, per c. 1. §. si. eiusdem tit.

CAP. III.

- 1 De ordinatis simoniace.
- 2 Et ab eo qui renuntiavit episcopatu.
- 3 De Monachatu simoniaco.

1 Simoniaci simoniace ordinati, † vel or-
 dinatores secundum Ecclesiasticos ca-
 nones a proprio gradu cadere debent, si-
 moniaci quoque simoniace a non simo-
 niacis ordinati ab officio male accepto re-
 mouendi. Simoniaci autem non simonia-
 ce a simoniacis ordinati, misericorditer
 per manus impositionem pro temporis
 necessitate in officio conceduntur perman-
 nere, et si ordinati ignorabant ordinantes
 esse simoniacos. a Qui vero scienter se a si-
 moniacis consecrari vel verius exsecrari
 permiserint, ex decreto, habet suam con-
 secrationem omnino irritam, b atq; uter-
 que consecratus & consecrans depositus
 penitentia agere debet, & priuatus pro-
 pria dignitate persistere. c

2 Sicut † qui scienter etiam sacros ordi-
 nes acceperit ab episcopo, qui renuntia-
 vit episcopatu, & loco, quia indignum se
 fecit, executionem officii non habebit:
 ubi autem non scienter, poterit, nisi crassa

supina fuerit ignorantia, discretus ponti-
 fex dispensare. d Id autem, nisi simoniacus
 alia forma, quam ecclesie ordinasset, quo
 casu nihil conferretur ordinato. e

Accedit ordinationi simoniace † re-
 ceptio in monachum vel monialem simo-
 niaco pretio tantum accedente, facta ob-
 tentu paupertatis; atque statutum, ut tali
 prauitate recipiens & recepta monialis,
 siue sit subdita, siue prelata, siue spe resti-
 tutionis, de tali monasterio expellatur in
 locumque arctioris regulæ detrudatur ad
 agendam penitentiam, quod & de mona-
 chis aliisque regularibus constitutum. f
 Sunt & prelati vltra donec condignam per-
 egerint penitentiam, a sacrorum ordinum
 executione suspendendi. g Id autem quan-
 do per via inquisitionis apparuit de simo-
 niaca receptione; alioquin enim, si accu-
 sati & conuicti de hac simonia fuerint, con-
 demnandi sunt iudiciali seueritate, tam
 dantes quam accipientes. h

SCHOLIA.

- a Verba predicta ponuntur, in c. 107. statui-
 mus, in c. 1. §. 1. q. 1. quamuis enim or-
 do conferatur a simoniaco, tamen execu-
 tio non datur nisi dispenseur, ut notat glo.
 ad d. c. statuiamus, & fuse gloss. 1. in c. si quis
 a simoniaco, 108. q. 1.
- b d. c. si quis a simoniaco.
- c in c. de cetero, 109. 1. q. 1.
- d c. 1. §. si. de ordinatis ab episcopo, qui renun-
 tiavit episcopatu, libr. 1. tit. 1. 3. ita suspen-
 sus est ab ordine, qui a suspensio accepit, &
 renuntiatio non adimit potestatem conse-
 crandi, ut ibi notat gloss.
- e c. Daibertum, 1. q. 7.
- f c. quoniam simoniaca, 40. de simo.
- g c. dilectus, 30. in fi. & c. accusatus, de simo.
- h dict. c. dilectus.

DE DELICTIS CLERI-
 corum circa modum consecrationis
 ordinum.

TITVLVS IIII.

Vuu 3

CAPVT. I.

De clerico non ordinato ministrante & pena eius.

Cum non sufficiat bona agere, nisi & bene fiant, a peccant clerici in ordinibus ecclesiasticis suscipiendis, cum non eos consequuntur iuxta ecclesie decreta. Veluti, si antequam ordinem consequantur aliquem, tanquam ordinati ministerium eius ordinis exsequatur, quo casu propter temeritatem deiciuntur ab ecclesia, & nunquam ordinantur. *b* Sic qui diaconus est tantum, si missarum celebrationem usurpare d præsumat, non potest ad sacerdotis officium promoueri, e & adiaconatu biennio vel triennio suspenditur, de beneficio autem ecclesiastico, si aliquod possideat, cum eo misericorditer agendum, sine sustentatione priuatus, ad seculi negotia reuertatur. *g*

SCHOLIA.

- a* ca. non satis, 14. 86. dist.
b cap. 1. de clerico non ordinato ministrant. lib. 5. tit. 28. Et puniuntur in eo, in quo peccarunt, qua pena communis in iure, ut in c. si. de immu. ecclesiarum cum similibus ibi nota.
c Hac que sequuntur probantur. in ca. 2. de cleric. non ordina. ministrant.
d Hac est usurpatio sacrilega. Nam qui sine potestate & ordine sacerdotali est, non consecrat. sicque occasionem dat idololatriandi populo, dum adorat hostiam tanquam consecratam, & ut verum Christi corpus, quod tamen ibi non est, cum nemo quam sacerdos rite ordinatus, possit consecrare sacrosanctum Domini nostri Iesu Christi corpus, capit. 1. §. vna, de summa Trinitate & fid. catholica. cap. ecce ego, 95. distinct. ca. absit, 31. quest. 3. atque hic dignus ideo esset de rigore iuris, affici pena, qua merito puniuntur, qui ad idololatriam inducunt. Peccaret & multo grauius, qui in illo ordine sacro initiatus hac sacrosancta mysteria tractaret, maiori que pena

A esset puniendus. Quomodo & Deus iratus in Oziam eum subito necauit, quod arcam testamenti quamuis nutantem, & collabentem bono zelo, ne laberetur manus tenuit, 2. Regum capit. 6. & 1. Paral. capit. 13. & Oziam regem lepra percussit, quod incensum Deo in altari voluisset offerre & sacerdotis officium agere, 2. Paralipom. c. 26. Balhazar quoque, rex percussus morte a Deo, quod vasa templi profanasset Daniel. 5. c. vestimenta, 42. de consec. distin. 1. Grauius etiam peccat, qui simulat consecrare & non consecrat seu non consecrat, quam is, qui consecrat in peccato mortali, capit. de homine, 7. de celebrat. missa.

e Sine dispensatione scilicet. nam cum ea poterit gloss. ad c. fin. ad verbum, promoueri, de cleric. non ordina. ministrant.

f Sic suspensio ab officio presbyteri ob homicidium, reservatur eade ratione beneficium, in ca. 39. studeat, 50. dist. stem in ca. presbyterum, 28. dist.

g Mendicitas clericorum retorquetur in opprobrium totius cler. c. diaconi, 93. dist.

CAPVT II.

De ordinatis extra tempora.

Similiter qui ordinantur, & qui ordinant extra tempora ordinandi delinquant. Quocirca episcopus, qui ordine, quo non debuit, ordines celebraverit, canonica disciplina est corrigendus, & ordinandi tam diu a susceptis ordinibus debet reddi expertes, donec a summo Pontifice restitutionis gratiam consequantur, si sibi referuat. *a* Neque excusabit contraria consuetudo ordinandi. Verumtamen, qui extra statuta tempora receperunt ordines sacros, characterem non est dubium recepisse; *b* & proinde prius pro transgressione imposita penitentia competenti, poterunt in susceptis ordinibus ab archiepiscopo sustineri. *c* Episcopus, vero, qui contra canones duos sacros ordines vno die contulerit, a collatione ordinum diaconatus &

tus & presbyteratus, ordinatus autem ab executione officii sacerdotalis, tandiu debent manere suspensi, donec aliter a sede apostolica disponatur, *d* nec ordinatum excusat superioris archiepiscopi mandatum, cum etiam id ipsum sit prohibitum. *e*

S C H O L I A.

a cap. cum quidam, 8. de temporibus ordinatio sic ordinantes privantur auctoritate ordinandi, & ordinati deponuntur ab executione, in cap. 2. de tempor. ordinat. Explicat autem dispensandi potestatem penes episcopum esse, si sibi summus Pontifex non reservaverit, glossa final. in cap. penultimo, per illum textum, de temporibus ordinat.

h c. 1. de temporib. ordinat.

c cap. consultationi, 16. de temporibus ordinat. Tempus enim non est de substantia ordinis. Ideo character, eo commisso imprimitur, & poena suspensionis pro transgressione canonis imponitur, ut in cap. vel non est, eod. tit.

d c. literas, 13. de tempor. ordinat.

e c. dilectus filius, 15. eod. tit.

C A P U T I I I.

- 1 De promotis per saltum.
- 2 Aut furtive, poenisque illorum.
- 3 De examinatione ordinandorum.

Qui praepostere & maiorem ordinem ante minorem acceperint, puta diaconatum ante subdiaconatum, presbyteratum ante diaconatum, suspenduntur ab executione suscepti, donec imposta poenitentia ad omnium ordinati fuerint. *a*

1 Vt hi autem delinquant, & sic & qui furtive ordines suscipiunt, *b* cum distinctione pene ratione circumstantiae. Nam qui ab episcopo vel aliquo eius archidiacono alicuius praelato, non ante prohibitum sub anathematis interminatione promoueri, furtive fuerit promotus, non potest sine dispensatione sui praelati, & nisi imposta poenitentia, promoueri ad maiorem gra-

A dum, si vero praecesserit prohibitio cum interminatione anathematis, imponitur poenitentia monasterii, & clandestine ordinati in susceptis ordinibus ministrare prohibentur sine dispensatione ex iuris rigore. *c*

Inter furtive ordinatos & annumerantur, qui curarunt se ordinari sine examinatione, *d* quare & ii deponi debent. *e* Examinat autem vel ipse episcopus ordinans, vel eius archidiaconus. *f* Sufficeret tamen sine alia examinatione ordinatis, testimonium episcopi proprii ordinati, *g* vel abbatibus sui, quod & sufficit pro examinatione monachi sui sine alia ordinantis. *h*

S C H O L I A.

a c. vnic. 52. dist. ca. 1. de cler. per saltum promot. lib. 5. tit. 29. hac poenitentia arbitraria censetur, quia non est definita, ca. non satis, de offic. delegati. l. 1. §. si. de iure delib. an. P. quomodocumque enim ordo conferatur ab eo, qui potestatem habet ordinandi, siue per gradum, siue per saltum, conferatur character, non tamen executio, nisi secundum iuris regulas conferatur, ut dicunt Hostiens. & Panor. ad c. vnic. de clerico per saltum promot. Notant tamen Dominicus, Prapositus, Hugo & Archidiaconus, ad ca. sollicitudo, quod si quis faceret se ordinari per saltum vel ambitionem, vel superbiam, debeat omnino deponi, nec secum dispensaretur, vel saltem non de facili, neque cum eo episcopus tunc, sed summus Pontifex dispensat. Hostiens. ad cap. vnic. de cler. per saltum promot.

b c. 2. de eo, qui furtive ordines suscepit.

c cap. 1. 2. & 3. eo. tit. de eo qui furti. ordines susce. sic in c. 24. Salomitan. 63. dist. suspenditur presbyter a presbyteratu & celebratione missarum, qui sine scientia episcopi ordinatus fuerit, donec cum illo dispensatum fuisset.

d c. ext. conscientia, 64. dist. c. quando, 24. dist.

e c. si quis presbyter, c. fin. 24. dist. c. ex poenitentibus, 50. dist.

f Vel alii, quibus episcopus committit. c. unico, A 2 Castigatio clericorum & monachorum de scrutinio in ordine facien.

g c. si quis, 16. q. 1.

h c. monachi, 16. q. 1.

CAPVT. IIII.

1 De ordinatis ab intrusis.

2 Et simoniace.

- 1 **O**rdinati in super ab intrusis vel vitiose electis praelatis, pro non ordinatis habentur, a quemadmodum & beneficia amittunt, qui ea acceperint a suspensio, qui non seruauerit sententiam interdicti summi Pontificis, b
- 2 Ordinans autem per pecuniam simoniace deponendus, ordinatus vero, dignitate carere debet, & mediator seu proxeneta talis ordinationis, si clericus sit, proprio gradu cadere, si monachus aut laicus, anathematizari debet, c

SCHOLIA.

a ca. fin. 19. distin. quicquid enim ab illis fit, omnino cassatur, can. alienationes, 12. q. 2.

ca. omne, 25. q. 1. Quando videlicet qui ordinant, deteguntur non fuisse episcopos, quia tunc constat nullum potuisse ab illis insigni characterem, ca. Daibertum, 1. quaestio. 7.

b c. si de excessibus praelator. c. quia diuersitatem, de concess. praben.

c c. 8. si quis episcopus, 1. q. 1. Quamuis enim proxeneta in aliis negotiis non improbenatur, ut in l. fin. de Proxenet. lib. 50. P. tit. 14. tamen in spiritualibus, proxeneta, & intercessores reprobantur, cum oriuntur suspicio simonia.

DE DELICTIS, QUAE
committuntur a clericis post susceptos ordines in ministerio & executione eorum.

TITVLVS V.

CAPVT I.

1 De custode ecclesie peccante.

2 Castigatio clericorum & monachorum cuius sit.

3 De custodia eucharistiae & chrismatum.

Post susceptos ordines, clerici in illis pluribus modis peccare possunt & puniri, veluti custos ecclesiae, si negligens in officio sit, ab Archidiacono coercetur, ut se emendet, & si indomitus remanserit, denuntiatus episcopo, ab ecclesia deiciendus est, & alius in locum eius subrogandus. a

Castigantur & libere magister clericorum, inter se delinquentes clericos, & abbates sibi subditos monachos. b

Cum chrisma autem & eucharistia debeant sub firma custodia clauibus adhibitis conseruari, ne possint ad illa temerariae manus extendi ad aliqua horribilia, aut nefaria exercenda, si is ad quem spectat custodia, ea incaute reliquerit, tribus mensibus debet ab officio suspendi, & si peius incuriam aliquid nefandum contigerit, grauiori debet subiacere ultioni. c

SCHOLIA.

a c. 1. de officio custod. lib. 1. tit. 27.

b cap. 1. & 2. de sentent. excomm. cum similib.

c c. 1. de custodia eucharistiae, lib. 3. tit. 44.

CAPVT. II.

De sacerdote detegente confessionem.

Peccat sacerdos detegendo confessionem sibi factam, quamobrem si eius, qui sibi confessus est, peccata recitet aut propinquis aut extraneis, deponi debet, & omnibus diebus vitae suae peregrinari, a & hodie in arctum monasterium ad agendam poenitentiam detrudi. b

SCHOLIA.

a cap. sacerdos, 2. de poeniten. dist. 6. id ipsum & in c. omnis utriusque sexus, de poenit. & remissio. ubi & additur, poenam eandem inferri presbytero non tantum si verbo, sed etiam si signo detegat confessionem.

b dist.

b *dist. c. omnis utriusque, §. fin. de poenitent.* Ratio, quia sacerdos non dicitur scire peccata confessa tanquam homo, sed tanquam Christus, cuius vices gerit. *c. si sacerdos, de offic. ord. c. significasti, de adulte.* Et quia secreto sibi ea commissa sunt, non debet pro-
palare, sed celare, *ca. de forma, 2. qua. 5.* Et proinde etiam si sub sententia excommu-
nicationis iniungatur ab episcopo, ut qui-
cunque tale crimen sciverit, revelet, non
tenetur is qui sub sigillo scit confessionem
revelare, ut notat gloss. ad *ca. sacerdos, de poenitent. dist. 6.* quia qui ita scit non de-
bet dici sciens. *ca. presbyter, 15. q. 5.* Inno-
centius tamen ad *dist. c. omnis utriusque, de poenitent.* & remissio. notat posse sa-
cerdotem revelare peccatum sibi confes-
sum, si illud sui committendum, & hoc ut
peccato obvietur. pro quo & gloss. in *ca. ve-
rum, 13. dist. 1.* etiam si inquit iuraverit
tenere secretum, quod tamen non posset fa-
cere in delicto iam consummato, sic glossa ad
*c. tuanos, 26. ad verb. qualiter, de spons. in-
nuat, posse confessorem praebere testimo-
nium de confessione pro impedimento ma-
trimonii, quod alioquin contraheretur.*
Notat & Iason. ad leg. 1. §. huius studii,
quod si quis confiteatur sacerdoti, se de-
sponsasse quandam mulierem per verba
de presenti, quod is poterit revelare, ut
matrimonium consummetur, quod ipse de-
negabat consummare, idque ut evitetur pec-
catum.

CAP. III.

- 1 De delictis presbyterorum in nuptiis secun-
dis benedicendis.
- 2 Prohibitis admittendis.

Suspenditur † & ab officio & beneficio,
mittique debet ad sedem apostolicam,
sacerdos, quem constiterit benedictionem
nuptiarum cum secunda vxore celebrasse. **a**
2 Suspenditur † & parochialis sacerdos,
qui post impedimentum obiectum, pro-
hibitas coniunctiones reiicere contem-
serit, & regularis quilibet, qui eis pra-

sumserit interesse, suspendetur per trien-
nium ab officio, gravius & puniendus, si
culpe qualitas postulaverit; is quoque, qui
taliter permiserit in gradu etiam concessio
clandestine copulari, poenitentia condi-
gna debet castigari. **b**

SCHOLIA.

- a** *cap. 1. de secundis nupt. libr. 4. tit. 21.* quod
tamen qui recte illud explicant intelligunt,
de eo, qui benedixit vel coniunxit cum se-
cunda vxore cum, qui iam aliam habebat
prima vxore. Alioquin enim quamquam
peccent, qui benedixerint secundas nuptias
contra *c. 3. de secund. nupt. tamen non ita*
gravius peccant, ut ab officio & beneficio
suspendi debeant, & mitti ad summum pon-
tificem, sed alia poena, quae erit episcopo ar-
bitraria, cum alia certa non sit iure in eos
definita, erunt puniendi, quamvis Hostien-
sis teneat contrarium, & ei videatur sub-
scribere Panormitan. ad capit. 1. de secun-
nupt. quam ego non sequerer, sed ad mi-
torem inclino sententiam, cum in inter-
pretatione legum poena sint potius mollien-
da quam exasperanda, & maxime in du-
biis. l. interpretatione, l. respiciendum, de
poenis. P.
- b** Hac omnia probantur in *c. si. §. fin. de clan-
destina desponsa. libr. 4. tit. 4.* subuenitur ta-
men hodie clandestina desponsationi per
dispensationem episcopi, concilio Tridentino
permittente ex causa.

CAPVT IIII.

De non baptizante commenda-
tum.

Quicumque presbyter in prouincia pro-
pria vel in alia, vel vbiunque inuen-
tus fuerit, commendatum sibi infirmum
baptizare noluerit, vel pro intentione iti-
neris, vel de aliqua alia excusatione, & sic
sine baptismo moriatur, deponi debet. **a**

SCHOLIA.

- a** Ex concilio Martini, in can. quicumque,
22. de consecr. dist. 4.

Xxx

CAPVT V.

De accipientibus oblationes prohibitas, & de sepelientibus prohibitos sepeliri.

Clericus, qui a manifestis usurariis oblationes acceperit, aut eos Christianæ tradiderit sepulturæ, quæ acceperit restituere cõpelli debet, & donec ad arbitrium episcopi sui satisfecerit, manere ab officii sui executione suspensus. *a* Indicta & pœna similis pro raptore impœnitente, & non restituente rapta, ne ecclesiastica persona eius sepulturæ interesse, vel eius elemosynas accipere audeat, & si fecerit ordinis sui damnum, irrecuperabiliter patiatur, & ecclesiastico beneficio careat. *b* Sed & generaliter in concilio Viennensi, hi qui propriæ temeritatis audacia defunctorum corpora, non sine contentu clauium ecclesiæ, in cœmeteriis interditi tempore, in casibus non concessis a iure, vel excommunicatos publice, vel usurarios manifestos scienter sepelire præsumunt, ipso facto excommunicationis sententiæ subiacent, a qua non absoluntur, priusquam ad arbitrium diœcesani episcopi, eis quibus fuerit iniuria irrogata, satisfactionem exhibuerint competentem, non obstantem quocunque priuilegio. *c*

SCHOLIA.

a *ca. quia in omnibus, 3. de usur. libr. 5. tit. 19. respicit enim ecclesia elemosynas ex alieno: sunt & alia rationes de quibus diximus, libr. 1. supra, de oblationibus, tit. 23. nec debemus accipere elemosynas ab illis, cum quibus uinis non communicamus licite, ca. 3. 24. qua. 1. Item ne ecclesia accipiendo, videatur peccatum usurarum, ex quibus oblatio fit, approbare, quas contra reiciendo detestatur, quemadmodum de eo, qui ab ecclesia eripuit hominẽ, dicitur, in ca. 8. miror, 17. qua. 4. reicienda etiam censet a sacerdotibus ecclesia, munera, qua ab oppressoribus pauperum sunt, ca. oblationes, 2. §. 1. 90. distinct. Itaque, nec mor-*

A *tuaria ab iisdem accipi debet, nisi is, a quo prohibentur accipi, pœnitens mortui fuerit, ut ait Hostiensis in cap. a nobis, in 2. sic incipiente, 28. de sentent. excomm. qua. & pro ipso sit orandum. cap. 2. 24. qua. 10. 1. cap. quacunque, 11. qua. 3. contra si non fuisset pœnitens. capit. fin. 86. distinct. vide glossam ad clem. 1. ad verba, eis quibus, de sepultur. Rursum quod pertinet ad prohibitionem sepultura usurarii manifesti, sic concludit, usurarius manifestus excommunicatus est. & excommunicatus ante absolutionem sepultura denegatur ecclesiastica, c. sacris, 12. de sepultur. libr. 3. tit. 28. dicimus autem & quibus denegatur sepultura ecclesiastica supra. lib. 1. tit. 15. de sepulturis sub finem. Denegatur autem pluribus sepultura ad exemplum, & emedationem aliorum utique a talibus criminibus committendis in posterum reuocentur, ut notat glo. ad c. 2. de raptorib. gloss. ad c. 1. de torneamentis.*

b *c. 2. de raptorib. libr. 5. tit. 17.*

c *Exstat decretum concilii Viennensis, in clem. 1. de sepultur. libr. 3. tit. 7. hinc autem glossa ad verbum, scienter, requirit, antequam ipso facto ob predicta quis sit excommunicatus, ut sciuerit interdictum vel excommunicationem, vel manifestos esse usurarios, quos sepeliri facit & c. significauit, & c. cum desideres, de sentent. excomm. c. 2. de heret. in Sexto.*

D

DE DELICTIS CLERICORUM CIRCA CELEBRATIONEM MISSÆ.

TITVLVS VI.

CAPVT I.

De presbytero interdicto, suspensio, vel excommunicato ministrante.

Peccant in ministerio sacerdotii presbyteri in sacrosancti sacrificii missæ celebratione, ideo & distinctæ pœnæ illis pro

pro delicti diuersitate impositæ. Quare si A
presbyter, diaconus vel alius clericus, ab
officio pro certis criminibus suspensus,
per superbiam aliquid de ministerio sibi
interdicto agere præsumserit, & a suo epi-
scopo correptus perseverauerit, est excom-
municandus. *a* Interdicti vero vel excom-
municari celebrantes ante absolutionem
deponi debent ab officio sacerdotali, *b* nisi
propter multitudinem mitigetur pœna, *c*
possunt & beneficiis priuari. *d* Sic quoque B
depositus episcopus, presbyter, aut diaco-
nus, pro certis criminibus, si ausus fuerit
attredare ministerium, dudum sibi com-
missum, ab ecclesia debet abscindi. *e* Im-
ponitur & penitentia per tres continuos
annos presbyteris excommunicatis cele-
brantibus, *f* si maiori excommunicatione
teneantur, verum si minori excommuni-
catione tantum ligatus, celebrauerit, licet
grauiter peccet, attamen nullius irregula-
ritatis notam incurrit; peccat & cõferen-
do ecclesiastica sacramenta, sed ab eo col-
lata non carent effectu: quia non videtur
a collatione, sed a participatione sacramen-
torum, quæ in sola consistit perceptione,
remotus. *g*

SCHOLIA.

- a* ca. si quis presbyter, 2. de clerico excommu-
n. deposito, interdicto, ministrante, lib. 5. tit.
27. idque perpetua excommunicatione.
in c. 10. accedens. 50. dist.
- b* ca. 1. 3. & 4. de clerico excommunicato mi-
nistrante.
- c* dist. c. 4. de cler. excommuni. facit multitu-
do, ut pœna remittatur, neve in omnes se-
nuatur, sed tantum in præcipuos delicti au-
ctores, ut ibi dicitur. Propter cladem & scân-
dulum, quod ex pœna multitudine oriri
posset. c. commensationes, 44. dist. c. ut consti-
tueretur, 50. dist. ca. ordinationes, 9. q. 1. c.
2. de temp. ordin. cum siml. Si tamen sine
scandalo multitudo plebi posset, & disci-
plina ecclesie exposculet, puniri debet, ca.
non potest, 23. q. 3. c. si. de pœniten. dist. 6.

d ca. fraternitati, 6. de clerico excommuni.
ministrante.

e ca. 1. eo. tit. de clerico excommuni. Dispen-
sari tamen posse, & ab episcopo in aliqui-
bus suspensis ministrantibus, innuit c. 2. de
clerico excommunicato, moniti, &c. Sed
& in depositis dispensatur a summo ponti-
fice, ut disputat gloss. ad c. clerici, 3. eod. tit.
& gloss. in c. penult. 1. q. 3. ad verbum, sta-
tuerunt, per illa verba, ut non ab alio dis-
pensari possit, can. quanto, 2. q. 5. ca. est
ministra, 22. q. 4.

f De pœna & formula ieiunii, in ca. fin. 11.
quæstio. 3. presbyteri excommunicati pro
suo neglectu, celebrantes, ipsi in se senten-
tiam damnationis proferunt. cap. placuit,
11. q. 3.

g Verba præcedentia expresse ponuntur, in
cap. si celebrat. capit. fin. de clerico excom-
muni. ministrante.

CAPUT II.

- 1 De non ieiune.
- 2 Et sapius celebrante.

NVllus post cibum † aut potum quan-
tumlibet minimum sumtum, & nisi
ieiunus missas facere debet. *a* Et si teme-
rarie contra præsumserit, est excommu-
nicandus. *b* Et si ebrius postquam perno-
ctauerit in taberna, sequente die nulla
dormitione interposita, missam celebra-
uerit, indignus est beneficio ecclesia-
stico. *c*

Sicut & † qui pro pecuniis & adulationi-
bus seculariū, vna die plures præsumunt
facere missas, non euadent æternam da-
mnationem. *d*

SCHOLIA.

- a* c. nihil contra, 7. q. 1. c. liquido, 54. de con-
secrat. dist. in. 2. c. ut ieiuni, & seq. de con-
secrat. dist. 5. c. sacramenta, 49. de consecr.
dist. 1. Imo non licet post sumtionem aque
calide missam celebrare, c. ex parte, de ce-
lebra. missar. multo minus & pranso licet,
c. liquido, de consecr. dist. 2.

X x 2

b *inc. 16. nihil contra, 7. q. 1.*

c *ca. si confiterit, 12. de accusat. sic enim intelligi debet illud caput de ebrio celebrante, alioquin sumtio sola post cibum, non esset depositione a beneficio multanda.*

d *c. sufficit, 53. de consecratio. distinct. 1. Ibi tamen circumstantia canonis sunt observanda circa prohibitionem celebrandi vno die plures missas, nempe, si ob adulationem, vel ob pecunias, & quod damnatio imponatur, nec alia pena sit expressa a iure, & proinde si sacerdos de pluribus diebus missis accusetur, arbitrio episcopi vel iudicis erit pena imponenda. Alioquin ex necessitate & ex aliis causis licitis in iure expressis, licebit sacerdoti duas vel tres missas in vno die celebrare, ut liquet ex ca. consulisti, & c. ter referente, de celebrat. missa, c. quomodo, 31. q. 1.*

C A P V T. III.

1 *De consecrante sine debita materia & rebus necessariis.*

2 *Aut sine oratio.*

3 *Aut in loco non permissio.*

4 *De dicente missam defunctis destinatam pro viuis, aut quippiam in Ecclesia contra eorum salutem agente.*

1 **C**onsecrans † vel missam celebrans in pane fermentato, aut in calice ligneo, aut sine igne & aqua, propter malitiam apertam & nimiam desipiscenciam peccans, officio & beneficio in perpetuum priuari debet. *a*

2 *Et qui sine oratio eo modo † sibi imposito, quo fuit in ordinatione consecratus, missam celebraverit, excommunicationi debitae subiacet. b*

2 *Non secus quam presbyter, † qui celebrare missas praesumerit in aliis locis, quam consecratis ab episcopo, abiciendus est a sacerdotio. e id enim non licet, nisi ex permissione episcopi, & ut neque aliud altare non consecratum erigere, vel eius consecratione fingere, nam qui hoc fecerit, si clericus est, degradandus, si laicus, anathematizandus. e*

A Sed multo scelestius peccant, † qui infamiam pro defunctis solitam in ecclesia dici, fallaci voto pro viuis student dici hominibus, non alia ratione, quam ut is, pro quo illud offertur sacrificium, mortis incurrat periculum. Quare & qui talia perpetrasse fuerit detectus, a proprii ordinis deponi debet gradu, & tam imple sacerdos, quam ille, qui ad talia peragenda eum incitasse perpenditur, perpetuo exilii ergastulo religari. *f* Sic & quicumque sacerdotum vel ministrorum, causa cuiuslibet amaritudinis vel doloris permotus, in perniciem suorum inimicorum, aut altare diuinum vestibus sacris exsuere praesumerit, aut veste lugubri accinxerit, si non se purgauerit penitentia superioris, dignitate & honore ecclesiae priuatur. *g*

S C H O L I A.

a *ca. sin. de celebra. missa. ubi delictum dicitur esse consecrare in pane fermentato, nempe in ecclesia latina vel occidentali, quamquam in Graeca seu orientali consecratio fiat in pane fermentato. ca. in sacramento, de consecratione. distinctio. 2. In ligneo calice prohibuitur consecrare, in ca. vasa, & ca. vi calix, 45. de consecrat. dist. 1. Item in eo peccatum sine igne celebrare, quia ignis in altari perpetuo ardere debet, Leuit. 6. & ca. sicut eunuchus. 1. quaest. 1. De hinc & peccatum conficere Sacramentum sine aqua, quia ea vino misceri debet, quod ex latere Domini exiuerit sanguis & aqua, cap. in quadam, de celebrat. missa. ca. 1. & 2. de consecrat. dist. 2. Proinde debet qui tot commisit peccata in consecratione deponi, cum si malitiose fecerit videretur ob id inclinare in heresim & errorem hereticorum, de quo meminit ca. omne crimen, de consecratio, distinctio. 2. cap. cum Martha, §. qui fuerit, & sequentibus §§. de celebrat. missar. Ceterum non ideo minus consecrat vere, aut conficit verum corpus Christi, qui in fermentato, calice ligneo, & sine lumine consecrauerit cum intentione, &*

ne, & forma ecclesie. In quo reprehensus A est Hugo antiquus interpres, qui hoc negauerat. in ca. fin. in verb. fermentato, de celebra. missa. Videndus Beatus Thomas, in 3. part. questio. 74. artic. 4. quanquam qui uia consecrati grauius peccent. Arbitraretur & ego presbyterum, qui ex negligentia aliquando, sine contemptu ecclesie, vel ex necessitate consecrat in calice ligneo, & sine igne, non esse deponendum, sed arbitrio episcopi uel eius officialis aliter castigandum. Nam ca. fin. de celebratione missarum, quod imponit penam depositionis, de eolouitur expresse, qui ex malitia aperta, vel ex nimia negligentia ita male sacrificabat. Euerunt & aliquando etiam recepta in magna penuria ecclesie uasa & calices ex vitro & ligno, quo tempore erant prepositi aurei & argenti, o. uasa. 44. de consecrat. distinctio. 1. Veror autem ne nunc in pluribus ecclesiis uasa quidem contra sint aurea & argentea, prepositi uero lignei & ferrei, quod peius est & uitrei. Superioribus adtingere potes ea, qua diximus de eucharistia. lib. 1. supra in 9.

b in ca. 9. ecclesiastica, 23, distinctio. Punien- dus etiam esset sacerdos, qui sine aliis ornamentis sacerdotibus celebraret, ut sine casula & aliis, sed quia pena non est certa imposita, erit relinquenda arbitrio episcopi uel superioris, ex circumstantiis imponenda, quemadmodum & qui mitius agunt contra presbyteros negligentes, qui aliquando consecrauerint sine stola seu orario, non excommunicationem maiorem, sed suspensionem imponi dicunt ex arbitrio episcopi ad tempus, qua probabilior est sententia ut mitior.

c cap. nullus presbyter, 15. de consecratio. distinctio. 1.

d c. sicut non alii, 11. & c. missarum solemnium, 12. de consec. dist. 1. iuxta ca. 12. Deuter. Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Ex necessitate autem permittitur in loco non consecrato celebra-

re, dicto ca. sicut non alii, propter quam & in tenentis, & sub dio, & in domib. & oratoris permittitur, ca. concedimus, ca. unicuique. de consecrat. distinctio. 1.

e c. nullus presbyter in ecclesia, 25. de consecratio. distinctio. 1. Neque licet altaria per somnia, aut per inanes reuelationes, aut ex arbitrio sine reliquiis martyrum, & consecratione episcopi erigere. can. placuit, ut altera, 26. & sequen. de consecrat. distinctio. 1.

f ca. quicumque sacerdotum, 13. 26. quaestio. 5.

g dicto ca. quicumque, & cap. episcopi, 12. §. fin. 26. q. 5. Hic enim est abusus sacrarum rerum, ut ibidem, extinguere lumina ecclesie in alicuius indignationem. & malum, vel celebrare missas super rebus aptis ad sortilegia facienda, & adhibitis nefariis precibus, & uerbis superstitiosis, quod malum certe uel impietas alicubi nimium serpi & latius propagabitur, nisi seuera uindicta obtiniam eatur. Superstitio enim facit, ut facile quis sub pretextu religionis sacra contaminare attentet. Quare qui scieter has preces super his rebus adhibent, mereantur depositionem, ut diximus, de ministerio ecclesie abutentibus in perniciem alterius, in d. cap. quicumque, episcopus tamen cautius agat, ut eos admoneat & suspendat ad tempus pro prima uice, pro secunda seuerius vindicet, habita ratione causarum, ob quas ille preces sunt super rebus suppositis altari, & consideratis personis presbyterorum, num simplices sint, an uero ex certa scientia & participatione sortilegii id egerint.

CAPUT. IIII.

- 1 De effluentibus sanguine consecratum.
- 2 De non communicantibus celebrando.
- 3 Et de fingentibus se consecrare, cum non consecrent.
- 4 De uomente eucharistiam.

Peccant & sacerdotes in ipsa consecratione corporis & sanguinis Domini, si

quid per negligentiam eorum ex illis deciderit. Ideo si quid sanguinis deciderit in terram, quadraginta diebus debet sacerdos pœnitere & lingua lambere, si supra linteam altaris, primum debet forbere, & tribus diebus pœnitere, si ad secundum linteam peruenierit, quatuor diebus, si ad quartum, viginti. *a*

2 Sed qui pluries ¶ in die celebrantes, se in aliquibus oblationibus a communione suspendunt, id est, qui non communicant quoties celebrant, a communione per annum vnum suspenduntur. *b*

3 Peccant enim ¶ quemadmodum & illi, qui missam celebrantes, scientes se in peccato esse, non consecrant, sed fingunt se consecrare, vt satisfaciant populo. *c*

4 Et qui sumtam eucharistiã, ¶ per ebrietatem aut crapulam euomunt, qui si laici sint, debet pœnitere quadraginta diebus; si monachi, aut clerici, aut diaconi, aut presbyteri, septuaginta, si episcopi, nonaginta. *d*

SCHOLIA.

a *ca. si per negligentiam, 27. de consecratio. distinct. 2. pœna tamen hæ sunt potius pœnitentialis fori, quam iudicialis, ceterum nihil prohibet quin ex arbitrio superioris ista vel alia imponantur in foro iudiciali.*

b *c. relatum est, 11. de consecrat. dist. 2.*

c *c. de homicid. 7. de celebrat. missar. in hoc tamẽ casu, vt in superiori, in forensi iudicio, crimine per accusationem delato, pœna erit ex arbitrio superioris iudicis imponenda.*

d *in c. si per ebrietatem, 28. de consecration. dist. 2. Consideratur autem in vomitu, num species sacramenti appareant, an vere digesta sint. Nam in primo casu, pœna locum habet. Quia quamdiu species incorrupta sacramenti apparuerint, sub illis est corpus Domini, quod illa vomitione valde contemnitur. Eoque casu, quo discerni possunt tolluntur ex fecibus, & cum vino exsiccantur, & si sumi possunt per se,*

sumuntur per se vel cum vino, & si nõ sint sumibiles, reponuntur in aliquo loco honesto iuxta altare, vt ait Cardinalis de Turrecremata ad dictum ca. si per ebrietatem, de consecrat. distinct. 2.

DE CLERICIS DELIN-
quentibus circa beneficia Eccle-
siastica.

TITVLVS VII.

CAPVT I.

De cogentibus beneficia renuntiare & detinentibus venire in curiam Romanam debentes.

QVI viros ecclesiasticos capere, captosque, donec sua resignet beneficia, aut ne citati ab apostolica sede, vel ab homine, vel a iure, venire ad ipsam valeant, ausu sacrilego non verentur retinere, præter sententiam excommunicationis canonis, quod id fecerint, vel facere procurauerint, si fuerint prælati, a perceptione fructuum ecclesiarum suarum ipso iure per triennium sunt suspensi, si inferiores, eo ipso beneficiis obtentis sunt priuati. *a*

SCHOLIA.

a *Clem. multorum, 2. de pœnis. Sic pœna duplex, canonis scilicet, si quis suadente diabolo, 17. q. 4. c. nuper. de senten. excommu. Et suspensio vel priuatio beneficiorum obtentorum, pro duobus criminibus, nempe si quis incarcerauerit aliquẽ ad renuntiaandum beneficium, aut ne Romam adiret, in quo casu etiam, qui curauit se detineri ne veniret, eadem pœna per eandem clementinã puniatur. Explicat vero illam clementinã Cardinalis post Zenzelinum, in c. q. requiri in pœna propter incarcerationem ad renuntiaandum, vt beneficium ideo fuerit renuntiatum in effectu, alias non ita seuerè puniendum. Item in secundo casu ex q. quod ea capio fuerit impedimento, quo minus citatus Romã capius potuerit venire. Sed & nota glossa ad di-*

ctam

Etiam clemen. 2. ad verbum obtentis, priuatum ob predicta crimina beneficiis obtentis, non censeri factum ideo inhabilem ad alia de nouo obtinenda.

CAPVT II.

- 1 De consequentibus beneficia per laicos.
2 De intrusis.
- C**lerici qui occasione laicæ recognitionis, non requisita episcopi audientia, ecclesiastica beneficia sibi praesument vindicare, si commoniti ea non resignauerint, aut episcopali concessione muniti non fuerint, reddi debent a beneficio & officio alieni, a mitius etiã cum illis agendo, quã in eos statuerint antiqui canones. **b** Quisquis etiam electioni de se factæ per secularis potestatis abusum consenserit, electionis commodo caret & ineligibilis fit, ad quamcunq; dignitatem, absque dispensatione. Qui vero eam electionem fecerint, ab officiis & beneficiis sunt suspendendi per triennium, & tunc eligendi etiam potestate priuari. **c**
- 2 Quia propria etiam fauoritate beneficii curam animarum habentis, etiam sibi legitime concessi, nanciscitur possessionem, aut vi altero de facto possidente iure, quod in eo habet priuatur ipso iure tanquam intrusus, & simili alio beneficio, si tunc habeat. **d** Multo magis, qui sine titulo se in ecclesiam, quamuis sit suæ collationis, intruserit. **e**

SCHOLIA.

- a** in cap. relatum, 21. de iure patrona. libr. 3. tit. 3. ubi ratio, qua nõ intrat per ostium, qui a laicis instruuntur, & beneficium sine canonica institutione obtineri non potest. **c** beneficium, de reg. iur. in Sexti.
- b** Lu antiquũ etiam statuebat depositionem & excommunicationem ei, qui per laicalem potestatem & abusum, beneficium obtinisset, **ca. si quis deinceps, ca. si quis episcopus, c. si quis clericus, & seq. 16. q. 7. Refert & Ioan. Bernar. Diaz in practica crimi-**

*nalium canonum, c. 46. ex concil. Latera. sub Leone 10. celebrato, in sess. 10. in bulla contra exentos edita, §. & quia, quod hodie, vt sepius alias deposuimus collationes beneficiorum facta a domicellis, principibus & nobilibus, sub colore iuris patronatus q̄ habere se consingunt in beneficiis ecclesiasticis nullo privilegio Apostolico suffulti, sine ordinariorum collationibus & literis & absq; aliquo saltẽ colorato titulo, nulla & irrita decernuntur, & statutum, vt illis viuentes reddantur inhabiles ad alia beneficia ecclesiastica obtinenda, donec eis super hoc per sedẽ apostolicã fuerit dispensatum. **c** in c. quisquis electioni, 45. de elect. Abusus electionis ratione potestatis laicæ, est, vt si laicus intersit & eligat, vt in c. cum terra, c. quod sicut, de electio. quia hoc est contra ecclesiasticam libertatem, vt in d. Etis iuribus dicitur. verendum enim est, ne ideo in futurum sibi usurparent potestatem imperandi in electionibus, qua ideo non essent libera contra illarum naturam, c. dulcissimi, 8. questio. 2. ideo & nulla electio, vt nec facta contra libertatem ecclesie, capit. Massana, cap. Sacrosancta, de elect. Digni & pœna electores qui laicos tales in electione sponte admisserint, non etiam, si coelecto, sufficeret enim tunc electionem solummodo irritare sine pœna illorum, vt in cap. cum Vintoniensis, de electio.*

d c. eũ qui, 18. de preb. in Sex. l. exst. at. quod meus causa. in P. l. creditores, ad leg. Iul. de vi priuat. in P. l. si quis in tanta, C. unde vi, l. 1. C. de suffrag. cum similib.

e c. 3. de excessib. pralator. lib. 5. tit. 3. Nemo enim seipsum instituere potest & interdantẽ & accipientẽ, constituui debet differentia, c. si de instit. nec collator sibi beneficium retinere potest. c. vnic. vt ecclesiastica benefic. sine ulla dimin. confera. Quia collationũ distributiones concessa sunt episcopis, quod ipsi soli omnib. sufficere nequerent, & ideo eligunt sibi coadiutores ministerii, distribuendo illis, & beneficia & munerã. c. si. de offic. archiepiscoporum.

CAPVT. III.

De impetrantibus beneficia viuentium.

Qui beneficia viuentium scienter impetrant, valde peccant, & eo ipso sunt ab ecclesiastica communione pellendi: *a* & si ea episcopatus sunt, adhuc cum depositione fiunt infames. *b*

SCHOLIA.

a cap. i. de concessio. prebend. explicare videtur illum textum, c. eum qui contra, 40. 7. que. i. in quo hic ordo seruatur, ut primus, qui consensit se promoueri in locum Archidiaconi viuentis, ab eiusdem archidiaconatus honore deponatur, & si ulterius in eodem loco ministrare presumerit, participatione communionis priuetur, nisi quando, ut ibi ait glossa, se excusaret, qui illud fecerit auctoritate maioris, qua aliquantum minuit poenam & potest inducere ad dispensationem, argu. ca. dixit dominus, 14. q. 5. c. diaconi, 28. distinct. & gloss. in c. & ibi Panorm. de concess. preb. dicit verba, deponendum ultra ordinatum in viui beneficium, debere intelligi de depositione ab illo beneficio ita impetrato, non ab aliis, vel ab officio. Quod tamen in male ordinato in locum viui episcopi, retinetur, per rationem mox explicandam.

b ca. audiuius, 3. que. 2. c. in primis, 2. q. 1. Ratio vero cur potius depositio imponitur subrogato in locum episcopi viuentis, quam si de alio beneficio agatur, est quod inter praelatum & ecclesiam contrahatur matrimonium spirituale, c. inter corporalia, de translatione episcopi, non inter alios beneficiatos & eorum ecclesias, & proinde adulterium spirituale videtur committi in subrogatione in locum viuentis mariti episcopi, & grauiori poena id puniendum, dist. c. audiuius, 3. que. 2. c. sicut vir, 11. c. sicut alterius, 39. 7. q. 1.

CAPVT IIII.

1 De beneficiato non promoti ad presbyteratū.

- A 2 De pluralitate beneficiorum.
3 De possessore beneficii paterni.
4 De non residentibus.

Beneficium ꝑ cura animarū consecutus, si a die pacificæ adeptæ possessionis non curauerit se promoueri intra annum ad sacerdotiū, nullo legitimo impedimento prohibitus, ipso iure beneficio priuatur. *a*

Delinquent ꝑ & qui duo vel plura beneficia possidere nituntur, *b* extra casus in iure expressos. Ideo vel alterutro priuantur. Et si vtrumq; retinere contenderint, vtroque *d* & reputantur inhabiles ad suscipiendos sacros ordines. *e*

Peccare videntur ꝑ & qui beneficia tenent, quibus immediate patres eorū præfuerunt vel legitimi vel illegitimi. Ideo ab iis, nisi dispensetur, remouentur. *f*

Quemadmodum ꝑ qui in beneficiis concessis residere contemnūt, vocati & contumaces, nulla dispensatione aut causa excusationis de non residendo legitima suffulti, illis priuari possunt. *g*

SCHOLIA.

a cap. licet canon. & c. commissā, de elect. in Sext. quod in aliis beneficiis cura animarum non habentibus, locum nō habet. Rota decis. 520. nota quod tenens capellaniam, in antiq.

b Mortaliter peccare dicuntur, qui duo beneficia possident, quando alterum per se sufficit. Panorm. ad c. conquerente, de cleric. non residentibus, gloss. ad ca. dudum, in 4. ad verbum intitulatum, de elect. Atq; D. Thomas in quolibetico 9. art. 15. Ioannes maior in 4. sententiarum, dist. 23. que. 6. & 7. notant, tenentem plura beneficia cum dispensatione, in qua non est rationabilis causa dispensandi, non esse in status salutis. At etiam Gabriel in expositione canonis in lectione 28. dist. in duabus ultimis columnis, dispensationē Papæ in hoc nō suffragari, nisi fiat ob utilitatem vel necessitatem ecclesiarum, non autem si in utilitatem persona

personae beneficiati. Nam connumerari ratione proprii commodi in duabus vel pluribus ecclesiis, est instar negotiationis & turpis lucri, adeo & prohibuitur in can. 1. 21. q. 2. & pluralitas beneficiorum canonibus sacris est inimica ca. sanctorum, 70. dist. ca. 1. & tota 21. q. 5. c. quia in tantum, de preb. ubi & ex radice cupiditatis, ambitionis & auaritia, hac possessio dicitur, & in cap. cum iam dudum, 18. de preb. Multo magis detestabilis est auaritia & ambitio quorundam nobilium, qui ut aliquando possunt eligi a capitulis in archiepiscopos vel episcopos, procurant sibi dari in ista ecclesiis canonicatus, & saepe in quatuor vel pluribus ecclesiis eos adipiscuntur, ut veluti hamo iniecto & postea insecatis electoribus baculum pastorem ad se trahere possint, quod & meretur in ecclesia emendationem & puniendi essent huiusmodi piscatores episcopatum.

C Sunt illi casus vel ad utilitatem, aut necessitatem ecclesiae, interdum fauore personarum, ut in c. de multa, 28. §. fin. de preb. & in extranea. Ioannis 22. execrabilis, de preb. ca. 1. & 5. 21. q. 1. can. pasce, 55. dist. Item in casu, quo unam in commendam ecclesiam, aliam in titulum quis habere potest, ca. 3. qui plures ecclesias, & cap. si. 21. q. 1. dispensatio autem pluralitatis ex cap. de multa, hodie reservatur summo pontifici, ad eam episcopus.

d c. conquere, de cler. non residen. c. de multa, de preb. siue sine cura sint, ut ibi dicitur, animarum, siue eis fuerit ea coniuncta, siue sint regulares dignitates c. cum singula, de preb. in Sex. vel prioratus, clem. 1. de supplen. neglig. prelat. vel vicaria perpetua clem. unica, de officio vicar. vide extranag. Ioannis 22. execrabilis, de preb. & cassatur electio eius, qui iam habet plures prebendas in c. cum iam dudum, 18. de preb. c. audum, in 2. de electio.

e dist. extranag. execrabilis.

f c. quoniam, c. ad extirpandas, c. ad praesentiam, de filiis presbyter. Est enim in iure

exosa in beneficiis ecclesiasticis hereditaria successio, ca. apostolica, 8. quest. 1.

g c. 2. c. conquere, c. ex tua, de cler. non residen. arg. ca. sicut autem, & can. absit, 11. q. 3. Quod si beneficiatus, vagus sit, nec sciat ubi sit, citandus erit edicto publico in sua ecclesia, & postea non comparens, priuari potest beneficio, d. c. ex tua, de cler. non residen. ca. non oportet, cum sequentibus, 7. q. 1. glossa. in canon. non oportet, de consecratio. distinct. finali.

CAPVT V.

De delictis circa administrationem beneficiorum.

Qui ecclesiam suam pro alienis obligat meritis, vel consentit ut obligetur, ecclesia in primis non tenetur, & ipse ad administrationem spiritualium & temporalium eius, submouetur, ipso iure, a & anathemate, si alienauerit vel consenserit cum indemnitate ecclesiae, vincendus, b & ab honore deponendus, c nisi cum solemnitatibus iure requisitis id fecerit. d Multo magis & praefecti beneficiorum suspendendi vel remouendi sunt ab administratione, si dilapidatores eorum sunt. e

S C H O L I A.

- a c. 2. de solutio.
- b cap. si quis presbyterorum, de rebus eccles. non alien.
- c ca. diaconi, 35. & can. monemus 12. q. 2. l. iubemus, §. economus, C. de episco. & cleri.
- d ca. sine exceptione, 12. q. 1.
- e c. 2. in fine, de statu monachor. ca. fina. 3. q. 2. probata tamen dilapidatione & suspitione manifesta, c. l. cet. Hely. c. per tuas, de simonia, c. venerabilis, de offi. deleg. Poterit tamen dispensare episcopus, ut in ca. 22. si quis presbyter, 50. dist. verum hic distinguendum, an fuerit actum contra dilapidationem criminaliter, ut si conuictus fuerit, possit deponi ab ordine. Archidiaconus in ca. vobis, ca. Vulterrana, 12. q. 2. per. c. licet Hely, de simonia, facit textus in cap. apostolica, & ca. monemus. 12. q. 2. Prapo-

fitus ad d. can. vobis. aut fuerit actum ciuilititer, & debet solum remoueri a beneficio ad quod alius est promouendus per dictum cap. licet Hely, & si non communicatur, debet tamen conuentus se purgare infamatus de dilapidatione, dicto cap. licet Hely, vbi de hac questione fuisse Panorm. Quod si de suspitione probetur, dabitur ei coadiutor. d. c. venerabili, de officio delega. At hac maxime locum habent, dum de dilapidatione rerum ecclesia agatur, non B si de fructibus. Quia pro debitis praelatis non tenetur ecclesia, nec successor eius in ea. c. 1. de solutio. Atq; hodie in hac quest. puniendi dilapidatorem bonorum ecclesia, arbitrium iudicis erit postulandum, ut notat Panor. ad dictum c. licet Hely.

DE DELICTIS CLERICORVM CIRCA MORES

& modum viuendi.

TIT. VIII.

CAPVT I.

De ebrietate & crapula clericorum.

Clerici possunt puniri vt delinquere, in victu & ornatu exteriori, in professione seu artificio, & in crimine publico. de singulis ordine dicemus, Deo fauente. Primum in victu, vt si in crapula & ebrietatibus viuant, quæ detestanda in omnibus, maxime in clericis seu personis ecclesiasticis. a Quare hi monendi vt desinant, & si non desuerint, damnandi. b Et ita quem ebrium fuisse constiterit, aut 30. diebus a communionem submouendus, aut corporali subdendus supplicio, c si non desinat deponendus ab officio. d Atque si clerici sibi a vino non temperent, vel si ad potus æquales se incitent & obligent more potatorum, quorum iudicio plus laudatur qui plures inebriauerit, & fecundiores calices exhauserit, & super his culpabiles redditi, nisi satisfecerint a superiore com-

moniti, ab officio & beneficio ex concilio generali debent suspendi. e Aliunde & clericis prohibitum, ne edendi vel bibendi causa, tabernas ingrediantur, nisi necessitate peregrinationis compulsi. f

SCHOLIA.

- a in can. Apostolorum, 42. & 43. & in ca. 1. 35. dist. vide Hieron. 83. dist. Exiguus & in ordinando D. Paulus 1. ad Tim. 3. vt sit sobrius non vinolentus. Prohibitum & a Deo antiquitus ministris templi, vinum aut siceram bibere, & ea qua inebriare possent, Leuitici 10. vinolentus autem dicitur, qui non semel sed saepe vino repletur, in princip. 35. distinctionis. Confusio & ignominia est clericis IESVM crucifixum, magistrum pauperem atq; esurientem, factis predicare corporibus; ieiuniorumq; doctrinam rubentes buccas, tumentiaq; ora proferre. ca. 4. ecclesia principes, 31. dist. vinolentum sacerdotem & Apostolus damnat, & vetus lex prohibet, ca. 6. vinolentum, 35. dist. vide quanos diximus lib. 39. Syn. iur. c. 7. & de ebriis & ebrietate eodem lib. c. 8. & libr. 40. Synaxeon artis mirabilis, c. 19. & seq.
- b Moneri primum debere vt desistant, antequam damnentur clerici vinolenti, docetur in ca. 43. Apostolorum, & ca. 1. 35. dist. ibi, Episcopus aut presbyter, aut diaconus, ebrietati deseruiens, aut desinat (ibi monitio) aut damnatur. Nec statim acuendum ferrum in delinquentes; fragilitate enim natura multa committuntur, vindicanda quidem, sed non ita seuerè, ac quando clerici sunt incorrigibiles, c. at si clerici, de iudic.
- c ex concilio Agathensi. c. 41. in ca. si. 35. dist.
- d sic enim habet canon 43. Apostolorum, aut desinito, aut deponitor, de quo & Photius nomocan. c. 35. & 29. & in synodo in Trullo, cap. 9.
- e ex concilio generali Lateranensi habito sub Inno. 3. c. 15. relato in cap. a crapula, de vita & hon. cleric. Exstat & in concilio Nannensi,

Nannensi, c. 10. prohibitio, ne presbyteri A conuocati ad conuiuia defunctorum, s; inebrient. Nec precati in amore sanctorum vel alicuius anime bibant, aut alios ad bibendum cogant, ne plausus risus ue ibi in conditos referant, & c. ut habetur relatum in ca. 7. nullus presbyterorum, 44. dist. & in ca. 3. de consecr. dist. 5. bibere in amore Sanctorum aut alicuius anime est, quod vulgo dicitur, boire a l' honneur du Sainct ou au repos de l' ame de quelque trefpalsé, dumq; quaritur aliquis, qui pro eo cui propinatur uerum bibat. Quemadmodum etiam nunc est Russenorum vel Ruthenorum religio, in cœna funebri quam faciunt pro defunctis, omnibus conuocatis bibere pro salute sui regis, pro beatitudine mortui, profelicitate affinium, & cognatorum plenis cantharis; unde & sic fere, ut ex omnibus conuiuiis pauci & uix duo vel tres sobrii domum repetant.

f ca. clericor. 4. 44. dist. ex concilio Carthaginiensi 3. c. 27. & Aquisgranensicap. 90. c. clericor. 15. de uita & hon. cler. Imponit autem canon 53. Apostolorum illis pœnam his uerbis. Si quis clericus in caupona cibum capere deprehensus fuerit, a communione excluditor; excepto tamen eo, qui necessario in itinere in commune diuenterit hospitium.

CAPVT II.

De uestimentis & ornatu prohibitis clericis.

IN uestitu peccant clerici, qui sui ordinis uestem non deferunt. Proinde si non deferant, rationabili causa excusationis cessante, professorum illius ordinis censentur prerogatiua indigni. *a* Episcopi, presbyteri, diaconi, secularibus indumentis uti non debent; sed ut concedet tunica sacerdotali a patribus instituta. Quod si monitaliter faciant, communione priuari debent donec satisfaciant. *b* Et cum omnis iactantia & ornatus ad uoluptatem corporis, a sacramento ordine aliena sint, episcopi & clerici, qui se claris uestibus ornant, emendari debent, quod si in hoc per-

manferint, epitimio, quod est pœna suspensionis unius hebdomade, tradi debent. *c* Similiter & illi, qui unguentis inunguntur. *d* Clericus *e* qui virgata *f* vel parriga *g* veste publice utitur, nisi causa rationabilis subsistat, *h* si beneficiatus extiterit, per sex menses a perceptione fructuum beneficiorum, quæ obtinet, est eo ipso suspensus; si non sit beneficiatus, citra sacerdotium constitutus, per idem tempus redditur eo ipso inhabilis ad ecclesiasticum beneficium obtinendum; idem & statutum est de clericis vestes tales simul & confuram publice i deferentibus clericalem. Prohibitum quoque presbyteris, habentibus dignitatem, & monachis, ne tales vestes ferant, non infulam seu pileum lineum publice gestent in capite; *k* alioquin autem, suspendi debent beneficiati a perceptione fructuum beneficiorum quæ obtinent per annum, sacerdotes & monachi redduntur per id tempus inhabiles ad beneficium obtinendum. Prohibitum & illis uti epitogio *l* seu tabardo foderato, & ita breui quod ueluti inferior uideatur; iustumque clericis qui regulares non sunt, illud epitogium largiri pauperibus; religiosis autem, ut dent superioribus. Adiectum insuper ne clerici præsertim beneficiati, caligis scacatis, *m* rubeis aut uiridibus, *n* publice utantur; item prohibitum clericis, *o* uti manicis, *p* aut sotularibus *q* confuticiis, cappis manicatis, *r* frenis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus, *s* fibulis, corrigiis auri vel argenti, ornatum habentibus, *t* annulis, nisi quibus ex officio dignitatis concessum, *v* aut uti in publico pallis disibulatis, & nisi ante pectus vel post collum hinc inde connexos.

SCHOLIA.

a Clem. 2. de uita & hon. cler. quod est ualde notabile. Solent enim & in curiis supremis Parlamentorum Gallie, priuari beneficiis qui non ferunt ordinis beneficis habitu. Quemadmodum & qua non ferunt ha-

bitum matrona sed meretricis, si iniuria **A**
 afficiatur, non vindicatur perinde ac facta
 pudica l. item apud Labeonem, §. si quis
 virgines, de iniur. P. facit c. in audientia,
 25. de sententia excom. Presumitur
 laicus, qui reperitur in habitu laicali, do-
 nec de clericatu appareat. Et ita inuentus
 in laicali habitu clericus prehendit a iudice
 seculari pro crimine potest, c. si iudex lai-
 cus, de sententia excomm. in Sex. neq. cle-
 ricus conjugatus gaudet privilegio cleri-
 cali, quo alioquin uteretur, quod pertinet
 ad forum et privilegium iniuriarum, si
 non deferat vestes et tonsuram clericalem,
 c. unico, de cler. conjugatis, in Sex. Et cle-
 ricus, qui nec habitu nec tonsura utuntur
 pro laicis reputati, possunt deprehensi a do-
 minis laicis territorii in delicto puniri, non
 obstante quod postea, ut eludant iurisdic-
 tionem, acceperint vestem et tonsuram
 clericalem, c. ex parte tua, 27. de priuil. **C**
 Qui commodis et privilegiis alicuius or-
 dinis vult gaudere et uti, debet se regulis
 et vestibus eius conformare, c. recolentes,
 de stat. monach. lib. 3. tit. 35. Imo ultra
 monachus, qui seri quidem habitum reli-
 gionis, sed cum occultat alio habitu secula-
 ri, censetur a regularibus apostata, c. pen. de
 apost. c. in nonnullis de iudicis, sic et tra-
 du gloss. in clem. 2. ad verbum, extrinseci,
 de vita et honest. cler. Quid sibi vult, in-
 quit **D**. Bernardus li. 3. de consideratione
 ad Engenium, quod clericus aliud esse, aliud
 videri volumus? id quidem castum minusq.
 syncerum, nempe habitum milites, quasi
 clericos, alium neutrum exhibent; nam neq.
 ut milites pugnant, neq. ut clerici euange-
 lizant. Cuius ordinis sunt, cum virum q.
 esse cupiunt? virumq. deserunt, virumque
 confundunt? Vnusquisq. inquit **D**. Paulus
 1. ad Cor. c. 15. in suo ordine resurgat; isti, **E**
 inquit? an qui sine ordine peccarunt, non si-
 ne ordine peribunt.

b c. episcopi. Et c. sine ornatu, 23. q. 4. Quam-
 vis enim verissimum sit, habitum non fa-
 cere monachum sed professionem regula-

rem, neq. clericum ex habitu esse, c. si iudex
 laicus, de sententia excom. in Sex. c. porre-
 ctum, de regularib. et transseu. ad religio.
 Et quamvis multi gerant vere habitum
 religionis, in religione omnino vacui, ut
 ait extrauag. 2. de regularib. in commu-
 nib. tamen iudicium clericatura et mona-
 chatus facit primo obitu habitum consu-
 niens, etsi is non sit solum inspiciendus, ut
 crines et habitus philosophia solebant esse
 indicio philosophis, ut ait Symmachus lib.
 2. epist. 4. et nihilominus quidam fuerunt
 nebulones pallio tenuis philosophi, qui disci-
 plinas sapientia contaminarent, reprehensi
 a Gellio lib. 9. c. 2. et in l. 8. C. de professio-
 rib. et medicis. li. 10. C. ii. 2. et ab Apuleio
 li. 1. Floridorum. Et Sidonius Apollinaris
 li. 9. epist. 9. laudat Faustum, quod non pas-
 sceret casariem, neq. pallio aut claua, vel-
 lut sophisticis insignibus gloriaretur, aut
 quod is affectaret de vestium discreione
 superbiam. Ideoq. et punitur clericus, qui
 veste profana cum clericali signo, scilicet
 cum tonsura, vitur, nam eo deturpare vi-
 detur suum ordinem quem producit. Alio-
 quin sine tonsura ferens vestem prohibi-
 tam, non punitur ex iuris severitate, gloss.
 ad clem. 2. de vita et honest. cler. ad ver-
 ba, et tonsuram. Ceterum clerici et per-
 sona ecclesiastica debent vni modesto orna-
 tu recepto et tali habitu in ea regione ubi
 degunt, et qui non abhorreat a more re-
 gionis, maxime inter probos ecclesiasticos,
 et sic videtur concludere glossa in c. cleri-
 ci, 15. ad verbum de auratis, de vita et
 honest. cleric. et est textus expressus in ca.
 si quis virorum, c. 12. dist. ex concilio
 Gangrensi, c. 12. neque enim vile vesti-
 mentum probatur, neque deliciosum, sed
 mediocre, honestum, sublato excessu secula-
 ri, et retenta dignitate ecclesiastica, ne
 vilescat, cano. 5. parsimoniam, 4. dist. ex
 eodem concilio Gangrensi, c. si. Neq. enim
 affectata sordes, neque exquisita delicia,
 conveniunt Christiano, ut ait Hierony-
 mus ad Eustachium de custo. virginum.

et in princip. 41. dist. imo sordes gloriolam
 redolent, ornatus, delicias; quare illa extre-
 ma affectata vitanda, secundum Hiero-
 nimum ad Nepotianum. Neque etiam
 confundi debent habitus distincti, ubi di-
 stincti sunt; ut in monasteriis, in quibus
 habitus professorum, novitiorum, conuer-
 sorum, ut plerumque diversi, in c. 1. de reg.
 et transeunt ad religionem, in sex. dist.
 existente interdum in forma, interdum in
 colore, aliquando in scissura, cle. 2. de reg. B
 ca. 1. 21. q. 4. ex 7. Synodo c. 16. ubi perpul-
 cre docetur, omne vestimentum, quod non
 propter necessitatem, sed propter venusta-
 tem accipitur, electionis habere calumni-
 am, iuxta sententiam Basili Magni in re-
 gulis breuioribus cap. 49. necessitas tamen
 debet considerari, ut congruat etiam ho-
 nestati sacerdotali et clericali, iuxta ma-
 iorum et canonum instituta, vide Clemen-
 tem Alexandrinum de vestitu in pedagoga C
 lib. 3. c. 2. et 3. et li. 2. c. 11. de calcea-
 mentis et c. 8. an unguentis et coronis sit
 vitandum. Porro quod epitimium dicitur
 in predicto ca. 1. 21. q. 4. alibi dicitur pœ-
 na suspensionis unius hebdomadae, in syno-
 do c. 6. c. 27. et in ca. nullus eorum, 21. q. 4.
 tamen separatim et absolute in d. ca. 1. 21.
 q. 4. epitimium, non mihi videtur esse pœ-
 nam solum unius hebdomadae, sed potius pœ-
 nam suspensionis hebdomadae, esse spectem D
 epitimi; neq; tamen idem epitimium et
 epitimia in singulari apud Gracos. Siqui-
 dem apud Gracos, ex quorum idiomate il-
 le canon sumtus est, ἐπιτιμία, est bona ex-
 estimatio, bona fama, ut ἀγία, infamia,
 ut in l. scire oportet, 21. §. 1. de tutoribus
 et curatoribus. datus ab his, qui ius dandi
 habent, et c. lib. 26. P. iii. §. Modestinus
 Græce sic respondit de creando tutore, quem
 pater esse vetuit, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ἐπιτιμώ-
 πει, ἢ ἐπιτιμώσῃ; ἢ ἐπιτιμώσῃ, prohiberi cum
 esse tutorem, manente epitimia, id est salua
 estimatio, seu sine infamia, ex quo pro-
 hibetur ex ea causa esse tutor, cum tamen
 remoti aliquando a tutela infames essent, leg.

1. de his qui notan. infamia P. Sed neq; in
 dicta synodo Græca 7. neq; in ca. 1. 21. q. 4.
 est epitimia, sed epitimion. ἢ ἐπιτιμίων, au-
 tem, apud Gracos est pœna multa, ut apud
 Demosthenem de corona, et Eschinem
 contra Ctesiphontem. Et ideo apud Gra-
 cos in plurali, ἢ ἐπιτιμίων, supplicia dican-
 tur sæpe, quare cum synodus 7. c. 16. ait su-
 perfluis vestibus utentem, epitimo seu pœ-
 na tradi, se refert ad synodum 6. preceden-
 tem, cuius pœna seu epitimum, est suffesio
 per hebdomadam. In summa clerici pudor-
 em verecundiamq; mentis simplici habi-
 tu et incessu ostendere debent. c. his igitur,
 23. dist. Et Pius 4. constitutio. 153. inci-
 piente, nos pro pastoralis, et c. ordinavit
 ut omnes et singuli clerici, qui dignitates,
 canonicatus, aut personatus, parochiales
 ecclesias, aut alia quacumq; beneficia eccle-
 siastica obtinerent, vel essent in sacris ordi-
 nibus constituti, in vrbe Roma morantes,
 habitum clericalem induerent, cum con-
 grua tonsura, et vestes exteriores talares,
 et interiores infra genua se extendentes, ut
 a sagis laicorum differrent, gestarent, sub
 pœna excommunicationis, alijsq; pœnis,
 atq; crescente eorum malitia sub pœna pri-
 uationis beneficiorum. Videur D. Bernar-
 dum lib. 4. de consideratione ad Eugenium
 Papam, et in ipso summo pontifice repre-
 hendere fastum nimium vestium. Inter
 hæc, inquit, tu pastor Eugeni, pōtifex sum-
 me, procedis deauratus tam multa circun-
 datus varietate, ones quid capiunt? Si au-
 derem dicere demonum magis, quam ouium
 pascuæ hæc, scilicet, sic factuabat Petrus,
 sic ludebat Paulus. Quod credo Bernar-
 dum dixisse de aliis ornamentis quam
 pontificalibus, quæ regie et imperatoria
 sunt concessa dignitati Constantino Ma-
 gno honoris Dei causa, ut pluribus docetur
 in can. Constantinus, 14. §. beato Syluestro,
 96. Ianoc. parte 5. decret. c. 49. et in pa-
 normia lib. 4. c. 1.
 d in d. c. 1. 21. q. 4. quando videlicet unguē-
 ta odoris et voluptatis causa deferuntur

sine aliqua necessitate natura vel ad medicamentum. Videndus est pro hac distinctione Clemens Alexan. li. 2. Pedagogia c. 8. Sunt enim diuersae species unguentorum; nam aliqua sunt, quibus ungiuntur quis voluptatis causa, alia quae valetudinis, qualia commagena glaucina, & c. apud Pomponium Iurisconsultum in l. in argento, 21. §. 1. de auro & argent. leg. lib. 24. P. tit. 2. *Vespasianus Caesar senatu mouit senatorē qui unguenta olebat, dicens, malle ut ole-* B
ret allia, ut refert Suetonius in Vespasiano, c. 8. hoc magis odiosum erit in clericis qui praestantiores sunt ethnicis, ut multo magis erunt detestabiles illi qui more cinedum pingunt sibi oculos, fucant faciem, foeminae pudicis inferiores, quae hoc ipsum detestantur, ca. fucare, 38. de consecr. dist. 5. ex D. Augustino epist. 73. ad Possidonium, similes meretricibus nihil praeter hircum redolentes in Venerem putres, & c.
 c. hac quae sequuntur, sumta ex Cle. 2. de vita & hon. cle. ubi prohibitiones vestium, pileorum, & caligarij sunt ex concilio Viennensi, de vestitu monachi & monialis & clericorum. videndus Athanas. lib. de virginitate, Augustinus epist. 199. ad Edictam, Theodoretus in Masyma, Ambro. de institutione virginum & epist. 36. & lib. 1. de virginitate. Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Parmenionē, Gregorius Nazianzenus in exhortatione ad virgines, Hieronymus in Hilarione, Greg. 1. in benedict. Dionysius Areopagita in ecclesiastica hierarchia, Palladius in Lamfiaca Historia c. 41. Ioannes Damascenus, de sanctis Barlaam & Iosaphat, Chrysostomus homil. 69. in 21. cap. D. Matthaei.
 f. virgata vestis, secundū Ioannem Bernardum Diaz in practica criminali canonū, c. 69. dicitur, cuius pannus est diuersorum colorū mixtorum vel quādo supra pannū, alij diuersorū colorum assuuntur, in modum virgulae, nos diceremus, vñ accoultrement où il y a plusieurs bandes dessus confues ou qu' est fait & tissu de laine

de diuerses couleurs en forme de bandes ou rayes. Perotus Syppionius episcopus in copia cornu, ad epigramma 3. Marcialis. Item, inquit, a vi, virga, quod vim gerat ligando verberandōve, a quo virgula diminutum, quod modo paruum virgam significat, modo lineam, vnde virgatam seu virgulatam vestem dicimus lineis quibusdam quasi virgis distinctā. Possumus istas lineatas virgatasq; vestes, intelligere ex distinctione colorū, materia mixta, ordine & opere, ut apud Iulium Pollucem in ἑρμηνείᾳ vestis virgata est, cui intexebantur virga purpurea, id est lineae quas Graeci πορφυρᾶς dicunt. Meminit Silius Italicus li. 4. vestes, inquit, virgatae auro, & c. id est virgis seu lineis aureis distincta & Virgilius 8. Aeneidōn, Aurea caesari es ollis, atque aurea vestis, Virgatis fulgens sigulis, & c. Virga interdū & plectra acu ex Phrygium more ut Plinius ait, vestes & sunt sericeae panni holoferice, villis intercis, quibus interdum aurum fuit intextum ex inuentione Attali regis in Asia, ut ait Plinius lib. 8. c. 48. vnde & panni illi dicti Attalici. Prohibuerunt autem aliquando Caesares non tantum clericis sed etiam alijs priuatis auratas, aut sericas paraganneas auro intextas viriles priuatis vsibus intexere, l. 1. & 2. de vestibus holofericis & auratis, lib. 11. C. tit. 8.
 g. Paritā vestē dicunt nunc diuisam aut cōstantē diuersis coloribus, aut minutim incisam seu interfectā ferro vel acu depictā, dicitur decoupee ou debrodee. Segmenta quoq; dici possunt vestes ex segmentis & frustu facta diuersorū pannorū aut colorū, auri & argenti interdū bracteolis adiectis, interdum acu, variatione illa facta, veluti opere Phrygio, de quo meminit Plin. lib. 8. c. 48. vocat illud opus Italicam, vnde Galli mutuantur suam vocē recanē, memini Ouidius de arte aman. lib. 3.
 Quid de veste loquar nō iā segmenta regro,
 Nec quae de Tyrio murice lana rubet.
 Concessum aliquādo mulierib. ut segmenta aurea

- auræ gestarent. Erat & laici clauis ornamentum senatorum, vestimentum clauis purpureis intertextum, dicunt Galli chammature des Senateurs brochée de pourpre. Hinc intelligitur quod paulo post additur in textu, prohibitum clericis ne rubeis vel viridibus scaccatis caligis utantur. Puto quod ibi scaccatis caligas dici, quod Gallis deschiquetees a vulgari Italico nomine squarciare, id est lacerare per partes, unde & Gallice esquarterer, metter par quartiers, & pieces. Et certe non solum clericis sed aliis omnibus prohibenda illa incisura, quod perditione inferant materia seu panni vestimenti, & habeant inanissimam per rerum abusum ostentationem, sed multo magis clericis, qui tegumeto simplici & necessario contenti esse debent. Pari & reprehensione sunt clerici digni, qui leuiore calcios, quos vocant scarpas, multiformi incisura corrumpunt curioso & vanissime, quod reprehenditur in clericis, ut notat glossa. ad clem. 2. de vita & hon. cler. Prohibuit & Deus c. 22. Deut. versu 1. non indueris vestimento quod ex lino lanaque contextum est.
- h** Ob necessitatem interdum permixta est vestium simulatio, & habitus ad tempus mutatio, dicta clem. 2. de vita & honest. cleric. c. cleric. 15. eo. tit. apud Gregor. ibi, nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformari, sicut contra per metum susceptus habitus monachalis, nihil prauidicat accipienti, c. perlatum, quod metus causa.
- i** Publice ferentibus pradictas vestes vetitas, poena pradicta imposita sunt in Clem. 2. de vita & honest. cleric. propter scandalum, & propter contemptum, qui inde clericis oriri possent. Existimauit itaque Ioan. Bernardus Diaz in praxi criminali canonum c. 69. post Ancharanum, ad clementinam 2. de vita & hon. cler. Zenzelinum & Imolam, clericum, utentem veste aliqua ex prohibitis secreto & subitus alias vestes, ita ut non appareat, non incurrere pradictas poenas. Idem esse, si utatur talibus vestibus domi, puta in studio, vel loco simili, vel si non perpetuo portet, sed ad momentum, ut propter festum socii qui doctoratur, vel sit rector, aut miles, aut ducit uxorem; vel si deferat propter paupertatem, quia non habet unde alias emat. Vide decisionem capella Tholos. 52. & ibi Stephanum Ausferium.
- k** hic prohibentur capitis ornatus prophani, quique cum superbia & culu nimio sumuntur, quamobrem id ipsum dicemus de pileis sericeis, rotundis, alteriusque forma non conuenientibus grauitati morum & simplicitati ecclesiasticorum de galeris sericeis & similibus, epitogium seu tabardum, Italis Tabarro, pro eodem vestimento nempe pro penula pro pallio longo, quod superinduitur vestibus, aliis pracinctis, quod uel commune est in Italia ecclesiasticis personis, cuius loco alibi est vestis talaris & longa, ca. signis virorum, 30. dist. sicq. in concilio Martini c. 41. & can. non liceat, 32. 23. dist. non oportet (inquit) clericos comam nutrire & ministrare, sed attonso capite patentibus auribus, & secundum Aaron talarem vestem induere, ut sint in habitu ornato.
- l** id est, incisus, laceratis, ut dixi s. litera g.
- m** Colores isti virides & rubei in pannis & vestimentis ecclesiasticorum vel clericorum prohibentur, ne ad voluptatem usurpentur, in concilio Viennensi in d. clem. 2. de vita & honest. cleric. & in c. cleric. eo. tit. apud Greg. Alii etiam colores diuersi & sectiones prohibentur religiosis in eorum vestibus, in c. fi. 20. q. 1. Refert Tertull. in libro de cultu virgi. Romanis legibus impudicas mulieres a matronis per ornamenta distinctas, quod & indicat Vlpian. in l. apud Labeonem, 15. §. si quis virgines, de iniur. li. 47. P. tit. 10. Id ipsum & apud reliquas nationes fere seruatum, ubi legibus bonis temperati mores fuerunt. Et apud Athenienses quidem vestis florida erat meretricia, ut ait Suidas in verbo ἰπερίων, apud Thurios varia, ut idem scribit in Zaleuco. Apud Romanos variegata, eoque subductior quam caterarum mulierum, ut ait D. Hieronymus,

in Heluidium, ut merito idcirco talis ornatus difflicuerit etiam viris castitatis amatoribus, ne participes ingenui meretricum esse videantur; quæ illis oculos pascunt, & inescant amatores perditos. Ceterum color rubeus Cardinalibus in usu permissus, & quotidianus cœpit esse anno Domini 1240. sub Innocentio 4. sum. pontif. quo tempore concilium vniuersale Lugdunense contra Fredericum 2. Imperatorem fuit celebratum & primum cōcessus pileus rubeus & purpura, veluti insignia, quibus monerentur pro republica & fide christiana semper se paratos esse debere sanguinem fundere, & tunc concessum in urbe equo vehi & ferre rubeum galerum, ut ait Platina in Innoc. 4. Gaguinus lib. 7. Historia Francica, Paulus Æmilius lib. 7. Cum purpura etiam pretexta solebant antiqui Romani pingi & corona, ut ait Dion in Marco Vlpio Trasano, ut & olim reges Alba, & Romani induebantur ut plerumque veste purpurea, teste eodem Dione lib. 43. atq; Augustus eodem auctore lib. 49. cum vidisset purpuram iam in usu communi usurpari, sancit, ne quisquam nisi senatorum, quiq; in magistratu esset, purpuram gestaret. Statutum & subinde, ne priuati purpuram tingere, deferre, aut vendere possent, nisi quibus Imperator permisisset, cum ille color esset reservatus v^libus principis, l. 3. 4. & 5. de vestib. holoser. libr. 11. C. iii. 8. l. 1. & 2. qua res venire non poss. lib. 4. C. iii. 40.

n hec qua sequuntur sumta fuerunt ex c. clerici, l. 5. de vita & honest. cleric.

o manica consuetia hic mihi videntur esse, quas olim vocabant Galli manchons, quæ ex diuerso panno vel serico sagis addebantur, & detrahebantur ex arbitrio. Sed & manice non consuetia dicuntur quæ non habent clauos in extremitate, seu ut dicunt sunt sine botonis, in cle. 1. de statu monach. apud Virgilium 9. Æneidos exprobat, ut molle vestimentum & non virile manicatum & pictum.

A Vobis picta croco, & fulgētī murice vestis, Desidie cordi, iuuat indulgere choræis, Et tunica manicas, & habent redimicula mitra.

Et apud Plantum quidam culu punico veluti anis exotica ridetur propter manicas, aut angulos alarum instar vtrique propendentes at que exstantes. Vñ Thessali hoc genere vestimenti ad luxum, unde abiit in prouerbum, *θησαλικὴ πτερυγία*, id est, ala Thessalica, de quo vide Pollucem, Hesychium, Eustathium, Suidam. Sunt & ibi *πτερυγίας* seu ala, in vestimentis, seu anguli alis similes, in Gallia etiam thoracibus vel sagis consuntur quidam appendices, qui vulgo dicuntur earatione ailerons, a vocula ailes, ala.

P Sotulares quoq; hic dici puto calceos, qui non debent esse consueti, vocantur & astuales largi, in cle. 1. §. etiam, de statu monachor. & in eadem clementina, §. si quis autem. Sotulares non corrigiati, dicuntur calcei, consueti aliter, & corrigiati, contra, qui lati sunt non stricti. Sotulares dicuntur a vulgari voce fouliers, at vox fouliers, a fece & luto, quod vulgo dicitur foulieure, vel fouliers a solo, quod tatur pedibus.

Q Cappa manicata prohibentur intra ecclesiam. & in diuinis officiis ut in c. clerici, de vita & honest. cleri. Sed & alibi uic, qui sunt in sacerdotio & personatibus constructi, nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformari. In concilio Mafficonensi, l. c. 5. sancitum est clarior, ut nullus clericorum sagum aut vestimenta, aut calceamenta secularia, nisi quæ religionem decent, induere presumat, aliter cum indecenti veste, aut cum armis inuenitus iubetur a seniori ita coerceri, ut 30. dierum inclusione deientus aqua tantum & modico pane diebus singulis sustentetur. Et in concilio Constantiensi, sessio. 43. titul. de vita & honest. cleri. dissimulatur, abolendum esse penitus, quod clerici & persona ecclesiastica deserant manicas ad cubitum pendentes,

pendentes, & vestes cum foderaturis, id est, A
 duplicacionibus ultra oram excedentibus
 in fissuris, statutumq; insuper, ut si etiam
 cum talibus intersini in ecclesiis cum su-
 perplacitis aut aliis vestibus ad cultum &
 officium ecclesiasticum ordinatis, maximo
 iura ecclesiarum, in quibus ordinati existunt,
 puniantur, ut transgressores canonum, &
 ut pro qualibet vice, qua in tali habitu ec-
 clesiarum intersuerint diuinis officiis, a parti-
 cipatione proventuum ecclesiasticorum. B
 permenem sint suspensi. fructusq; illi eccle-
 siae illius fabrica applicentur. Colligimus
 itaq; in summa, ex superioribus prohibiti-
 onibus, vestimentorum duas species extero-
 rum permissas clericis; nempe pallium seu
 penulam qua imponitur aliis vestibus in-
 terioribus sine manicis, dictam & cappam.
 Item vestem talarem longam manicis in-
 duitis non pendentibus, qua vestis proprie
 est clericalis, sicut videtur Tertullianus li-
 bro de pallio innuere, dum ait, Christianos
 veteres pallio potius, quod esset magis fru-
 gale & simplex quam toga vsos; & si essent
 rogati, cum nomine Christiane religioni da-
 rent, pallium induisse, indeq; ortum dicitur
 a toga ad pallium. Pacis habitus to-
 ga, ut belli, sagus. Balduinus ad legem 10.
 Romuli scribit, unam eius hanc legem fu-
 isse; Quisque demissam ad talos togam
 in urbe habeto. Adrianus & Imperator D
 Romulum sequitur, aliquando edixit re-
 ste Spariano, ut Senatores saltem & equi-
 tes Romani, semper in publico rogati essent,
 nisi e caena reuertentur. Refert & Gellius
 libr. 7. antiquitus Romanos sine tunicis,
 toga fuisse contentos. Atq; in leg. 1. de ha-
 bitu, quo vii oportet intra urbem, lib. 4. C.
 Theodofia. tit. 19. Senatoribus prohibetur
 habitus militaris, & togatos conuentui in-
 teresse iubetur. Cassiodorus quoq; vocat to-
 gas, ciuiles vestes, in formula comitiua pro-
 uincie lib. 7. varia. epist. 1. Quamuis (in-
 quit) omnium dignitatum officia, a ma-
 nu secludantur armata, & ciuilibus ve-
 stibus videantur induti, qui restrictio-

nem publicam videntur operari, tamen
 dignitas a terroribus ornatur, qua gladi-
 o bellico etiam pacatis accingitur. V-
 sius toga Romana ciues Romanos ostendisse
 docet l. sed si accepto vsu toga, 32. de iure
 fisci. lib. 49. P. tit. 14. toga a tegendo. l. 180.
 §. fi. de verb. signi. P.
 r peiorale equorum hic dicitur, auerta seu
 antilena equi, le poiétral, qua saepe in ani-
 bus clauis auri vel argenti vna cum freno
 & calcaribus exornatur, cum magno cleri-
 opprobrio, & pauperum Christi, quorum
 bona transferuntur, nece & iniuria. iam
 & Imperatores antea in laicis hoc ipsum
 fuerunt ut inanissimum detestati, & pro-
 hibuit Leo imperator in l. vnica, nulli lice-
 re in freno & equestribus sellis, & c. lib. 11.
 C. tit. 11. ne priuatus equestribus sellis, fre-
 nis, baltheis, smaragdos, hyacinti, margar-
 ritas aptaret; nisi pro ornatu imperatorio,
 permittens tamen usdem priuatis aptare
 alias gemas equis praterquam in cucurmis,
 id est in illis partibus freni, qua os equi con-
 tingunt. Postquam tamen Constantinus
 Magnus concessit regia summo pontifici,
 permisit & cardinalibus, ut clericis sanctae
 Romanae ecclesiae, vti manipulis (sic enim le-
 gendum non manipulis) & lineamentibus,
 id est, candidissimo colore, decorare equos,
 & equitare, ut habetur in eius edicto post
 concilium Neocesariense posito. & in ca.
 14. Constantinus Imperator, 96. dist. quod
 priuilegium concedi non posse aliis alia-
 rum ecclesiarum clericis defenderunt car-
 dinales in ca. 22. Illud autem eadem 93.
 dist. ex epistola Gregorii Ioanni Rauennati
 episcopo scripta, lib. 2. epistolarum, e-
 pistola 54. sen 93. & notat glossa ad c. non-
 nulli, §. compage, 93. dist. quod mappail-
 la dicitur linteus, quo cooperitur equus
 cardinalis cum processio cardinalium fit,
 & puto a similitudine mappa, qua mensis
 aptatur vel manibus tergendis seruit, di-
 ctum hoc velamen siue ephippium aut stra-
 gulum sella, qua Gallis dicitur vne hou-
 sic. Forsan & a certamine equorum map-
 Z z z

pam ad equos insigniores pertinere dixerunt. Nam & in certaminibus Circensibus, mappa pro ipso spectaculo seu certamine equorum usurpabatur, ut in §. quantumcunque, seu in c. 1. novel. 105. titulo de consulibus, cuius ratione explicat Casiodorus lib. 3. variarum epi. § 1. dum ait: Mappa vero, quæ signum dare videtur Circensibus, tali casu fluxit in morem. Cum Nero prandium protenderet & celebritatē, ut assolet, avidus spectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manib. utebatur, iussit abiici per fenestram, ut libertatem daret certaminis postulandi. Et tractum est, ut ostēsa mappa, certa videretur esse promissio Circensium futurorum.

si iisdem rationibus prohibentur vana & superflua sumpta in fibulis & corrigiis, quibus dictum est, improbari circa equos & calcaria. Quod si etiam prohibitum sit Deo dicata in bonos profanos usus converti hominum, ut in c. ligna, de consecra. dist. cum similib. ibidem notatis, & in regula ca. semel Deo dicatum, de regul. iur. quanto magis prohibitum erit eadem in equorum ornamenta, vilia calcaria & fibulas convertere, patrimonioꝝ Dei ita abuti, & illud profundere? Christi enim patrimonium sunt redditus ecclesiarum, ut ipsa bona, cap. cum ex eo, de electio. item & pauperum, c. aurum. 12. quest. 2. cum similib.

annulos deferre, hic prohibitum est clericis, maxime ministeriis ordinū maiorum additis. Nam & hodie annulus videtur esse symbolum uxorati vel eius, qui fidem de aliqua ducenda dedit. cap. illud, de presumpt. can. nostrates, ca. femina, 30. q. 5. Episcopis vero & prelati licet annulum deferre, quia inter pralatum & ecclesiam, videtur spirituale matrimonium contrahi, c. inter corporalia, de translat. episco. c. sicut vir, 7. q. 1. Quid autem significet delatio annuli in Episcopo, docet Durandus in 3. lib. rationalis diuinarum officiorum.

CAPVT III.

De religiosorum habitu, veste & almutiis.

Prohibitum religiosis quamcunq; religionem professis tacite vel expresse, in scholis vel alibi, habitum temere suæ religionis dimittere, alioquin enim ipso facto excommunicationis incurrunt sententiam. De monachorum ornatu & vestitu, statutum in concilio Viennensi, ut superior vestis ipsorum habitui proxima, c. nigri, bruni, d aut albi coloris existat, iuxta morem seruari solitum in loco ubi degunt, e ne in qualitate panni quaratur quod pretiosus & subtilius, sed quod & vilius, ut sint vestes rotundæ per circumtum, non scissæ, nec longitudine nimia aut breuitate notandæ, cum largis manicis usque ad pugnum protensis, f non sint confutitiæ vel quodammodo botonatæ, g vtq; almutiis, h de panno nigro aut pellibus caputiorum loco, i cum capitiis habitus quem gestauerint, sint contenti. Iuxta tamen dispositionē abbatis scissis super humeros, & honestis capitiis, uti possint. In vestibus item suis, ne sendatum k pro foderaturis l portet, æstiuilibus largis, m aut botis n altiis, pro caleamentis vtantur, ut nullus zonam, cultellum, calcaria, cum ornatu deferre, aut cum sella clauorum decorata ornatu superfluo, vel nimis alia sumtuosa, siue cum freno ferraturam ad ornatum habente, o equitare p præsumat. Rursum quod in locis, in quibus fuerit congregatio 12. monachorum aut supra, intra septa monasterii abbas prior aut alius præsul portet floccum, q de panno in ipsis monasteriis pro floccis aut cucullis r consueto. Monachi etiam si soliti sint, debent deferre, in aliis monasteriis, ubi tot non sunt monachi, cucullas ferant clausas & honestas. Si autem prædictos extra monasterium proficisci contigerit, floccum, cucullam aut cappam s clausam habeant: & subtus cappam, si eam portauerint cucullam deferant: aut si malint, scapulare.

¶ Cum

Cum autem ad feruendum in diuinis officiis erunt, albis vel sacris vestibus utantur: aut cum occupabuntur in operibus, ut liceat scapulari. Quod si quis præmissorum temerarius extiterit violator, v. statutum, ut primum regulari subiaceat disciplina: Et ut is, qui scolares non corrigiatos & altos, aut caputia non filia portare præsumserit, si sit abbas, vel prior non habens proprium abbatem, per annum sit suspensus a collatione beneficiorum, si alius, ab administratione si quam obtinet: & si non habeat, sit inhabilis ad administrationem & aliud beneficium obtinendum.

SCHOLIA.

a ca. 2. ne cleric. vel monach. seculari. negotiis se immisceant. lib. 3. Sexti tit. 24.

b Clem. 1. §. statuiamus, de statu monach. lib. 3. cle. tit. 10. vltra quod consilium in ca. cum ad monasterium, 6. de statu monachor. apud Gregorium statuit, ne monachi lineis utantur camisis, qua tamen prohibitio non seruatur perfecte, ut neq. alia leges de vestitu per regulas ordinum præscripta, verum transgressio huius correctio expressa in canonibus iuris non mihi occurrit adhuc, ideo relinquenda est superiorum ordinum censura.

c iura non dicunt quaslibet vestes monachis concessas, proprium earum habitum, sed tantum stocum, cucullam, vel scapulare.

d color brunus, Latinis dicitur fuscus, vel betbicus.

e monachi debent se conformare in coloribus vestimentorum locis, in quibus degunt, ut secundum obseruatam hæctenus consuetudinem sine scandalo & modeste a bonis eius ordinis, isdem utantur, non vtenes tamen floridis, qui illicunt potius ad voluptatem, quam ad religionem seu deuotionem, spectantes. Sicque colores viridis & rubens, alius etiam clericis prohibentur, can. clerici, 15. de vita & honesta clericorum, c. si quis virorum, 30. dist.

A In summa quod neque contra fidem neq. contra bonos mores iniungitur, indifferens est habendum, & inter adia phora dicta: idq. pro eorum more, in quorum societate viuunt, seruandum est. can. 11. illud 12. dist. ex D. Augustino ad Ianuarium epist. 118. c. 1. facti canon qua contra, 8. dist. n. can. quisquis, 41. dist. ca. utinam, 76. dist.

f ad pugnum & vltra metacarpum manica vestis clericalis extendi debent, nulla incisura facta, qua pendere educto brachio possint, ne villo modo brachium vel manus præter summos digitos vltra procedant & appareant. Sic ille manica clausa vno contextu indui debent, & coniungi vesti, nec debent separari, & hoc est quod dicitur, ne sint consuttia vel botonate.

g botonia vulgo dicuntur, qui clau Latinis dicti, quibus aliquando manica pendentes iunguntur in superiori parte, qua brachiū educi potest a vestibus vel iuxta metacarpum in fissura postrema, iuxta imam partem brachii seu manus, quam partem qui seculariter viuunt archiore faciunt, ut manus & extremas brachii partes exserant liberius & expeditius. Clau botoni dicitur, quod exserant caput in modū clauorum ferreorum, clauus autem a clauo vel a cludo, claudo, figo, quod defixione eorum rima claudantur. Sic apud Varronē lib. 8. de lingua latina; si quis tunicam, inquit, ita in vltu consuit, ut altera plagula angustis clauis, altera latis, vtraque pars careat analogia. Prohibet igitur clem. 1. de statu monachorum, monachis habere manicas metacarpo breuitores vel fissas, vel clausas clauis ut aperiri possint.

h Almutia dicuntur aumules.

i Caputium dictum quod caput tegat, non proprium monachis ita in genere, sed & ante monachos & præter monachos a secularibus vsurpatum, ut in pallis Hispanorum & Bearnensium, vocat cappes Espagnoles, & cappes de Bearn, verū & monachi sua caputia sed distincta ab aliis habent, & in forma aliquando & in colore, nepe

conuenientia ordinibus regula quam professi sunt, nam quidam ferunt caputium acuminatum ut Carthusiani, quod videtur referre sacci extremam partem incisam & superinictam capiti; quidam rotundum & iuxta capitis magnitudinem strictum; rotundum quoque super pectus, in scapulis acuminatum, ut ferunt predicatorum minores Augustiniani, Carmelita; quidam & ante pectus & inter scapulas habent acuminatum, qualem ferunt qui Bequini dicuntur Tholosa, dicti & tertii ordinis Minoritarum; ideoque Bequini dicti, quia vulgus nostrum vocat rostrum auis, vel quod ad similitudinem rostri factum est, vnde Beq. Vnde & quia illorum caputia ita ante & retro restricta sunt ad distinctionem aliorum Minoritarum, Bequini dicti sunt. Sed breuiter in distinctione caputiorum, institutionis cuiusque ordinis forma sequenda erit.

k Sendatum hic dicitur sericatum, quod ex panno serico est; quo nomine & in eadem quaestione vitur clericorum, de vita & honestate clericorum. Sericum vulgo Soye a vermiculo dicitur, qui, ut ait Pausanias, sericum producit. Vide qua dicemus proximo capite de sericeis.

l foderatur hic dicuntur panni duplicationis causa adiecti vestibus, ut enim vestimentum sine adiectione simplum dicimus; **D** sic duplicatum, duploidem cum alio consutum.

m Quod astinales largos dixit Clemens in clem. 1. §. in vestibus, de statu monachorum. postea in §. si quis autem, eius clementina dixit seculares non corrigiatis, id est, calceos tam largos non strictos qui in superiori parte, postquam impositi sunt pedibus corrigia vel fibula constringuntur. Eo pertinent duo exempla vel scommata relata per Casarium in Heisterbac. Cisterciensis ordinis, in opere de visionibus & miraculis diuersis suo tempore factis, & per speculum exemplorum parte 6. exemplo 32. & 33. unum est de quodam monacho ordinis ni-

A grorum; qui cum conquereretur apud Regem Gallie nomine monasterii, contra nobilem quendam, qui illud spoliauerat, & dixisset omnia monachis rapuisse, nec quicquam dimississe, bene respondit Rex, & hoc apparet in calceis vestris, nam is nobilis aliquid vobis dimississet coris, calcei vestri non essent tam stricti. Aliud simile exemplum refertur de Philippo rege Romanorum, qui considerans calciamenta stricta abbatris, qui eum adisset pro necessariis monasterii sui, & eum interrogasset vnde esset, & abbas respondisset se esse ex paupere domo, bene, inquit Rex, apparet in calceis vestris, quod domus vestra pauper sit, nam corium ibi carum est, quo verbo imperator & superior Rex, notauit monachorum calceos strictos non conuenientes religioni.

n bota alta, pro ocreis accipiuntur, quibus equites peregre profecturi utuntur, Gallis etiam botes & hoseaux, tamen hic putobotas altas accipi pro calceis qui alius supra talam tolluntur ad tibiam.

o hac ornamenta frenorum & aliorum superflua prohibita regularibus fuerunt in clem. 1. de stat. monachorum. antea etiam vniuersis clericis, in c. clericis, de vita & honestate clericorum.

p monachis equitare permissum sine superfluo tamen ornatu equestri, sunt tamen aliquorum monasteriorum regula, qua monachis suis prohibent equitare, & iubent pedibus ire, ut regula sancti Francisci.

q hac in dicta clem. 1. §. rursus, de stat. monachorum. Atque in eadem clementina, §. verum, dicitur nomine stocci intelligi habitum qui longas & largas habet manicas.

r cuculle nomine, intelligunt pontificis habitum longum & amplum, sed manicas non habentem, clem. 1. §. verum, de stat. monachorum. meminit de cuculla monachali, per quam initiatum monasticam vitam, canon. presens, 20. q. 3. ca. 2. 19. q. 3. c. intelleximus, de estat. & qualitate ordinum.

s cappa proprie dicitur, quod & caput & corpus

pus totum legit; & ut glossa ait in clementi. A
1. §. rursus, ad verbum cappa, de statu
monach. Cappa differt a pallio, quæ dicitur
in rondelli, id est pallia rotunda, quæ sine
capitis sunt.

c Scapulare, est quod a collo pendens inter
scapulas retro. & ante pectus demittitur.

v Pæna sequentes ponuntur in dicta clem. 1.
§. si quis autem præmissorum, de statu mo-
nachor.

CAPVT IIIII.

De Monialium habitu, & orna-
tu prohibito.

Monialibus vt clericis quoque vestes
honestæ, a & ornatus est religiosus
impositus, secundum quem viuere a præ-
positis suorum ordinum compelli debent
via ordinaria; & ex delegatione summi
pontificis, a suis episcopis, a quibus alio-
quin exemptæ sunt. b Prohibitumque illis
vii c pannis sericeis, d variorum foderati-
tiis, e scandalitiis, f comatis & cornutis cir-
nibus, g scacatis & virgatis caputiolis, h fe-
sta secularium prosequi, die noctuque per
vicos incedere, i multo que magis repre-
hensibile mulieribus Deo dicatis, faciem
fucare pigmentis, quo rubicundiores &
pulciores appareant adulterina fallacia,
quæ etiam in nuptis placendi maritis stu-
dio facientibus improbantur. k

SCHOLIA.

a Moniales vestibus sui ordinis vti debent,
ca. vinda, si. 20. q. 1. Prohibentur itaque
illis seculares vestes, & auro argentoque or-
nate, vt infra sericeæ molles. Nam verus
ornatus Christianorum, & Christiana-
rum non fucus mendax, non auri vestis ve
pompa, sed mores boni sunt. Exsecranda
enim superstitio ligaturæ, & alia quæ non
ad placendum sed ad seruendum homini-
bus adhibentur ca. 3. §. fucare, de consecra-
tio. distin. 5. Prohibitum & generaliter fœ-
minis veste virilis vti, quia & hoc abomi-
nabile & damnabile apud Deum, Denier.

22. vers. 5. Et hoc prætextu fertur aliquan-
do damnata a factione Anglicana Ioanna
Galla, quæ diuinitus opem Carolo Regi
contra Anglos tulit, vt est in processu eius
criminali, cuius exemplum diu habui a
pud me. Inuenitur tamen in c. 2. de testa-
mentis quandam abbatissam Gabinam
nomine, vere pro religiosa seu regulari ha-
bitam, & ideo testari prohibitam, quæ ta-
men usq; in diem obitus sui, non induisset
habitum monachalem, sed in vestibus qui-
bus utebantur eius loci presbyteri, remanse-
rat, sicut & illa quæ ante illam fuerat ab-
batissa. Inueniuntur & inter sanctas &
Deo placentes relata, quæ sexum celarunt
habitu virili, vt Sancta Theodora Ale-
xandrina, quæ usq; ad mortem in mona-
sterio viuorum pro monacho sexum cela-
uit habitu monachi induta, vt refert M.
Marullus lib. 5. de religiose viuendi in-
stitutione.

b proponuntur leges de reformatione habitus
& ornatus monialium in clement. 2. de
statu monachor. daturq; ibidem formula
& potestas visitandi & reformandi. Tra-
didit & Speculator capitula formulæ visi-
tationis monasteriorum, titulo de inquisi-
tione, §. nunc tractemus, vers. licet autem,
referam sententiam Athanasii lib. de vir-
ginitate, de ornatu & vita virginum Deo
dicatarum, o virgo, inquit, Deo dicata,
materia tuarum vestium, ne sit pretiosa;
indumentum tuum fuscum sit, non tin-
ctum, sed natui coloris, aut saltem album,
amiculum simbrui careat, eiusdemq; colo-
ris sint manica lanca obtegentes brachia
usq; ad digitos manuum; capilli circum-
tonsi, crinalis vita ex lana sit caput con-
stringens, cuculla & superhumeralis laci-
nias non habeat. Si occurras homini, facie
cõnadata & cernua esto, neq; attollas vlli
vultum, nisi duntaxat Deo tuo, cum stete-
ris in oratione, pedes calceis obductos habe-
to. Nunquam ad nudum te exueris, siue
die siue nocte; nec talem nudam sine neces-
sitate vllus te videat, nec te ipsam deposita

veste consideres. Nec ibis ad balneum, nisi necessitate cogere: ne immerferis totū corpus in aquas, quoniam domino consecrata es: faciem tantū & manus & pedes lava, nec faciem ambabus manibus, sed tantū vna. Nō expolueris genas faciei pharmaco vel nitro. Non recedat ab ore tuo verbū Dei, mediteris perpetuo in lege, ab oriente Psalmos discite, decanta vsque ad 6. horam cum lacrymis, quia tūc passus Christus: hora 9. ad hymnos redi: postea sume cibum, benedic, sumto gratias age, non coenes cum feminis superbis, subis regna, alias virgo sine regula, similis nauis sine gubernatore.

c dicta clem. 2. de stat. monach.

d dict. clem. 2. de stat. monach. idipsum omnibus clericis prohibitum est, ut diximus supra, & monachis, cū omnis iactantia & corporalis ornatus debeat esse alienus a sacro ordine. can. omnis iactantia 21. quest. 4. sericeos pannos sendatos dixit, clem. 1. de statu monach. Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt, non in ecclesia. D. Matthei c. 11. vers. 8. Atq; aliunde aliquando prohibitum fuit alius quam domesticis principis, sericeis vii. l. 1. & 4. de vestibus holosericeis lib. 1. c. 11. 8. Cautum & decreto, Octauio Frontone praetura sancto, ne vestis serica viros fudaret, ut auctor Cornelius Tacitus 2. Annualium, sic in c. fi. 20. quest. 1. mulier quae sanctae religionis obtinere propositum voluerit, accepta a sacerdote vel ministro aptae religionis professioni veste seu in lectulo quiescens, seu quocumque alio loco consistens, constanter ea vti debet, neque eadem diuersi coloris aut diuersae partis debet esse notabilis, sed religiosa & non suspecta. consentit ca. 24. sanctimonialis, 23. distinct. ex concilio Carthaginensi, 4. c. 11. E ubi & sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem suo episcopo offertur, in talibus vestibus applicari debet, qualibus semper vsura est professioni & sanctimoniali aptis, ut contra vetitum est mimis, & qua-

stum ludibrio sui corporis facientibus, virginum, quae Deo dicatae sunt, vestibus vii. l. 1. mimis, 4. C. de episcopal. audien. §. si. nouel. 123. de sanctissimis episcopis. Et inter leges probas mulierū haec est Aristoteli li. 2. economicorum, ca. 1. ut vestitu, sumis apparatus minori utantur quam etiā permittant ciuitates, quod multo magis obseruandum a regularibus. Fuit & Posthumia Vestalis aliquando incestus accusata, ob suspicionem amoenioris cultus ingeniq; quam deceat virginem liberioris, ut scribit Linius in 4. & Minutia alia Vestalis primum etiam eiusdem criminis insimulata, propter iusto mundiorē cultum, posteaq; damnata & vincta desessa, ut refert idem Linius lib. 8. Orofius in 3. c. 4.

e variorum foderaturae dicuntur, duplicationes pannorum varia, ratione colorum vel diuersae materiae, in quibus varietas habet voluptatis, curiosaq; sapersuauitatis specimen, quod est alienum a religione & a mulieribus, quae seculo & pompis eius vale se dixisse, professe sunt. d. c. fi. 20. q. 1. d. 1.

f Sandalium scilicet calceamentis, quo nomine existimo prohibuit a fruisse delicata & mollia calceamenta, quae secularibus ad voluptatem & ornatum sunt, eundem autem sandalium, vel *σάνδαλον*, calceamentum muliebri dicitur Helychio. Atq; eisdem sandalia idem sunt ac *ευσάνδες* & *εργασίδες* crepidae, quae vna solea subius constabant olim, & supra paruis corrigiis & cingulis ligabantur. Hodie petitis patinis, ou petites & mignardes parouffles, Italae, pianelle. Sic in historia Iudith, ca. 10. vers. 4. cum describitur Iudith se ornans vestibus inuiciditatis suae & deliciarū, additur, induitq; sandalia pedibus suis, assumitque dextraliola, & lilia & in aures, &c. Tribuuntur & aliquando sandalia viris, ut liquet ex cap. 12. Actor. dum Angelus diuo Petro dixit: *σάνδαλα τὰ κεντὰ ἑξ ἑστί*. Existimant aliqui sandalia appellari compagos a D. Gregorio lib. 7. epistola 28. Ioanni episcopo Syracusano scripta, ubi prohibetur ne

diaco-

diaconi (atinensis ecclesia ex calceati cum A
compagis procedere praesumant, cum in to-
ra Sicilia nullis aliis fuisse datum ex pri-
uilegio apostolico, quam diaconis Messa-
nensis ecclesia. & refertur in c. 21. perue-
nit ad nos, 93. dist. & a Gratiano in ca. nō-
nulli, 27. §. compagis, eadem 93. dist. ubi
glossa ad verbum compagis, tradit com-
pagum in singulari, & compagos sandalia
esse, quae clero sanctae Rom. ecclesiae concessit
Constantinus magnus nempe clericis Car- B
dinalibus, ut opinor. ferre calceamenta Im-
peratoria, quemadmodum habetur in edi-
cto Graeco Constantini post conciliū Neo-
caesariense, ex quo sumus c. 14. Constan-
tinus Imperator, 96. distinct. Sicut inquit
nosfer senatus viuitur calceamentis cum
vdonibus, id est, candido linteamine illu-
stratis, sic utantur & clerici, ut sicut coele-
stia, ita & terrena ad laudem Dei deco-
rentur, & in Graeco prototylo, καὶ οἱ ἱε-
ριεὶ σὺν γυμνασίοις φοροῦν ὑποδήματα ἢ τοὶ συνδουλῆ
λαβὴν διὰ ὁμοιωσίν, ἕτως καὶ τὰ ὑπόδημα οἱ καὶ τὰ
γυμνάσια αἱ ὑπόδημα τῶν ἱερέων. id est, & quemad-
modum lenatus nosfer fert calceos seu
sandalia cum linteis albis, ita coelestia
sicut terrestria ad Dei laudem. Sed nec
haec sandalia similia puto fuisse feminis,
ut neq. sandalia, quae deferunt Episcopi, non
sunt eius ornamenta, cuius sunt quae sunt
cardinalium, & videntur dici sandalia
episcoporum compagi. Cur autem sandalia
solis episcopis non aliis presbyteris dentur
scribit Durandus lib. 3. rationalis diuino-
rum officio. c. 3. erant forsan vdones sena-
torum lunati calcei, qui erant pro insigni
cum laiclauro senatorum Romanorum,
ut inquit Iuuenal. satyr. 7.
Appositam nigrae lunam subtexit aluta.
Males non debent nutrire comam, aut
ornatu eius vti, quod & admonuit diuus
Paulus non decere, quascunque mulieres
Christianas 1. ad Timoth. 2. vers. 9. Simi-
liter (inquit) volo mulieres in habitu
ornato, cum verecundia & sobrietate
ornantes se non intortis crinibus, aut au-

ro aut margaritis, aut veste pretiosa, sed
quod decet mulieres promittentes pie-
tatem per opera bona. Repetitur apud
diuum Petrum epistola 1. c. 1. dum desiderat
mulieres, ut considerent sanctam conuer-
sationem suam in timore, quarum non sit
extrinsecus capillatura, aut circūdatio au-
ri, aut indumenti vestimentorum cultus.
h hac eadem & virgata capitiola vel picta
acu, quae nos dicimus repointees, pi-
quees, ou ourcées, non conueniunt cleri-
cali vel religiosa vita, c. quoniam, de statu
monachor.

i hac omnia prohibita in d. clem. 2. de statu
monach. utpote quae potius ad ambubaia-
rum collegia, vagas & impudicas mulie-
res, non dicam religiosas pertineant. Pro-
prium quippe mulierum non interesse con-
fortis hominum, propter sexus pudicitiam,
& necessario enim, ut nulli iudicium liceat
habere loci seruator. in nouel. §. 1. vers. si
vero mulier, ut litigantes iurent in exor-
dio litis, & c. in nouel. l. neque impuberes, de
in ius vocan. P. l. 2. C. de iureiurand. pro-
pter calumniam dando, facit l. 1. iuncta
authent. sed hodie, C. de offic. diuersorum
iudic. vitare ideo & debebunt conuiuia,
etiam nuptias & choreas & spectacula pu-
blica, & priuata, ex ratione c. pen. 34.
k c. fucare, 8. de consecra. dist. 5. ex epistola
diui Augustini ad Possidonium.

CAPVT V.

- 1 De delicto clericorum in nutritione comae.
- 2 Et non gerente tonsuram.

Non oportet etiam clericos comam
nutrire, & ministrare, sed attonso ca-
pire, patentibus auribus. a Quod si quis ex
clericis comam relaxauerit, anathema fi-
ri potest, & detonderi inuitus a suo archi-
diacono.

Atque si clericus monitus, noluerit cle-
ricalem deferre tonsuram, priuilegiis cle-
ricaturae priuari potest. d

SCHOLIA.

- a *ca. penul. §. si. ca. prohibere, 23. distinct. ut in concilio Carthaginensi, 4. c. 44. cap. clericus, 5. de vita & honesta clericor. clericus neq. comam nutriat, neq. barbam. In Armenia clerici ferunt coronas latic & rotundas; laici vero sunt capitibus tonsis in modum crucis. Bernard. Lutemburgens. in heresibus in Armenis.*
- b *cap. si quis ex clericis, 4. eod. tit. de vita & honesta. clerico. Id autem fit per sententiam; nam aliter ipso iure non est excommunicatus, ut ibidem notat glossa.*
- c *c. clericis, 7. de vita & honest. cler.*
- d *c. si vero aliquis, c. in audientia, c. continetur, de sententia excommunicata. c. Ioannes, 7. de cleric. coniuga.*

CAPVT. VI.

- 1 *De delictis clericorum in profano opere, in spectaculis & ludis.*
- 2 *Si histriones.*
- 3 *Adulatores scurrilis sermonis.*
- 4 *Si in scenam prodierint.*
- 5 *Si aleatores.*

Delinquunt rursus clerici in artificio vel opere; profanis vel laicalibus negotiis se immiscentes. Ut enim clericorum nomen a laicis separatur, sic & viuendi modus & functiones, a & in his debent, ut loco sic religione laicis prestare, b sed ut melius & diligentius diuinis seruire possint & vacare, a secularibus abstinere debent. c Neque oportet ministros altaris vel quoslibet clericos, spectaculis quibuscunque, quæ vel in nuptiis aut scenis exhibentur, interesse; sed antequam Thymelia ingrediantur, surgere de conuiuio & abire. d Peccabunt multo magis, si ludos theatrales, & ludicra spectacula, aut laruas in ecclesiis admittant; & multo magis rursus, si ipsi hæc eadem peragant, nisi quatenus sacræ historiæ summaria quadam exhibitione representantur. Representationes quippe istæ non minus quam ipsæ imagines permittuntur. e

A Alioquin clerici histriones seu ioculatores, si per annum illam ignominiosam artem exercuerint, f ipso iure priuantur omni priuilegio clericali; & breuiori tempore, si ter intra illud moniti, non respuerint. g

Sed & clericum scurrilem & verbis turpibus ioculatorem, ab officio retrahendum censuit concilium Carthaginense. h

Ille quoque, qui in scena luisse dignoscitur, ad ordines non debet conscendere sacros. i

Veritum quoque clericis ad aleas vel taxillos ludere, aut ludentibus interesse.

k Quod si episcopus aut presbyter, aut diaconus, alea deseruiat; aut desinere debet, aut deponendus est. l Neque clerico publico aleatori valebit facta beneficii collatio. m

SCHOLIA.

- C**
- a *c. clericos, 21. dist. c. clericus, c. duo sunt, 12. q. 1. nihil commune clericis cum publicis actionibus esse debet. l. placet, 17. C. de episcopo. & cler. can. sicut sacerdos, 2. q. 7.*
- b *c. statutus, cum duob. sequentib. 4. dist.*
- c *ca. malitius, cum 2. sequentib. 21. q. 1. can. te quidem, 11. q. 1. ca. clerici ab indignis, 14. q. 4. ca. peruenit, 86. distinct. & tota 88. distinct. iii. ne clerici vel monachi secularibus negotiis se immisceant.*
- d *ca. non oportet ministros, 37. de consecra. distinct. 5. & ibi spectacula connumerantur voluptatis, a quibus arcentur clerici, sine ea priuata sine publica sint; prohibentur & spectaculis & pompis secularibus clerici interesse, in can. his igitur, 23. dist. nec est hic praterenda silentio palcerima decisio concilii Agathensis, c. 39. relata in c. penul. 34. distinct. cuius verba hæc.*
- E** Presbyteri, diaconi, subdiaconi, vel deinceps; quibus ducendi uxorem facultas non est, etiã alienarum nuptiarum euentu conuiuia, nec his cœtib. misceatur, vbi amatoria cœtatur & turpia, & vbi obsceni motus corporum choreis & saltationibus efferuntur;

esseruntur, ne auditus & obtutus sacris A
mysteriis deputati, turpium spectaculo-
rum ac verborum contagione polluan-
tur. Exstat & prohibitio, ne ad sinti clerici
spectaculis. in leg. placet, 17. C. de episcop.
& cleric. Puto autem & hic arbitrio su-
perioris poenam relinquendam, quia certa
a iure diffinita non sit Pontificio, quam-
quam civili sit imposita a Iustiniano. in ca.
10. §. vi. autem, ver. inter dicimus, nouella
123. per quam a venerabili ministerio, qui B
interfuerit spectaculis, praedictis prohiberi
debet, & in monasterium redigi, permissa
tamen facultate sacerdoti imponenti poe-
nitentiam, minuendi tempus, si eam intra
illud tempus cognouerit conuenientem a-
gi. Idem in authent. interdicimus, de epi-
scop. & cleric. leges tamen seculares non li-
gant personas ecclesiasticas in poenis, maxi-
me in iudiciis, c. ecclesia sancta Maria,
de constitutione. c. bene quidem, 96. distin. C
c. cum laicis, de reb. eccles. non alien. c. at si
clerici, de iudic. ca. decernimus, nominan-
tur spectacula voluptatis, in l. 1. C. de spe-
tacul. lib. 11. tit. 40. l. 3. de scenicis, in C.
Theodosia. l. 1. de expensis ludor. C. Inde &
tribunus voluptatum, qui procurabat spe-
tacula, l. fin. de spectacul. in Cod. Theodo.
fit & mentio de eo tribuno apud Cassiodo-
rum, lib. 5. varia. epistola. 2. & lib. 6. in
formula 19. Memini & de propria eius D
tribunatus voluptatum formula, lib. 7.
c. 10. vide qua nos tractauimus de spect.
aculis, lib. 39. cap. 5. Sic qui ita voluptates
dare & edere populo dicuntur, prohiben-
tur ordinari, & ordinati deponuntur, in c.
aliquantos, §. 1. distinct. Caterum multo
maiori poena digni erunt clerici, qui inter-
erunt cruentis spectaculis gladiatorum vel
taurorum, vel torneamentorum, quibus E
sanguis humanus effunditur, c. 1. & 2. de
torneamentis, tum quod a sanguinis fusio-
ne alienus sit clericatus. in cap. sententiam
sanguinis, & c. clericis, ne cleric. vel mo-
nach. c. in archiepiscopatu, de raptoribus,
tum etiam quod conuenia spectacula sint

odio, & in ciuili & domestica pace no pla-
cent, unde & gladiatores prohibiti. in l. v-
nica, de gladiatoribus penitus tollen. lib.
11. C. tit. 43. titulo de torneamentis.

e Hac omnia in capit. cum decorem, 12. de
vita & hon. cler.

f Theatralici histriones, qui in scenis qua-
stus causa sui spectaculum populo praebent,
qui artis ludicra pronuntiantique causa
priuatim aut publice prodierint, infames
sunt, leg. 1. & 2. §. si. l. athletas, 4. de his, qui
notan. infamia. lib. 3. P. tit. 2. c. de finimus,
4. qu. 1. dicuntur inhoneste & viles perso-
ne, pantomimi, histriones, in l. 4. de specta-
culis, lib. 11. C. & sine honore, in l. senato-
ris filia, 47. de ritu nuptiarum, quibusque
prohibitu vitii habitu Deo dicaturum, aut
clericorum, l. mime, C. de episcop. audient.
§. si. nouella 123. Imo & histriones, quam-
diu in ea arte perseuerant, dicuntur esse in
peccato mortali, ut etiam eis denegetur eu-
charistia, ca. pro dilectione, de consecratio.
dist. 2. atque pro peccato immuni & mor-
tali habetur, pro ea arte donare, can. dona-
re, 86. distinct.

g c. 1. de vita & honesta clericorum. in Sex. ubi
vocantur buffones, & Goliardi. Poterit
tamen cum huiusmodi hominibus postea
poenitentibus & respicientibus ab episco-
po dispensari, alioquin ut infames dignita-
te clericatus priuandi, dist. c. 1. de vita &
honestate clericorum. in Sext. dignitas enim ibi
clericatus dicitur, ut & in c. denig., 4. dist.
c. 3. de cleric. non resident. ita priuilegium
clericatus non persone sed dignitati cleri-
cali concedi dicitur, in c. si diligenti, de fo-
ro competen. Porta autem dignitatum non
patent infamibus, l. 2. de dignitatibus, lib.
1. C. tit. 5. l. unica, de infamibus, lib. 10.
C. tit. 57. l. unica, de his, qui non impletis
stipendiis sacramento soluti sunt. eod. lib.
10. C. tit. 54.

h Concilio Carthaginensi, 4. c. 60. relatum,
in can. 6. clericum scurrilem, 46. dist.

i ca. 2. maritum, 33. distinct. Siquidem in
cunctis ecclesia sacris ordinibus, inter ca-

tera & morum grauitas exigitur, capit. A
cum in cunctis, 7. de election. cum incom-
positio corporis arguat in compositionem
mentis, ca. fi. 41. dist.

k cap. clerici, 15. de vita & honesta cle-
ricor.

l c. 1. Episcopus, 35. dist. ubi verba, aut de-
linat aut damnetur, ratione cuius verbi
damnetur, Ioannes Bernardinus Diaz, in
practica canonum, c. 64. tradit, ex eo ver-
bo, non esse depositionem impositam, & pœ-
nam relinqui arbitriariam. Sed Præpositus
& Dominicus in eo textu intelligunt, da-
mnetur, de depositione & bene, meo qui-
dem iudicio, nam is canon sumus est ex c.
41. Apostolorum, ubi loco eius verbi posi-
apud Gratianum ponitur *uidetur*, de-
ponatur. Poenam etiam grauem ludenti-
bus ad aleas & tabulas, & insipientibus
ludentes, clericis, diaconis, presbyteris, &
episcopis & ceteris Iustinianus imponit,
ut per tres annos a ministerio suspendan-
tur, & pœnitentia causa in monasterium
destruantur, nouella 123. capit. 10. §. ut
autem omnes, versic. interdiximus, de san-
ctissim. episcop. authentica interdiximus,
de episcop. & cleric. firmavit Leo nouella
87. cum ratione ne reuocentur clerici a
sacris cogitationibus, inuenilibus lusibus
intenti, possent & alia addi rationes ab
impietatibus, blasphemis, iactura tempo-
ris, qua ex alea lusu & tabularum oriun-
tur. vide Photium 9. nomoc. c. 27. & qua
nos tradidimus, lib. 39. syntagm. ca. 3. qua
omnia locum habere possunt in ludentibus
ad schacos, ubi maior iactura temporis, &
discuntur dolosi in cessus, alieni ab exerci-
tio & cultu clericali.

m c. inter dilectos, 11. de excessib. prelator.
lib. 5. tit. 31. ubi tam gloss. ait, non ideo
statim clericum aleatorem a beneficio esse
deponendum, quia facilius quis prohibea-
tur peruenire ad beneficium quod non ha-
bet, quam priuetur eo, quod iam habet. ar-
gumento. l. patre furioso, de his qui sunt sui
vel alieni iuris, P.

CAPVT VII.

De clerico caupone & lanione.

Nvlli etiam clerico licet cauponariam
tabernam habere, aut in ea ministra-
re. Qui autem exercuerit, aut cessare de-
bet, aut deponi. Id ipsum dicitur de cleri-
co macellarii seu carnificis vel lanionis pu-
blice & personaliter officium exercente,
qui si ter monitus, in tempore ad resilien-
dum idoneo concessio, non destiterit, cle-
ricali quoque priuilegio exsultat. b

SCHOLIA.

a Ex sexta synodo, cap. 9. relata in ca. 3. nul-
li clerico, 44. distinct. ubi ratio, quia si pro-
hibitum sit clericis ingredi tabernas, mul-
to magis eas exercere. Explicat hunc ca-
nonem concilium Viennense, in clem. 1. de
vita & honesta clericorum, in quo clericus
officium tabernariorum publice & perso-
naliter exercens, si ter monitus per temp-
ora arbitrio superioris constituta non desi-
stat, priuilegium clericale iubeatur amitte-
re. Cui non inconueniens erit ratio, quod
sæpe in istis cauponis datur delinquendi oc-
casio, ex vino subministrato, leg. que ad-
ulterium, 29. ad legem Juliam de adul-
teris, lib. 9. C. iul. 9. & censetur quodam-
modo prostituta, qua in caupona ministran-
di causa ponitur, l. si. C. si mancipium sua sue-
rit alienatum, ne prostituatur, lib. 4. C. iul.
56. l. 4. §. ait prator, de his qui nota infam.
P. lib. 3. tit. 4. Luxuriosa res est vinum, &
tumultuosa ebrietas: omnis qui cum his
miscetur non erit sapiens, Prouerborum,
ca. 2. & rursum, cap. 3. luxuriosa, 35. dist.
Et dicebat diuus Hieronymus in Mi-
chaam, ad ca. 2. ecclesie principes, qui deli-
tiis affluunt, & inter epulas atq; lasciuas
pudicitiam seruare se credunt, propheti-
cus sermo describit, quod euicendi sint de
spatiosis domibus tantisq; conuiuiis & mul-
to labore cõquisitis epulis, & euicendi pro-
pter malas cogitationes & opera sua, rela-
tum in can. ecclesie principes, 4. eadem 35.
dist.

distin. venter mero estiuans cito desummat in libidinem. c. venter, & seqq. 35. dist.
b dicta clem. 1. de vita & honesta. clericor. ubi glossa aut laionum seu macellariorum artem, propter horrorem, detestanda clericis, quia sanguinis fusione debent esse alieni. cap. sententiam, & c. clericis, ne clericis, vel monachi secula neg. & c. ca. in Archiepiscopatu, de raptor. Quare dicta clem. 1. de vita & honesta. clericor. in §. si. alios clericos, alias profanas artes exercentes, non eadem poena amissionis privilegii, ut dictos macellarios & tabernarios, puniunt, sed relinquit aliis canonibus obnoxios. Ideo si vilior artem, quam tabernariorum exercuerint, aut macellariorum, quia poena non est expressa, eadem poena non punientur, sed erit poena superiorem, causa cognita, quam voluerit convenientem imponere.

CAPVT. VIII.

De clerico venatore.

Est & prohibitum a episcopis, presbyteris, diaconis, aut aliis clericis, & monachis venari, aut canes ad venandum, aut accipitres, aut huiusmodi res habere. Quod si quis talium personarum, in hac voluptate laepius detentus fuerit: si episcopus est, tribus mensibus debet a communione suspendi, si presbyter, duobus, si diaconus vero, ab omni officio & comunione. **b** Quod si monachi venationi aut aucupationi clamosa, aut alias cum canibus aut auibus ex proposito interfuerint, si abbas vel prior fuerit, per annum est a collatione beneficiorum suspensus, quorum collatio interit ad priorem claustralem & capitulum pertinebit; si alius sit, **E** quam prior aut abbas, per annum erit ab administratione, si quam obtinet, suspensus, si autem nullam habeat, reddetur per annum ad administrationem vel beneficium obtinendum inhabilis. **c** Ars venationis dicitur nequissima, & peccatum donare obeam venatori. **d** Et qui videat venato-

rem & delectantur, videbunt saluatorem & contristabuntur. **e** Exceptis quibusdam quietis piscationibus & venationibus, que aliquando aliquibus, non tamen omnibus personis Deo dicatis, permittuntur. **f**

SCHOLIA.

a Venationes omnes syluatica cum auibus, accipitribus, & falconibus, prohibita personis ecclesiasticis, in concilio Aureliacensi, capit. 4. Agathensi, cap. 55. Epauuensi, capit. 3. can. episcopum, 2. cum sequentibus omnibus, 3. 4. *distin. Venatorem nunquam fuisse sanctum legimus, nempe quamdiu venator fuit, ut ait D. Hieronymus. in Michaeam, c. 5. can. Esau, 86. distin. & c. 1. ne cleric. vel monach. secular. nego. se immisc. libr. 3. tit. 50. prohibitum clericis canes & aues sequi ad venandum. Rursum in concilio Lateranensi sub Alex. 3. episcopis & archiepiscopis visitantibus prouincias, prohibitum est cum canibus venatoriis & auibus proficisci. c. cum Apostolus, 6. de censib. libr. 3. tit. 39. Eadem prohibitio facta est cum distinctione, monachis, in clem. 1. §. porro, de statu monachor. cuius hac verba. Porro a venationibus seu aucupationibus, omnes (scilicet religiosi, de quibus agit) abstineant, nec eis interesse aut aues, aut canes venatores per se vel alios tenere praesumant, nec a familiaribus secum morantibus, nisi saltus vel viuaria, vel garenas proprias, vel ius venandi in aliis haberent, in quibus cuniculi vel ferae aliae forsitan essent, quo casu hoc eis permittitur, dum tamen infra monasteria seu domos, quas inhabitant canes non teneant, nec venationi praesentiam exhibeant personalē. Hec ibi in quib. postrennis verbis, nec ex necessitate permittitur religiosi venationibus interesse. Conuenit hac venationis species potius laicis, maxime militibus, & nobilibus, quia militaris audacia est specimen, robustaq. corpora facit & laboribus assuescit, ut scribit Iulius Polux, libr. 5. Onomasticon. Xenophon li. 1. Cy-*

*ropedia, Athenens. libr. 1. Dipsosphi-
ston, cap. 20. vide & hac de re plura, qua
tradimus libr. 29. Syntaxeon artis mira-
bilis, c. 1. & sequentibus. Venatoria exer-
citia athletica sunt & militaria, que pro-
cul, ut militia & vita inquieta, abesse a
cælesti militia debent, cum nec clericis mi-
litare permittatur, ut dicemus, quin neg,
valde probata inter seculares fuit venatio
in sacris literis, ut pote que reddat homines
crudelēs, temerarios, & ad latrocinia pro-
nos, quare & in illis male audierunt Cain,
Lamed, Nembrot, Imael, Esau, qui inter
venatores ordinarios & robustos referun-
tur. Ibi insidia in belluas, crudelis auda-
cia, facit facile præludium & habitum, ut
eadem audeant dolose assueti in homines.
Accedit iactura temporis, contemtus ne-
gotiorum, & suorum etiā domesticorum,
ut liquet ex Horatio ode. 1. lib. 1. ibi.*

— Manet sub Ioue frigido

Venator tenere cōiugis immemor, &c.

Seu visa est catulis cerua fidelibus

Et rupit teretes Marsus aper plagas.

*Sequitur & inde artium vite vitium ne-
glectus, quæstorum vel a maioribus reli-
ctorum consumptio, pauperum contemtus,
translatiæ granis in alimoniam canum &
animum, ut non ineleganter finxerint anti-
qui, Aethonem magnum venatorem fuisse
in ceruum conuersum, nempe quod ca-
nes eius substantiam deuorauerint & ve-
natores, & ita fame necatus ob defectum
bonorum, quæ canes & venatio absumse-
rant, sic enim narratur apud Ouidium,
lib. 3. Metamorphos. & Fulgentium, &
in commentariis Apollonii, lib. 4.*

*b ca. 2. & 3. sub. 2. 4. dist. ca. 1. & 2. de clerico
venatore, & Nicolaus Papa ad Albinum
Episcopum scribens, in c. 1. 3. 4. dist. recen-
set vitium hoc venationis, plurimos de lai-
cali catalogo, genere duntaxat Germa-
nos & Gallos, irreuerenter implicare, eig-
inbet, ut congreget suffraganeos sue pro-
uincia, eorumque consilio præcipere episco-
po eiusdem prouincia, summopere dedito*

*venationibus, ut ab omni bestiarum &
volucrum venatione abstineret penitus,
& si non abstineret, excommunicaret, &
tandem ut contumacem a ministerio ces-
sare. Germanorum autē nobilitas maxi-
me addita ex eo venationibus, quod ca-
natio abundet nemoribus & syluis, & re-
ditus maximos ex illis colligat, ut ideo et-
iam arceant sylvarum dominos ipsos igno-
biles a venatione in prædiis propriis, imo
& prohibeant, ne arbores earum succidat,
quo deterior venatio fieri possit. Sicque
etiam iure feudis, vel consuetudinis nobiles
sibi vindicant ius venandi in alienis prædiis,
de quo fuse vide tractatū a Francisco Zo-
annecio de emtione & venditione, numer.
148. & Vldaricum Zarium ad §. aque,
nu. 24. de actionib. apud Iustin.*

*c in clem. 1. §. porro & §. si quis anti, de stat.
monachor.*

*d l. qui venatoribus, 9. & can. Esau, 11. 86.
d. st. nec prodest quicquam clericis ieiuna-
re, & venationibus intendere, in cap. quid
prodest, 12. & sequen. an putatis, 86. dist.
ubi, & qui seruos ducit ad venationem,
reus dicitur futurus tam de suo delicto,
quam de perditione seruorū suorum. Vi-
de, quæ diximus de venatione ferarū pra-
hibita, lib. 39. syntagmat. iuris, c. 10.*

e can. vident homines, 10. 86. distinct.

*d f gloss. ad c. 1. de cler. venatore, ad verbum,
voluptate, notat ex causa necessitatis, pu-
ta, ut habeatur victus, & recreationis in-
terdum, concedi clericis, nunquam vero
ex voluptate, syluaticam venationem, ex-
ceptoque episcopo, cui omnino prohibetur,
ca. 3. 34. dist. dummodo n. quibus ut supra
conceditur, clamorū venationem euior,
ca. an putatis, 86. dist. & dummodo sapius
iā non faciant, ne videlicet in consuetudi-
nem iraducant. addit & in fine, venatio-
nem quietam, ita permissam prædictis clo-
ricis, omnino prohiberi episcopo, presbyte-
ro, diacono, quia & subdiaconi etiam eius-
dem cum diaconis sunt prouilegii, c. mira-
mur, de seruis non ordinar. Imponitur &
prædictis*

predictis personis, quibus alioquin permiffa venatio, pœna, si cum voluptate sepius venentur, in c. de cleric. vena. Posset & venatio permiffa alioquin damnabilis esse ex circumstantia dierum, quibus exercetur, vt si tempore ieiuniorum, can. an putatis, 86. dist. Inuenimus autem quosdam viros fuisse piscatores & sanctos, ca. Esau venator 1. 86. distinct. Piscatores & discipuli Christi. D. Ioannis c. fin. Euangelii. Permitti & D. Hieron. ad Rusticum scribens, monachis texere licia capiendis piscibus, ca. nunquam, 34. de consecr. dist. 5. Notat etiã glo. ad Clem. 1. §. si quis autem, vers. si quis vero ad verbum, auibus, de statu monach. aucupationem vel venationem cum retibus aut laqueis, non contineri sub pœna prohibitionis venandi. dehinc glo. ad verba ex proposito, eiusdem §. primendum aut illa pœna, qua ponitur in textu, clericum vel monachum, qui venatur ex proposito, secus si ex casu in venationem inciderit, & conuenire ca. cum voluntate, de sententia excommun. & ca. vnicum de schismaticis.

CAP. IX.

De secularibus officiis & negotiationibus interdicitis clericis.

Clerici insuper, maxime episcopi & presbyteri, officia vel commercia secularia exercere nõ debent, potissimũ in honesta, aut erunt deponendi. a Atq; sub interminatione anathematis prohibetũ, ne clerici vel monachi causã lucri negotientur, b & ne suo nomine firmas, id est, conductiones habeãt. c De aliquo tamen artificioso negotiari ad vitę sustentationem non est prohibitum, imo & imperatum clericis exemplo Apostolorum. d Inutile tamen est valde laboriosum, hominem literatum & clericum, ratiociniorum causas suscipere, & in eis se, quod non expedit, obligare, e ideo & prohibetur iisdem ministris laicorũ aut procuratoribus in rebus eorũ esse; indigni, si fuerint in his in fraude

A inuenti, quibus ab ecclesia subueniatur. f Sed nec debet procuraciones aut iurisdictiones etiã seculares sub aliquibus principibus & secularibus viris, vt iustitarius eorum fiat, quisquam clericorum exercere. Quod si fecerit, debet ab ecclesiastico ministerio fieri alienus, quod & districtius in religiosis seu monachis vindicatur. g Imo & prohibitum sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat vicecomitis, aut præpositi secularis, & si quis id præsumserit, & monitus emendare noluerit, ita excommunicationi subiaceat. h Delinquent & clerici in sacris ordinibus constituti, exercendo tabellionatus officium, & ideo per beneficiorum ecclesiasticorũ, si habeant, subtractionem, interdicatur exercitium.

SCHOLIA.

C a c. clerici, de vita & honest. cleric. facit ca. 1 & totus titulus pro ratione, ne serui vel monachi secularibus nego. se immisceant, lib. 3. tit. 50. nemo Deo militans implicet se negotiis secularibus. c. sed neg, 4. ne cler. vel mo. ca. 1. 2. 3. 21. q. 1. in can. 7. apostolorum, Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, seculares curas ne suscipito, alioquin deponatur. Idem in ca. 3. episcopus, 18. dist. depositio autem fiet, si admonitus non castiget, & latius in cap. 80. Apostolorum, dicimus, inquit, quod non oporteat episcopum aut presbyterum publicis se administrationibus immittere, sed vacare, & se commodum exhibere vsibus ecclesiasticis. Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor, nemo enim potest duobus Dominis seruire, iuxta præceptum diuinum. Sic & Iustin. personis ecclesiasticis immunitatem cõcessit, vt possint, omnibus aliis derelictis, ministeris Dei omnipotentis inharere. l. generaliter. 52. de episco. & cler. C. Et idem Iustin. in l. consulta dilatoria, 2. de testa. lib. 6. C. tit. 23. ait, absurdum esse, si promiscuis actibus rerum turbentur of-

ficia, & alii creditum aliis subtrahat, & A
 praeipue clericis, quibus opprobrium est, si
 peritos se esse velint disceptationum rerum
 forensium, eadem referuntur in l. repetita,
 de epis. & cle. C. Honorius quoque & Theo-
 dosius, in l. placet, 7. eo. tit. de episc. & cler.
 Placet (inquunt) nostrae clementiae, ut
 nihil commune clerici cum publicis a-
 ctionibus, vel ad curiam pertinentibus,
 cuius corpori non sunt annexi, habeant.
 Atque expressius in nou. 86. de poena epi-
 scoporum sacerdotum & clericorum, qui se
 sponsonibus, aduocationibus, redemuris,
 aliisque similib. dedunt, qui a diuina, inquit,
 voluntate ad diuinum sacrosanctumque
 altare delecti sunt, hos non modo a pec-
 cati turpitudine mundos esse, verum et-
 iam a communis vite negotiis & mole-
 stis vacare decet, & c. Ideo ibidem decerni-
 tur, ut si primariis inferioresque sacerdotes,
 aut omnino clericus quisquam vel prestado
 in liti. patrocinio, vel spondendo, vel alio
 simili modo de sui ordinis dignitate detra-
 hant, excommunicentur, & ad aliquod tem-
 pus a celebrandis diuinis sacris supersede-
 ant, donec corrigantur, & si iterum iisdem
 rebus se polluere deprehendantur, omnino,
 ut profani & indigni, a sacris functioni-
 bus abstineant, & Iusti. in nouell. 123. cap.
 6. de sanctissimis episc. 2. sed neque susce-
 ptorem, prohibet episcopum aut cuiuscum-
 que ordinis clericum, fieri susceptorem, cu-
 ratorem, exactorem, fiscalium functionum,
 aut conductorem publicarum, aut aliarum
 possessionum, ne per hanc occasionem, &
 damnus fiat sanctis domibus, & sacra my-
 steria impediatur. Prohibet & Gregorius
 scribens Romano defensori, lib. 8. episc. 1. E-
 piscopum Basilium tanquam unum de lai-
 cis, secularibus negotiis & causis occupari,
 & pratoris inuiciter deseruire, quod ea-
 res, ipsum vilem redderet, & potestatem
 sacerdotale annihilaret, refertur in c. 4. per-
 latum est, 88. dist. nec commode possent et-
 iam secularibus vacare, qui diuinis inten-
 ti propter religionem esse debent, l. non di-

stinguemus, §. 3. de recept. arbit. cap. sacer-
 dotibus, 2. dist. notandum autem est, secu-
 laria negotia licita & honesta, non esse in-
 hibita clericis in minoribus ordinibus co-
 stituitis, prohiberi tamen etiam licita iis, qui
 in maioribus sunt & in sacris, & beneficia-
 ris Pan. ad c. 1. ne cle. vel mona.

b c. secundum instituta, 8. ne cleric. vel mo-
 nach. c. 10. fornicari. cum 3. sequentib. 88.
 dist. c. 1. c. quonia multi, 8. cum seq. c. qui-
 cunque 14. q. 4. prohibetur enim ne turpis,
 lucri cupidus, ordinetur. Turpe lucrum di-
 citur, quicquid homo appetit, plus iusto. c.
 1. ne cler. vel monach. can. origo. 2. q. 4. Sic
 intelligendum quod scribit D. Hieron. ad
 Nepotianum. Negotiatorem clericum &
 ex inope diuitem, ex ignobili gloriosum,
 quasi pestem fuge. ca. 9. negotiatorem. 88.
 distinct.

c d. c. secundum instituta 7. & c. 1. ne cleric.
 vel monach. secul. neg. & c. si. 86. dist. ex
 concilio Chalcedonens. cap. 3. Prohibet &
 clericis Iustinianus, esse coadiutores rerum.
 §. sed neque fieri, de sanctissim. episcopi,
 nouell. 123. Et Leo Imper. redempturus va-
 care, sub poena excommunicationis, & si
 perseuerauerint, deiectionis. nouell. Leo-
 nis 86. Item id ipsum prohibet 4. synodus
 Chalcedonensis, cap. 3. & 7. Carthagen-
 sis, cap. 16. Atque in synodo Arelatensi, 2.
 cap. 17. cautum, ut si clericus conductor a-
 lienae rei velit esse, vel turpis lucri gratia
 aliquod genus negotiationis exerceat, de-
 positus a clero, alienus a communione ha-
 beatur. Si tamen clericis propria non suf-
 ficiant, non erit prohibitum sine lucri tur-
 pis cupiditate, pro victu suo, ad firmam seu
 conductionem alienas terras suscipere, cap.
 dilecti, de decimis.

d ca. 1. ne cleric. vel monach. ita artificioso
 possunt post seria & diuina incumbere, ne
 otiosi sint, neve diabolus otiosis peruersa
 suggerat, potissimum si monachi sui, ut
 scribitur in concilio Carthagenensi 4. cap.
 § 2. & 49. c. 3. clericus victum, 88. dist. &
 rursum in praedicto concilio, c. § 1. § 2. 48.
 ut &

ut & in cap. 4. clericus quantumlibet, ea A
 dem 88. dist. & latius, in c. 33. nunquam,
 de consecrat. dist. 51. Permittitur &
 clericis opus rurale post impensam diuinis
 officii curam, peragere, cap. 1. de celebra.
 missa. ca. presbyter mane, 88. dist. in.
 c. 8. inutile, 88. dist.
 f. ca. 2. & 1. ne clerici vel monachi id ipsum
 de procuratore litis, in c. 6. nonell. 123. &
 in nonell. Leonis 86. Caterum procuratio-
 nes ista generales interdicta sacerdotibus, B
 & in sacris constitutis, & beneficiatis, non
 clericis in minoribus ordinibus constitu-
 tis. Sed neque procuratio unius negotii il-
 lis prohibita, ut notant Innocentius & Pa-
 normitan. ad cap. 2. ne cleri. vel monach.
 Notant ibidem in super nō iuuari quidem
 procuratores hos ex fraude commissa con-
 uentos in procuratore sen administratione
 rerum laicorum: attamen non dari id-
 eo auctoritatem Iudici laico capiendi hu-
 iusmodi procuratores, si sint in sacris ordi- C
 nib. constituti, videnda nihilominus Gal-
 lis praxis seruata, de qua iudicatum refert
 Papius, lib. 1. rapsod. arrestor.
 g. c. sed nec 4. ne cleri. vel monach.
 h. c. clericus 5. §. fin. ne cleri. vel monach. ca.
 clericus, de vita & honest. cleric. unde con-
 sequenter sacerdos vel episcopus non po-
 test esse prorex seu vicerex, aut locum te-
 nens regis, nec habere sub se aliquam ci- D
 uilitatem temporalem. Tamen Panorm. ad
 cap. 4. & Ioannes Andreas ad cap. 5. ne
 cleric. vel monach. existimant, quod cleri-
 ci possunt esse cōsiliariū principis laici, licet
 nō debeant esse cōsiliariū iustitia, quod &
 notat Bald. & ant. hen. habita per illum te-
 xum, ne filius pro pat. C. debent tamen ca-
 uere ne intersint iudicis criminaliū casu-
 sarum sanguinis, neue cōsiliū in illis dent,
 vel subscribant illorum sententiis, c. cleri- E
 ci, c. sententiā, ne cleri vel monach. & di-
 cetur in proximo capite latius. Sic legimus
 in c. in archiepiscopatu, de raptoribus, non
 fuisse improbatam delegationē a rege Si-
 cilia causa criminalis Saracenorum ra-

ptorum, mulierum & puerorum Christia-
 norum factā Panor. Archiepiscopo & eius
 suffraganeis, sed probatam imo confirma-
 tam eorum potestatem usque ad flagella-
 tionē, dummodo non oporteret mittere san-
 guinem in poena, aut membra detruicare:
 quo casu statuitur reiciendam esse qua-
 stionem ad regiam potestatem. Sed & ho-
 die ubique fere terrarum, inter principes
 Christianos adsunt a cōsiliis episcopi & a-
 lii clerici, & in Parliamentis Gallia, & ali-
 cubi in senarchis seu presidialibus sedibus
 clerici & persona ecclesiastica in iudiciis
 sedent, interque cōsiliarios ordinarios e-
 numerantur & suffragium sententiae ha-
 bent, nisi agatur de criminalibus iudiciis.
 Quod & maxime necessariū est in senatus
 ubi & de causis religionis & fides saepe agi-
 tur, deque abusus personarum ecclesia-
 sticarum & iudicium episcoporum, com-
 mittentiū contra sacrosancta decreta, con-
 silia sacra, & regias constitutiones, & con-
 cordata inter pontificē summum & reges
 Gallorū, facta, quorūq; obseruationis cura
 delata est a summo pontifice principi Gal-
 lorum, ut habetur in sine concordatorum,
 & proinde iisdem de causis ab officialibus
 & iudicibus ecclesiasticis prouocatur ad
 senatum, si abstantur in supradictis pote-
 state, ut & in aliis quaestionibus de benefi-
 ciorum ecclesiasticorum possessione, aut
 decimarum, aut pauperum causis, de qui-
 bus cognoscunt senatus, & proinde expedi-
 ibi cum laicis admitti in cōsiliū & iu-
 dicium personas ecclesiasticas, & ut ob-
 seruent, ne quid ibidem contra fidem ec-
 clesiasticam vel libertates, ecclesie & im-
 munitates eius vel personarum ecclesiasti-
 carum statuatur. Sic & in concilio To-
 letano 4. cap. 30. permittitur sacerdotibus
 acceptare officium iudicandi Maiestatis
 reos, commissum a principibus, si modo u-
 reiciurando principis, supplicia indulgentia
 promittatur, relatum in can. 29. saepe prin-
 cipes, 23. quest. 8. Potest & dari cōsiliū
 principi ab episcopis pro criminib. in genz-

genere puniendis, non autem in specie, aut in indiuiduo in aliqua persona criminis rea. ca. pessimam, 2. 3. 9. 8. Non tamen ex his probo morem, quo ut puto maxime laeditur ecclesia, dignitas & disciplina, personae plures ecclesiasticae curiales & aulici efficiuntur, ubi non consiliorum participes, sed voluptatū & simultatum sunt macipia, relictis sedeb. beneficiorum, in quibus fame pereūt monachi & pauperes, quorum patrimonium in aula nescio quo pacto profunditur, verum ipsi, & principes id viderint, quomodo rationem & patrimonii & animarum Deo reddaturi sint, neque impune ferent principes apud eum, quod ita in aulis huiusmodi homines Deo mancipatos, seculariter viuere, ne dicam turpius, patiantur, cum ecclesia Dei maximo scandalo & dedecore. Prospicuum est huic negotio olim a Justin. nouell. 6. c. 2. & 3. quomodo oporteat episcop. & c. & nouell. 1. 2. 3. c. 9. & cautū, ne venire pro negotiis etiam sua ecclesiae ad aulam principis auderent episcopi relictis ecclesiis, sed per apocryphos ibi negotia tractarent, & si praesentia illorum esset necessaria, adhuc non venirent, nisi prius acceptis literis a metropolitano vel patriarcha, directis ad Imperatorem, quo casu etiam celeriter ad beneficia redire debebant, alioquin priuabantur illis. capit. sicut te accepimus, 8. ne cleric. vel monach. ratio in l. consulta diuina, C. de test. l. repetita, de episcop. & cleric. C. quod opprobrium est clericis si velint se videri peritos in rebus secularibus. cum nec officia secularia gerere debeant, ca. 3. eos qui semel in clero, 20. 9. 3. fuit & quodammodo tabellionatus officium inter Romanos vile, l. vniuersas, C. de decurionibus. erantque tabelliones veluti serui publici, leg. 2. rem pupilli saluam fore. P. aliunde etiam clerici, non possunt sacris ministraturi, commode huic officio intendere, quod facit publicas personas & omnibus omniumque voluntatibus inseruientes. l. penult. & fin. de tabul. lib. 10. C. iit. 69.

A i Verum & clerici & persona ecclesiastica, in causis ecclesiasticis possunt esse tabelliones. capit. vi officium, §. ad conscribendas, de haereticis, in Sext. Permissi & Alexander 4. constitutione 23. iuxta ordinem Bullarii Cherubini, inquisitoribus fidei, si non possint habere personas seculares tabelliones, ad scribenda gerenda oportunas, uti personis regularibus cuiusque ordinis, quae tabellionatus officium in seculo habuisse nescuntur, id ipsum permissi Urbanus 4. constitutione 1. in eodē Bullario Laertii Cherubini.

CAPVT X.

- 1 De sanguinis effusione omnimodo ecclesiasticis prohibita.
- 2 Ne preponantur balistariis.
- 3 Ne chirurgiam exerceant maxime monachi, neue ciuiles leges audiant.
- 4 Ne pugnent, aut duellum committant.

Clerici † in sacris ordinibus constituti, si iudicium sanguinis agitaauerint, aut per se truncationes membrorum faciant, vel iudicent inferendas, honore debent priuari & loco. a Prohibitum enim hoc est, & in iudicio & absque iudicio clericis, vel literas dictare aut scribere pro vindicta sanguinis destinandas. b

Item ruptariis vel balistariis aut huiusmodi viris sanguinum praeponi, c & subdiaconis, diaconis, & presbyteris vllam chirurgiae artem exercere, quae incisionem vel adustionem inducat. d

Quamobrem † neq; ad iudicia regenda, neque ad artem chirurgiae, licet monachis claustrum exire, & audire leges ciuiles, vel physicam, & si exierint, nec intra duos menses resipuerint, taquam excommunicati coniunctis aliis paenis, debent euitari ab omnibus, quod & in presbyteris, archidiaconis, curionibus, & aliis clericis personatum habentibus statutum est. e

Quanto magis † delinquere videntur 4 personae ecclesiasticae, quae seipfas pugnis & bello contaminant, & sanguine exposito

posito effundi decernunt. Et proinde clericus, qui sponte duellum alicui obtulerit, vel oblatum susceperit, siue victus siue victor fuerit, de rigore iuris est deponendus, quamuis cū eo dispensari ab episcopo suo possit, dummodo ex ipso duello homicidium vel membri diminutio non sequatur. f. Atque sacerdotes tam hi, qui gubernant naues ad pugnam, quam qui personam exercent confictum, & qui alios incitant ad pugnandum, omnes enormiter peccant, & de rigore iuris sunt deponendi, quemadmodum si quis in aliquo gradu sacro constitutus percussor extiterit, corripendus erit a crimine, & si nō emendauerit, deponendus. h

SCHOLIA.

a c. clericus, 5. de vita & honest. clericorum, quod summum est ex concilio Toletano 11. in quo tamen ultra dictam pœnam additur, quod in perpetuo erga stulo debent teneri ligati, refertur & in c. his a quibus, 3. 23. qu. fin. consentit & can. sepe principes, 29. ead. 23. q. 8. sumtus ex concilio 4. Toletano 4. c. 30. No: at autem glo. ad dictum cap. his a quibus, ad verba non licet, hodie nō licere clericis de causis sanguinis se miscere, olim licuisse, ut in ca. aliquantos, 5. 1. distin. & in ca. legi, 13. & in ca. 14. occidit Phineas, 23. q. 8. Et licebit quidem ecclesiasticis in genere, ut antea diximus superiori capite, dicere pœnam debitam certo crimini, ut dicendo, fures merentur talem pœnam, ut in ca. delatori, 5. qua. 6. & c. 1. de furt. sicut & ecclesiasticis licet hortari principes & populum ad arma sumenda pro defensione fidei. & patrie, & ad resistendum opprimentibus, ut in cap. igitur cum sepe, 7. & ca. omni timore, 9. & seq. E hortatu, 23. q. 8. At non licet illis in specie proposita alicuius delinquentis, directe vel indirecte opinari vel dicere sententiam de iudicio sanguinis, alioquin irregulares essent, & si sint episcopi, cedere debent episcopatui & alii in locum eorum ordinan-

A di. cap. ex luteris, 10. de excess. pralator. lib. 5. tit. 32.

b cap. sententiam sanguinis, 9. ne clerici vel monachi, & c.

c dict. c. sententiam sanguinis, ablistariorum & sagittariorum ars, contra Christianos damnatur excommunicatione, in ca. unico, de sagittariis, lib. 5. tit. 15. Eadem ratione, qua in textu est, dicemus prohiberi preponere ecclesiasticam personam bombardis, qua in locum balistarum succeserunt.

d d. c. sententiam sanguinis.

e c. non magnopere, 3. & c. super specula, 10. ne cleric. vel monach. secularibus negotiis se immisc. ubi tamen glossa fin. & ad verbum presbyteros aut, posse dispensari per Episcopum & summum pontificem super his, ad promotionem tamē nouam faciendam, monachi eius criminis rei non possent sine dispensatione summi pontificis admitti, dict. c. non magnopere, in fine. adduntur & alia pœne in dictis capitibus, quas ibi videre poteris.

f cap. 1. & 2. de cleric. pugnante in duello, lib. 5. tit. 14. Monomachia etiam seu duellum, per se, in aliis personis quam ecclesiasticis prohibetur, ca. monomachia, 2. q. 5. titulo de purgatio. vulgari, vide multa singularia a nobis explicata de duello, libr. 48. syntag. iuris, c. 36. Noluit Dominus noster Iesus Christus pro sui defensione Petrum gladio materiali uti, imo iussit, ut in vaginam recoderet, ca. cum a Iudais, 12. q. 8. neque permisit Deus sibi edificari domum seu templum a Davide, quod vir sanguinum esset. 1. Paralip. ca. 22. & 28. ca. 2. 1. quaest. 7. quamuis ipse bella domini gessisset contra infideles; & dominus discipulos arguit, quod contra resistentes dixissent, vis ut dicamus, ut ignis descendat de caelo, & consumat illos, dicens, Nescitis cuius spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Luca c. 9. versi. 56. Gregorius Papa. lib. 7. epistolarum, epistola 1. ad Sabinianum,

B b b b

relatus, in cap. 20. si in morte Longobardorum, 23. q. 8. ait. Si in morte Longobardorum me miscere voluiffem, hodie Longobardorum gens, nec reges, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione esset diuisa, sed quia Deum timeo in mortem alicuius hominis, me miscere formido. Atq. D. Ambrosius neque armis voluit inuasam ecclesiam defendere, ut habetur in eius epistola 33. ad Marcellinam sororem, & in B c. conuenior, 23. q. 8. Neg. inficior bonum opus esse & meritorium iustitiam ultionis exsequi in improbos & malos, & supplicia ultimo, si mereantur opprimere, sed omne quod bonum est, nisi bene fiat, & a quibus, qui potestatem faciendi habent, male fieri dicitur. ecclesia vero non vult mortem peccatorum, sed pro illis vitam deprecatur, ut magis viuât & conuerti possint a viis impiis, hac est lex Evangelica, & canonum sanctorum. Ideo peccaret & esset indignus ministerio ecclesiastico, qui mortem desiderat, & suadet etiam impiissimorum certorum peccatorum, non est enim lignum fumigans, ut ait Propheta exstinguendum, nec arundo conuassata confringenda. Isaia c. 42. in prin. D. Matthei, ca. 2. versu 20. ex concilio Toletano 4. cap. 44. & in can. clerici, 23. questio. 8. Clerici, qui in quacunque seditione volentes arma sumserint, ibidem reperti, amisso ordinis sui gradu in monasterium pœnitentiæ agenda causa, detrudi debent. Id ipsum de amissione gradus, decusum in concilio Meldensi, c. 37. & in canon. quicunque ex clero, §. 23. q. 8. & in concilio Chalcedonensi, c. 7. & in ca. 3. eos, qui semel, 20. quest. 1. clericis post ordinationem prohibetur ad militiam redire, vel ad dignitates seculares, alioquin iubentur anathematizari.

g c. quod in dubiis, §. de poenis.

h c. 2. de cleric. percussor. lib. 5. tit. 15. singularis & canon Apostolorum 26. relatus, in c. episcopum aut presbyterum, 7. sub 45.

dist. cuius verba, episcopum aut presbyterum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles iniuriam inferentes percutit, & terrorē ipsi per huiusmodi vult incutere, deponi præcipimus, nusquam enim Dominus hoc nos docuit, imo contra cum ipse percuteretur, non repercutiebat: cum lacesseretur cōuiciis, non regerebat conuicium, cum pateretur non comminabatur. Scriptum & in c. non licet, 25. §. 86. dist. Non licet episcopo manibus suis altquem cedere, hoc enim a sacerdote alienum esse debet. Et in c. 2. de cleric. percussor. per duos menses a missarum solemnitatibus suspenditur episcopus, qui crudeliter mulierem etiam ob delictum suum, sed contra ordinem sacerdotii, cecidi inssit. Prohibetur & 1. ad Timotheum, cap. 3. percussor ordinari.

DE INIURIIS.

TITVLVS IX.

a Agitur de his, titulo de iniuriis, & damno dato, lib. 5. decretal. tit. 26. & in Sexto, lib. 5. tit. 8. & in decreto Gratiani pluribus in locis, ut can. illud, 15. q. 1. & tota 93. q. 3. & alibi tit. de iniuriis & famosis libellis, lib. 47. P. tit. 10. & lib. 4. Insi. tit. 4. & lib. 9. C. tit. 35. & 36. Et tit. de maledicis, lib. 5. tit. 26. in decret. & ca. clericus maledicus, 46. dist. can. si igitur Michael, & seq. 4. qua. 5. & lib. 9. C. tit. 7. titulus si quis Imperatori maledixerit & sequen. ad leg. Iul. Maiesta. 77. nonnulla ut non luxurientur contra naturam neque iurent per capillos Dei, aut aliquid huiusmodi, neque blasphemetur in Deum, vide & lib. 60. Ecloga Basilicorum, tit. 21. & qua nos diximus, lib. 38. syntagm. per 7. capit. de iniuriis, & lib. 33. c. 12. de blasphemis.

CAPVT. I.

- 1 Iniuria peccatum.
- 2 Et quid.

E Clerici pariter ac laici ꝑ peccant alteri iniuriam inferendo, a de qua & nunc latius agemus quã de superiorib. delictis. Iniuria hic est, ꝑ quod non iure, id est, 2 quod non iuste, fit, b contumelia, c & damnum datum alicui. d

SCHO-

SCHOLIA.

a §. 1. de obligatio. quæ ex delicto nascunt. l. ex maleficio, 4. de act. P. ex maleficio nascuntur obligationes, veluti ex furto, rapina, damno, iniuria, & obligatio illa dicitur ex peccato, in leg. obligamur aut re, §. 2. de action. Pandect. Et si plures iniuriam fecerint, singulorum dicitur maleficcium, l. si plures, 3. 4. de iniuriis. Summa iniquitas est, detrahere & accusare, & omnis, qui detrahit fratri suo, homicida est, nec habebit partem in regno cælorum, ca. 16. Summa iniquitas, 6. quæst. 1. sic Psalter, detrahentem proximo suo hunc persequer. can. minimum, & can. qui peccat, 2. 3. quæstio. 4. can. homicidiorum, de penitentia. distinctio. 1. qui iniuriam aliquem facere persuadet, cum deteriorem facit. leg. 1. §. fin. de seruo corrupto. li. 12. P. tit. 3.

b c. quid dicam, 1. 4. quæst. 4. l. 1. de iniuriis, l. 47. P. tit. 10. §. 1. eod. tit. apud Iustinia. lib. 4. tit. 4. nos tractauimus de omni specie iniuriarum, libr. 38. syntagmatis, per 12. capita.

c d. l. 1. de iniur. P. §. 1. eod. tit. apud Iusti. ca. 1. eod. tit. apud Gregor. & contumelia, a contemendo, ibidem a legibus dicta. Sic in §. 1. quibus ex causis manumittere non licet; ne iniuria, inquit, mortuus efficitur, id est, contumelia, ut in l. 1. de minor.

d cap. 2. 3. & 4. de iniur. c. vnico, eod. tit. in dex. in quibus iniuriarum actio non proprie dicitur, prout a contumelia distinguitur, sed de lege Aquilia agitur, per quam potius principaliter agitur ad damnum resarciendum, quam de ipso facto principaliter vindicando, de quo tamen agitur in iniuriarum actione, l. Prator. §. si dicatur, de iniur. P. exemplum capi potest, ex litem apud Labeonem, §. si quis seruo, eod. tit. Si quis, inquit, seruo verberato iniuriarum egerit, deinde postea damni iniuriarum agat, Labeo scribit eandem rem non esse, quia altera actio ad damnum pertinet culpa datum, altera ad contume-

A liam. Sic iniuria, est damnum culpa datum contra ius, etiam ab eo, qui nocere noluit, itaque in l. Aquilia, iniuria, est aliena a contumelia, quare aliquando concurrunt actio legis Aquilia, & iniuriarum, sed dua erunt estimationes, alia damni, alia contumelia. l. sed etsi, ad legem Aquil. Pan. nos de lege Aquilia diximus, lib. 38. syntag. tit. 9. Atque hæc duo capita, damni & iniuria ab antiquis legibus fere simul tractata sunt. Sic Hippodamus Milesiorum legislator, de eadem re legem tulit, de damno & iniuria. Aristot. 2. Politicor. narrat & Demosthenes contra Midiam, νόμος βλασφημίας καὶ ὑβριδῶν, legem de damno & iniuria fuisse apud Athenienses, coniungit & Gregorius, 9. tit. de iniuriis, utramque causam.

CAPVT II.

De diuisione iniurie.

C Iniuria aut realis, aut verbalis est. Realis, quoties manus inferuntur, a verbalis sine illis, quæ & conuitium dicitur, b maledictum, c blasphemia, d dumque scribitur, famosus libellus. e Et harum iniuriarum quædam pertinent ad læsionem corporis, aliæ ad læsionem dignitatis, aliæ ad infamiam. f Aliæ ad læsionem rerum. g Rursum ex his quædam iniuriarum dicuntur atroces, quædam leues. Atroces, contumeliosiores & maiores sunt, habita ratione personæ, temporis, loci, & ipsius rei. h Iniuria etiam grauis dicta, quæ inani honestatis colore velatur. Leues aliæ dictæ. k

SCHOLIA.

a Realis etiam dicitur, si quis pulsatur aut verberetur, aut si cuius domum vi aut sine eius voluntate quis fuerit ingressus, l. lex Cornel. §. de iniur. P. si quisquam percusserit alium lapide, pugno, ca. 1. de iniuriis, cap. 1. & 2. de cleric. percussore, si quis liberum in seruitutem petat. l. si quis de libertate, 12. de iniur. Si quis mentem alienius, medicamento aliove modo alienauerit: si quis non pulsauerit quidem, sed si

manum leuando aliquem terruit, leg. item A
apud Labeonem, l. 5. de iniur. & sic de si-
milibus.

b l. 1. §. 1. de iniur. P. §. 1. eo. tit. apud Iusti-
nian. Conuicium dicitur iniuria, a concit-
tatione, vel a conuentu, id est, collatione
vorum, cum enim in vnum voces plurium
conferuntur, conuicium dicitur, quasi con-
uocium, l. item apud Labeonem, l. 5. §. ait
preator, & sequentibus §. de iniur. Pand.
ubi & additur, ita demum iniuriam esse
conuicium, si concitatio fiat ad inuidiam,
& iniuriam alterius, & contra bonos
mores.

c titulo de maledicis, libr. 5. tit. 26. maledi-
cus dicitur, detrectator & obrectator. Be-
nedicere, est beneprecari, ut apud Ouid.
2. Fastorum.

Et bene nos, bene te, pater patriæ opti-
me Cæsar

Dicite suffuso per sacra verba mero. C
Maledicere contra, male precari, ut apud
Plautum in Penulo, act. 3. scena 3.

Si benedicetis, vestra ripa vos sequat,
Si maledicetis vestro gradiar limite.

Maledictio vitium lingua maximum, de
quo D. Iacob. ca. 3. Et Quintilianus post-
quam dixit caninam esse eloquentiam, libr.

12. atque facundiam maledictis vitii, ex
Appii Claudii testimonio addit, vitium es-
se animi, quo maleficus a maledico non di-
stat, nisi occasione, subindicans conuicia-
tori & maledico, ad malefaciendum &
nocendum aduersario promptam esse vo-
luntatem, modo daretur tempus & locus
ledendi. Maleficitum idem quod male

factum in facto, ut maledictio in verbo, l. 1.
si familia furum fecisse dicatur. Et ex re,
malefici obligatio nascitur, in §. 1. de ob-
lig. qua ex maleficio nascuntur. lex ma-
leficio, de act. P. Cicero autem distinguit E
accusationem, conuicium, & maledictum,
dum ait pro Marco Cælio, accusatio cri-
men desiderat, re vt definiat, hominem
notet, argumento probet, teste confir-
met, maledictio nihil habet propositi

præter contumeliam, quæ si petulan-
tius iactatur, conuicium, si facetus, vr-
banitas appellatur, deprimere dignita-
tem alicuius per verba, maledictum est,
& qui facit maledicus, c. 1. de maledicis.
Et iura distinguunt contumeliam a ma-
ledicto effectu. Nā institutio hæredis cum
nomine contumelia non valet, l. quoties, 9.
§. si quis nomen hæredis, de hæredibus in-
stituendis, libr. 28. P. tit. 5. at valet, si hæres
instituitur cum maledicto, ut ille impi-
ssimus filius meus, hæres esto, leg. his verbis,
48. §. illa institutio, eod. tit.

d Blasphemia nunc usurpatur pro conuicio
& maledicto in Deum, quando tribuitur
Deo probrose, quod ei non conuenit, aut ei
adimittitur quod ei conuenit, sic que atrocitas
quid sonat quam conuicium, ut notat Bar.
ad l. item apud Labeonem, de iniur. Pand.
Blasphemiam quoque in Deum, & San-
ctos eius dixit, c. 2. de maledic. βλασφημία,
est obrectatio nefaria, execratio, impium
in Deum conuicium, vel calumnia in Deum,
ut apud Platonem, libr. 7. de legib. βλασφη-
μία τῶν θεῶν ἢ τῶν ἁγίων ὑποψεύειν, omni pro-
brorum conuiciorumque genere sacra in-
quinare. Proprie tamen nomen βλασφημίας,
& βλασφημία dicitur παρὰ τὴν φύσιν βλά-
σφη, a ledenda fama & existimatione,
quod namque fama & existimatio est,
unde βλασφημίας qui ladit famam alicui-
us falsis rumoribus sparsis, maledicus,
βλασφημίας, & βλασφημία maledicentia,
λοιδόεια aliter. In sacra pagina fere semper
ob grauitatem delicti, blasphemia accipit-
tur pro impietate vel maledicentia de Deo,
& in Deum, ut ad Romanos, c. 2. vers. 12.
Dum Luca, c. 12. vers. 10. & alibi. Ponit-
tur & ut dixi pro sanctorum, qui in celo
sunt, maledicentia, ut Apoc. ca. 13. vers. 6.
Aperuit, inquit D. Iohannes, os suum in
blasphemias in Deum, blasphemare
nomen eius, & tabernaculum eius, &
eos, qui in celo habitant, &c. nos de blas-
phemis & pœnis eorum egimus, libr. 33.
Synag. iur. c. 12.

e ut liquet ex §. 1. de iniuriis. ex l. unica. de A
de famos. libellis, lib. 9. (tit. 36 l. lex Cor-
nelia, §. 5. pen. & fin. de iniur. P. ubi si quis
librum ad infamiam alicuius periniciem
scripserit, composuerit, ediderit, doloque
malo fecerit, quo quid eorū fieret, etiamsi
alterius nomine ediderit, vel sine nomine,
iniuraru nomine tenetur, & qui libellum,
poema, historiam, carmen, in alterius com-
posuerit iniuriam, ut contra Cassium Se-
nerum iudicatu refert Cornelius Tacitus, B
lib. 5. annalium. eo etiam nomine tenetur,
& poenis idem damnatur, qui inscriptiones
aliudque quid sine scriptura in notam
aliquorum produxerit. dict. leg. §. 5. §. ead-
dem poena, de iniur. Pandect.

f l. 1. §. 2. de iniur. P. ubi exempla. In cor-
pus, inquit Vlpianus, sic iniuria, cum quis
pullatur, ad dignitate, cum comes ma-
trone abducitur, ad infamiam cum pu-
dicitia attentatur.

g ut in titulo de lege Aquilia apud Iustinia.
& ad leg. Aquil. in Pand. & ca. 2. 3. & 4.
de iniuriis.

h Hec omnia explicantur, in leg. prator edi-
xit, 7. §. atrocem, cum l. seq. de iniur. P. §.
atrox, eo. tit. apud Iustin. Ratione persone,
cui inferitur crescit iniuria, ut ibidem di-
citur si fiat seni, puero, probo, bene de repu-
blica merito, patri, patrono. Adde Quinti-
lian. lib. 6. c. 2. si sacerdoti, aut persona ec-
clesiastica, l. 4. C. de iniur. cap. si quis sua-
dente diabolo. 14. questio. 7. si maledica-
tur summus Pontifex, ca. 1. de maledicis si
Cardinalis, si sanctus, c. 2. eod. tit. de male-
dicis. Ratione etiam persone inferentis, ut si
u si vilis, aut hinc, habita, ne sit pro pa-
tre, si inferatur a filio parenti, a liberto pa-
trono; & c. a milite Tribuno l. milites agru,
13. §. irreuerens, de re milit. Pand. Ratio-
ne temporis, atroc fit iniuria, si ea infera-
tur in ludis, vel in publico concessu, vel in
conspetu pratoris tempore sacerdotis. d. l.
prator. §. atroc, de iniur. & d. §. atroc, eo.
iii. Obseruauit hac & Demosthenes in o-
ratione contra Midiam, dum docet iniu-

riam grauiore, quod choragus fuisse pul-
satus a Midia in ludis Dionysiacis, in pa-
cto pugno in mala, & in eam partem cor-
poris, que diuinius conspici posset. Sic qui in
theatro vel in foro cadit, & vulnera qua-
quam non atrociter, scilicet ratione vul-
neris, tamen iniuriam atrocem facit ratio-
ne loci, l. sed est questio, §. 1. de iniur.
P. Res ipsa atrocem facit iniuriam, etiam
si vulnus sit illatum, os percussum, vulne-
ris etiam magnitudo, & locus eius, ut si in
oculo. d. l. Prator edixit, §. fin. & l. vulneris,
8. de iniuriis.

i l. penult. C. de contrah. emptio.

k Leuis iniuria dicitur, que parua & fere
nullius est estimationis, que exigua & ni-
hil nocet. Ita leuis offensa dicitur, que non
consideratur, ut adimat gratiam vel lega-
tum, l. 3. de adimen. leg. P. ut leuis febricula,
qua non consideratur. l. ob que viuis,
de edilit. edict. P. leuis castigatio, que non
ledit. i. Prator, §. praterea, de iniur. P. l. sed
est quacunq; §. fin. ad leg. Aquiliam.
Pand.

CAPVT. III.

Qua ad reales iniurias referantur.

AD reales & corporales iniurias etiam
pertinet damnū culpa datum, a ma-
nus illatio in cuiusdam corpus: cum quis
pullatur, verberaturve, b vel si quis pulsa-
tus quidem non fuerit, sed aduersus eum
manus leuata fuerint, & territus saepe ut
vapulandus. nam & is utili iniuriarum a-
ctione tenetur, c item si puero aut matro-
næ comes abducitur. d Si pudicitia alicui-
us attentatur masculi vel feminae, e si res
domini per iniuriā quis occupet, f si quis
domum cuiuspiam vi aut eo inuito ingre-
diatur, etiam in ius vocandi gratia, g si quis
domum absentis, ut debitoris signauerit,
iniuriæ faciendæ causa, sine auctoritate iu-
dicis. h Si dominus prohibeatur re suam
vendere vel re sua vri. k Siquis ad inuidiam
alterius veste lugubri vtatur, aut squalida,
vel barbam demittat, vel capillos submit-

tat, vel officia diuina cessare faciat, aut in A
 aggrauationem cessationis imagines san-
 ctorū vel beatæ Mariæ, seu statuas & cru-
 cem irreuerenter trahat & spinis coope-
 riat, *m* si quis pignus proseripsit vendi-
 turus, tanquam a me acceperit infamandi
 mei causa, *n* si de libertate in seruitutē pe-
 tat quem sciat liberum esse, *o* si quis men-
 tem alicuius medicamento alioque modo
 alienauerit, *p* si liberum pro fugitiuo ap-
 prehendar, *q* si statua patris mei in monu- B
 mento posita, saxis cæsa est, *r* si fideiussor
 soluere paratus cōueniatur in iniuriā de-
 bitoris, *s* si quis ad tribunal alicuius per in-
 iuriam me interpellauerit vexandi causa, *t*
 si iniuste quis aliquem excommunicauit,
u si quis prohibeat me piscari in mari
 quod commune est, vel aucupari in agro
 domini non prohibentis, vel lauari in pu-
 blico, vel in cauea publica sedere, vel alio
 loco conuersari, *x* Fit & iniuria contra bo-
 nos mores, si quis aliquem fimo corru-
 pto perfuderit, cæno lutove oblinierit, a-
 qua spurcauerit, fistulas & lacus, vel quid
 aliud ad iniuriam publicam contamina-
 uerit, in quem & similes grauer animad-
 uerti solet, *y* si quis etiam ad inuidiam al-
 terius imaginem principis ferat, *z* vel per-
 suaserit seruo ad statuam principis ad in-
 famandum dominum confugere, *aa* si in-
 feriorum ædium dominus, superioris vi-
 cini fumigandi causa, fumum fecerit, vt si D
 contra, superior in inferiores ædes quid
 proiecerit iniuriæ inferendæ causa, aliter
 enim iniuriarū nomine non teneretur. *bb*

S C H O L I A.

- a* Hoc magis pertinet ad actionem legis A-
 quilie, tamen ponitur sub titulo, de iniu-
 riis, in c. 2. 3. 4. & in l. 1. eod. tit. in P. l. 5.
 §. 1. ad leg. Aquil. c. 1. eod. tit. in Sext. E
b ca. 1. de iniur. cap. 1. de clerico percussor.
 l. 1. §. 1. de iniur. Pand. Et. uerberasse vi-
 detur & improprie, qui pulsat, l. apud La-
 beonem, §. uerberasse, de iniur. uerberare
 tamen cum dolore, pulsare sine dolore. l. ex

Cornelia, §. 1. eod. tit. Pand. tenetur
 autem non solum qui percussit, sed etiam
 qui curauit percussis, l. non solum, 1. 1. eod.
 tit. facit. cap. si. de homicid. in Sex. cum si-
 milib. ibi nota.

- c* d. l. item apud Labeonem, §. 1. de iniur. P.
d l. 1. §. omnemque, de iniur. P. & ibi addi-
 gnitatem pertinet, quod est castitatis &
 pudicitia, quæ est naturalis dignitas mu-
 lierum, nam non conuenit sexui illas solas
 vagari. idem de pueris dictum, si quis ab
 eis comites vel pedagagos abducat, comites
 dicuntur mulierum & puerorum, qui eas
 eosue sequuntur, quos abducere iniuria est,
 & eo nomine tenentur, non tantum qui ui-
 uos abduxerit, sed & qui aliter fecerint, ne
 comites cum illis non essent, & qui persua-
 sit comiti, vt eos desereret. l. item apud La-
 beonem, 1. 5. §. comitem, 1. 6. cum sequenti-
 bus 3. §§. de iniuriis, P. C
e l. sed est questionis, §. fin. & l. 1. §. omnem,
 de iniuriis, P. ubi & hanc iniuriam perti-
 nere ad dignitatem dicitur, id est, ad mi-
 nuendam famam eius qui attentatur. At-
 tentari pudicitia dicitur, cum id fit, vt ex
 impudico quis fiat impudicus, l. attentari,
 1. 0. de iniur. P. l. 1. de extraord. crimin. tit.
 47. P. tit. 11.
f l. item apud Labeonem, §. si quis bona, de
 iniur. P. l. 2. §. 2. vi bonorum rap. P.
g l. lex Cornelia, §. 1. qui in domum, 23. de
 iniur. P. l. plerique, 18. de in ius voc. P.
h l. si iniuria faciende, 20. de iniur. §. 1. eod.
 apud Iustin.
i l. si quis proprium seruum, 24. de iniur. P.
 l. pensul. C. de contrah. emt. ratio in l. nemo
 exterius, de iudicis. C.
k l. iniuriarum, 13. §. si quis me, de iniur. P.
 facit l. sicut autē, 8. §. apud Pomponium,
 si seruus vendit, l. 23. de actio. emt. P. l. 3.
 §. 2. uti possi. P.
l l. item apud Labeonem, §. generaliter, de
 iniur. P. cui exempla possunt conuenire, si
 quādo laruati homines, simulantes se eum
 esse, ad cuius infamiam faciunt, vestem il-
 lam sordidam aut alta gerant: Sic Senec.
 lib. 1.

lib. 1. declamationum, decla. 1. Sordidatus es, inquit, non queror, sed si fordes tuae inuidiam mihi concitant, queror. Item si quis vestes alicuius deferat in publicum ad opus indignum & turpe, ad eius contumeliam abutens, & contaminans dignitatem eius, qui ornatu illo tantum decoratur, veluti insignibus, ut si histriones & mimi prodirent in theatrum ornati vestibus sacris & religiosarum personarum, quod interdicitur est, l. minima, 4. C. de episcop. audient. §. si nouell. 1. 23.

m. c. 2. de offic. ordin. in Sex.

n. Item apud Labeonem, §. item si quis pignus, de iur. P. si rescribit pignus, qui in publico proponit vendendum, l. fin. C. de si de & iure haste fiscalis, libr. 10. C. tit. 3. sic iniuria affici dicitur defunctus, cuius bona veniunt & proscribuntur, nullo herede ea defendente, §. 1. quib. manum. non licet, libr. 1. Instituit. tit. 6. id est ignominia afficitur l. 1. de minoribus. P. ignominia & est ei, cuius bona venalia proscribuntur, ut ait Cicero pro Quintio.

o. l. si quis de libertate, 12. de iniur. P.

p. leg. idem apud Labeonem, 15. de iniur. Pandect. incidit & in aliud crimen mentis alienata reus, etiam porrecto amatorio poculo, l. si quis aliquid, §. qui abortiones de pœn. P.

q. l. si liber pro fugituo, 22. de iniur. P.

r. l. si statua patris tui, 27. eo. tit.

s. l. si creditor meus, 19. eod.

t. l. iniuriarum, 13. §. si quis iniuriã, per eo.

u. Et iniuriarum tenetur, c. illud, 11. q. a. 3. horum iniuriam estimari debere tradit reuerendus pater Thomas Fastoli, in suis decisionibus causa 4. dubio 4.

x. in l. iniuriarum, 13. §. fin. de iniur. P. l. 3.

§. 9. ne quid in loco pub. P. venari & piscari omnibus licet iure communi & naturali, c. ius naturale est, 1. dist. quia communia omniũ mare, & aer, nisi eius causa quis agros alienos ingredi a dominis prohibeatur, leg. D. Pius, de seruitut. P. Et naturalit iure hac omnia communia dicuntur,

aer, aqua, profluens mare, & littora, & ad ea nemo prohibendus accedere, dummodo a villis, monumentis & aedificiis abstineat, §. & quidem naturali, de rerum diuisio. apud Iustin. l. 3. eo. tit. P. excipitur etiã, nisi piscationem maris, vel saltus & inationem quispiam a publico conduxerit, quia habet us tunc alios prohibendi. d. l. iniuriarum, §. fin. de iniur. Quemadmodum & is, qui solus in fluminis diuerticulo piscatus est, ex prescriptione, l. si quisquam, 7. de diuers. & tempora: prescriptio. libr. 44. P. tit. 2. Leo etiã nouella 56. de oris maritimis, vult aduersus ius antiquũ oras maritimorum locorum eius censeri, qui circa eas dominium habet, & prohibere posse alios ibi piscari sine metu actionis iniuriarum, & posse concedere sub tributo ius piscandi, facit l. sane, l. si maris, 1. 4. de iniur. P. Sane, inquit Paulus Iuricon. si maris proprium ius ad aliquem pertineat, uti possidentes interdicitũ ei competit, si prohibeatur ius suum exercere, quoniam ad priuatam causam, non ad publicam hac res.

y. l. 1. §. 1. de extraordina. crimin. P. Tenetur & lege Aquilia, qui vestimenta iniquinauerit vel sciderit, vel ruperit, l. si seruus seruum, 27. §. si quis vestimenta, ad legem Aquiliam, libr. 9. P. iul. 2. Qui consturcauerit etiam aquam, vel alia de causa in eam aliquid proiecerit, extra ordinem punitur, dict. l. 1. §. 1. de extraordina. criminib. P. l. is qui putrem veneni, 11. quod vi aut clam. Prohibitũ & simo immundo sordidare flumina circumpas, vbi homines consistunt, l. cum supra virentes, 12. de re milita. libr. 12. C. tit. 36. & ita quis potest prohiberi, ne in superiori loco aquam conspurcet desluentem in inferiora, l. 3. de aqua pluuiã arcenda. P. Si venenum iniectum sit, tunc de veneficio & homicidio tenetur. l. 1. de malefic. & mathem. & ultimo supplicio plectendus.

z. l. senatusconsulto, 38. de iniur. P. l. capitaliũ, 38. §. ad statuas, de pœn. P. puto autem imaginẽ principis ibi esse signum securitatis.

tis & veluti ius asyli contra aliquem, qui A
ferenti nocere desiderat, quemadmodum
hodie etiam proponuntur pro defensione
rerum vel locorum a vi & violatione, quod
dicitur sauegarde du Prince, nempe vel
in signa principis vel imago eius. In Apo-
calypsi autem imago bestiae, quae dabitur in
signum eius sectatoribus, dicitur character,
& ut etiam, qui signati sunt ad salutem,
dicitur ab Angelo signati signo Dei, nempe
Tau, vel crucis. Apocalyp. ca. 7. vers. 2. B
Ezechiel. c. 9. vers. 3.

aa l. an eum, §. de extraordinar. crim. dum e-
nim serui confugiebant ad statuas princi-
pis, videbantur implorare securitatem &
auxilium contra animam dominorum se-
nitiam & iniuriam, l. 2. de his qui sunt sui
vel alien. iur. P. quod fuit postea prohibi-
tum in l. capitalium, §. ad statuas, de pœ-
nis, P. l. vnic. C. de his qui ad statuas con-
fug. C.

bb l. penultim. de iniur. in P. l. scuti, §. A-
rresto, si seruitus. vend. P.

CAPVT IIIII.

De iniuriis verbis factis.

I Nter iniurias verbales annumerantur
conuicia, a maledicta, b prolata vel scri-
pta ad infamandum aliquem, c cantare ad
infamiam alicuius aliqua, d dicere liberos
infamandi causa seruos. e Pudicitiam pue-
ri vel foeminae attentare, vel verba turpia
cum illis habere, fin summa aduersus eos,
qui aliquid munitendae opinionis nostrae
causa confecisse comperientur, more so-
lito experiri possumus. g

SCHOLIA.

a l. 1. §. 1. de iniur. P. qui concitat, vocifera-
tur, conuicium facere videtur absenti &
praesenti, l. item apud Labeonem, 15. §. con-
uicium, & seq. de iniur. P.

b c. 1. de maledic. maledictum differt a con-
uicio, quod non fiat cum vociferatione. d.
l. item apud Labeonem, §. ex his apparet.

c l. item apud Labeonem, 45. §. generaliter.

leg. lex Cornelia, §. S. penultim. de iniur.
Pandect.

d d. l. item apud Labeonem, §. generaliter.
e l. qui liberos, 9. & seq. C. de iniur. l. 1. §.
12. eod. tit. in Pandect. l. si tibi seruitus,
31. de libera caus. tit. 7. C. tit. 16. l. 39. §.
1. eod. tit. P.

f l. item apud Labeonem, 15. §. tenetur, &
seq. & l. si quis tam foeminam, 9. eod. tit. ul.
de iniur. cap. si quis tam foeminam, 12. de
pœnit. dist. 1. Corrumpt bonos mores
colloquia praua. 1. ad Corint. c. 15. Sed &
adulando, laudando, persuadendo malitiam,
vel turpia, corrumpere quis potest inge-
nium adolescentum, & tenetur utrius inter-
dicto, de seruo corrupto, leg. 1. de seruo cor-
rup. lib. 12. P. tit. 3.

g l. 3. C. de iniuriis.

CAPVT V.

Qui dicantur facere iniuriam.

I Niuriam faciunt, qui voluntate facien-
di habent, non qui sine ea voluntate la-
dunt, a idque vel per seipfos, vel per alias
personas, b at is qui iure publico utitur, aut
iure facit magistratus quem gerit, propter
iuris executionem non videtur iniuriam
facere, c si tamen excedat fines officii, in-
iuriarum nomine tenetur. d Nec facit in-
iuriam, qui maledictiones legis declarat
vel imponit reis. e

SCHOLIA.

a Sic non dicuntur facere iniuriam furiosi,
infantes, dormientes, & c. c. illud, 15. §. 1.
l. 3. de iniur. P.

b l. 1. §. 3. de iniur. P.

c l. iniuriarum, 13. §. 1. & l. quid rei publica,
34. l. item apud Labeonem, §. vnde qua-
rit, de iniur. P. Quae iure potestatis a ma-
gistratu sunt, ad iniuriarum actionem non
pertinent leg. iniuriarum, §. quae iure, eod.
Pandect.

d l. nec magistratibus, 32. de iniur. P. l. 3. §.
1. quod metus causa. P. tit. 4. P. tit. 2.

e quia hoc ipsum lex facit, non index, qui
tanquam

tanquam eius est minister tantum. leg. 3. A
 §. post originem, de origine iur. P. quare
 exsecutor legis, si faciat ex intentione legis,
 non autem ut propriam ulciscatur vindi-
 ctam, & iniuriam, immunis est ab iniuria
 & crimine, ca. de occidendis, can. miles, c.
 cum minister, 23. q. 5. Sic maledictio mu-
 lieris adulteræ mandabatur inferri per a-
 quam Xela Deo iudici. Num. ca. 5. vers.
 21. sicut & maledictiones imposita Deo re-
 sistens & mandata non seruantibus. B
 Dent. c. 28. 12. c. 11. Iosua. c. 8. vers. 34.

CAP. VI.

Quibus iniuria fiat.

Nemini inferenda iniuria, a fit autem
 nobis, vel directo, vel per consequen-
 tias, dum iis fit, quorum iniuria ad nos red-
 undat. b Vt ita agere possumus pro iniuria
 facta seruis, c vxori, d filiis in potestate no-
 stra constitutis: e ita iniuria facta officiali,
 censetur facta domino eius, seu regi, vel
 principi, vel reipublicæ, cuius est officialis, f
 & iniuria sacerdotibus facta ad Christum
 pertinet, cuius legatione funguntur. g Et
 quamuis volenti non fiat iniuria, h tamen
 ex iniuria facta seruo aut filiofamilias, do-
 minus aut pater experiri possunt, etiam il-
 lis nolentibus. i Et si iniuria fiat defuncti
 cadaueri, vindicabit heres. k Iniuriarum
 & experiri potest, qui ignotus percipienti
 ictus vel percussus ab eo est. l Non utique
 si iniurians eum pro alio accipiēs, cum er-
 rore percusserit, quia animus nō fuit eum
 iniuriandi. m Nocentē etiam infamare in-
 iuria est, si non per modum accusationis
 publicæ, sed per modū exprobrationis &
 conuicti, crimen ei obiiciat. n Possunt pro
 iniuriis experiri sibi illatis a laicis apud iu-
 dices laicos clerici contra eosdē, & petere
 emendam sibi fieri, ne in posterum talia E
 audeant, neq; irregulares ideo fiūt, quam-
 uis imponatur a iudice capitalis pœna pro
 iniuria. o

SCHOLIA.

a Nec cū alterius iniuria alteri subuenien-

dum, can. forte, can. denique, 14. q. 5. neq;
 seruis etiam alienis inferenda. l. 1. C. de in-
 iur. nec libertis, l. cum inde patronos, C. eo.
 tit. imo nec propriis, nam contra intoler-
 abilem iniuriam dominorum seruis nō de-
 negatur auxilium, leg. 2. de his, qui sunt
 sui vel alien. iur. P. §. si eod. tit. apud Iusti-
 nian. Senec. lib. 3. de benef. Macrob. lib.
 1. Saturnal. c. 11. Permittit tamen Deus,
 malos in obtrectationē bonorum prorump-
 ere, ne se extollant, nimum forsā ab a-
 lliis laudati. can. 13. sunt plurimi, 6. qu. 1.

b l. 1. §. 3. de iniur. P.

c §. seruis, de iniur. apud Iustin. l. item apud
 Labeonem, 15. §. itaque, & §. Prator ait,
 eo. tit. leg. 8. C. eod. tit.

d l. 1. §. penult. l. eum qui. 8. §. si nupta, de in-
 iur. P. §. patitur, eo. tit. apud Iustin. l. 2. C.
 eo. agit autem vir pro vxoris iniuria, non
 contra, vxor per viri iniuria, quia defendi
 oportet vxores a viris, non autem viros ab
 vxoribus, l. 2. de iniur. P.

e d. l. 1. §. 3. & penult. & fin. l. lex Cornelia,
 §. d. l. illud queritur, & seq. l. sed si vnus,
 §. ait prator, l. pater, 41. de iniur. P. nisi, si
 quis iniuriam faciat filiofamilias, quem
 putauerit patrē familias, vel vxori, quam
 putauerit viduā, nam tunc pater aut ma-
 ritus non agunt, siis qui fecit iniuriam, a-
 lioquin non fuisset percussurus, l. cum qui,
 8. at cum aliquis. & seq. de iniur.

f Guido Papaus. decis. 557. Alex. ad l. quā-
 uis, de in ius voc. & Panor. ad c. cum sit ge-
 nerale, de foro comp. ait, iniuriam factam
 clerico, censeri factam Deo. Et quamuis
 officialis non reuocet ad animū iniuriam
 factā, nihilominus regi vel principi facta
 censetur, ut scribit Hippol. de Marsil. conf.
 1. nu. 19. & conf. 105. num. 15. ut iniuria
 facta seruo dicitur facta domino, & vni de
 collegio, vniuerso corpori collegii.

g can. 15. accusatio, 2. q. 7.

h l. 1. §. vsque adeo, de iniur. P. l. cum dona-
 tionis. C. de transact. l. nemo videtur frau-
 dare, de regul. iur. P. l. in diem, 9. de aqua
 pluua. arcen. P.

CCCC

i l. si quis seruum meum, 26. de iniur. P. ut si ludibrio habeatur seruus vel filius, vel ductus fuerit in popinam, & aleam, ad iniuriam meam etiam consentiens.

k l. 1. §. & si forte, & §. quoties, de iniur. Pand. Et l. 8. de religio. & sumt. funer. P. nouella 60.

l l. cum qui, 8. §. si iniuria, de iniur. P.

m l. 3. §. fin. & l. si cum seruo meo, 4. de iniur. P. datur autem alia actio pro damno, ut legis Aquilia, l. 4. §. 4. ad l. Aquil. P.

n l. vnic. de famos. libell. libr. 9. C. tit. 36. Sic intelligenda l. cum qui nocentem, 8. de iniur. P. Qui enim obicit crimina animo iniuriandi, primum quia sibi vindicando sumit publicam potestatem, contra quam prohibitum sit, in l. nullus, de Iudeis. l. fin. C. de malefic. & mathemat. dignus ideo pena est dehinc, quod scandalum generet auditoribus, quod crimen quod ignorarunt detegat, quod non denuntiatum impunitum remaneat. Saep̄, inquit Cicero contra Salustium, vidi grauius offendere animos auditorum eos, qui aperte aliena vitia dixerūt, quam eos qui commiserunt. Nam est antiquū proverbium Graecum, non esse mouēdam Camerinam, nec malum bene conditum. Sed & qui aliquando malus fuit, & nunc bonus affectus est, reprehendi non debet, ca. ferrum, 50. distinct. distinguit tamen Julius Clarus, lib. 5. §. iniuria, num. 7. obicitentemq, orimen etiam verum, teneri actione iniuriarum, iuxta opinionem, quam dicit esse communem. Curuius in l. fi. §. 3. quod quisque iuris, P. hancque sententiā Clarus dicit omnino esse veram iure canonico, quo ante accusationem debet precedere charitativa admonitio. c. 2. de accus. cum simil. ibi no. Caterum iure civili distinguendum putat, an talis iniuria sit obiecta, quae vera probata crimē habet, & quam puniri rei pub. interfit, & tunc si obiciens probet, non tenetur iniuriarum, ex l. cum qui nocentem, de iniuriis, P. contra si non valde interfit rei publica illud crimē obiectum pro-

bari, ut quia dicat casum, claudum, nam tunc de iniuriis etiam probans tenetur, si modo dixit animo iniuriandi, & sine causa, vide plura, & haec apud Panorm. ad ca. cum te, ubi alios plures citat, & sententia & re iudic. Bart. ad l. 3. de liber. & posthu. P. nec excusatur quis ab iniuria, quod dicat se fuisse prouocatum antea ab iniuria, ut notat Iul. Clarus ubi supra. nu. 14.

o c. 2. de homicid. in Sex. c. postulasti, 21. eo. tit. apud Gregorium.

CAPVT VII.

- 1 De iniuria consideranda ex animo.
- 2 De actione civili vel criminali.

I Niuria consideranda, non ex opere, sed ex voluntate. *a* Ideo qui non animo iniuriandi, sed vel ex ioco, vel castigationis, vel emendationis causa quippiam facit aut dicit, non tenetur iniuriarum nomine. *b* Quare in cōceptione actionis iniuriarum, certum factum aut dictum, & quod iniuriandi causa factū dictumve sit, cōtra bonos mores, adici debet, & deinde an extemperate cogitata contumelia fiat, an vero calore iracundiā, haec enim pena augent vel minuunt. *d* Nemini potro facit iniuriam qui iure suo vitur. *e*

Iniurarum autem causa, † non publica sed priuati iudicii cōtinet querelam, fveruntamen pro ea & ciuilit̄ & criminaliter agi potest. Et si quidē ciuilit̄ agatur, aestimatione facta, pena reo imponitur, si criminaliter, officio iudicis extraordinaria pena ei irrogatur, *g* verum si actū fuerit criminali iudicio, denegatur priuatum: ut si prius priuato, publicum. *h* At ex natura iniuriarum actio magis vindictae quam pecuniāe habet executionem, & per procuratorem criminaliter exerceri nequit, ciuilit̄ potest. *k*

SCHOLIA.

a c. si quis nō iratus, 15. q. 1. voluntas & propositum distinguunt maleficia, l. verum est, 39. nec aliunde quam ex voluntate iudicantur, quae est causa vitii vel virtutis, ca. meta.

a. merito, ca. illa, 15. q. 1. c. nasci, 56. dist. A
 ca. sciendum, 8. que. 1. & nemo tenetur ad
 culpam, nisi ex propria voluntate deslexe-
 rit, ca. non est, 15. q. 1.
 b l. 3. §. pen. & l. 4. & l. ii. apud Labonem,
 15. §. adicitur, de iniuriis, P. l. 5. C. eo. tit.
 Sic magister castigans discipulum, non te-
 netur de iniuria. d. can. si quis non iratus,
 15. q. 1. sed et si, §. fin. ad leg. Aquil. P. ne-
 que iocando percutiens clericum, aut pater
 aut magister percutientes discipline cau-
 sa filium aut discipulum clericum, dicun-
 tur excommunicati, aut iniuriā inferen-
 tes, ca. 1. ca. ex tenore, c. cum voluntate, de
 senten. excom. facit lex aut facta, de pœnis,
 ca. aut facta, de pœnis. dist. 1. omnis tamen
 iniuria presumitur animo iniuriandi fa-
 cta, nisi contrarium probetur, & dicitur
 hac communis sententia per Socinum con-
 sil. 146. nu. 7. circa tertiam, libr. 1. consen-
 tit Paris. cons. 149. nu. 19. lib. 4. nec excu-
 satur qui deprehensus dixit, Iudæ feci, non
 secus quam qui læceas & sagittas mittit in
 mortem, & ita se vult deprehensum excu-
 sare, c. 1. de presumt. lib. 2. tit. 23.
 c l. Prætor edixit, 7. de iniur. P.
 d Quod ex pertinacia & temeritate fit, est
 severius puniendum, c. si quis sacerdotum,
 11. q. 1. ca. 1. de maledict. si calore iracun-
 die veniam aliquando meretur, ca. si qui-
 dem, §. notandum, & §. si quis iratus, 2. q.
 2. l. 2. C. de iure iur. l. vnic. C. si quis impe-
 ratores maledixerit. exstat textus, in leg. si
 non conuitii, 5. C. de iniuriis, cuius verba,
 si non conuitii consilio te aliquid iniu-
 riosum dixisse probare potes, fides veri
 a calumnia te defendet, si autem in ri-
 xam inconsulto calore lapsus, homici-
 dii conuitium obiecisti, & ex eo die an-
 nus excessit, cum iniuriarum actio an-
 nuo tempore præscripta sit, ob iniuriā
 E admissum, conueniri nō debes. In regno
 Gallie de consuetudine iniuria in absen-
 tia verbis facta, non est punibilis, nisi sit
 reiterata, quoniā reiteratio arguit esse de-
 liberatam, Guiliel. Benedictus in repet. ca.

Raynuius, ad verba, & vxorem nomi-
 ne Adelasiam, nu. 991. & 992. de testa.
 vide Hippolytū de Marfil. 113. nu. 2. 3. 4.
 c c. cum ecclesia V. alterana, de electio. c. non
 sane, 14. q. 5. leg. fiscus, de iure fisco. P. cum
 simil. vulgaribus.
 f l. iniuriarū, 7. C. de iniur. Quia inter pri-
 uata delicta connumeratur. l. si. C. eod.
 g l. fin. de iniur. P. §. in summa, eod. tit. apud
 Iustinia. l. fin. de priua. delict. P. libr. 47. tit.
 B 1. de estimatione autē iniuria, & de pœna
 corporali paulo post dicemus sequentibus
 capitibus.
 h l. quod senatusconsultum, 6. de iniur. l. quō
 seruū alienum, 34. de actio. P.
 i leg. cum emancipati, 2. §. emancipatus, de
 colla. bonorum, libr. 37. P. tit. 6. pœna au-
 tem extraordinaria est pro modo delicti,
 l. si. de iniur.
 k l. non solum, §. agere, de iniur. P. l. penult.
 de public. iudic. P. exceptis viris illustri-
 bus, & qui super eos sunt, qui possunt age-
 re, & defendere criminaliter pro iniuriis
 per procuratorē. l. fin. C. de iniur. §. in sum-
 ma, eo. apud Iustinian.

CAPVT. VIII.

- 1 De pœna corporali iniuriarum aliaque
circa ordinem & beneficia.
- 2 Bellum iustum.
- 3 Sacerdotis iniuriantis episcopū pœna, vel
si iudicem.
- 4 Pœna blasphemæ.
- 5 Iniuriantis ecclesiam vel cultum eius.
- 6 Velis persona.
- 7 Pœna duodecim tabularum.
- 8 Pœna ferentis imaginem principis ad in-
uidiam. 9 Serui.

S E cundum varietatem ꝛ qualitatem que
 iniuriarum, pœnæ aut leuiiores, aut gra-
 uiores imponuntur. Iusta bella definiri
 solent, quæ vlciscūtur iniurias, si qua gens
 vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vin-
 dicare contemserit, quod a suis improbe
 factum est, vel reddere quod per iniuriā
 ablatum est, noluerit.

- 2 Si quis sacerdotum † vel reliquorum A clericorum, suo episcopo inobediens fuerit, aut contumeliam, aut calumniam, aut conuicia intulerit, & conuinci potuerit, mox depositus curiæ seculari tradi debet, quando videlicet contumelia lædit quoq; ecclesiæ dignitatem. *c* Alioquin pro vindicta iniuriæ particulariter sibi illatæ, episcopus nõ potest iniuriantem excommunicare. *d* nemo enim in sua causa sibi iudex esse potest; *e* imo lex vetat, ne quis de iniuria iudicet generi, forerici, vitrici, priuigni, sobriini, propinqui, cognatiue agētis. *f* Si quis tamen iudici, vt iudici cõtumeliam faciat, licet illi pœnali iudicio iurisdictionem suam tueri. *g* Sic iudici ab appellatoribus conuicium factum, infamia notatur, vel alia pœna. *h*
- 3 Blasphemus quoq; † in Deum, & beatam virginem aut sanctos, publicæ pœnitentiæ, adiudicandus per septem dies dominicos præ foribus ecclesiæ, quamdiu solemnitas missæ agentur parrochiales, cum aliis ieiuniis & orationibus, quæ a canonibus imponuntur. *i*
- 4 Qui in ecclesias Catholicas † irruens sacerdotibus & ministris, vel ipsi cultui locoque aliquid importauerit iniuriæ, capitali supplicio damnandus est. *k* Si iniuriam solum fecerit, verberibus damnandus & exilio. *l*
- 5 Is qui propter vilitatē † & egestatem suæ personæ, nõ mouetur infamia, & ideo magis audacter iniuriam atrocem infert, coercendus in ipso corpore acrius. *m*
- 6 Pœna ex lege 12. tabularū † & iure diuino, talio erat propter membrū ruptum, propter vero os fractum, nummaria. *n*
- 7 Qui ad inuidiam alterius, † imaginem principis defert, in vincula publica mittendus. *o*
- 8 Seruus etiã pro illata iniuria satisfacit, † impositis & perpessis verberibus.

SCHOLIA.

a *l. anti facta, de pœnis, P, ca. pœna, 18. §. fin.*

Et ca. seq. de pœnitent. dist. 1. maiora peccata grauioribus pœnis sunt vindicanda, §. si. vi. fratrum filii, Et c. in auben.

b *can. 2. dominus noster, 23. q. 2. ex lib. 6. q. D. Augustin. q. 10.*

c *cap. 18. si quis sacerdotum, 11. quest. 1. ca. Guilssarius, 23. questio. 4. ca. Salomina, 64. dist. ca. si quis erga, 2. q. 7. sic intelligitur, c. 1. de maledict.*

d *ca. 27. inter querelas, 23. q. 4. Et sic possumus quæ in nos committuntur remittere, quæ vero in Deum commissæ sunt, non nisi cum magna discretionem, nec sine pœnitentiâ debemus relaxare, ca. 28. si quis qui prelatu est, 23. q. 4. facit ca. 2. paratus, 23. q. 1. vt neque iudex pro sua iniuria debet reum alioquin mortem meritum, occidere, can. de occidendis, 23. q. 5. facit l. fin. C. de maleficio. docetur Et clericos propria iniuria ultores esse non debere, in ca. seditonarios, 46. dist. dist.*

e *ca. 1. 4. q. 4. tit. ne quis in sua causa iudic. leg. qui iurisdictioni, 10. de iurisdiction. omnium iudicum, P. l. penult. Et si. C. ubi senatores vel clarissimi; poterit tamen propriam iniuriam, coram alio competente iudice prosequi.*

f *l. lex Cornelia, 5. de iniur. 20. l. qui iurisdictioni, de iurisd. omnium iudic. P.*

g *l. 1. si quis ius dicenti non obtemperauerit, lib. 2. P. tit. 3. Si iniuria illata, ad depressionem dignitatis pertineat, Et sic sibi Et suis indicat iniurias illatas, etiamsi illa nõ impediunt iurisdictionem, capit. 1. de pœnis, in Sext.*

h *l. iudici, 42. de iniur. P. l. illud sciendum, 8. de appellation, libr. 49. P. tit. 1. Et ita licite sine animo tamen proprie vindictæ, potest excommunicare Et emendare litigantem Et contumacē, c. 11. Et qui emendat, 45. dist. ca. si illic, 2. q. 4. ca. si quis, 2. q. 7. ca. seditonarios, 46. dist.*

i *ca. 2. de maledict. iubet Et Iustinian. in nouella 77. vt non luxurientur contra naturam, Et c. blasphemantes Et iurates per capillos Et caput Dei. Olim qui per hac blasphemaf*

phemasset si in ordine ecclesiastico erat, deponeretur si laicus, anathematizabatur, constituta & erat poena in eos, qui tales non detexissent, & non emendassent detectos, ca. si quis per capillum, 21. qua. 1. vide multa qua tradidimus, lib. 33. syntagmatis iuris, cap. 12. de blasphemis.

k l. si quis in hoc genus, 10. de episc. & cler. C. §. si quis cum sacra. cap. 31. de sanctissimis episcop. nonella 123. item si quis Litanias turbauerit, ibidem, & authen. sed nono iure de episcop. & cleric.

l d. §. si quis cum sacra, de sanctiss. episcop. & d. authen. sed nono iure.

m l. si quis iniuriam, 35. de iniur. P.

n §. poena autem, de iniur. Talio erat idem quod quis intulerat pati, dentem pro dente, oculum pro oculo, & c. dare. Gellius, lib. fi. ca. 1. Cicero pro Calio, Exod. 21. Dent. 15. Leuit. 22.

o l. senatus consulto, 39. de iniur. l. capitaliū, 28. §. ad statuas, de poenit. P. id ipsum si ad inuidiam alterius quis ad statuas confugerit, vel confugere inuidiam alterius fecerit, d. §. ad statuas, & l. in eum, 5. de extraord. criminib. P.

p l. sed non esse equum, §. si ante iudicem, de iniur. P. Et hoc maxime dicebat interesse inter liberum & seruū, Demosthenes contra Androtonem, quod seruo omnia corpore luenda sunt, libero vero liceat quomodocumque corpus suum defendere.

CAPVT. I X

1 De poenis iniuriantis cardinalem.

2 De irahentium praelatis aut ecclesiis parochialibus.

3 Percussorum clericorum.

4 Episcopi crudelis.

5 Clerici se iactantis de adulterio.

6 Eximentis reum a iudice.

7 Contumacis vel iniuriantis praelatum.

8 Laici rebellantis in principe & episcopi vel clerici maiestatis rei.

9 Incendiarii voluntarii.

10 Vi percussit cardinalem, & aut hostiliter fuerit persecutus, aut eum ce-

perit, aut socius fuerit mandantis, vel fieri mandauerit, vel factum ratum habuerit, aut consilium dederit aut fauorem, sit infamis, diffidatus, intestabilis & aliis multis poenis subiicitur. a

Inhibitum & est sub interminatione 2 maledictionis aeternae regularibus, in sermonibus suis praelatis detrahere, aut retrahere laicos ab ecclesiarum suarum frequentia vel accessu, seu indulgentias pronuntiare indiscretas. b

Si quis etiam & in aliquo gradu sacro percussor extiterit, corripitur debet a crimine, & si non emendauerit deponi debet c

Episcopus & qui caedi crudeliter aliquem, 4 etiam iniuste iusserit, debet duobus mensibus ab administratione missarum abstinere. d Quod si percusserit, ut timeri vellet, ab officio debet deponi & repelli. e

Clericus, & qui gloriatur se commississe 5 adulterium, ex quo maritus uxorem dimiserit, ab officio & beneficio suspendi debet. f

Clerici violenter & eripientes de manu 6 iudicis vel executoris eius, reum, poena condigna iniuriarum puniuntur. g

Si qui clerici & aut monachi fuerint inuenti, coniurantes aut conspirantes, aut fratras vel factiones componentes aliquas, suis episcopis, aut clericis aliis omnino cadere debet de proprio gradu. h Imo si quis sacerdotum vel reliquorum clericorum, suo episcopo inobediens fuerit, aut insidias ei parauerit, aut contumeliam, aut calumniam, aut conuicia intulerit, & conuinci potuerit, depositus mox curiae seculari tradi debet, ut recipiat quod inique gessit. i Atque clericus, qui contra fidem homagii praestiti, ac debitam reuerentiam, episcopum suum esse dominum negat, vel in foro seculari contra eum mouet super rebus spiritualibus quaestionem, aut inuasoribus episcopi causam vel consilium praebuit, ab ecclesia eius debet perpetuo abscindi & beneficiis priuari. k

Si laicus iuramentum & profanat domi-

no suo vel regi prestitum, & dolose eius regnum tractauerit, & aliquo machinamento in regnum eius infidietur, anathema dicitur, nisi perdignam penitentiae satisfactionem emendauerit, id est, nisi seculum relinquat, arma deponat & in monasterium eat, & peniteat omnibus diebus vite suae: verumtamen in exitu vitae suae, Eucharistiae poterit participare, episcopus vero, presbyter, diaconus si hoc crimen commiserint, debent degradari. l

¶ Si quis domum aut aream ꝑ cuiusquam incenderit voluntarie, sublata & incensa omnia restituere debet, & tres annos penitere. m

SCHOLIA.

a qua expressa sunt in c. felicitis, de penis. in Sexti. nisi inquit ibi gloss. hoc fecerint defendendo aut vitam aut honorem suum, vel suorum, vide cap. 3. de sentent. excommunicat.

b Clem. 1. de privileg. & in concilio Lateranensi sub Leone in decreto incipiente, superne maiestatis praesidio.

c c. 1. de clerico percussor. lib. 5. tit. 25.

d c. 2. eod. de cleric. permiff.

e cap. episcopum, 45. distinct. & tota fere eadem distinct.

f c. quam sit graue, 9. de excessi. pralat.

g l. addictos, 6. de episcop. audien. Arbitraria poena metienda erit. nam causam ob criminalem vel civilem detinerentur erepti, iuste vel iniuste damnati, si cum scandalo, aut sine eo, an cum armis vel sine armis, an ex carcere cum effractione, vel aliunde ex manu famulo iudicis eripiantur. Sed & illud tenetur, ut si clericus eripuerit reum a carcere, vel obligatum pro debito ipse teneatur ad ipsum quod ereptus debebat fisco & priuato. Barthol. ad l. quoties, de ex. actio. tribut. libr. 10. C. Ioannes Faber. ad §. penales, de actio. & ibi Ioannes Faber nempe pro debitis teneatur, pro quibus tunc captus quis erat vel carcere commendatus, non autem tenetur pro aliis debitis, aliis creditoribus ereptis, qui pro illis non fuerat incarceratus vel commendatus. Et Baldus ad distam l. addictos, ait, eximentem a manibus curiae, teneri pro exempto, perinde ac si fideiussisset ad omnem causam.

h cap. 21. coniuurationum, 11. q. 1. ex concilio Chalcedonensi. ca. 18. ca. 22. coniuurationum eadem 11. q. 1. ca. si qui clerici, 23. & sequent. si clerici, & ca. si qui clericorum, eo. 11. q. 1.

i c. 18. si quis sacerdotum, 11. q. 1. quem tamen textus de incorrigibili clerico, ut tradatur curia seculari, intelligit Panormi. ad c. & si clerici, de iud. iuxta ca. cum non ab homine, eo. tit. & in can. si quis, & ca. si qua sunt, 2. q. 7. in c. nouimus, de verb. sig. c. grauem, 15. de excess. pralat. contumacia enim contra praepositum est capitalis, l. omne delictum, §. 1. de re milit. P.

l ca. 19. si quis laicos, 22. quaest. 5. id ipsum constitutum in concilio Toletano, 16. cap. 8. quod habitum tempore Flauii Egica, sub quo anno 693. Sisbertus Toletana sedis Episcopus, his penis damnatus, iuxta antiquorum canonum regulas. vide Ioannem Bernardinum Diaz in practica canonum crimin. c. 110.

m c. si quis donum, 6. de iniur. l. 1. de incendi. rui. & naufrag. P. Pessima quoque depopulatio & horrenda incendiariorum malitia, quare si quis vel odio vel pro vindicta ignem apposuerit vel apponi fecerit, vel appositoribus consilium dederit, vel auxilium, scienter, ex communi iure debet probari, & si mortuus fuerit incendiarius, non prius debet donari ecclesiastica sepultura, quam damnum datum resarcitur pro modo facultatum suarum, ut in c. pessimam, 25. q. 8. Est & iure civili poena doli incendiarii concrematio, l. qui ades, 9. de incen. ruin. & naufrag. lib. 47. P. tit. 9. l. si quis dolo, 10. ad leg. Cornel. de sica. P. l. capitalium. 28. §. incendiarii, de penis. in clericis porro poena erit arbitraria, vel ut in maioribus criminibus depositio.

CAP.

CAPVT X.

1 De pœna existimationis seu honoraria pro iniuriis.

2 De iuramentorei.

3 De iniiciente manus in personas ecclesiasticas.

Clericus maledicus † maxime sacerdos, cogendus ad postulandā veniam, si noluerit, degradandus, nec vnquam ad officium absque satisfactione reuocatur. **B** Sunt & infames detrectatores & iniuriarum atrocium suo nomine damnati **b** & intestabiles, crestitutio tamen potest fieri ad famam a summo pontifice clerico. **d** Pœna vero honoraria pro pœna talionis & pecuniaria introducta est a prætoribus Romanis **e** in hac pœna honoraria; fit in honore imminuto satisfactio ei, qui iniuriam passus dicitur. Et illa potest esse, si palinodiam iniuriarum recanter, reuocando maledicta in præsentia iudicis & testium, dicendo se pœnitere ea dixisse, & se mentitum, temereque iniuriasse. **f**

x Erat & iuramenti † delatio, quo iurabat reus, se non fecisse vel dixisse, aut id nō iniuriandi animo fecisse dixisse, iuramento delato per actorem. **g**

f Si quis suadere † diabolo huius sacrilegii reatum intulerit, quod in clericum vel monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiacet. Et nullus episcoporum illum præsumere debet absolueret, nisi urgente mortis articulo, donec apostolico conspectui præsentetur, & eius mandatū suscipiat, **h** paucis exceptis. **i** Mandans etiam percuti clericum, perinde ac qui manus iniicit, eadem excommunicatione tenetur. **k**

SCHOLIA.

a ca. 5. clericus, 46. dist. ex concilio Carthaginen. 4. c. 57. degradatio hic est suspensio, ut notat gloss. ad d. ca. clericus. Compulsio autem communiter fit ad veniam & confessionem per sententiam excommunicationis, c. si. 22. q. 1. c. 3. 6. q. 1.

A b c. cum te, 23. de sent. & re iud. li. 2. tit. 27. ubi & id ipsum receptum in clerico eō nomine damnato dicitur. Probatur & in c. 15. deterior, 6. qu. 1. Ideo si rariores fuerint iniuria, ibi non posse promoueri ad sacros ordines dicitur, ut nec ad dignitatem, in l. D. Senens, 40. & l. iudica, 42. de iniur. P. famosa dicitur actio iniuriarū in l. prætor edixit, 7. de iniur. quin & ciuilitet etiam de iniuriis damnatus, est infamis. l. 6. l. athletas, §. si. de his. qui notant. infam. l. 2. de obsequiis, & c. P. dixi autem suo nomine damnatos, de iniuriis, esse infames, ut intelligamus procuratorem defendentem, non effici infamem, l. furti. §. si quis alieno, de his qui notant. infam. gloss. ad d. c. cum te, de senten. & re iud. dixi in super, atrociorum esse debere iniuriā, nam ex minima condemnatus, non fit infamis, ut colligitur ex dict. ca. cum te, secundū unum intellectum, & ibi glo. ad verbum minima, quam sententiam aliqui sequuntur, ut ait Angelus ad l. infamem, de public. iudic. P. & sequitur Iulius Clarus, libr. 5. senten. §. infam. nu. 7.

c in l. lex Cornel. §. si quis librum, de iniur. P. lob carmen, 11. de testib. lib. 22. P. ti. 1. ob carmen inquit famosum, dānatus intestabilis fit, id est, testis esse nō potest. neg. etiā testamentū facere potest, ut & explicat Vlp. in l. is cui lege, 8. §. si. de testa. P. l. 28. tit. 9.

d d. c. cū te, de sent. & re iud. c. si quem, §. notandum, in fin. 1. q. 3. si infames subsint iurisdictioni papæ, ut in spiritualib. & quoad spiritualia, clerici, aut laici, nisi & ipsi subsint iurisdictioni temporali papæ in terris ecclesie, aliter enim illis non poterit remittere infamiam. ca. Euphemium, §. hic colligitur, 2. qu. 3. quare laicis illis ad eundem esset princeps secularis eius iudicis, qui famam ademit. argum. ca. per venerabilem, qui filii sint leg. vide l. 1. de abolitio. C.

e §. pœna autem, vers. sed postea, prætores, de iniur. Sed pœna quidem inquit Iustinian. iniuria, quæ ex lege 12. tabularum introducta est, in desuetudinē abiit, quam au-

tem patres introduxerāt, qua etiam honoraria appellatur, in iudiciis frequentatur. Nam secundum gradum dignitatis viteque honestatem crescit aut minuitur estimatio iniurie.

f qui iniuria affecerint sacerdotes, non prius debent absolui, quam per satisfactionem, condignam egerint penitentiam, capit. 5. accusatio, 2. questio. 7. Sic ad relaxationem sufficiens satisfactio, vel ut textus loquitur sufficiens requiritur emenda. cap. B ex parte 23, de verbor. signifi. & in cap. 24. cum olim, eo. tit. cogiturque in loco, ubi deliquit quis, presentibus testibus satisfacere laico, capit. 29. si illic, 23. questio.

4. & ibidem laicus non tenetur remittere iniuriam superbo, qui non vult satisfacere, hac palinodia seruata, & in clericis, ut in laicis, secundum ea, que tradit Bernardus Diaz, in practica criminali, can. c. 60. Tenetur enim & quilibet Christianus ad restitutionem fame, quam furatus est detrahendo, nec dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, c. peccatum, de regul. iur. in Sex. Restituit autem famam & satisfacit qui presentibus testib. renocat dicta temere & medaciter, & protestatur se nolle fuisse dicta vel facta, que fecit vel dixit, formula palinodia apud Plautum in Amphitryone, dum uxor probri & impudicitia falso insimulata ab Amphilogone viro, non aliter secum redituram in gratiam protestatur, quam si retractaret verba, atque.

Quin ego illum aut deseram: (per, Aut satisfaciat mihi atque adiuret insu- Nolle esse dicta que in me infontem proculit. Et postea Amphitryo.

Mane arbitrati tuo iusiurandum dabo, Me meam pudicam esse vxorem arbitrarier, &c.

Satisfactionis exemplum etiam apud Suetonium Tranquillum in Iulio Cesare, cap. 7. in Claudio, 38. Satisfit etiam verberibus pro iniuria, l. sed si unius, 17. §. si ante iudicem, de iniur. P. & ibidem, qui accepit

satisfactionem iniuriam suam remisit. Cogitur etiam a iudice, qui iniuria passus est, satisfactionem accipere oblatam, in ca. si quis contristatus, 10. 90. dist. & ibi glossa ait cogendum per sententiam excommunicationis, vocat hanc satisfactionem emendam, c. 2. de homicid. in Sex.

g de illo iuramento, in l. lex Cornelia, 5. §. hac lege, de iniur. P. Sic apud Martialem, libr. 12. Epigram. 8. (vis.

Nil in te scripti Bythinice, credere non Et iurare iubes, malo fati facere.

Pro satisfactione est, si nec suo consilio, nec a se iniuriam factam, quis dicat in c. quia presulatus, 1. 9. 4.

h in c. si quis suadente diabolo, 29. 7. 9. 4. ca. tua nos 19. de sent. excom. qui iniuriunt manus violentas in canonicos, clericos, aut cuiusvis religionis monachos, aut conuersos eandem excommunicationis sententiam incurrunt, ut nisi in articulo mortis absolui possint ab alio, quam a summo Pontifice, c. non dubium, 5. c. ex tenore, 10. c. parrochianos, 9. c. cum non ab homine, 4. de senten. excom. c. quisquis 17. qua. 4. ut neque clerici possint in satisfactionem iniuria per illos illata, ex suo consensu percipi, aut satisfactioni sponte sua corpora subiicere laicis, & si fecerint nihilominus, qui ita percusserit incurrat sententiam excommunicationis hac, c. contingit interdum, 36. de sententia excom. quia ut ait textus can. excommunicationem imponens, non tam, in fauorem clerici ordinati, quantum in fauorem totius ordinis clericalis latum est, quare ab vno ex clericis privilegio huius, ut nec similibus renuntiare poterit, c. si diligenti, de foro competen. Continentur aut in hoc privilegio nomine clerici, omnes ordines clericorum, iuxta ca. clericos, 2. 1. dist. dummodo non contraxerint secundas nuptias, ca. quisquis, 81. dist. Sed & depositus clericus, qui vult viuere sub clericali regula gaudet eodē iure, c. dictum 81. dist. numerat & alios plures, qui continentur hoc privilegio sub nomine clerici, gl. ad d. c. contingit,

tingit, 36. ad ver. ordinati, de sent. excom. A
 Neque etiam sola dimissio habitus & tonsura privat clericum hoc beneficio, nec efficit, ut talis clericus impune percuti possit. c. contingit, 45. de sent. excom. c. Ioannes, de cler. coniug. vbi de hoc. Incidit & in canonem si quis suadente, 17. q. 4. is qui permittit percuti clericum cum prohibere possit, c. quanta presumptionis, de sent. excom. & qui ratam habet suo nomine factam percussorem, c. cum quis, 23. de sent. B
 excom. in Sex. Item & milites, & fratres hospitalis seu ordinis D. Ioannis Hierosolymitani incidunt in prædictum canonem percutientes clericum, possunt tamen absolui a suo superiore maiori presbytero. ca. canonica consensione, 50. de sent. excom. Nec liberat in omnibus a sententia excommunicationis aut ab absolutione eius a summo Pontifice obtinenda, satisfactio quam facit, qui iniecerat manus laico clerico. ca. quamuis incidens, 58. de sent. excom. C
 Qui iniecerit manus violentas in moniales, eodẽ quoq. canone tenetur, dum modo ex officio non faciat, ca. veniens, 16. de sent. excom. Et sententia hac quoq. tenentur tam clerici quam laici, etiam si occulte manus in clericos iniecerint, c. porro, 7. de sent. excom. & mulieres quoq. c. mulieres, 6. de sen. excom. ca. ea noscitur, 13. eo. Hiq. omnes qui in canonem inciderint D
 absolutionem debent. petere a sum. pontifice, ut dictum est; poterit tamen dari a legato de latere eius, c. ea noscitur, 13. c. ad eminentiam, 20. eo. de sent. excom. Poterunt & mulieres & alii, qui sui iuris non sunt pauperes, senes, debiles persona, & alia qua non possunt facile adire summũ pontificem, absolui a proprio episcopo. c. mulieres, 6. c. ea noscitur, 13. de sent. excom. id & E
 expressum de seruis, in ca. relatum, 37. eo. Possunt & monachi intra claustrum se percutientes, absolui ab abbate; vel eo absente, ab episcopo. c. de sent. excom. nisi ad mutilationem membrorum, vel ad effusionem sanguinis peruenerit iniectio manuum,

aut in episcopum, aut in abbatem manus iniecta sit violenta; quibus casibus addendus sum. pontif. ca. cum illorum, 32. §. qui se claustrales, de senten. excom. Videtur & casus in c. ex tenore, 10. in fine, de sent. excom. in illis verbis, aut cum ipso in eadem ecclesia socius esse noscatur. ex quo canonici, vel alii clerici vnus ecclesie se percutientes, non videantur incidere in canonem & possint absolui a suis prelatiis, vel ab eo, qui in eos habet iurisdictionem. Monialis quoque montalem percutiens ab episcopo absolui potest, c. de monialibus, 37. de sent. excom. Sed si aut monachus aut clericus ex iussu etiam abbatis senserit manus temerarias laici, tam mandans quam iniectens absolutionis obtinenda causa debent adire summum pontificem, ca. vniuersitates, 24. eod. tit. Puer quoque hoc canone excommunicationis, se iniiciat manus in clericum, tenetur; verum ante vel paulo post pubertatem, absolui poterit ab episcopo; ut & qui percussit nouitium, non clericum. c. religioso, 21. §. 1. de sent. excom. in Sext.

i Sunt quidam casus, in quibus iniectentes manus in clericos uel eos percutientes, non censentur a canone excommunicati. primum si quis se defendendo clericum percusserit. c. ex tenore, 10. de senten. excom. si contra vim illatam in continentu se defendendo eam repellat, ca. 3. §. si vero, eod. tit. Iure enim omni natura & humano, vim vi repellere permittitur, ca. significasti, de homicid. l. vi vni, de Iustitia. & iur. l. scientiam, §. qui cum aliter, ad leg. Aquil. seruatio moderamine ut ibidem dicitur, inculcata tutela; neque hic interest, cuius sit qualitas aut dignitatis ecclesiastica, qui repellitur & laudatur defensione. Sicque de summo quoque pontifice ladente explicat Magister Ioannes Gerson, parte prima operum tractatu de amobilitate papa in ecclesia, consideratione 10. explicans quod dicitur Psal. 104. nec sui cuiquam admirationi inquit, quod di-

1 *cimus quasi contrariantes illi inssioni, nolite tangere Christos meos. Quo modo etiam uni singulari persona fas esset in casu violentia attentata per papam, verum contra castitatem suam vel vitam, vim vi repellere cum appositione inculpata tutela; Et ita licite stabit, quod tangat papam violenter, vel in mare deiciat, cur similiter in casu non liceat idem toti ecclesie pro defensione sua & violentia attentata causa reprehensione? hec ad verbum Gerson. Secundus casus, quando quis fortuito & sine prameditatione clericum laicit. c. 2. de sent. excom. Casus enim fortuiti non imputantur, si absit culpa, c. Ioannes, c. fin. de hom. cum simil. Tertius, dum quis clericum nutriente comam, & in habitu laicali existentem, ignorans eum esse clericum percutit, c. 4. ca. in audientia, 25. ca. perpendimus, 23. de sent. excom. Quartus, si quis in clericum, cum uxore, aut matre, aut C sorore, aut filia turpiter agentem manus iniiciat. c. 3. §. si. de sen. exc. Quintus, quando quispiam manus iniecerit ex mandato superiorum, vel ratione ministerii prelationis aut magisterii; aut si socius percussit socium, c. ex tenore, 10. de sen. excom. & c. 1. eod. titu. in Sex. Sextus, si quis iocando manus intulerit, d. c. 1. de sent. excom. in Sex. Septimus, si quis clericum aut monialem, turbantem ecclesie officium, nolentem D exire, violenter extrahat, non incidit in canonem, c. veniens, de sen. excom. Octavus, neq. pater, qui etiam presbyterum filium percussit correctionis causa incidet in canonem excommunicationis, cum non faciat iniuriandi animo, gl. in c. cum beatus Apostolus, ad ver. grauioribus, 45. dist. c. 1. de sent. excom.*

k c mulieres, 6. §. fin. de sent. excom.

CAPVT XI.

De pœna pecuniaria iniuriarum.

A Estimatio iniuriæ fit aliquando in pecunia. a Si culpa vel iniuria alicuius damnum datum fuerit cuiuspiam, vel rebus

A eius, is æstimationem præstare debet, qui dedit. b Item si aliis irrogantibus opem tulerit, aut imperitia sua, aut negligentia, ipsi vel animalia eius damnum dederint, c fit autem taxatio æstimationis iniuriæ a iudice post iuramentum actoris super æstimatione. d Si quis in atrio ecclesiæ pugnam committit, aut homicidium fecerit, quicquid pro emunitate violata emendandum est, altari ecclesiæ, cuiuscunque fuerit ecclesia, solui debet, e sicque pecuniaria pœna, illi danda, cui ignominia & iniuria facta est. f Et si rixati fuerint homines & alterum alter lapide vel pugno percusserit, qui mortuus non fuerit, sed in lecto iacuerit, debet ei operas eius & impensas. g

SCHOLIA.

a Ex lege 12. tabularum æstimatio erat iniuria. §. pœna, de iniur. apud Inst. Refert verba legis & æstimationem Gellius, lib. 20. ca. 2. hec, Si iniuria alteri faxit 25. æris pœnæ sunt; Si membrum rupit, ni cum eo parcat, talio esto. Ibiq. & refert causam abolitionis dictæ legis. De eadem idem Gellius libro 16. cap. 10. Antiquata autem lege illa dati fuerunt recuperatores ad aliter æstimandum iniuriam, ut & quanti iniuriam, qui ea affectus est, æstimauerit vel minoris, iudex condemnet. d. §. pœna, de iniur. l. constitutionibus, 17. §. fin. eo. tit. P. Est q. arbitraria æstimatio, & non ad leges 12. tabularum verba & definitionem taxat, sed ex arbitrio iudicis, qui æstimationem facit non quidem habita ratione ad tempus, quo indicatur, sed ad tempus quo facta est iniuria. l. iniuriarum æstimatio, 21. de iniur. P. facit l. qui autem, §. si. si quis cautio. P. l. 1. in sine si tabula testa. extra. Vocant Pragmatici hodie hanc æstimationem, multa pecuniariam, esimende pecuniaire, sicut & emendam iure pro satisfactione iniuriæ accipitur, in c. ex parte, 23. in fi. de verb. significo. Et per pecuniam fit abolitio iniuriæ, quamuis forsitan probrosum sit iudicatum a Papiniano, factum

factum eius qui non erubuit commodum A
pecuniarium proponere vindicta domus
sua. l. miles. §. focer. ad leg. Iul. de adulter.
b c. 2. 3. 4. 5. de iniur. Exod. c. 21. l. si qui fo-
neus. ad leg. Aquil. P. §. toto tit. si quadru-
pes pauperem fecisse dicatur.
c. fin. de iniur. §. ibi glo. adfert ad singula,
similia iura civilia & canonica. l. sed et si,
§. iniuriam. & §. igitur. ad leg. Aquil. P.
litem Mela. §. si alius. & seq. eodem. §. im-
perita. ad leg. Aquil. apud Iustitia. B
d ca. oim. 7. de iniur. damna & iniuria ta-
xantur arbitrio superioris. ut in c. 2. &
ibi glossa. ad verbum. damnis. de officio
ordinar. in Sex. c. super eo. quod met. caus.
l. si quando. C. unde vi. sicq. intelligi. l. si
vnu. §. seruus meus. de iniur. P. notat Ro-
ta. decis. 152. ad estimationem iniuriæ.
& c. in nouis. Quia inquit. estimatio non
potest haberi per probationes legitimas. iu-
dex consideratis omnibus qualitibus. &
circumstantiis. que possunt augere aut mi-
nuere huiusmodi estimationem. suo iudi-
ciali arbitrio taxabit certam estimatio-
nem iniurie. seu certam quantitatem. non
ut ad eam condemnet. sed ut intra illam.
vel in illa non ultra. pars per suum iura-
mentum huiusmodi estimationem decla-
ret. Idipsum repetit decis. 483. ad esti-
mationem. in nouis. Vbi addit. in hoc non
faciendam distinctionem. an agatur actio. D
nepratoria an ex lege Cornelia. idque se-
cundum Bartolum ad l. iniuriarum esti-
matio. de iniur. in P. qui illud tuetur con-
tra sententiam glossa eius. quam reprehendit.
nisi pars lesa possit probare maiorem
taxationem probationibus.
e In c. 7. si quis in atrio. 17. q. 4. ex concilio
Triburensi in c. 2. de pœn. P.
f can. si quis rapuerit. 17. quast. 1. can. si quis
dator. 1. q. 3. c. de hoc. de simonia.
g c. 1. de iniur. Exod. c. 21. opera hic. quare-
stituenda erunt. sunt ea. que lesus potuit
lucrari. & non est lucratus ob percussio-
nis vel iniuria impedimentum. & causam
lucrum cessans. & damnum emergens.

quanti sua interest. non esse iniuriarum.
uem & impense in medicos pro medela.
Idipsum probatur in l. si. de his qui deiecer.
P. lex hac. si quadrupes pauperem fecisse
dicat. leg. qua actione. ad legem Aquil.
Pandect.

CAPVT XII.

Quomodo & quando finiatur. vel abolea-
tur iniuriarum actio.

A Boletur actio iniuria. satisfactio-
ne. a iuramento delato reo neganti.
b pacto c seu transactione. d remissione
expressa. e & dissimulatione. f tempore.
non agendo intra annum. g morte. neque
enim transit ad hæredes. nisi post litem
contestatam. h neque abolita resuscitari
debet. i Ecclesia vero pro his. qui furtis
publicis sunt implicati. verbo intercedit.
non autem eos defendit. k

SCHOLIA.

a Ut paulo antea diximus in pœnis. & tra-
ctatur in c. 29. si illic. 23. q. 4. Satisfactio
pœnitentiæ. est peccatorum causas excide-
re. nec earum suggestionibus aditum in-
dulgere. ut ait diuus Augustinus. lib. de
dogmatibus ecclesiasticis. cap. 5. 4. relatus in
can. satisfactio tertia. de consecra. dist. 3.
Et satisfacere alicui dicimus. cum eius de-
siderium implemus. l. 1. Qui satisfacere. co-
gant. lib. 2. Pandect. tit. 8. l. stipulationum
alia. §. 5. Satisfacere. de verb. obligat. Satis-
factio enim pro solutione habetur. quia
dissoluit obligationem. litem liberatur. 6.
§. 1. quibus mod. pig. vel hypo. sol. libro 20.
Pandect. tit. 6. & solutione eius quod de-
betur tollitur omnis obligatio. §. 1. quibus
mod. tollit. oblig. l. solutione. l. solutum. de
solutio. P. Et qui satisfactionem accepit.
iniuriam suam remisit. ut ad eam repe-
tendam non possit admitti. l. sed si vnu. 17.
si ante iudicem. de iniur. & quando ante
rem iudicatis cum qua actum est satisfa-
cit auctori. officio iudicis conuenit enim ab.

D d d d 2

- A** soluere, licet in ea causa esset, ut iudicii ac-
cepti tempore deberet damnari, §. fin. de
perpetuis & temporalib. actio.
- B** l. lex Cornelia, §. hac lege, & l. non so-
lum, 11. §. 5. de iniur. P. quacunque enim
actione quis conueniatur, si iurauerit pro-
ficiet ei iniurandam siue in personam, si-
ue in rem, siue in factum siue poenali actio-
ne, vel quavis alia agatur: siue de interdi-
cto. l. 3. §. 1. & l. iniurandum quod ad pe-
cunias, 34. de iureiurand. lib. 12. P. tit. 2.
Et haec expeditior via & utilior reo, iura-
mentum; nam iurando iuramento delato,
se non iniuriandi animo fecisse, vel dixisse,
non erit actione infami notatus, cum nec
iurando videatur innocentiam suam ap-
probasse, l. furti, §. sed etsi, de his qui nota
infam.
- C** dicta l. non solum, 11. §. 1. de iniur. P. Imo
nuda voluntate remissa iniuria repeti non
potest, sed extinguitur, non minus quam
si tempore abolita fuisset, l. sed si vnus, 47.
§. si ante iudicem, & in leg. si tibi decem, §.
quedam actiones, de pact. lib. 2. Pan. titu.
14. Quaedam (inquit) actiones per pa-
ctum ipso iure tolluntur, ut iniuriarum,
item furti. Permissi & lex 12. tabularum
pro iniuriis pacisci apud Gellium, lib. 10.
c. 1. Nisi pactum contineret impietatem,
quo casu etiam remittendum esset & ini-
urandam ei impositum; remanente con-
cordia, quale illud, in ca. quintaualis, 23.
de iureiurand. lib. 2. tit. 20. eius qui pactus
erat pro offensa a filiabus data, ut si quan-
do filii aut vxor aliquod factum vel ver-
bum contumeliosum mulieribus iniuriam
ante passis in posterum obicerent, is filios
& filias exheredaret, & a se propria amo-
ueret uxorem.
- D** dicto can. si illic, 23. q. 4. l. non solum, §. 1.
de iniur. non enim minorem auctorita-
tem habet transactio quam res iudicata,
l. non minorem, C. de transact. & transige-
re licet in criminibus priuatis l. transigere,
C. de transact. Intelligimus autem sine in-
famia de his transigi posse, si quis pratoris
- inssu, lite pendente, pecunia data, de hi-
pactus est. l. si furti, 6. §. pactus, q. 3. de his qui
notantur infamia, Pandect.
- E** Remittere iniuriam maxime conuenit
Christianis, c. si. de poeni. dist. 5. & tota 23.
q. 4. & c. qui secundum, 4. q. 4. c. non est nostrum,
23. q. 5. Quia Christianus non est quenquam
odio prosequi. ca. cum in lege, 22. quest. 4.
ca. inter verba, 11. q. 3. & docuit na do-
minus D. Matthaei, ca. 5. verum sine sa-
tisfactione remittere actionem iniuriarum
nemo compellitur, ca. si illis, 23. quest. 4.
dicunt & vulgo, omisso odio seu rancore,
bene facere, qui agit actione iniuriarum,
& eum, qui emendat, per id quod tracta-
tur, tota 23. quest. 15. Inter species singu-
laris elemosyna spiritalis, est remittere
iniuriam, & condonare, his qui nos offen-
derint. ca. & qui emendat, verbera 11. &
ca. tria sunt, 12. & seq. 25. dist. Ma-
xime in clericis, quibus magis conuenit non
esse ultores propria iniuria, ca. seditiona-
rios, 46. dist. Vide qua tractauimus ex profes-
so, lib. 18. synagm. c. 1. an iniuria sit vin-
dicanda & insequentibus, de iniuriis. Vi-
de etiam quod nostras & nostrorum pa-
tienter tollerare debeamus iniurias exem-
plo sanctorum, per totam, 23. questio. 1. &
ca. qui secundum, 23. q. 4. ca. non est no-
strum, 23. quest. 5. Sed & nolens pro ini-
uria satisfactionem accipere, in media pu-
niendus iuxta, in cap. si quis contristatus,
90. dist. quoniam quis de rigore iuris
non teneatur iniuria affectus, superbo in-
dulgere, priusquam humilietur; in ca. si il-
lic, 23. questio. 4. Verum ad perfectionem
virtutis pertinet, & superbiorum etiam
contemnere iniurias, ut ipsi proprio sceler-
e seipos condemnent, & iniuriatum lau-
dare de patientia cogantur, & contemti in
sua malevolentia pro furiosis, & mente
captis se haberi cognoscant, a quibus non
repetatur iniuria. Sed & Ethnicis prestan-
tiores habiti, contemserunt iniurias & in-
uidiam inimicorum, nec retaliare eas vo-
luerunt; multo magis, & perfecti Christia-
ni,

ni, qui & condonare se prostentur, dum A
petunt sibi a Deo condonari. Vide & mul-
ta rara de Ethnicis & Christianis exēpla;
apud nos, lib. 9. Syntaxe enaristis mirabilis,
cap. 27. & lib. 40. cap. 22. Dehinc, in istus
patienter portans iniurias, celestem nan-
ciscitur coronam, can. et si, ca. qui in istus,
11. quest. 3. Vide & Divinum Paulum ad
Coloss. ca. 3. ibi, per patientiam suppor-
tantes inuicem, &c.

f Iniuriarum inquit Vlpia actio lex bono & B
aquo est, & dissimulatione aboletur. Si
quis enim iniuriam dereliquerit; hoc est,
si statim ubi passus est, ad animum non re-
nuocauerit, postea ex pœnitentia, remissum
iniuriam nō poterit recolare, l. non solum,
11. §. 1. de iniur §. fin. eod. tit. apud Iustin.
Filius familias tamen, qui iniuriam passus
est, dissimulatio, non oberit patri, qui de
iniuria eius voluerit agere: sed patris dis-
simulatio faciet ne filius agere possit, l. vsq. C
adeo de iniur. P. Nisi patris persona vili
abiciatur fuerit, filii vero honesta, quia
non debet pater vilissimus, filii sui contu-
meliam, ad suam utilitatem metiri, l. sed si
vnius §. filio familias, de iniur. P. Caterum
dissimulatione vel alio modo, remissa in-
iuria non censetur damnnum datum re-
missum, quod & lege Aquilia repeti po-
teat, damnnumque datum ideo debet re-
stitui, l. dominium, §. de iniur. C.

g in l. si non conuicti, §. de iniur. C. de anno
ignitur pro quo dixit Vlpian. in l. sed si v-
nius, §. 7. si ante iudicem, eod. P. tempore
aboleri iniuriam. Ratio autem cur anna-
lis sit actio hac, mihi esse videtur, quod ex
remedio pratoris pendeat, introducto in
locum pœne sublata, qua dabatur olim
lege 12. tabularum §. pœna de iniur. apud
Iustinian. & pratorie actiones annales
sunt §. 1. de perpetuis & tempora. actio. a E
pud Iusti. Existimavit tamen Zazius ad
l. cum lex, de legib. P. scriptas & pictas
iniurias perpetuas esse, neque earum actio-
nem anno excludi. Martinus quoque,
ut ait glossa ad legem si non conuicti, de

iniur. C. tradit iniuriarum actionem eam
tantum esse annalem, qua de estimatione
talionis, si os vel membrum ruptum esset
inducta fuit per prætorem, d. §. pœna au-
tem, de iniur. non autem eam, qua ex lege
Cornelia introducta erat, qua ob eam rem
cōpetit, quod se pulsatum verberatumq. quis
dicat, vel domū suā vi introitū. §. sed & lex
Cornelia, de iniur. l. lex Cornelia. eo. tit. P.
Alii dicūt & hanc quoq. anno aboleri; qua
receptor esse debet inter Christianos, cum
de vindicta reposcenda agitur tantum;
quia & ultra promittentes esse debemus ad
liberandum, quam ad obligandum. l. Ar-
rianus, de actio, P. potissimum in odiosis &
pœnalibus. Et sic etiam actionem iniuria-
rum, siue civilem legis Cornelia, siue pra-
toriam anno tolli resoluit Rota decis. 240.
pro iniuriis, &c. in nouis. Constat etiam
conuicti iniuriam anno aboleri, d. l. si non
conuicti, C. de iniur. estq. ibi annus conti-
nuus. Tamen si metus intercedat, qui re-
clamare ab iniuria prohibeat, utilis erit,
ut ibi notat gloss. ex l. si cum exceptione, §.
1. quod met. caus. in P. notat & gl. ad ca.
si illic, ad verbum recidivo, 23. quest. 4.
Incipiet autem annus in utrisque a tem-
pore sententia, l. omnes pœnales, de actio.
P. l. pœnalia, & l. omnes actiones, de regul.
iur. P. l. annus, de calumniat. P. c. quia di-
uerstatem, de concess. prab. At Guillelmus
de Cuneo ad l. exceptione, §. satis clemen-
ter, tradit, secundum aliquos annum et-
iam currere contra ignorantem; pro quo
facit litem apud Labeonē, §. conuictum,
de iniur. P. ubi postquam dictum fuit,
conuictum & iniuriam fieri posse igno-
ranti & absenti, additur per lapsum anni
tollit actionem iniuriarum, & sic etiam
disputat Rota decis. 340. pro iniuriis,
&c. in nouis.

h Iniuriarum actio, neque heredi neque in
heredem datur, nisi lite contestata, l. inia-
riarum, 13. de iniur. P. explicat de inia-
riis qua ex conuictio nascuntur Vlpian.
in l. item apud Labeonem, 25. §. iniuria

rum, eodem tit. In iuriarum (inquit) actio A
 quæ ex conuitio nascitur, in hæredes
 non est reddenda, sed neque hæredi;
 non enim in bonis est ante litem contesta-
 tam; ideo non transfertur. l. iniuriarum,
 actio, 28. eodem titulo. atque dictum cum
 ratione refert. *Mœcianus Iurisc. consult.*
 in l. penales actiones, 32. ad legem Falcid.
Pandect. libro 35. titulo 2. Et in l. 1. de
delict. libr. 47. Pandect. titulo 1. Ubi tamen
 notandum, exsecutionem quorundam de- B
 lictorum, ad hæredes peruenire posse, Et ita
 hæredem habere actionem legis Aquilia
 pro damno scilicet resarciendo; iniuria-
 rum non habere. vt l. 23. §. 8. Et l. 36. §. 1.
 ad legem Aquil. Conueniuntur Et ante
 litem contestatam hæredes iniuriam dan-
 tis Et delinquentis, in quantum ad eos per-
 uenerit; ne alieno scelere ditentur, post li-
 tem autem contestatam moriuis reis, in
 solidum, l. vnica, ex delictis defuncto. in C
 quantum hæredes teneant. lib. 4. C. tit. 17.
 §. non autem, de perpetuis Et tempora. a-
 ctio. l. constitutionibus, 33. l. sciendum,
 §. 8. de actio. P.

i ca. sillic, 23. quest. 4. exemplo inquit diuina
 clementia, quæ dimissa semel peccata in
 ultionem redire non patitur. ca. diuina, de
 pœni. distinct. 4. cap. de his criminib. de
 accusat. ca. prohibentur, 2. quest. 1. facit
 §. fin. de iniur. leg. non solum, 11. eodem
 titu. P. Et qui iurauit se non accusaturum,
 non potest accusare, cap. veniens, de accu-
 satio. Est generalis regula, actionem se-
 mel in perpetuum extinctam, non posse re-
 uiscere. l. qui res. 9. §. arcam, de salut. P.
 l. 27. §. 2. de pact. P. l. 10. §. 9. in fine, de in
 rem verso, cum simil.

k ca. hi qui, 14. quest. 6. ca. reos, 23. quest. 5.
 Ideo persone ecclesiastica, non debent te-
 mere ab executorib. iustitia eripere reos, E
 sed si male eos iudicatos existiment possunt
 pro eis appellare, aut intercedere, l. additos,
 C. de episcopa. audien. facit quod notat
 Archidiacono. in can. cum homo, 23. qua-
 stione 5.

DE FVRTIS ET
 RAPTORIBVS.
 TIT. X.

a De furtis agitur lib. 5. decretalium tit. 18. in de-
 creto pluribus in locis; vt in can. pro maiori par-
 te, 14. quest. 5. ca. fin. 14. quest. 6. Et alibi; Et in
 Pandectis libr. 7. titu. 2. Et lib. 6. C. Iustini
 tit. 2. Et lib. 4. Institutio. iuris ciuil. tit. 1. lib. 15.
 ecloga Basilicorum tit. 2. Et lib. 6. tit. 5. de specia-
 bus furorum, titulo, nauis, caupones, stabularii
 vt recepta restituant. lib. 4. P. tit. 9. si familia
 furtum fecisse dicatur. lib. 47. titu. 6. arborum
 furtim casarum. lib. eod. 47. P. tit. 7. Et de abi-
 geis, titu. 14. vt Et Codice lib. 9. titu. 37. de furi-
 bus Balnearis lib. 47. P. titu. 17. Et sequent. de
 effractoribus Et expilatoribus, Et ad legem In-
 liam peculatus. lib. 48. P. tit. 13. Et li. 9. C. tit. 28.
 Et nos lib. 37. synagm. iur. per totum.
 b De raptoribus incendiariis, Et violatoribus ec-
 clesiarum, agitur lib. 5. decretalium titu. 17. ca.
 quicumq. 12. quest. 2. ca. de viro nefando, eod.
 Et alibi apud Gratianum, Et de crimine raptus
 tractatur, tota 36. quest. 1. tit. ad legem Fabiam,
 de plagiari. lib. 38. P. tit. 15. Et lib. 9. C. tit. 20.
 de vi bonorum raptorum lib. 47. P. titu. 8. Et lib. 9.
 tit. 33. Et 4. Institutio. titulo 2. lib. 60. ecloga Ba-
 silicorum tit. 17. de raptu virginum Et raptori-
 bus lib. 9. C. tit. 13. nouella Iustina. 143. Leonis
 35. Et apud nos lib. 38. synagm. iuris tit. 8.

CAPVT I.
 Furtum quid.

D Furtum, est contrectatio rei alienæ, vel
 vsus ipsius, inuito domino, a fraudu-
 lenta, Et lucri faciendi causa. c Pro furto
 reputatur omnis alienæ rei alienatio, vel
 vsurpatio vi & rapina. e Habitus & profu-
 re episcopus, bonorum ecclesiæ dilapida-
 tor. f Et qui non est legitime adeptus vel
 ingressus beneficium ecclesiasticum, g &
 qui percipit fructus beneficii, & non curat
 oues sibi commissas. h

SCHOLIA.

a c. dudum ecclesia, 54. de electio. ca. non
 furem, 7. quest. 1. §. furtum, autem, de
 obliga. quæ ex delicto nasc. apud Iustina.
 l. 1. §. furtum, de furt. P. Gellius lib. 11. ca.
 fin.

*fiat. Contrectatio rem esse mobilem, de qua
furtum fiat, innuit, qua tractabilis, utque
non sit proprietate immobilis, unde & fur,
παρὰ τὸ φέρειν, a ferendo; omitto reliquas
etymologias, de quibus alias diximus, lib.
37. synagmaticis ca. 1. ubi explicamus etiam
finitionem. Sic furtum rei immobilis
non fieri quoque dicitur in l. verum est,
29. de furt. P. §. quod autem, de usucap.
Inuito domino fieri dicitur contrectatio
in furto, nam si eo volente fiat, vel si quis
putaret domino non inuito se possidere
cum iusta causa, non aliter furtum non
dicitur facere. l. si is qui rem, de furt. P. in
dubio autem, inuitus praesumitur domi-
nus, l. qui vas, §. vetare, de furt. P. etiam
si uiuens rem suam auferri non contradi-
cat, ratione metus, pudoris, vel verecun-
diae. l. penult. eodem titu. P. si tamen potue-
rit contradicere & noluerit, videtur con-
sensisse, cap. 3. error cui non resistitur, § 3.
distinctio.*

*b In fraudem facere videtur, qui non facit
quod debuit facere, l. in fraudem, 4. qua in
fraudem creditor. lib. 48. P. tit. 2.*

*c fraudulosa contrectatio facit furtum dis-
ferre ab aliis detentionibus rerum aliena-
rum, in quibus interuerti domini mens
non est, ut ait Aristot. 1. Rhetor. atq. ita
potest quis res alterius contrectare sine fur-
to, ut in l. falsus, 43. de furt. P.*

d ca. panale, 14. q. 5.

*e ut in praecepto non furtum facies, ca. mo-
retrices, 11. circa fi. 32. q. 4.*

f ca. sim. 10. quaest. 2.

g ca. relatum, de iure patro.

h ca. 12. tres personas, 23. q. 4.

CAPUT II.

- 1 Distinctio furtorum manifestum & non. E
- 2 Rapina, plagium, seductio virginum.
- 3 Inuasio, intrusio.
- 4 Sacrilegium.
- 5 Abigeatus.
- 7 Vjura.

Furtorum duo sunt genera, manifestum 1
& non manifestum; a fur manifestus
est, qui sine alia probatione nequit crimen
infiari; b non manifestus contra. c

Raptor inter fures manifestos est, vi ra- 2
piens, dolo malo & coactis hominibus.

d Rapina, vim & depraedationes conti-
net. e Et latrocinia terrestria & maritima

eorum, qui Christianos pro negotiatione
aut alias ob causas nauigio vectos, vel nau-

fragos, rebus suis spoliare praesumunt.

f Potest & raptor personarum qui & pla-
giarius contineri; g & qui verbis puellam

seducit, eam quoque rapuisse dicitur. h

Inuasio quoque rerum immobilium, 3
idem erit, quod rapina in mobilibus, i &

intrusio in beneficiis. k Species & furti sa-
crilegium, l quod est sacrae rei, vel non sa-

cræ ex sacris locis subtractio, m commit-
titur & sacrilegium, si quis infregerit ec-

clesiam, vel quippiam circa eam intra 30.
passus diripiendo, vel inde auferendo; &

qui iniuriam vel oblationem rerum intu-
lerit clericis arma non ferentibus, vel mo-

nachis siue Deo deuotis, aliisque eccle-
siasticis personis; sicut qui aufert sacrum

de sacro, aut sacrum, de non sacro, vel non
sacrum de sacro. n 4

Item inter furta est peculatus, nempe
furtum pecuniæ publicæ, de principis aut

populi ærario. o

Est & abigeatus furti species, cum quis
data opera dispergit gregem & inde fura-
tur, p sunt & inter furta & rapinas, vsuræ
prohibitæ. q

SCHOLIA.

a in §. furtorum, de furtis, apud Iustinia. l. 2.
eod. tit. P.

b fur manifestus dicitur, vel qui cum fura-
tur in ipso furto, vel in loco ubi furtum

fit, antequam egrediatur, aut qui postquam
egressus loco ubi furtum fecit, cum furto,

antequam illud detulerit quo destinaue-
rat deferre, deprehenditur. Neque inter-

est num fuerit deprehensus a domino rei,
vel a vicino, vel alio transeunte. d. §. fur-

torum, l. 3. 4. 5. 6. de furt. P. l. si quis in seruitute, 70. eod. tit. Manifestum dicitur, quod nulla tergiversatione celari potest, c. cum olim, 24. de verbor. significat. Et ideo nulla alia probatione indiget, ca. de manifesta, 2. quest. 1. Oportet autem in probatione deprehensum cum re, docere in dubio, cum contrectasse Et detulisse animo furandi, l. quamuis, 6. de furt. P.

c quod non est manifestum Et probatione indiget, d. §. furtorum, Et l. nec manifestum. 8. l. vulgaris, 2. l. is qui opem, 34. l. si quis ex domo, 54. de furt. P.

d d. l. 2. vi bono. raptor. P. lib. 47. tit. 8. ca. 2. de raptor. sine deprehendatur in rapina sine non, §. 1. de vi bonorum raptor. apud Iustina. lib. 4. tit. 2. dictus improbius fur. dict. l. 2. §. ceterum, vi bonor. rapt. P. Sed Et furari rapere est, l. si quis ex domo, de fur. P. Et raptor omnimodo furtum facit, ideo manifestus fur existimandus est, Et furti actione tenebitur, l. si vendidero, §. cum raptor, de furt. P.

e cap. 1. de raptorib. lib. 5. tit. 17.

f c. 3. de raptorib.

g siue rapiant mulieres siue pueros, ut his abutantur, vel de illis negotientur, c. in archiepiscopatu, de raptorib. c. 1. de fur. Raptus qui sciendus, frangit ve vi adhibita, vel eo animo, ut si prohibeatur, vim adhibeat. l. 4. §. solum, de incend. rui. Et nauis. ut capere est vi de manibus auferre, l. 4. ne quis eum qui in ius voca. est, vi eximat. P.

h ca. fin. 36. q. 1. persuadere enim plus est quam compellere, aut cogere sibi parere, l. 1. §. persuadere, de seruo corrupt. P. lib. 12. tit. 3. vide l. unicam, de rap. virgi. C. ubi Et raptus dicitur fieri Et volentis Et consentientis virginis, verum poena huius raptus convenientius tractatur cum stupro Et adulterio, aut cum plagio.

i §. quod non solum, vi bonorum raptor. apud Iusti.

k c. cum qui, de prebend. in Sext. Et qui per vim, vel illegitimo alio modo beneficia vel officia usurpant.

A l sacrilegium separatur ex loco unde furtum fit, Et ex re a furto, l. aut facta, 16. §. locus, de poenis, P. l. sacrilegi, 9. §. 1. ad leg. Iul. pecula.

m l. 45. Et dicta l. sacrilegi, 9. ad legem Iul. pecul. P.

n ca. 21. quisquis, 17. quest. 4. Et sic corrigitur l. diuus, ad leg. Iul. pecula. dum dicebat non sacrum de sacro sublatum, non esse sacrilegium.

B o l. 1. 2. 4. ad l. Iul. pecula. Peculatus definitur furtum, de re publica, Et in c. 3. quid ergo, 23. q. 4.

p l. 1. §. 1. Et l. 2. de abigeis. lib. 47. P. tit. 14.

q ca. si quis usuram, 14. q. 4. de quibus nos diximus supra lib. 3. tit. 5.

C A P V T I I I.

Quarum rerum furtum fieri dicatur.

C Furtum fit rei alienae non propriae, a si quis sciens rem alienam alienauerit; b vel sciens a non domino accepit, c si simulans se dominum, rem alienam accipiat; d si indebitum sciens accipiat. e Et in re modica perinde ac magna furtum fieri dicitur, maxime si voluntas adfit maiora furandi si inuenta fuissent, fit & vltus reru furtu, si alienum qui spia in suos vltus conuertat. g si re deposita quis vtatur h vel pignore, i si fullo vel sarcinator vestimentis polliendis vel sarcinandis datis, vtatur, k si fructuarius celandae proprietatis causa quid faciat, l si colonus post tempus conductionis fructus suscepit. m Quive re commodata ad alium vltum vel modum, quam commodata fuerit, inuito domino vtitur; n vel commodatam alteri commodaerit sine domino, o si suscipiens pecuniam alteri deferendam, sibi retinuerit, p si E quid etiam perditum, domino requirenti non restituatur, furtum fit, q

S C H O L I A.

a in dict. §. furtum autem, de obliga. qua ex delict. nasc. l. falsus, 43. §. qui alienum quid,

quid, de furtis, P. neque, κλιπτοι τῶν ἰωνῶν A
 nemo que sunt sua, furatur: ut ait Aris-
 tot. ethicor. 1.
 b l. alienum, 6. §. l. si seruum, 16. de fur. C.
 c lancilla, 12. C. de furt. l. seruus, 36. de
 condiēt. indebit. P.
 d l. si rem, 45. §. 1. §. l. si quis, 53. §. si fugiti-
 uum, de furt. P.
 e l. quoniam, 18. de condiēt. furtina, l. cum
 quis, 38. §. si debitorem, de solut. l. vulga-
 ris, 21. §. si is qui. l. falsus, 44. leg. si quis, B
 53. §. apud Labeonem, de furt. P.
 f inspicitur enim magis voluntas furandi
 quam res, ca. fi. 14. q. 6. Et ita pro modica
 re agitur actione furti, §. gallinarum de
 rerum diuis. apud Iulst.
 g l. si pignore, §. 1. de furt. P.
 h l. si modo signatum depositum sit, & inui-
 to domino vel in scio depositarius utatur, l.
 si sacculum, 29. de positi. P. dist. leg. si pi-
 gnore.
 i d. l. si pignore, & §. furtum autem, de ob-
 ligatio. que ex delict. nascuntur.
 k l. fullo, 84. de furt. P.
 l linter omnes, 74. §. si seruus, de furt.
 m l. insciando, 69. §. si. eod. P.
 n l. qui re commodata, 78. de furt. P. §. pla-
 ne, de obli. que ex delict. nascunt. ut si quis
 equo in longius iter, quā datus fuerit, ut a-
 tur. l. qui iumenta, 40. de furt. P. exem-
 plum iudici huius apud Vale. Max. lib. D
 8. c. 2. Gellium lib. 7. c. 15.
 o d. l. si pignore, §. 1. de furt. P.
 p l. si, 7. C. de furt.
 q c. 6. si quid inuenisti, 14. questio. 5. l. si fal-
 sus, 43. §. qui alienum quid, de furt. P. sic
 fur inueniens, & retinens, nisi tollat in-
 uentum animo restituendi, vel proclama-
 tione facta non inueniat dominum, cui re-
 stituat, ut ibidem dicitur, vel si inuentum
 pro derelicto habitum fuit deperditum, E
 vel abiectum; quia furtum non fit eius rei,
 cuius non est dominus cui fiat, sicq. occu-
 pantis efficitur. l. 1. pro derelicto. P. l. qui
 leuanda, ad legem Rhod. de iact. P. l. 1. §.
 Scauola, si quis testamento liber esse iussus

fit, lib. 47. P. tit. 4. vide qua de rerum de-
 perditarum inuentione, & restitutione di-
 ximus lib. 20. syntagmat. iur. c. 3.

CAPVT IIII.

Qui furtum facere dicantur vel non.

Furtum non dicuntur facere filii fami-
 lias patri, serui dominis, ad hoc ut cum
 illis furti agi possit; quia non datur in eos
 actio, ceterum qui eis consilium opemve
 dant, quive furta eorum receperant, furti
 tenentur. a Furtū faciunt, qui beneficium
 ecclesiasticum sine legitima institutione
 occupant, & non intrāt per ostium, b qui-
 que beneficia, quæ per ademptionem alio-
 rum vacant, retinent. c Infra infantiam a
 pueris furtum fieri non potest, supra vero
 posse, ex animo eorum dici, & in illis ca-
 stigari, sed leuius quam in adultis & maio-
 ribus. d

SCHOLIA.

- C a l. eos, C. de fur. l. serui & filii, eod. in P. §. hō
 qui, de oblig. que ex delict. nascun.
 b c. non furem, q. 1. ca. tres personas, 23. q. 4.
 ca. ordinationes, 1. q. 1. c. relatum, 21. de
 iure patr. lib. 3. tit. 38.
 c c. dudum ecclesia, 54. de elect.
 d c. 1. de delictis puero. lib. 5. tit. 33.

CAPVT V.

Consideranda in furto.

Dvobus maxime præcipuis concludi-
 tur furti speculatio, nempe conside-
 rata re subtracta, & voluntate seu animo
 furandi. Siquidem si alterum sine altero
 fit, non fit furtum pœnis forensibus obno-
 xium, a ita in re minima perinde ac ma-
 gna, furtum fit, dum animo furandi con-
 trectatur. b Consideranda & in furti pœ-
 nis, quæ in aliis criminibus castigandis &
 puniēdis animaduerti c mādantur, ut quā-
 titas, d qualitas delicti, e ætas, f scientia, g se-
 xus, h conditio delinquentis, i locus, k tem-
 pus, l quibus delictum committitur, ha-
 betur & rationum semel aut pluries quis
 furtum fecerit. m

Eeee

SCHOLIA.

- a** Sola enim cogitatio furandi, si ad actum non peruenit non punitur in foro contentioso. l. 1. §. 1. l. inficiendo depositum, 67. l. si quis uxori, 52. §. neque vero, de furt. P. ubi neque verbo neque scriptura quisquam furtum facit. Hoc enim inquit lex iure vitimur, ut furtum sine contrectatione non fiat, quare & opem ferre, & consilium dare tunc nocet, cum secuta est contrectatio. **B** adde l. 3. §. si rem, de acquir. possess. Cogitationis etiam delinquendi in hoc foro contentioso generaliter nulla poena, l. cogitationis, de poen. P. nec voluntates nude & inanes legibus aut poenis sunt obnoxia, ut ait Aul. Gellius li. 7. c. 3. nisi voluntas ad tentandum effectum, & actum quendam exteriorem, voluntatem firmatam declarantem, peruenit in grauioribus delictis, ut in l. si quis non dicam rapere, de episcop. & **C** cleric. C. in l. vnica, si quacunq; praedictus potestate, vel ad eum pertinentes, ad subditarum iurisdictioni sua aspirare tentauerit nuptias. lib. 5. C. tit. 7. Quamquam in foro poenitentiali, & quod pertinet ad Deum, qui mentis occulta cognoscit, qui in ea voluntate est, ut si daretur ei occasio furandi, furaretur, fur vere est, ita intelligenda. l. fugitiuus est, 225. de verbo. sig. & ita etiam expresse declaratur in c. si propterea, 29. de poeniten. distinct. 1. Ex diuo Augustino, li. 50. homiliarum, homil. 28. & Theodorus Balsamus in c. 4. Neocæsariense synodi quatuor peccatorum gradus tradit, postremam consummatam voluntatem & deliberatam facit.
- b** ca. fur autem, & ca. fin. 14. q. fin. & sicut ante dixi pro minimare agi furti potest, §. gallinarum, de rer. diuis. quamuis de dolo actio subsidiaria, non detur pro re minima, l. idem, de dolo. Poena tamen furti crescit vel minuitur pro modo quantitatis & qualitatis rei furata, pro modo furandi, & consuetudine furandi, vel pro geminatione furtorum.
- A c** Commendantur in iudicio haec circumstantia in c. sicut dignum, 6. de homici. c. si. 11. l. aut facta, 16. de poen. P.
- d** In quantitate plus est furari mille aureos, quam obolum, vel cautes: plus furari homines, quam iumenta, ut plus gregem, quam vnam ouem.
- e** In qualitate venit considerandum, num manifestum, vel non manifestum furtum sit, quorum diuerse poenae, §. si. de oblig. qua ex del. nas. an plagium sit, an obligatus, an rei sacra, & e. an famis causa, an aliter, c. 2. de furt. an propter inopiam, ca. fraternitatis. 12. q. 2. Ita favore paupertatis si quis in extrema necessitate famis constitutus comestibilia surripuerit, vel nudatus necessitate, vestimenta, a furti poena tam in foro poli quam fori excusabitur, dummodo sibi sufficientem non excesserit quantitatem, ut in dictis iuribus, & c. discipulos, de consecratio. distinct. 5. & cap. fin. 25. quest. 1. ca. si quis, de furt. Archidia. ad ca. poenale, 14. questio. 5. quia tempore necessitatis omnia debent esse communia, ca. sicut hi, 47. distinct. gloss. fin. ad ca. sape, de resuuto. spolia. Traetat de his fuisse, & quando paupertas non excuset omnino a poena furti vel nullo modo, Cornelius Benincassius, lib. de priuilegiis paupertatis in 9. speciali, num. 20. & sequen. an cum armis, an sine illis, ut plus & puniatur latrones, obfides itinerum, grassatores, qui furca digni, l. capitalium, §. famosos, de poen. P. Item effrautores, qui fures grauiores & expilatores grauius puniuntur, l. §. 1. de effraetorib. & expila. lib. 47. P. titu. 18. si sint fures directarii aut saecularii, aut simplices in l. saecularii, 7. de extr. aora. crimi. lib. 47. P. tit. 11.
- f** consideratur etas in l. impuberem, 27. de fur. P. c. illud relatum pereque, 11. quest. 1. quamuis enim minores non suuentur omnino in delictis, l. 1. & 2. si aduersus delictum, C. l. auxilium, §. in delictis, de minoribus, 25. an. tamen in lenienda poena, consiatur etas & animus minorum & delictum, ca. 1.

ca. 1. & 2. de delictis puero. l. 1. §. impuber. C. de falsa moneta. l. 1. §. impubes, & §. impuberi, ad senatusconf. Syllania. lib. 29. P. tit. 5.

g an putauerit se contrectare non inuito domino, aut contra eo in scio; an qui contrectat fuerit mentis compos, an non, vt in c. iudices. 3. q. 9.

h distinctio sexus etiam pœnas mutat, c. indignatur. 3. 2. q. 6.

i num in dignitate vel non. l. Pedius, de incendio, ruina, & nauis. P. leg. 1. §. 1. de effract. l. aut facta, de pœnis, P. num miles, aut paganus fur. l. fin. de furib. balneariis, lib. 47. tit. 17.

k num ex loco sacro furtum fiat, vel ex alicuius custodia, l. sacrilegius, ad leg. Iuliam. peculat. P. & sic distinguitur furtum a sacrilegio, in d. l. aut facta, de pœn. P.

l num noctu, vel interdum furtum fiat, l. si pignore, l. §. 4. §. furem, de furt. P. l. 1. & 2. C. de furib. balnear. P. an tempore famis & pro quibus rebus, cap. 2. de furt. & sic de similib.

m quādo enim interdum parciatur alicui pro primo delicto, si reciderit in crimen, grauius puniatur. l. capitalium, §. solet, de pœn. P. l. si cui, §. repetitum, de accusatio. P. l. 3. C. de episcopa. audien. c. qui recedit, 1. 4. & can. 1. de poeniten. distin. 4. videtur enim esse incorrigibilis, qui sepius crimen admittit. ex d. l. 3. de episcop. audien. c. at. si clerici, de iudic. & vix parciatur relapso haeretico, ca. vt commissi, de haeretico in Sext. obseruanda itaq. erunt consuetudines, quae primum furtum leuius, alia grauius puniunt.

CAP. VI.

De quibusdam quibus subtractio furtum non facit.

Q Vi re communi vtuntur, non censentur furtum sociis facere in sua parte, tamen in parte socii fieri potest. b Neque vxor marito, vel maritus vxori constante matrimonio amouens, furtum facit, vt a-

gatur ideo actione famosa, tamen actione rerum amotarum agi poterit. c Diximus & supra, filium patri, seruum domino, furtum non facere proprie, quod ad actionem pertinet. d

SCHOLIA.

a Quia re sua vti videtur. l. merito. pro socio. P. & quod commune pro indiuiso est, meum est, l. 2. de seruit. cum similit.

B b l. rei communis, 45. de furt. P. l. si socius, 46. pro soc.

c l. 2. rerum amota. lib. 5. C. titu. 25. l. 1. 2. l. rerum amotarum, 25. & ibi ratio. eod. tit. lib. 25. P. titu. 2. Si autem haec subtractio fiat solutio matrimonio, potest agi actione furti, l. 3. eod. tit. P.

d supra cap. 4.

CAP. VII.

De pœnis furum civilibus.

F Vrti pœna interdū est pecuniaria cum exactione a dupli & quadrupli, quæ pertinet tantum ad eius pœnæ persecutionem. b Nam aliunde ipsius rei persecutionem dominus nanciscitur, c quam aut vindicando, d aut condicendo, e potest auferre: sed rei vindicatio quidem aduersus possessorem est, siue fur possidet, siue alius quilibet, condictio autem, aduersus furem ipsum hæredemve eius, licet rem non possideat, competit. f Habet & actionem ad exhibendum, g verum non dimittitur peccatum furti, nisi restituatur ablatum.

h Quo sponte restituto, is qui restituit, si non est aliunde nota aliqua vel infamia resperfus, & si alioquin sit idoneus, ad sacros ordines promoueri potest, i qui cum fure paritur etiam reus furti est; k reus quoque ille furti, qui furti conscius, quærente possessore illud nō indicat, l excepto presbytero, cui fur confessus est, qui non cogitur reuelare, m nec debet, nec potest impune. n Raptores quos leges seculi interficiunt, ecclesia misericordia præuente, sub infamiae nota ad poenitentiam recipit. o

Eccc 2

SCHOLIA.

a c. fraternitatis, 12. q. 2. c. in archiepiscopat-
 tu, 4. de raptor. l. quicumque, de seruis fu-
 gitiuis, §. sunt autem, de noxalib. actio. a-
 pud Iustinia. & conuersa fuit poena legis
 12. tabularum, qua fures manifestos libe-
 ros verberari iubebat; & adduci ei cui
 furtum fecissent, ut ait Gellius lib. 11. ca.
 8. in poena quadrupli, de qua mox, quem-
 admodum ut ibidem Gellius ait, lex dia-
 conus, que furem cuiuscumq; furti ultimo
 supplicio affici mandabat, a Solone fuit cor-
 recta, & poena supplicii fuit conuersa in
 poenam dupli; quanquam & illud ius va-
 riassse apud Gracos constet, ut & pratorium
 quod apud Romanos quadruplum intro-
 duxit. Nam apud Gracos, ut scribit E-
 schines contra Timarchum, lex quedam
 inuenitur distinctionem adhibens; in vnu
 (inquit) κλοῦσαι τῶν κλεπτῶν, τὰς ὁμοῶς ὄν-
 τας ἡνῶται ἐπιπέδῳ, τὰς δὲ ἀρτυροφῶν, κριπέδῳ.
 id est, leges volunt fures quidem confessos,
 morte multari; de negantibus autem iu-
 dicium fieri. Sicut & tempore Vlpiani le-
 gitur apud Romanos & ciuilitur, & cri-
 minaliter extra ordinare actum. l. fin. de
 furt. P. l. si de priuatis delictis, l. 47. P. 11. 1.

b Qua sequuntur, ex Iustimano sumta, in
 §. fin. de oblig. quæ ex delicto nascuntur,
 omnes poenales actiones conceptæ sunt,
 vel in simplum reperendum eius, quod
 debetur; vt ex stipulatione, ex emto, ex
 vendito, & c. vel in duplum, triplum aut
 quadruplum; in duplum, vt in actione
 furti non manifesti, & aliis. In §. poena,
 de oblig. quæ ex delict. nascunt. §. in duplū,
 de actio. & in l. 12. tabu. apud Gellium, lib.
 11. c. 18. de tripli poena in aliis quæ furto,
 in §. tripli, de actio. Quadrupli poena pro
 furto manifesto & pro aliis, in d. §. poena,
 de obliga. quæ ex del. nascunt. facit ca. 19. E
 D. Luca: si aliquem defraudauit, reddo
 quadruplum. Et Exod. c. 22. si quis fu-
 ratus fuerit ouem vel bouem, quinque
 boues pro vno (ibi quintuplum) & qua-
 tuor oues pro vna restituet; si non ha-

A beat, quod pro furto reddat, ipse ve-
 nundabitur. In furto porro, ita duplū aut
 quadruplum pro poena est extra rem, id
 est, præter rem; in quo hæc actio poenalis
 furti differt ab aliis dupli & quadrupli,
 quæ datur pro aliis reb. ad poenam; in qui-
 bus & ipsa rei persecutio conuenitur, ut in
 duplo, quod publicanus soluit ob rem præ-
 textu vectigalis male acceptæ, quæ in du-
 plo computatur. l. hoc edicto, §. si. de publi-
 ca. & vecti. P. ut ibi solum simplum poena
 sit; quemadmodū etiā in tutore interuen-
 tente rem pupilli. l. in tutela, in si. de tutelis,
 & ratio. distrah. P. Idem & in eo quadru-
 plo, quo violentus raptor multatur. Qua-
 re qui consecutus erit rem furtiuam, ad-
 huc poenam dupli vel quadrupli, pro mo-
 do furti, petit. l. qui vas, 48. de furt. P. quia
 inquit ibi Vlpia. in actionem poenale non
 venit ipsa res. Caterū in furti actione id
 q. interest, non quadruplabitur, aut dupla-
 bitur, sed rei verū pretiū. l. in furti actione,
 50. de furt. P. tanti vero aestimabitur res,
 quanti emtorem poterit inuenire, l. si quis
 emtori, 51. §. si. de furt. P. Considerandum
 tamen, quod si furem quis deduxerit ad
 presertim vigillum vel præsidem prouin-
 cia, ut elegisse viam censeatur, per quam
 criminalem questionem videatur ample-
 xus & persecutus, & in discrimen poena
 maioris adduxisse furem; ideo tunc simplū
 & re furtiua contentus esse debet, vel quali
 sententia iudicis. l. inter dum fur. 56. §. qui
 furem, de furt. P.

c Post solutam dupli aut quadrupli poenam,
 salua est vindicatio & conductio rei furti-
 uæ, quæ pertinet ad rei recuperationem; vt
 contra, vindicari re, remanet adhuc furti
 actio ad poena persecutionem, l. si pignore
 creditor utatur. 54. §. furti, de furt. P. Et
 quamuis res perempta fuerit, furti remanet
 actio aduersus furem. l. inter omnes constat,
 46. de furt. P. Remanet & re extincta
 conductio furtiua, & res tanquam existans
 condici a fure potest, l. inter omnes, & l.
 fin. de conductio furtiua, P. furti actio poe-
 11410

- nam petit legitimā; conditio, rem ipsam: A
 ideo alia aliam non consumit aut tollit. l.
 si pro fure. 7. de conditio furtiva. l. ancil-
 la. C. de furt. l. fin. C. de noxal. actio. ita ex-
 trinsicus dominus dicitur habere actionē
 pro re, id est, non habita ratione furti, sed
 qui rem suam petat.
- d sic itaque discretis, de actio. dictum est
 odio furum plures actiones in eos dari, &
 in rem actionem, & in §. ex maleficiis, eod.
 tit. de actio. Datur rei vindicatio domino B
 adversus quemcumque possessorem rei fur-
 tiva. l. ancilla subtrahē. 12. C. de furt. et-
 iam non restituit pretio possessori, qui dicit
 eam se emisit. l. 3. & l. si mancipium, C. de
 rei vendica. Datur autem ei, qui iure gen-
 tium vel civili dominium rei acquisiuit;
 l. leg. in rem 23. de rei vindicat. lib. 6.
 P. tit. 1.
- e Conditio etiam competit, d. §. si de obliga.
 qua ex delicto nascunt. Conditioem voca- C
 mus actionē in personam, per quam actor
 intendit rem suam sibi dari oportere, §. ap-
 pellamus, de actio. id est, rem suam fieri;
 vide §. omnium autē actionum, de actio.
 l. actionem. eod. tit. P. & eo modo proprie
 nemo rem suam condicere potest, id est,
 non potest petere suam rem sibi dari vel
 que sua est suam fieri, quod enim semel
 iam nostrum est, amplius nostrum fieri
 non potest §. sic itaque discretis, de actio. D
 excepta causa furti, ut ibidem dicitur,
 & in odium furum. Datur autem condi-
 tio furtiva soli domino & heredi eius, ad-
 versus furem, & eius heredem, l. 1. de con-
 ditio. furtiva. lib. 3. P. tit. 1. l. ex furti-
 va. §. & l. proinde, 6. l. penult. eodem tit.
 Transit & actio furtiva contra heredem
 furis, l. si pro fure, 7. §. fin. eodem tit. de
 conditio furti. & ita perinde, ut fur ea
 teneatur eius heres; siue is sit fur manife- E
 stus, siue non manifestus. l. siue manifestus,
 eo. de conditio. furtiva. P. Atque in re
 furtiva conditio ipsorum corporum com-
 petit, si existant: et si desierint esse, si quidem
 obtulerit fur, nulla erit conditio, si non ob-
 tulerit, durat conditio estimationis eius,
 & habetur ratio temporis, quo res unquam
 pluris fuit, maxime: quia fur deteriore
 rem dando, non liberatur, quia semper fur
 moram facere videtur, ut omnia expla-
 nantur, in l. in re furtiva, de conditio fur-
 ti. P. l. si. C. eod. tit. lib. 4. tit. 8. & mora illa
 dicta in rem non in personam. l. si. eo. tit. &
 l. si. de conditio. ob turpem causam. lib. 4.
 C. tit. 7. Veniunt & fructus in conditioe
 furtiva restituendi, d. l. in re furtiva, 8. §.
 si. & Estimatio quoque rei, non ex praterita
 emtione, sed ex presenti constituitur, l. non
 intelligitur, 26. §. dimi fratres, de iure fisci.
 P. iunge, l. in furti, 50. de furt. P. Notandū
 autē hic, quod si conditioe furtiva actum
 & iudicatum fuerit, ex eo non fieri infamem
 furem, ut ait Felinus in c. qualiter,
 in 2. §. ad corrigendos, de accusatio. Ioan-
 nes Bernardus Diaz, in practica cano-
 num, c. 84.
- f dicto §. fina. de obligatio. qua ex delicto
 nascunt.
- g Actio ordinaria est ad exhibendum, pro-
 pter petitiones in rem inducta, quia actor,
 qui furto subtraham rem asserit, apud a-
 liud quam furem existimans existere, pe-
 tit sibi exhiberi descripta prius re ut dubi-
 tationi nullus relinquatur locus, l. 1. & 3.
 ad exhiben. lib. 10. P. tit. 4. Exhibere ni-
 hil aliud est, quam facere in publico pote-
 statem, ut ei, qui agit exprimendi sit co-
 pia, l. 6. ad exhib. P. Item exhibere est pre-
 sentiam corporis facere, l. plus est in resti-
 tutione, 22. & l. apud Labeonem, 246. de
 verbor. signific.
- h in ca. 1. si res aliena, 14. q. 6. c. si virgo, 14.
 q. 1. nempe si res possit restitui; aliter pro eo,
 qui non potest restituere intercedendum
 est, & pro penitente, aliter pena corpora-
 li succurrendum, dicto can. si res aliena,
 sicut de pauperibus usurariis dicitur, in c.
 cum tu manifestos, 5. de usur.
- i in c. fin. de furi. infamia autem videtur ex
 crimine affectus; si iamen furti condemnatus
 fuerit, ut postea dicitur, in criminali-

bus pœnis; quanquam ex ipso etiam furto sine condemnatione, bona opinio censetur grauata ex infamia facti, apud bonos & graues, etsi infamia iuris non notetur. vt in l. 2. de obsequiis a liber. vel libertis parentibus & patrono praestand. P. Possetque ob hanc infamiam si nota esset, quis a promotione ordinum repelli. c. tantis Daniel, 83. dist. & can. laici, 33. distinct.

K ca. qui cum fure, 4. de furt. socius in furto occultando vel diuidendo, furti tenetur. **B** §. si vero ope, de obliga. qua ex delicto nascunt. & qui simul rem auferunt furatam criminis reus sunt, l. sed et si quis surripuit, §. si duo, de furt. P. Receptatores, peiores sunt furibus, sine quibus fures & furta diu latere non possunt; & perinde puniuntur ac ipsi latrones, l. 1. de rectori. P. lib. 47. tit. 16. l. congruit, 13. de officio presid. l. 2. de his, qui latro. vel aliorum criminum reos occultarunt. C.

I in dist. c. qui cum fure, de furt. Pœna furti non manifesti constituitur receptoribus, apud quos furtum inuentum est conceptum, etsi non sint participes furti: sed et si celauerint, eadem pœna qua fures puniuntur non manifesti qui furtum fecerint; eoque pertinet antiqua actiones pro diti furti concepti, oblatis, prohibiti, non exhibiti, de quibus in §. conceptum furtum, de obliga. qua ex delicto nasc. apud Iustitia. fiebatque olim inquisitio furti in praediis & domibus alienis cum solemnitate, l. 1. §. hoc autem, & l. 3. de seruis fugit. lib. 11. P. tit. 4. l. requirendi, C. de seruis fugitiuis. Erat autem solemnitas, & forma inquirendi furtum in aedibus alienis, ex Platonis lege, 12. lib. de legib. vt qui inquirere volebat rem suam furto subtractam in domo aliena, prius iuraret, sperare se inuenturum ibi, quod quaereret deinde, quod eodum seu interula indutus & praeinctus intraret, cui praeberentur suppellectilia domus signata, & non signata indaganda. Quod si quis volentem scrutari non permisisset, licitum erat repulso, petito rei pretio accu-

sare repellentem; qui si damnabatur, in dupl. condemnabatur. Romani quoque furtum conceptum lance & licio dicebat. Quia, vt ait Festus, qui furium ibat quaerere in domo aliena, licio euictus intrabat lancemq. ante oculos tenebat propter matrum familiae aut virginum praesentiam. Et Gellius lib. 11. ca. 18. sic ait: ea quoque furta, quae per lancem & liciu concepta essent, perinde ac si manifesta fuissent, vindicasse antiquos. Sublata tamen fuit illa inquisitio postea, qua erat priuatis concessa, vt ait Iustitia in d. §. conceptum furtum, de obligat. qua ex delicto nascunt, nec licet hodie ingredi domum alienam, inuito domino impune, & sine iniuria domini, vt diximus in superiori titulo iniuriarum. Maxime dum quis vult ingredi furti quaerendi causa; nam ex eo inuarius suspicio furti domino domus & societatis criminis, vt notant. ad dictum §. conceptum Joannes Faber, Angelus, Arcturius, & Gloss. ad l. 1. §. hoc. item, ad verba in praedia, ibi Bartolus, Bald. & Angelus, de seruis fugitiuis, P. domus cuiusque intissimum debet esse refugium, l. plerique, de iniuriis vocan. P. Et intiret nostra, ne per eundem inquisitiones secreta domus nostra, vel vilitas patrimonii nostri, pandantur; neve diuitiae inuidia exponantur, l. 2. quando & quibus quarta pars debeatur, lib. 10. C. tit. 34. l. 2. C. de alimentis pupillo praesta. Nisi forsitan ex magna suspitione, Index statuat huiusmodi inquisitionem fieri per apparitorem. Quod si appareat postea rem detineri requisitam a consocio furti, is pœnas non euitabit tanquam receptor & fur, vt in l. alieni seruum, 6. de furt. C. Est & Platonis lex 12. de legib. ἵνα τις κλεμμάτων ἀποδέχεται, τὴν αὐτῶν οὐχέτι δὲ διώτῃ κλέψαντι. Et Phocylides, ἀμφίτριτοι κλέπτες & ὁ δὲ κλέψαντος & ὁ κλέψαντος. Propter hanc suspitionem furti participati, si penes quos res furtiua inuenitur, eam restituere domino petenti tenetur, etiam non restituito pretio si emerit, l. in ciuilem rem, 2. §.

2. & l. civile est, 5. C. de furtis, l. si mancipium, 23. l. 3. & 2. de rei vendic. C. lib. 3. tit. 3. 2. ut neque res furtiva possit vsucapi, propter coherens vitium, quod non eluitur donec iterum rei possessio ad dominum redierit prius. l. si abducta, 10. l. ancilla, 12. C. de furtis ex lege Atinia, l. sequitur, §. quod autē lex; de vsuca. l. 43. P. tit. 1. reuerfa autē dicitur, quando in potestatem domini scientis ita redit, ut auelli non possit. d. l. sequitur, §. tunc in potestate, de vsu. cap. l. si partem, C. pro emtor. videnda qua diximus de his plenius. lib. 40. syntag. cap. 1. num. 7.

m. c. dilectus filius, 13. de excess. pralator. imo secundum leges ciuiles nemo debet compelli ad furem iudicandum, si non participet in furto, leg. solet, de prescripti. verbis, P. leg. idem, §. si tibi, de conditio. ob turpem caus. P.

n. o. m. reuelans sibi factam confessionem, cogebatur per mundum peregrinari, ca. sacerdos, de pœnitent. dist. 6. hodie deponitur, & in monasterium detraditur, c. omnia utriusq. sexus, de pœnitent. & remissio. Quia neque sacerdos confessi scit tantquam homo, sed inquam Deus. ca. si sacerdos, de officio ordina. Dehinc nec quis debet reuelare, qua scit sub sigillo secreti, ut sub sigillo confessionis, & id est de iure diuino, vide Sotum lib. 4. sententia. dist. 18. q. 4. artic. 5. & 6.

o. c. con sanguineorum, 4. §. si. 2. q. 4.

CAPVT VIII.

De pena extraordinaria seu criminali furum laicorum & clericorum.

Furtum etiam iure canonico connumeratur inter maiora & grauiora crimina, quæ clericus aut laicus committere possunt. a. Quare, si fures & latrones in furando vel deprædando occidantur, vitium est non esse pro eis orandum, b. variæ autem pœnæ ponuntur contra fures, c. per iura ciuilia, canonica & municipalia; quæ non possunt paucis verbis tradi, sed ple-

nius sunt ex cuiusque iuris singulari obseruatiâ colligendæ & seruandæ, habita ratione concurrentium circumstantiarum, ex quibus interdum ad vltimum supplicium irrogandum furibus peruenitur. d. Clericus etiam pro furto capi, incarcerari, questionive subiici, & vinculis alligari potest; donec furtum restituerit, e. pro furto interdum membrorum truncatio. f. At presbyter qui in furto deprehensus fuerit, deponi debet, non tamen communione priuari. g. Clerici item in latrocinii vel in aliis grauioribus sceleribus deprehensi, a suis ordinibus degradari, detrudi debent in arcta monasteria ad agendam pœnitentiam. h. Erit & furti damnatus clericus quoque infamis, i. quia & condemnatio furti infamiam irrogat, k. qui furatus fuerit hominem liberum, & vendiderit, conuictus mori debet. l.

Clericus si furtum fecerit ut dicitur capitale, nempe si quadrupedem furetur, vel domum fregerit vel quamlibet rem maioris pretii fuerit furatus, septem annorum pœnitentia affici debet. Et si de minoribus semel aut bis furtum fecerit, reddere debet, & vno anno in pane & aqua pœnitere; Et si reddere non possit, tribus annis. m. Qui propter necessitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria aut vestem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres, & si reddiderit non cogitur ieiunare. n. verum canones, presbyterum velum vel syndonem ab ecclesia subtrahentem, pœna Iudæ, qui se laqueo suspendit, dignum putant. o. At Anathematizat, donec de damno satis faciētes absoluatur. p. Raptores qui vagantes rapinas, & depredationes peragunt, possunt etiam a pœlatis locorum excommunicari, nec debent eos a parochia vel diœcesi sua permittere exire, donec satisfecerint. q. quod si noluerint emendare, vel pœnitere, non sint ecclesiastica sepultura morientes sepeliendi, r. Possunt & flagellis castigari, & vltimo supplicio, sed ab aliis iudicibus quam ecclesiasti-

cis damnari. & Abigeatus quoque furtum, A interdum gladio punitur. & Castigantur & vsurarum rapinæ seuerè a iure, & si clericus illis detestandis vsurarum lucris insistat, ecclesiastici officii periculum pati debet, & aliisque pœnis, cum hi, tum laici, ex concilio Lateranensi manifestis vsurariis constitutis, plecti; & de quibus antea diximus. 7 Sed & qui rerum possessionem penes flicum existentem, vel penes alios inuaserit uolenter; si sit dominus, eam ei, B cui abstulit restituat, & dominium amittat; si alienam inuaserit, eandem restituat, & æqualè eius æstimationem. 2 Coercet & ecclesiastica iurisdicção violentos clericos. aa

S C H O L I A.

- a in c. cum non ab homine, de iudic. c. 1. 81. dist. iure civili inter priuata iudicia ponitur iudicium furti; ueruntamen pro quo possit fieri etiam criminalis persecutio, l. si. C. de furt. P. l. si. de priuatis delict. P. quia ex genere pœna arguitur maioritas delicti, c. non adferamus, 24. q. 1. glossa 2. in c. proposito, 27. q. 1. Decius ad ca. 1. & si clerici num. 60. de iudic.
- b c. 2. de furtis, quia in mortali peccato presumuntur mortui; quare nec pro illis, quæ admodum nec pro immortalis alio peccato pro certo mortuis, oratur, ca. placuit, 23. question. 5. can. pro dilectione, 95. de poenitent. distin. 2. Impune autem isti fures occiduntur, si aliter prehendi non possunt, & si innuadant occidentem, si se telo defendant ex lege 12. tabularum. l. 4. ad leg. Aquil. P. l. furem nocturnum, 9. ad l. Corn. de sicar. Macrobi. lib. 1. Saturnalio. c. 6. Gellius lib. 11. c. 18. & aliorum legibus apud Platonem lib. 9. de legib. Et in Exod. c. 22. si perfodiens fur inuentus & percussus mortuus fuerit, non est occidendi homicidium imputandum, nisi Sol fuerit ortus super eum; quod & refertur in c. si perfodiens, 3. de homicid.
- c De quibus nos agimus abunde lib. 37. synagmat. c. 1. & sequentibus per distinctione

- nes rerum, personarum, & locorum. Refert & Alexander ab Alexandro lib. 6. genial. dierum, ca. 10. quibus legibus animaduersum criminaliter in fures fuerit.
- d Cauetur iure civili nouo, ne pro simplici furto cuiuspiam membrum abscondatur, aut mortis supplicium irrogetur, sed imponatur castigatio, authen. sed nouo iure, de seruis fugitiuis, C. nouella 134. ut nulli iudicum liceat habere loci seruatore, §. §. si. si occulte & sine armis furetur. Nam si cum armis, & vi adhibita fecerit, relinquitur puniendus ex publicis legibus, ueruntamen certis in casibus etiam pro furto impositum inueniemus supplicium uultimum, ut in §. si quis 5. solidos, de pace tenenda in vsib. feudorum, propter pacis uoluntatem; & legitimus in l. cum seruum tuus, 15. de conductio. causa data P. seruum pro furto a prefecto uigilum suspensum. Sunt & alii casus, in quibus pro furto mors imponitur furi, relati apud Bartholomeum Chassanensem, item & casus, in quibus a morte excusatur, in titulo, des iustices, ad §. 5. ad uerba, s' il n' a grace, in consuet. Burgundia.
- e in c. 1. de deposito, lib. 3. tit. 16.
- f can. si quis fortitudinem, 2. q. 3. d. authen. sed nouo iure, de seruis fugitiuis, & l. si fugitiui. C. cod.
- D g can. presbyter, 81. distinct. in c. Apostolorum, 25. si modo captus & conuictus per sententiam uel confessionem fuerit, ut ait gloss. in d. c. presbyter, & c. non ab homine, de iudicis.
- h c. tua discretionis. 6. de pœnis, cuius tamen capitis degradationem intelligunt esse uerbalem, non realem seu actuale, Ioannes Andreas & Panormit. ad c. si clerici, de iudic. Itè intelligunt de atrocibus publicis, quando inter famulos lairones inueniuntur; quo tamen casu essent actualiter degradandi, & curia seculari puniendi tradendi; si quidem mors illis imponitur in l. capitalium, §. famulos, de pœn. P.
- E i Clericus condemnatus de furto, infamis est,

- est, ut laicus etiam damnatus in foro seculari, qui est infamis secundum leges civiles, efficitur ex iisdem causis infamis secundum canones, nisi expresse diuerse inueniatur statutum, c. infames, 6. qua. 1. ca. Euphemium, 7. §. hinc colligitur, 2. qua. 3. ubi & infames fures declarantur, & in c. constituimus, 3. q. 5. notat tamen Felinus. in c. qualiter, in 2. §. ad corrigendos, de accus. quod clericus (idem puto de laico) reperiretur tantum condemnatus ad restitutionem rei subtrahit, non ideo fieret ex hoc condemnatus infamis, quia potest intelligi non damnatum fuisse actione furtiua, qua non infamat.
- k** Infamis est, furti sine manifesti, sine non manifesti, aut vi bonorum raptorum sur nomine dāatus, aut paltus, nisi iussu praetoris transegerit, l. 1. & l. adhibita, 3. §. fin. & l. furti, 5. de his qui nota. infam. Pand. cap. infames, 6. qua. 1. ca. constituimus, 3. qua. 5.
- l** cap. de furtis, Exod. 21. vers. 7. Et hoc est crimen plagii, de quo diximus, l. 36. syntagm. c. 31. Hocq; capitale crimen ementi vel vendenti scienter hominem liberum, l. 1. ad l. Fabiam de plagiariis. Plagii autem accusatio, continet crimē publicum, l. plagii criminis, 13. ad leg. Fabiam, de plagia. §. est & inter publica, de publicis iudic. apud Iustinia. ubi & ponitur poena capitis, metalli, que etiam contra furantes seruos statuitur. in leg. quoniam seruos, 7. ad leg. Fab. de plag. C. Sicque Denter. c. 24. vers. 7. si deprehensus fuerit homo sollicitans fratrem suū de filiis Israel, & vendito eo acceperit pretium, interficitur.
- m** c. 17. si quis clericus, 17. q. 4.
- n** c. 3. de furtis, necessitas facit quodammodo de illicito licitum, cap. quod non est licitum, de reg. iur. apud Gregorium, ca. 2. de obseruatio. ieiunio. c. quāto, de consuetud. ca. sicut, de consecrat. distin. 5. Sicut & in causa famis lege Romana pater poterat alienare filium, l. 2. de patribus, qui filios distrax. C. Alimentorū causa impatiens
- A** mora est & dilationis dum latrat stomachus pauperis. l. 2. de feriis. P.
- o** ca. 15. si forte, 17. q. 4. ex epistola 2. D. clementis, 2. ad Iacobum fratrem domini. In re civili poena sacrilegii varia ex qualitate personarum, & temporum, etatis, & sexus. Aliquando enim fuerunt ob id quidam ad bestias damnati, nonnulli vini exusti, aliqui furca suspēsi, alii aliter puniti. l. 3. l. sacrilegii, 6. & l. sacrilegi, 9. ad leg. Iuliam peculat. lib. 48. P. tit. 13. Nos plura de poena veri & non veri sacrilegii diximus, lib. 33. syntagmat. iuris, cap. 14. & 15. & seq.
- p** ca. omnes, 5. ca. miror, 8. & c. 10. Frater & Coepiscopo, 17. q. 4. c. conquesti, 22. de senten. excommun.
- q** c. 1. de rpto. lib. 5. tit. 17. quia etiam si laici sint vel alterius diocesis clerici, ratione tamen peccati vel delicti, facti sunt eius iurisdictionis loci ubi delinquunt, & ibi conueniri possunt. c. 1. 3. q. 6. ca. placuit, in 2. 6. q. 3. c. placuit, c. si de foro compet. anthent. qua in prouincia, ubi de crimin. ag. oporteat. C. spoliantes negotiatores, aut nauigantes, excommunicari etiam debent, in c. 3. de raptor. c. 2. de treuga & pace. ca. si quis romipetas, 24. qu. 2. & a iudicibus secularibus alia poena affici, ut latrones, l. capitalium, §. famosos, de poen. cum siml. ibi notatis, & alibi a nobis citatis.
- r** ut docetur in capit. 2. de raptor. ubi explicatur.
- s** ca. in archiepiscopatu, eod. tit. de raptor. l. capitalium, 28. §. famosos, §. grassatores, de poenis. Pand. l. per omnes. C. de defensorib. ciuita. l. prouinciarum, C. de feriis.
- t** quando autem cum gladio, & quando sine eo, tractatur in l. 1. de abigeis, lib. 47. P. tit. 14. vide & qua explicauimus, de abigeatu, lib. 37. syntagmat. iur. c. 5.
- v** c. 1. de vsur.
- x** c. quia in omnibus, eod. tit.
- y** supra, lib. 3. tit. 5.
- z** l. si quis in tantam, 7. C. unde vi. libr. 8. C. tit. 4. qua lex etiam in clericis locum ha-

bet, ut arbitratur glossa, ad ca. 1. de dolo, & A
contuma. & ibi Panorm.

- aa Si nouerint eccles. c. 2. de privilegiis, cap.
non minus, cap. aduersus, de immunitate
ecclesiarum, cap. cum sit generale, de foro
competent.

DE CRIMINE FALSI.

a TITVLVS XI.

- a De hoc tractatur, lib. 5. decretalium, titul. 20. de
crimine falsi in extrauag. Ioan. 22. de crimine
falsi tit. 10. v. in memoriam, 19. dist. can. si episco-
pus, 50. distinct. & alibi in decreto Gratiani. &
in P. ad leg. Corneliam, de falsis, libr. 48 tit. 9. &
lib. 9. C. tit. 22. tit. si mentor falsum modum du-
xerit, lib. 11. P. tit. 6. tit. si tutor vel curator, falsis
allegationibus excusatus sit, libr. 5. C. titul. 63. de
falsa causa adiecta legato, vel fideicommissio, lib.
6. C. tit. 44. & si ex falsis instrumentis vel testi-
monis iudicatum erit, libr. 7. C. titul. 57. de falsa
moneta, libr. 9. C. tit. 24. in nouella Imperatoris
Leonis, 76. de pena falsum dicentium testimo-
nium sacerdotum, & nouella 77. de falsariorum
pena, lib. 60. Ecloga Basilicorum, tit. 43. 42. 44.
& in nostro syntag. iuris, lib. 36. c. 1. & seqq.

CAPVT I.

Quid falsum.

Nihil aliud est falsum & falsitas, a quam
veritatis immutatio, b quæ quando
cum dolo fit, crimen habet.

SCHOLIA.

- a Falsum dicitur inane mendax, sine vero, D
suppositum, §. 1. nouell. 7. de instrumento,
cautela & fide, neque falsum in totum vi-
detur, quod veritatis primordio ordina-
tur. l. cum filius, 76. §. haeres meus, de le-
gat. 2.
b neque sine dolo malo quispiã videtur fal-
sum committere, l. impuberem, 22. ad le-
gem Corneliam, de falsis. l. nec exemplum,
20. C. eod. tit. Et excusatur errore facti, l. E
verbo fallo, quod idem est, quod decipio
maxime quando deceptio procedit ex di-
cto, cum vnum dicimus & aliud contra-
rium agimus, falloque a fando secundum
Varronem, cum enim re decipiunt impro-

prie falli dicimur, verum & pro viroque
modo nomen vsurpatur.

CAPVT II.

- 1 Quotuplex & in quibus falsum, in verbo.
- 2 Scripto.
- 3 Re.

Falsum ratione eius de quo, † & in quo
fit, distinguetur, quod aut est in verbo,
aut in scripto, aut in re, falsitas verbi, pro-
prie falsum punibile, & mendacium cum
animo decipiendi, vt dicimus in falsiste-
stibus. a

In scriptura falsum committitur, † cum
rasis literis aliud in locum eius, quod ante
scriptum erat, scribatur, b si chiographum
alienum quis imitetur, c vel si alius modis
scripturæ formam vel stylum immutet, d si
mutetur quod scriptum est in fraudem al-
terius, e si absentium tãquam presentium
nomina scribantur. f Præsumitur & fal-
sum rescriptum summi pontificis, propter
eius falsam grammaticam g

In re committitur falsum veluti in mo-
neta, si nûmos quis radat, tingat, aut quip-
piam prohibitum eis misceat, vel legiti-
mo pondere defraudet, h si is qui privile-
gium nõ habet, suo vel alieno nomine fa-
bricet, vel veros imitetur, i si falsum no-
men quis in alterius præiudiciũ vsurpet, k
vel statum aut conditione quam non ha-
bet. l Si supponatur partus, m si quis sigil-
lum nomine capituli furtiue surripuit. n
Dicimus & plura alia non proprie falsum
quidem habere, sed ad falsi pœnam acce-
dere, o vt aperire sigillatas literas alterius,
& potissimum rescripta ob signata princi-
pum, pitem de manu alia, quam bullatoris
vel Papæ, bullas accipere, q vt & si quis
nomine alterius sine eius mandato, maxi-
me in præiudiciũ eius rescriptum a sum-
mo pontifice impetrauerit, falsi pœnam
incurrit. r

SCHOLIA.

- a Non aliter, ca. beatus, 22. q. 2. & ibi men-
daciũ

- A** daciū dicitur, falsa vocis significatio cum voluntate fallendi.
- B** ut in c. olim, 25. de rescript. ca. licet, §. 6. de crim. falsi. si in loco suspecto sit, non aliter. c. ex consequentia, 9. eod. cap. cum olim, de privileg. capit. inter dilectos, de fide instrument. c. cum venerabilis, de relig. do.
- C** l. quid sit falsum, 23. ad leg. Cornel. de falsi. Pandect.
- D** ut docetur de decem modis falsandi literas seu bullas papales, in cap. licet ad regimen, §. de crimin. falsi. ubi in filo bulle, in scriptura, in forma plicandi, in plumbo falsitatis modi docentur, atque in c. quam graui, 6. eod. tit. et docetur, quo modo bulle dicuntur falsa ex stylo, ut si episcopus a Papa vocetur filius, aut inferior frater, si vni scribatur in plurali.
- E** ut si ex collusionē debitoris in fraudem aliorum vni posteriori obligationis & hypotheca dies proferatur, l. si a debitore, 28. ad leg. Cornel. de falsi. P. l. si creditor, 15. C. eod. tit.
- F** c. quanto, §. de his que sunt a maior. parte capuli libr. 3. tit. 10. c. ius literis, 33. de testib. lib. 5. tit. 2.
- G** c. ad quid veniam, de rescript.
- H** In l. quicumque, 8. & leg. seq. & l. qui falsam, 19. ad l. Cornel. de falsi. P. ca. quanto, 17. de iur. iur. an.
- I** In extranag. Ioannis, 22. vnica, de crimin. falsi. tit. 10. ubi & modi ponuntur, quibus incidere quis possit in crimen falsa moneta, veluti primo loco, si quis non habens privilegium fabricandi, nihilominus fabricauerit, nā soli principi vel ad hoc privilegiatoius solum hoc competit. l. 1. qua sint regalia in feud. l. 1. de falsa moneta. C. facit, l. 2. §. cum ararium, eod. tit. Princeps enim solus prescribit publica auctoritate, materia moneta & forma qualitatem & quantitatem. l. 1. de contrah. emtio. P. Quare alius non habet hanc publicam potestatem, qui usurpauerit cudendi moneta potestatem, falsarius est, sibi attribuens falso auctoritatem hanc publicam, l. falsi
- nominis, & l. qui nomine, de falsi. P. & ita ut falsarius punitur in l. lege Cornelia, & l. quicumque, ad leg. Cornel. de falsi. l. 1. de falsi. moneta, etiam si materia, & pondus eius monete sint similia publice excusse. Secundo dicitur falsa moneta & falsarius eius, qui miscet aliam quam destinata materiam nummo quem cudit. ut in d. l. qui minus, & l. lege Cornelia, ad l. Cornel. de falsi. P. Tertio, qui materia moneta deprauant tingendo, radendo, falsarii dicuntur & pondus diminuendo. d. l. qui nummos, & c. quanto, de iur. iur. Quarto, qui imitatur in sua moneta signū & speciem monete alterius, falsarius etiam est, d. extranag. vnic. versic. quam plures, de crimine falsi in extra. lo. 2. Quinto & falsarii, qui ex professo expendant falsam moneta. d. extr. vii.
- K** l. falsi nominis, 12. ad leg. Cornel. de falsi. P. & tit. de mutatio. nominis. C.
- L** Est enim infamis, ut & l. Visellia, libertus, qui se ingenuū dixisset. l. vii. ad l. Visellia. lib. 9. C. tit. 21.
- M** Et hec suppositi partus accusatio, nulla temporis prescriptione excluditur. l. qui falsam, 19. §. 1. ad leg. Cornel. de falsi. P. l. cum suppositi, 10. C. eod. tit.
- N** tam literis, 23. de testib.
- O** Sed ex l. apponitur pena falso, & quasi falso, l. 1. §. si. ad l. Corn. de falsi. quia & pena falsi mulctatur. Vi si iudex constitutiones principis neglexerit. l. 8. §. sed si iudex, ad l. Corn. de falsi. P. Si quis furetur vel celauerit testamentū, l. qui testamentū, 2. eo. tit. P. l. 14. C. eod. Si qui in rationibus, tabulis, literis publicis, aliave charta siue consignatione falsum fecerint, vel si quid ut verum non appareat, celauerint surripuerint, subiecerint, resignauerint, nā & hos pena falsi affici non dubitatur. l. instrumentorum, 16. §. fin. ad leg. Corn. de falsi. Vide qua nos diximus de mutatione nominis prohibita vel permissa, li. 36. syntag. c. 4. Tenetur & quasi ex falso, qui ante rationes tutela vel curatele administrat e redditas, cū fisco cō-

traxerit, l. 1. §. ex illa quoque. ad leg. Cornel. de fals. Pan. Quemadmodum & qui rem eandem duobus in solidum diuersis contractibus vendidit, aut iudicem corrumpit. l. qui duobus, 21. eod. tit. P. Sunt & alii his similes casus notati ad ca. in memoriam, ad verb. fallam, 19. dist. qui referuntur ad falsum.

P ut in e. cum olim, in 2. sic incipiente, 33. de offic. delegat. lib. 1. tit. 29. Sic in aliis priuatorum literis, si exreferatione sigilli, & apertione quidpiam mali suboriri possit. Et si instrumenta deposita ostendantur aduersario deponētis, qui id fecerint, falsi pœna puniendi. l. 1. §. is qui, ad leg. Corne. de fals. P. Item & qui aperuerit vini testamentum. l. 1. §. is qui aperuerit, eod. P. Putant tamen aliqui nunc in priuatorum literis reseruatis, non esse imponendam pœnam falsi, exceptis testamentis, attamen peccare mortaliter, qui priuatorum etiam reseruauerit, ut refert Angelus Clauasius, in summa, ad verbum, falsarius, nu. 2. nisi litera haberentur pro derelicto.

q ca. dura, 4. & ca. licet, 10. §. eos etiam, de crimin. fals.

r c. nonnulli, de rescriptis.

C A P V T. III.

Quis non teneatur vel teneatur de falso.

L Ege Cornelia de falsis impubes non tenetur, a neque qui errat, falsum committit, b non accusat de falso seruus dominum, nisi de tabulis suæ libertatis suppressis agat. c Non filius matrem criminaliter, ciuilititer tamen, contra. d Nec accusant de hoc crimine alias, mulieres. e Morte etiam falsarii accusatio criminalis in persona eius extinguitur, nō autem in persona sociorum superstitum. f

S C H O L I A.

a l. impuberem, ad l. Cornel. de fals. Pandect. ubi ratio quod non videatur dolo facere,

ideo & lenius emendatur. l. 1. §. impuberem, de falsa moneta. C.

b l. nec exemplum, 20. ad l. Cornel. de fals.

c l. nullo modo, 7. eod. tit. P.

d l. falsi quidem, 9. C. eod. tit.

e l. etsi ad te, 19. eod. C. nisi suam aut suorum prosequantur iniuriam, l. 1. §. 10. ad senatuscon. Turpill. P.

f l. 3. si reus vel accusator mortuus fuerit. C. lib. 9. tit. 6. l. 20. de accusa. P.

C A P V T. IIII.

De modo procedendi contra falsarios.

P Roceditur cōtra falsarios acerrima indagatio, a vel criminaliter vel ciuilititer. b Accedere autem debet diligens consideratio negotii, num tale sit quod possit fieri, facile etiam sine falso, ut in eo ita falsum non præsumatur commissum. c De supposito partu tantum accusant parentes, aut ii, ad quos ea res pertineat, non quilibet de populo. d De falso porro quaestio, in petitione proprietatis prior terit. e Quod si agatur de moranda solutione ex instrumento, quod falsum dicitur, interim remanente exceptione probanda, statuenda erit solutio iuxta illud. f Sicut si agatur de possessione falsi, quaestio eā non impedit interim. g

S C H O L I A.

a l. ubi falsum, 12. ad leg. Cornel. de fals. C. & in eos etiam proceditur per quaestionem seu tormentum, ut in leg. si quis decurio, 21. eod. C.

b l. si docueris, 9. & l. 11. & l. de fide, 16. l. damus licentiam, 23. C. eo. ad legem Cornel. de fals. ubique tamen probatio exigitur. l. si. C. eod.

c Sicuti nemo præsumitur falsitatem deprehensam fecisse in literis iustitia simplicibus, qua facile aliter sine falsitate potuisset a summo pontifice impetrari & obtineri, c. accedens. 8. de crimin. fal. ut nec in modico præsumitur quis dolo agere. l. si oleum, §. fin

- §. fin. & l. si quem, de dolo, & presumitur A
quilibet bonus, nisi de contrario doceatur.
capit. fin. de presumt. l. merito. pro socio.
Pandect.
- d l. lege Cornelia, 30. §. 1. ad leg. Cornel. de
fals. P.
- e l. diuus, §. 1. de petito. hered. P.
- f l. 2. ad leg. Cornel. de fals. C.
- g l. 1. de edict. diui Adrian. tollen. libr. 6. C.
iii. 33.

CAPVT V.

- 1 De pœna falsi in delicto seu verbo com-
missi in mendacio.
- 2 In falso testimonio.

Mendacium ¶ aliquando etiam in hoc
seculo inuenitur a Deo in exemplum
aliorum punitum. *a* Mendax etiam impe-
tratis priuatur. *b* Neque simplici verbo
aut artificioso mendacio decipere quem-
quam oportet, quia quacunq; arte quis
mentiatur, os quod mentitur, occidit a-
nimam. *c*

Falsi testes hoc ¶ iure ecclesiastica cõ-
munionem submouedi, nisi crimina admis-
sa conueniente satisfactione diluerint, *d*
remouentur & a testimonio, & infamia *f*
affecti, aliiq; pœnis clericis, vt laici. *g* Si
etiam episcopus presbyter aut diaconus
falsum testimonium dixerit, officii hono-
re depositus, in carcerem detrudi debet, *D*
quandiu vixerit, & laicam tantum cõmu-
nionem accipere. *h* Sed & quod ex causa
falsi conuicti vel probati securum est, sine
effectu est, *i* & ex ea datum repeti potest
etiam ab hæredibus. *k*

SCHOLIA.

- a* vt in Anania & Saphira. Acto. ca. 4. ca.
dilectissimus, 12. q. 1.
- b* ca. decenti, 25. q. 2. c. 2. c. super literis, de
rescript. l. et si legib. §. si contra ius vel vii.
pub. C. l. vniuersa. C. de precib. imperator.
offeren.
- c* ca. 13. nec artificioso, 22. quest. 2. & dis-
putatur in illa tota qu. 2. non liceret vñlo

modo mentiri, maxime ad decipiendum
vellendum alium.

d ca. 20. itaque consuimus, 24. q. 3. ex concilio
Agathensi, c. 37.

e c. 2. si quis conuictus, 22. q. 1.

f dict. cap. si quis conuictus, 2. questio. 5. ca.
omnis, 5. q. 6.

g falsi testes pro modo negotii, in quo falsum
dixerunt testimonium, puniuntur, vt si in
criminali, in quo vltimi supplicii pœna
deberetur accusato, eandem ipsi sentiant.
ex nou. Leonis 77. de pœna falsariorum, si
dolo, si autem ad sui defensionem falsum
dicerent testimonium, deportatione publi-
catione q; honorum, aut pœna triremium
damnandi. In pecuniariis vero falsum de-
ponentes plerunque aut lingua detrunca-
tionem seu abscissionem patiuntur, aut ver-
bera seu fustigationem, vide Iulium Cla-
rum, libr. 5. sententiarum iuris, §. falsum.
num. 4. iunge Modestinum in l. eos qui
diuersa, 27. ad legem Corneliam. de fals. P.
dum docet, testes de falso accusari posse. si
diuersa inter se testimonia prabuerint, si
contra signum suum falsum prabuerint
testimonium, si diuersis diuersa dederint
testimonia. Contra varios quippe testes,
presumitur de falsitate, l. 2. & l. 16. de te-
stibus. P.

h Concilio Agathensi. can. 50. in c. si episco-
pus, 7. 50. distin. Instin. in nouell. 123. ca.
20. §. Reuerendissimis, de sanctissi. Episco.
& in authen. episcopi seu diaconi. de episc.
& cle. C. vbi, Presbyteri, inquit, seu dia-
coni, si falsum testimonium dixisse con-
uincantur, si quidem in causa pecunia-
ria dütaxat, per tres annos separati mo-
nasteriis pro tormentis tradantur, sed si
in criminali, clericatus honore nudati,
legitimis pœnis afficiendi sunt. Cateri
clerici communi iure ab officio ecclesiasti-
co repulsi, sine delicto cause verberibus
coarceantur, nec etiam hodie accusatio
falsi semper capitalis est, sed si in capitali
crimine fiat, vt docet Leo nouell. 77. in qua
emendatur. l. vbi falsi, circa finem, 22. ad

1. *Corn. de fals. C. § 1. 3. §. fin. eo. tit. P. qua* capitale faciunt, iunge distinctionem constitutionis nouella 76. Leonis Caesaris de poena falsum dicentium testimonium sacerdotum, ubi ob falsum testimonium in quacunque causa vel civili vel criminali, si iuratum fuerit ob perjurium persona ecclesiastica seu presbyter, priuatur sua dignitate, iuxta canonem Apostolorum, 24. non etiam ob nudum falsum, pro quo relegatur in monasterium per triennium. *Qua* omnia intelligenda sunt primum, quando persona ecclesiastica fuit de hoc crimine falsi testimonii principaliter accusata, & conuicta, non autem si tanquam per exceptionem obiciatur ei falsum, nam tunc sufficit si reniciatur a fide testimonii. Dehinc 2. intellige falsum testem ecclesiasticam personam, coram iudice seculari non esse damnandam, sed coram suo iudice, utrumque explicat Bernardinus Diaz in practica criminali canonum, c. 87. per ea qua Ioan. Andreas tradit ad c. verum, de foro comp. & in c. at si clerici, de iud. falsum testimonium iure diuino quoque prohibitum & puniuntur, Exod. 20. Deut. 5. vers. 19. & c. 17. vers. 11. & D. Matth. c. 19. vers. 8. ad Roma. 13. vers. 9. Et proferentem mendacia, testem fallacem odit Deus, prouerb. 6. vers. 19 & c. 19. vers. 5. testis fallax non erit impunitus. *Falsidicus testis tres ledit, Deum iudicem, & reum. c. 1. de crim. fals.*
l. qui veluti 13. C. l. sicut falsi 17. l. ex initio. C. ad leg. Cornel. de fals. l. pen. C. de his qui pro non scrip. habent. lib. 9. tit. 23.
l. 4. l. cum falsi, 12. l. si quis patris, 26. ad leg. Cornel. de fals. P.

CAP. VI.

De falsi in scripto commisi poena.

Episcopus, presbyter aut diaconus, qui chartam falsauerit, ab officii honore depositus, in perpetuum in monasterium detrudi debet, & ibi tantum communionem laicam percipere. *a* Clericis fallantibus sigillum principis, ordinibus suis de-

gradatis, debet character aliquis imprimi, quo inter alios dignoscantur, & a prouincia expelli. *b* Falsarii vero literarum Papae, qui per se vel per alios vitium falsitatis exercuerint, cum fautoribus & defensoribus suis, anathematis vinculo sunt innodati, & qui per se falsitatis vitium exercuerint, omnibus officiis & beneficiis ecclesiasticis declarantur priuati, & si clerici sunt, postquam ab ecclesiastico iudice fuerint exactorati seu degradati, debent potestati seculari tradi, iuxta constitutiones legitimas puniendi, per quas & laici, qui fuerint legitime conuicti, puniuntur. *c* Legis seu legitimae poenae falsi vel quasi falsi sunt, deportatio, & honorum publicatio, aliquando, ut in seruis, vltimum supplicium, si magnitudo negotii exigat. *d* Qui vero suo nomine, summi pontificis, e falsis vtuntur literis, si clerici fuerint, officiis & beneficiis ecclesiasticis spoliari debent, si laici, tandem debent remanere excommunicationi subiecti, donec satisfecerint competenter, & ita tamen, ut in istis & in illis malitia grauius quam ignorantia puniatur. *b* Quod & de his, qui fallas literas impetrant, statutum est seruari. *e* Qui & aliunde omni falsarum literarum utilitate & beneficio sunt priuandi, & si malitia aut per fraudem in illis supprimunt veritatem, aut falsum expresserint, non autem si ex simplicitate id ipsum fecerint, & dummodo alioquin non expressa falsitate, vel non tacita veritate, literae fuissent concessae, non aliter. *f* Sed ita demum clericus falsarius, per ecclesiasticum iudicem degradatus, seculari curiae puniendus tradi debet, ut ecclesia intercedat pro eo efficaciter, ut citra mortis periculum, in eum sententiam moderetur, *g* vel iudex ecclesiasticus tale in perpetuum carcerem damnabit, ad agendam poenitentiam in pane doloris, & aqua angustiae, ut commissa defleat, & deflenda iterum non committat. *h*

SCHOLIA,

a c. si episcopus, 7. §. odist.

b c. ad

b c. ad audientiam, 3. de crim. falsi caracte- A
 nis porro iniustio, nō debet fieri in facie, sed
 in manibus, suris, vel alia parte corporis. l.
 si quis in metallum, ubi ratio. C. de pœn.
 inurebantur fabricensibus, & tyronibus
 olim Roma stigmata, id est, quedam nota
 publica, & signum brachii, ut illo saltem
 modo possent latitantes agnosci, l. 3. de fa-
 bricensibus. libr. 11. C. ut. 9. Solebat & in-
 iuri nota & litera K. frontibus calumniat- B
 orum Roma, ut ait Cicero pro Roscio A-
 merino, ex lege Rhenmia, ad quod allude-
 re videtur Papi. in l. quasi sum scio, 13. de
 test. P. dum ait, quasi sum fuisse, an iudiciis
 publicis calumnie causa damnatis ex lege
 Rhenmia, dicere testimonium liceret. cum
 lege illa non prohiberetur expresso, & re-
 spondet ad iudicantium officium pertine-
 re, eius quoque testium fidem, quod inte-
 gra frontis homo dixerit, perpendere. Ca- C
 terū pœna hac iniustionis characteris non
 debet insigi vel inuri ab ecclesiasticis per-
 sonis, vel ex earum sententia, cum in defa-
 cilis sequatur sanguinis missio, cuius effu-
 sio est illis omnino interdicta. c. sententiam,
 ne cler. vel monach. secul. neg. se immisceat,
 sicque & notat glo. ad d. c. ad audientiam,
 vide que de characteris seu stigmatū inu-
 stione diximus. lib. 3. 1. synag. c. 35.
 c. Ista pœna fuerunt constituta aduersus fal-
 sarios in c. ad falsarios, 7. de crim. falsi, D
 & de degradatione agitur, in c. nouimus,
 de verb. signifi. apud Greg.
 d. l. 1. §. fin. ad leg. Cornel. de falsi. Pandect. l.
 ubi falsi, 22. C. eod. tit. capitale porro
 supplicium imponi debere falsariis tatum
 explicauit Leo imperator nouell. 77. de
 pœna falsariorum, si falsum commissum
 fuerit in negotio, quod accusato probatum
 penam mortis irroget, verum hodie in a-
 liis quibusdam quoque suspendio iudica- E
 tur falsitas digna.
 e. hec & sequentia, in d. c. ad falsarios, §.
 si. de crimin. falsi. explico, qui utuntur lite-
 ris falsis ab aliis impetratis, tanquam con-
 cessis & prodentibus a summo pontifice,

pœna hac imponitur. Ita & maiori ani-
 maduersione digni, qui falsis rescriptioni-
 bus principis vel summi pontificis utuntur,
 nisi qui usus fuerit, dicat se ab alio traden-
 te deceptum, & docuerit, a quo acceperit,
 l. maiorem, 4. ad l. Cornel. de falsi. P. simile
 est, si quis utatur falsis constitutionibus,
 tanquam a principe editis, lege enim Cor-
 nelia de falsis ei ideo aqua & igni interdi-
 citur. l. si. ad leg. Cornel. de falsi. Pan. Sic &
 Vlpian. in l. qui nomine pratoris, 25. eod.
 tit. P. qui nomine pratoris literas falsas
 reddidisse, edictumve falsum, pposuisse
 dicitur, ex causa actione in factū tene-
 tur pœnali, quanquam lege Cornelia
 reus sit.

f qui utuntur falsis literis, & qui eas impe-
 trant, vel curant impetrari, falsi crimine
 puniuntur. d. c. ad falsarios, §. si. de crim.
 falsi. Caterū distinguitur in vicibus, nō
 illi, qui utuntur, ipsi etiam falsum commi-
 serint, an nō, nam qui falsum fecerint non
 ideo euadunt accusationem falsi, quod ne-
 gent se illis usos vel uti velle. Et illis tatum
 prodest instrumētū falsi usu abstinere, qui
 non ipsi falsi machinatores esse dicuntur, &
 quos periculo solus usus obstrinxerit, non
 alius, l. si falsos, 8. C. ad l. Cornel. de falsi. le-
 gimus & ordine decurionum motum ad-
 uocatum per decennium, qui falsum instru-
 mentum cognoscente iudice recitasset, &
 plebeium eadem de causa exilio punitum
 temporaneo, in l. falsi nominis 13. §. 1. ad
 leg. Cornel. de falsi. P. ob recitatum tamen
 falsum non dicemus infamē, eo quod non
 pro recitato, sed pro facto falso, lege Corne-
 lia quis damnatur, d. l. falsi nominis.

g in d. c. ad falsarios, §. si. de crim. falsi. &
 c. dura, 4. eod.

h d. c. ad falsarios, §. fin. atque in c. dura,
 4. §. fin. eod. tit. sub pœna excommunica-
 tionis, a qua quis ab alio quam a summo
 pontifice nō absoluitur, excepto mortis ar-
 ticulo, precipitur, ut si quis falsas literas se
 habere cognoscat, illas intra 20. dies vel de-
 struat, vel resignet.

- i** Ignorantia releuat aliquando in totum a pœna, interdum pro parte. l. 3. C. de his qui sibi adscrib. libr. 9. tit. 23. Et in omnibus grauius malitia quam ignorantia puni- tur, d. c. ad falsariorum, & ca. super literis, 20. de rescript. Scientia inspicitur, & ideo qui, postquam literas falsas esse cognouit, illis non est usus, reus non est. ca. accedens, 8. de crimin. fals. facit dictum. ca. dura. 4. eod. tit. cum alioquin excusetur ignorantia facti. ca. inter dilectos, de excess. prala- tor. l. regula. §. 1. de iur. & fac. ignor. 8. c. 1. & 2. & constitutio. in Sex. cum similib. crassa tamen & supina ignorantia non excusaret. d. c. 1. de constitutio. l. si fideiussor, manda. P.
- k** d. c. ad falsariorum, §. fin.
- l** c. olim ex literis, 25. de rescript.
- m** ut explicatur in ca. super literis, 20. de re- script. Simplicitati subuenitur, ut in ca. 3. de consecrat. distinct. 21. c. cum uniuersorum, de rerum permutat. quemadmodum contra, malitius hominum non est indul- gendum, l. in fundo, de rei vend. P.
- n** in c. nouimus, 7. de verb. signif.
- o** d. ca. nouimus, §. fin. & hæc est pœna hu- manior quam sit imposta per cap. ad fal- sariorum, de crimine falsi.

CAP. VII.

- 1 De pœna falsi in re, commissi in moneta,
- 2 In corruptione iudicis.
- 3 Suppositione partus.
- 4 Falsarum mensurarum.
- 5 In vicariatu.
- 6 In alchymia,

- 1** Qui falsæ monetæ reus est, † capitali supplicio in foro seculari subiicitur, a in ecclesiastico, maledictione dignus est, & qui fabricat, qui emit extra regnum, & importat & expendit scienter, excommu- nicationis sententia innodatur, referuata solo summo pontifici absolutione, vel al- teri in mortis tantum articulo. b
- 2** Qui corrumpit iudicē, † ad tempus re- legatur referuatis bonis. c

Partus suppositi pœna † capitalis. d. 3. Qui iustas mensuras † & iusta pondera causa lucri mutare præsumserit, 30. dies in pane & aqua pœnitere debet, e iure ci- uili tamen grauius punitur. f

Vicarii † qui personis fide & sacramen- to obligati sunt, ut seruiant pro illis in Ec- clesia, si personarum sibi falso assumentes, contra personas se erexerint, & super hoc in iure confessi fuerint aut conuicti, de ce- tero in eodem episcopatu ad officii exte- cutionem non debent admitti. g

Alchymista, † quamuis verbis dissimu- lent falsitatem quam faciūt, confingentes aurum vel argentum sophistica transmu- tatione, qui ita aurum vel argentum fecerint, vel fieri secuto facto mandauerint, vel ad hoc scienter, dum id fieret, facienti- bus ministrauerint, aut scienter auro vel argento vsi fuerint vendendo vel dando in solutum, debent damnari tantundem auri vel argenti veri, quantum fuerit Al- chymicum, pauperibus dare, suntque per- petuæ infamiae nota respersi, qui illud au- rum vel argētum chymicum fecerint, aut eo vsi fuerint scienter, quive ex eo cude- rint fecerintque cudi pecuniam, & insu- per præter dictas pœnas, si sint clerici, pri- uantur beneficiis habitis, & profusus ad ha- benda redduntur inhabiles. Et si non ha- beant unde prædictas pœnas, possint pro- pter inopiam soluere, debent carcere vel alia corporali coercitione castigari. b

SCHOLIA.

- a Sic Vlpian. in l. quicumque, 8. ad l. Cornel. de fals. P. quicumque nummos aureos partim raserit, partim tinxerit, si qui- dem liberi sunt, ad bestias dari, si serui, summo supplicio affici debent. & in l. lex. Corn. 9. eo. tit. l. Corn. cauetur, ut qui in aurum vitii quid addiderit, qui argenteos nūmos adulterinos stauerit, falsi crimine teneatur, & sequitur. §. eadē pœna & his, eadē pœna quoq, afficitur is, qui cum pro- hibere tale quid posset, non prohibuit, & eadem

eadem lege exprimitur, ne quis nummos A
stanneos, plumbeos emere vendere au-
deat dolo malo. Et in l. 1. C. de falsa mone.
falsam monetam cudentes, et ministerium
præbentes, capitali supplicio damnantur,
et domus, in qua crimen admissum est,
si seculo adiudicanda venit, si eius dominus
cum non potuerit ignorare, non detexerit,
atque in leg. 2. eius tituli. C. solidorum et
monete adulter flammularum exustionibus
damnandus dicitur. In Gallia quoque, ut B
plerumque, adulterans monetam aqua bul-
liente, mixta cum oleo suffocatur, vidi
aliquando Tholose extra has pœnas ali-
quem nobilem capite truncatum. Pius 5.
Papa constituit. 1115. incipiente, cum nihil
magis, in Bullario Cherubini, statuit, 3.
Novembris 170. ton dentes monetam ar-
genteam aut auream, ultimo etiam suppli-
cio afficiendos in cunctis locis subiectionis
ecclesie Romanae.

b in extrauag. Ioannis 22. unica de crimi-
ne falsi expositor et dispensator. sciens, eius-
dem falsæ monetæ eadē pœna tenetur qua
falsarius, non secus quam qui falsis vitur
instrumentis, in l. 2. et 3. de fide instrum.
C. l. qui falsos, ad l. Cornel. de fals.

c l. qui duobus, 23. §. fin. ad leg. Cornel. de
fals. P.

d l. 1. C. eod. tit.

e c. 2. de emtio.

f nam ultra dupli condemnatione, quanti-
tares erit, sunt in insulam relegandi, qui
falsant pondera et mensuras, l. penult. ad
leg. Cornel. de fals. P. l.annonam, 6. de ex-
traord. criminib. lib. 47. P. tit. 1. aut extra-
ordinem pro modo admissi puniendi. l. in
dardanarios, de pœnit. P. Tenetur et ea-
dem pœna, qui falso pondere aut mensura
falsa vitur sciens prudens, leg. arbitrio,
§. adeo, de dolo. P. l. hodie, §. si venditor, ad
l. Cornel. de fals. P.

g ca. illud etiam, de vicariis 6. de excessibus
prelat. libr. 5. tit. 31. iunge, cap. tuarum,
de privileg.

h ista est constitutio extrauagans Ioan. 22.

posita in cap. unic. de crimine falsi, libr. 5.
communium extrauagantium, vide et de
hoc chymistarum materia Diuum Tho-
mam, 2. 2. quaestio. 77. articulo 2. ad pri-
mum argumentum, et ibidem Caietanum,
num chymista peccet, et late Chassaneum
in catalogo gloria mundi, parte 11. con-
sideratio. 40.

DE SORTILEGIIS. TITVLVS XII.

a Tractatur de sortilegiis, lib. 5. decretal. tit. 21. et
in decreto 26. q. 1. 2. 3. 4. et 5. et ca. non licet, 26.
q. 7. et titulo, de maleficiis et mathematicis, libr.
9. C. tit. 18. et libr. 60. Basilicorum, tit. 39. et Leo-
nis nouella 65. de incantatorum pœna, et apud
nos, lib. 34. syntag. c. 14. et 15.

CAPVT I.

Sortilegium et sortilegi, magi, et incan-
tatores qui.

SORTILEGIUM pro omni specie diuina-
tionis impietatisve aut vanitatis magi-
cæ capitur, quæ simul prohibentur. a At
proprie sortilegi sunt dicti, b qui sub no-
mine fictæ religionis, per quasdam quas
sanctorum sortes vocant, diuinationis scien-
tiam profitentur, aut per quarumcunque
scripturarum inspectionem, futura pro-
mittunt. c Sunt autem maiorum diuinationi-
um species prohibita, quæ ad supersti-
tionem vel idololatriam, vel ad dæmonis
cultum inducunt expresse vel tacite, aru-
spicia, auguria, ligaturæ, characteres, ob-
seruationes superstitiosæ, natiuitatum spe-
culationes, incantationes, sortilegia, quæ
interdum impietatem puram, interdum
hæresin, interdum homicidia, aliaque cri-
mina coniuncta habent, et proinde diuer-
si fori censentur, vel episcopalis et inquisi-
torum fidei, aliquando solius episcopi, ali-
quando secularis iudicis. d

SCHOLIA.

a ut in titulo de sortilegiis. Plinius vocat et-
iam sortilegia, lib. 28. c. 4. omnes maiorum
vanas obseruationes, et hodie etiam omnes
Gggg

diuini & diuinatrices magi, maga, striges, A
 lamia, larua, lemures, vocantur sortiarum
 & sortiarum, c. si per sortiarum, 33. qua. 1.
 videndus totus noster, libr. 24. synagma.
 iur. vniuersi, in quo ex professo de omnibus
 magia incantationum, vanitatū & sorti-
 legiorum speciebus agimus, & de poenis.

b Hec finitio Isidori, libr. 8. etymologiarum,
 c. 9. relata in ca. 1. 26. q. 1.

c ca. illud quod est, 6. cum 4. sequentibus,
 26. quaestio. 2. ex D. August. de doctrina B
 Christiana. c. 19. 20. & 21. & c. & in ca. 7.
 qui sine saluatorem, ead. 26. qu. 2. ponitur
 prohibitio recurrendi ad magos etiam pro
 medicina morborum, & dicitur magica-
 rum artium vanitas ex traditione malo-
 rum angelorum, indeque processisse aru-
 spicia, augurationes, oracula, dicta, & ne-
 cromantiam, docetur, & in ca. illos plane-
 rarios, 8. ead. 26. qu. 2. docetur ex D. Aug.
 libr. 4. confessio c. 3. planearios, qui Mathe- C
 matici dicuntur, consulere, Christianam
 disciplinam prohibere & eos damnare, &
 in c. sed illud, 9. ead. qu. 2. docetur, & illud
 esse ex Idololatria Aegyptiorum reliquis
 somnia obseruare. Explicantur & inter-
 pretantur vanitatum harum nomina, in
 ca. 1. 26. q. 2. & diuinationū quatuor spe-
 cies fuisse, per terram qua geomantia, per a-
 quam, qua hydromantia, per aerem, qua
 aeromantia, per ignē qua pyromantia, item D
 & per artem & furorem esse aliam diui-
 nationem, esse incantatores qui verbis &
 cantionibus vtuntur ad sortilegia, artoles,
 qui in aris idolorum & per aras agūt suas
 superstitiones. Haruspices, quasi horarum
 obseruatores, qui in singulis negotiis extra
 sacrificiorum inspiciebant, augures, qui a-
 niū garritus & voces, vel actiones auium
 obseruabant, auspices, qui aues considera-
 bant. Genethliacos, qui ex genituris, Sali-
 vores, qui ex saltu membrorum presagio-
 bant, Pythones, qui ex damone, Astrologos,
 qui ex astris, adde magos, propter insignē
 malitiam dictos maleficos, l. nemo aruspici-
 acem, §. de malef. & Math. C. necroman-

ticos, qui ex mortuis dicunt se responsa ac-
 cipere, cum verius ex demonibus, adde &
 praestigiatos, qui praestringunt aciem o-
 culorum & faciunt apparere quod nō est,
 & celant quod est, magicis artibus, c. 14.
 nec mirum, 26. q. 5. qua omnia & similia
 Christianis hominibus interdicta fuerunt,
 vt & mulieribus Christianis vanitates ob-
 seruare in suis lanificiis. in can. non liceat
 Christianis, 3. §. fin. 28. q. 5. item & vana
 alia obseruationes, vt qua feruntur de stru-
 thiorū ossibus, aut si dicatur singultuenti,
 vt dextra manu sinistrum pollicem teneat,
 obseruatio item, si membrum salierit ali-
 quod, si iunctim ambulanti bus amicis,
 lapis aut canis aut puer medius intrauerit,
 limen calcare, cum quis ante domū suam
 transit, redire ad lectum, si quis dum se
 calceat sternutauerit: redire ad domum, si
 procedens offenderit, cum vestis a foricib.
 roditur plus timere, & sic de similibus va-
 nis & inanibus, qua sunt vel nugatoria
 vel superstitionis noxia, & quadam pesti-
 fera societate hominū & demonum, quasi
 pacta infidelis & dolosa amicitia consti-
 ta, repudianda & penitus fugienda Chri-
 stiano, vt fuse tractatur in c. 6. illud quod
 est secundum, 26. q. 2.

d Hanc autem questionem fori diffiniemus,
 habita ratione personarum sortilegarum,
 & qualitatis sortilegii, nam si agatur, de
 personis ecclesiasticis, proculdubio ille co-
 ram suo ordinario iudice episcopo vocan-
 da sunt, accusanda & iudicanda, cap. si
 clerici, de iud. c. si diligenti, de foro compet.
 Si vero agatur de aliis personis laicis, & si
 sortilegia heresim contineant, ad episcopum
 vel inquisitorem fidei pertinet notio, con-
 iunctim vel disiunctim, secundum presti-
 tutum ordinem in cle. multorum, de here-
 ticiis, non aliter, vt dicitur in c. accusatus,
 §. sane, de heret. in Sex. & si opus sit iudicio
 sanguinis, executio pertinet ad iudicem
 secularem, c. ad abolendam, c. excommu-
 nicamus, c. vergentis, de heret. Cognoscit
 & episcopus de imponenda sortilegis peni-
 tentia,

tentia, ecclesiastica, ex concilio Aqueusi, **A**
 in ca. episcopi, 26. qu. 5. non laicus iudex.
 Admittuntur enim magi & sortilegi ali-
 quando ad poenitentiam, ut heretici resi-
 piscentes & errorem recantantes, ca. ad a-
 bolendum, §. presenti, de heret. Sapiunt
 porro heresim sortilegia, ut si damo pro ve-
 ro Deo habeatur, si imagines baptizentur,
 aut alia fiant ea mente eaque pertinacia,
 ut quis Deum verum eiusque sacramentum
 esse neget, non autem si ex pacto demonia-
 co, ut facilius a demone ob id quippiam con-
 sequatur, demonem adoret, vel ad magi-
 ca baptizet, aut sacrosanctam eucharistiam
 conculet. Nam hac & similia quamuis
 grauissima & horrida sint & digna mor-
 te peccata, tamen non pertinent ad here-
 sim. Quemadmodum nec Salomon dicitur
 apostatasse a fide, quamuis permiserit diis
 alienis sacrificari, 3. Reg. c. 11. metu fidem
 retinens, ut & sortilega, alioquin impia
 faciunt. Sic in ca. 1. de sortilegiis **V**altricus
 quidam presbyter, cum quodam diuina-
 tore abiit, non ut invocaret demonem, sed
 ut sortilegio & per inspectionem astrola-
 bi furem detegeret, finisque & intentio
 operantis maleficium inspicere debet. Nam
 quidam rebaptizant infantes, demonem
 innocant ad aliquid prosequendum, quod
 demon pollicetur, non ut putent vere illum
 Deum esse. Confitentur enim eum esse dia-
 bolum & Deo aduersarium. Tamen Sixtus **D**
 4. constitutione 2. iuxta ordinem Bullarii
 Cherubin. die 17. Iunii, 1474. incipiente
 nunciatum, commissariis datis iussit in-
 quiri contra nonnullos ordinis sancte Ma-
 rie montis Carmelis, qui disputando & pre-
 dicando in ciuitate Bononiensi assenera-
 bant, non esse hereticum, & a puritate fi-
 dei alienum demonum exspectare respon-
 sa. Fuit quoque & hoc iudicatum, hereti-
 cum in facultate Parisiensi Sorbonica an-
 no 1318. art. 2. Atque Imperatores Chri-
 stiani iudicarunt maleficos & diuinos &
 artolos a secularibus iudicibus suis exter-
 minari debere. l. nemo. l. culpa. l. milite, de

maleficis & mathem. C. vide de hac qua-
 stione iudicis sortilegarum ex professo dis-
 putantem, & ita concludentem Iacobum
 Sprenger. in 3. parte mallei maleficarum,
 q. 1. & Antoninum Florentinum Archiep.
 in 2. parte, fecit tamen frequentia criminis
 sortilegorum, ut eorum cognitionem ali-
 cubi Innocentius 8. concesserit etiam in-
 quisitoribus fidei. sic Alexander 6. cum
 malefici & incantatores in Lombardia
 multos errores inducerent, concessit facul-
 tatem inquisitoribus fidei, procedendi con-
 tra eos, honesto tamen comitatu per eos e-
 ligendo, ut habetur in eius bulla seu consti-
 tutione, 12. incipiente, cum acceperimus,
 iuxta ordinem in Bullario collecto per Laer-
 tium Cherubinum & in eodem quoque con-
 stat id ipsum statuisse Leonem 10. consti-
 tutione 38. incip. honestis, & Adrianum
 6. constituit. 5. dudum, & Alexandrum
 4. constitutio. 10. super.

CAP. II.

De distinctione sortium permissarum
& prohibitarum.

Sortes quaedam fuerunt olim permissae
 in aliquibus, quaedam omnino prohi-
 bitae. Hodie non nisi cum magna causa quae-
 dam permissae, quae sine superstitione aut
 demonum pacto expresse vel tacite fiant,
 ad cognoscendam Dei voluntatem in am-
 biguis. *a* Sors enim per se aliquid mali non
 est, sed est res, in dubitatione humana, di-
 uinam indicans voluntatem. *b* At incanta-
 tiones magicae demonumque diuinationes,
 quae a cultu Dei auertunt, semper a Deo
 capitalibus & ultimi supplicii poenis, fue-
 runt prohibitae. *c*

SCHOLIA.

- E** *a* Hoc explicamus per totum, cap. 5. lib. 34.
 syntag. probat & ca. non exempto Matthiae,
 ca. hi qui de paginis, ca. non statim, 26. q.
 2. ca. si. de sortilegiis.
b ca. 1. sors non est, 26. quast. 2. ex D. Au-
 gust. in Psal. 30. conctio. 2. ad versiculū, in

manibus tuis sortes meæ, & notat glo. in d. ca. 1. quod quamuis fors non sit ex sua natura mala, tamen prohibetur, quia propter assiduitatem labitur quis in idololatriam. Qua etiam ratione prohibetur iuramentum, ne assiduitas iurandi generet perituum. ca. aurabunt. 22. qu. 1. Sortibus olim in voluntate Dei exquirenda, vel in detegendis criminibus vsi. Saul. 1. Reg. 14. Iosua, Iosua cap. 7. Nauta contra Ionam. Iona 1. & alii Luc. 1. Act. 1.

C Exod. 22. vers. 18. non patieris maleficos viuere super terrā. Leu. 29. vers. 37. non declinetis ad magos nec ab ariolis aliquid scisciremini, ne polluamini per eos, ego Dominus Deus vester, ut iterū Leu. 20. vers. 6. Anima, quæ declinabit ad magos & Ariolos & fornicata fuerit cum eis, ponam faciē meam contra eam, & interficiam eam de medio populi sui, & paulo post. vers. 27. vir siue mulier, in quibus fuerit Pythonius vel diuinationis spiritus, morte moriatur, lapidibus obruet eos populus, sanguis eorum sit super eos. Et Deut. 18. non inueniatur in te, qui iustret filium tuum aut filiam ducens per ignem, aut quia ariolos scisciteretur, aut obseruet somnia, atque auguria, nec sit maleficus aut incantator, neque pythones consulat atque diuinos & quærat a mortuis veritatem. Id ipsum, Numerorum ca. 23. imposuit que pœnam ultimi supplicii. Saul. 1. Regum 23. vers. 9. imposuerunt & supremum supplicium incantatoribus Ethnici, ut liquet ex Platonis 11. de legibus Dione, lib. 5. Xyphilino ex eo. Dione in Iuliano, Herodiano, in 4. Cornelio Tacito, libr. 2. Suetonio in Tyberio, ca. 32. Columella, de re rustica. ca. 8. vide que diximus, libr. 34. syntagm. c. 14. & 15. adde nouellam Leonis Imperatoris, 64. de incantatorum pœna, Photium 9. nomoca. c. 25.

CAPVT IIII.

Caſe diuerſe ſortilegiorum, & diuerſe eorum pœna.

A Epiſcopi eorumque miniſtri, omnibus modis ſtudere debent, vt pernicioſam a diabolo inuentam ſortilegam, & magicam artem, ex parochiis ſuis penitus eradiceant, & ſi aliquem virum vel mulierem huiusmodi ſectatorem inuenerint turpiter dehoneſtatum, de parochiis ſuis eiciant. *a* Si quis ariolos, aruſpices, vel incantatores obſeruauerit, conſuluerit, aut phylacteriis vsus fuerit, anathema ſit. *b* Si ſaceris officiis dediti ſint, qui hæc agunt & his vtuntur, ab eccleſia Dei debent proiici, c honore priuari, & monaſterio ad perpetuam pœnitentiam concludi. *d* Qui diuinationes expetit, & more gentium ſubſequuntur, vel in domos ſuas huiusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte maledica vel expiãdi cauſa, quinque-
e nio pœniteat. *e* Iure autem ciuili grauius & vltimo puniuntur ſupplicio. *f* qui in tabulis vel codicibus, vel aliis furta requiſerit, vel diuinationes in aliquibus rebus obſeruare præſuſerit, 40. dies pœnitere debet. *g* Sacerdos, qui per inſpectionem aſtrologi voluerit furtum detegere, per annum & amplius, pro vt viſum fuerit epiſcopo, pœnitentia accepta ab altaris miniſterio debet abſtinere. *h* Quicumque laicus, aut clericus, auguria, ſortesve etiam ſub nomine fictæ religionis, conſulere vel docere detegitur, debet haberi ab eccleſia extraneus, & vt incantationibus quoque inſeruiens, ab eccleſiæ conuentu ſeparari debet. *k* Quicumque etiam ſacerdotum vel miniſtrorum cauſa, cuiusque doloris aut amaritudinis permotus, aut altare diuinum veſtibus ſacris exuere præſuſerit, aut qualibet alia lugubri veſte accinxerit, aut conſueta luminariorum obſequia ſacrorum, de templo Dei ſubtraxerit, & exſtingui præceperit, ſi nõ pœnituerit arbitrio ſui metropolitani, dignitate & honore priuari debet, ſacerdos etiam inimicitia ſauciatus, ſi miſſam pro requie defunctorum promulgatam, fallaci voto pro viuís ſtudet celebrari, vt mortis incurrant pericu-

periculum, tam ipse sacerdos depositus A ordinis sui gradu, quā ille, qui ad talia peragenda eum incitasse cōstitit, exilii perpetui ergastulo relegari debent. Qui etiam aliquid fecerit, vel ad potandum alicui dederit explendæ libidinis causa, vel odii meditatione, vt non posset generare aut concipere aut ei nasci soboles, vt homicida puniendus erit. m Qui mala sacrificia fecerit vel habuerit, pœna legis Corneliæ quoque de sicariis tenetur.

S C H O L I A.

a in canon. 2. ex concilio Agathensi apud Burchardum, libr. 10. decret. 9. latius in c. episcop. 1. 26. quæst. 5. qui citatur a Gratiano ex concilio Anchirensi. sicut ab Iuone parte 11. c. 3. & Burchardo, libr. 10. ca. 1. & in Panorm. libr. 3. c. 72. veruntamen canon ille, neque in concilio Anchirano Græco vel latino impresso vel manuscripto inuentus est: licet ii, qui tomos consiliorum ediderunt, asserant haberi in quodam vetusto codice, libr. 16. librorū partialium. Que notanda sunt pro eo quod ex illo ca. episcopi, quidam existimarunt colligi posse nullas esse sortilegas, quæ se possint transformare in diuersas figuras, sed illas tantum in mente pati, remanente corpore immutato, quæ tamen sententia hodie ex inquisitorum fide occurrentibus iudiciis, & D secularibus animaduersionibus, explanationem lucidiorē accepit: vt neque is ca. episcopi, multū consideretur pro definitiōis sortilegiis, lamiis, vel stragibus, de quibus nos abunde libr. 34. syntag. ca. 6. & c. 20. b can. 1. si quis ariolos, 26. quæst. 5. ex concilio Romano sub Gregorio iuniore, cap. 12. quod dicitur in d. r. s. quod dicitur, ab obseruando, & significant characteres, chartas, vel alia delata pro amuletis seu pro auersione malorum, vel ad aliud quippiam cum superstitione faciendum, ex quibus tamen nulla vis naturaliter potest colligi. In regesto Gregori, cap. 15. idolorum cultores, aruspices, sortilegi, si corrigere se noluerint, si

serui sunt, verberibus cruciatibusque quibus ad emendationem peruenire possint, castigari iubentur, si vero sint liberi, dicitur inclusione digni & stricta pœnitentia, vt refert Burchardus, libr. 10. decret. c. 3. & can. 10. contra idolorum cultores. 26. q. 5. Et in concilio Triburensi, c. 4. si aliquis maducat aut bibit, aut portat super se unde existimet Dei iudiciū peruertere posse, & exinde comprobatus fuerit, eadem sententia feriatur, quæ magi, arioli, & incantatores feriuntur, vt Burchard. refert. libr. 10. decret. c. 26.

c ca. 4. non oportet, 26. q. 5. non oportet sacris officiis deditos vel clericos, incantatores existere, aut facere phylacteria quæ animarum suarum vincula comprobantur, eos autem, qui talibus rebus utuntur, proci ab ecclesia iussimus, vt & in concilio Laodicensi, c. 36. & in Agathensi, 68. rursus & in pœnitentiā Romano, quicumque nocturna sacrificia dæmonum celebrauerit, vel incantationibus dæmones quacunque arte ad sua vota inuitauerit, tres annos pœniteat. Refert Burchard. libr. 10. decret. 31.

d ca. si quis episcopus aut presbyter, 26. qu. 5. ex concilio Toletano 4. cap. 28. & in cap. si quis clericus, 9. ea. 9. 5. ex concilio Aureliano. 1. c. 32. id ipsum in concilio Carthagenensi, 4. c. 89. in c. auguriis, 11. 26. qu. 5. Hic tamen obseruandum, quod glossa. 1. colligit ex cap. 2. de sortileg. in pœna imponenda sortilegis vel eos consulentibus, iudicem debere animaduertere, ad qualitatem & quantitatem delicti, & animum delinquentis, & secundum ea, pœnam dicere aut acerrimam aut lenem. Refert & Paulus Grillandi tracta. de sortilegiis, qu. 11. in concilio Lateranensi etiam habito sub Leone 10. sessione 9. Clerici qui inuenti fuerint culpabiles in sortilegiis per inuocationem dæmonū, diuinationibus, incantationibus, superstitionibus, arbitrio superioris iubentur notari, infamia, si vero non destiterint, deponi, atque in monaste-

rium ad tempus arbitrio superiorum diffinendum detrudi, officii & beneficiis ecclesiasticis priuari.

c ca. 2. qui diuinationes, 26. q. 5. ex concilio Anchyran. c. 23. & 24. ca. non liceat, 3. eadem 26. quest. 5. ex concilio Martini Bracha. ca. 72. ubi, non liceat, inquit canon, more gentilium colere aut obseruare elementa, stellarum cursus, inanem signorum fallaciam pro domo faciendā, aut ad segetes, aut arbores plantandas, ineundaq; coniugia, &c. expiationes quoque maleficiorum prohibentur, dum aduocatur magi, ut malum a domibus foras expellant, aut lustrationes more paganorum faciant. Et in concilio Rothomagen. si quis in calendis Ianuarii aliquid fecerit, quod a paganis inuentum est, & dies obseruat & lunam & menses, & horarum effectiua potentia aliquid sperat in melius aut deterius veti, anathema sit. *Burchard. lib. 10. decret. c. 18. ad ritum paganorum refertur, quod prohibetur in concilio Arelatensi, ca. 5. his verbis, quicumque exercuerit hoc quando luna obscuratur, ut cum clamoribus suis, aut maleficiis, ac sacrilego vsu se posse defendere credat, & quicumque diuinos præcantatores phylacteria etiā diabolica, vel characteres diabolicos, vel herbas vel succos suis, vel sibi impendere tentauerit, & quintam diem in honorem Iouis, vel calendas Ianuarias secundum consuetudinem paganorum honorare presumerit, monachus, 5. clericus 4. laicus, 2. annos pœniteat, ut refert idem Burchardus, lib. 10. ca. 32. Item pertinet ad ritum paganorum, ut scribitur in concilio Agathensi, cap. 5. vota ad arbores vel ad fontes, vel lapides quosdam, quasi ad altaria facere, aut ibi candelam, aut quodlibet munus deferre, perinde ac si ibi quoddam numen inesset, quod possit malum aut bonum inferre. Meminit enim D. Greg. in regesto & Burchard. lib. 10. c. 2. quosdam esse, qui arbores colant contra Chri-*

A stianam fidem, & rursum Burchard. eo. lib. c. 19. scribit, de concilio quodam Hanneiensi, in quo. c. 8. admonentur episcopi, & eorum ministri, ut curent comburi arbores demonibus consecratas quas vulgus coleret & in tanta ueneratione haberet, ut nec surculum inde aunderet amputare, lapides quoque, quos in ruinosis locis & syluestribus, demonum iudificationibus decepti homines venerabantur, ubi & vota uocabant & deferebant, funditus effodi & in talem locum prouici, ubi nunquam a cultoribus suis uenerari possent, iubeturque, ut illis qui hoc fecissent, pœnitentiam imponant, quasi idola adorassent, & nisi emendari uellent & pœnitere, ab ecclesia excommunicentur, refert & idem ex concilio Bracharen. ca. 22. Burchard. eod. capite hæc uerba, si in alicuius presbyteri parochia infideles aut faculas accenderint, aut arbores aut saxa aut fontes uenerarentur, si hoc erueret neglexerint, sacrilegium se fecisse cognoscat præsumtor aut hortator rei ipsius, si admonitus hoc emendare neglexerit, communionem priuetur. Hoc etiam commune in simulacrum ab Anglis Joannā uirginē, qua restituit diuino auxilio regnum Carolo Regi Galliarum legi in eius processu, non tamen de eo conuictam nec confessam, uere quippe idololatria esset, lapides & arbores adorare & demones ibi latentes, ut solem, lunam, & astra cœli, que diuino præcepto prohibentur, Deut. 4. vers. 15. & c. 16. vers. 21. Sapientie 13. vers. 10. morsque indicitur huiusmodi operantibus. Deuteronom. 4. vers. 25. & cap. 12. vers. 6.

B

C

D

E

f Iure civili, ut in l. 3. C. de malefic. & mathemat. libr. 9. tit. 18. singularis hæc lex, nullus aruspex, nullus sacerdos, nullus eorum, qui huic ritui assolent ministrare, ad lumen alterius accedat, vel ob alteram causam, sed huiusmodi hominum amicitia, quamuis uetus, repellatur, concremando illo aruspice, qui ad domum alienam acceperit, & illo in insulam deportando post ademptionem bonorum, qui

qui eom aduocauerit suasionibus vel A
 præmiis, & accusatorē huiusmodi cri-
 minis non delatorem esse, sed magis di-
 gnū præmio arbitramur, hæc in d.l. 3.
 rursum autem in l. nemo aruspice, 5. eo.
 tit. nemo aruspice consulat aut mathe-
 maticum, nemo ariolum. Augurum &
 vatum præmia confessio conticescat:
 Chaldaïac magi & ceteri, quos malefice-
 eos ob facinorum magnitudinem vul-
 gus appellat, nec ad hanc partē aliquid
 moliantur. Sileat omnibus perpetuo
 diuinandi curiositas, etenim iudicio ca-
 pitis ferietur, gladio vltore prostratus,
 quicumque iussis nostris obsequiū de-
 negauerit. Et in l. & si excepta, 7. C. eo. ma-
 gi, malefici, arioli, aruspices, augures, ma-
 thematici, somniorum interpretes, diuini,
 & similes sine ratione dignitatis qua ex-
 untur, adducuntur equuleo, vngulisque
 sulcantibus corpora.

g cap. 1. de sortileg. & in pœnitentiā Bedæ
 presbyteri. Quicumque pro curiositate
 futurorum vel inuocatorē dæmonum,
 vel diuinos quos ariolos appellant, vel
 aruspices qui auguria colligunt, consu-
 luerint, clericici, ab omni officio remoti,
 tres annos, laici, duos pœniteant.

h c. 2. de sortileg.

i c. aliquanti, 6. c. 3. seq. 26. g. 5. Puniantur
 & docentes & discentes, cū similis sit culpa
 tam prohibita discere, quam docere. C. de
 malefi. & mathemat. debet enim silere di-
 uinandi curiositas. l. culpa. l. nemo, C. eo.

k cap. 11. auguriis, 26. questio. 5. ex concil.
 Carthaginensi, 4. c. 89. & ut dicitur in cō-
 cilio Rothomagensi, ca. 4. apud Burchard.
 lib. 10. c. 18. perscrutandum est, si aliquis
 subulcus vel bubulcus, vel venator, vel ca-
 teri huiusmodi dicat diabolica carmina
 super panē, aut super herbas, aut super a-
 lia quedam nefaria ligamenta, & hæc aut
 in arbore abscondat, aut in bino, aut in
 truisio proiciat, ut sua animalia liberet,
 peste & clado, & aliterius perdat, qua o-
 mnia idololatriæ esse nulli fidelium dubium

est, & ideo summopere sunt exterminan-
 da. Iure civili, qui magicis accincti artib.
 contra hominum salutem aliquid molui-
 sunt, aut pudicos animos impulsisse ad libi-
 dinem deteguntur, seuerissime puniuntur,
 leorum est scientia, 4. de malefic. & ma-
 them. iunge nouellam 77. Leonis Impera-
 toris, de pœna incantatorum.

l cap. quicumque, 13. 26. qua. 5. ex concilio
 Toletan. 13. cap. 7. adde l. nulli magicis, 6.
 de malefic. & mathemat. C. cui iunge. S.
 item lex Cornelia, vers. eadem lege, de pu-
 blic. iudi. apud Iustin.

m c. si aliquis, 5. de homicid. eius generis sunt
 maleficia, qua steriles & arctas mulieres
 faciant, & viros ad coitum impotentes, ut
 in cano. si per sortiaras, 33. 9. 1. iure ciuili
 pudicos animos in libidinem deflentes
 magicis seuerissima sententia puniuntur,
 leorum est, 4. C. de malefic. mathem.

n l. ex senatusconsulto, 13. ad leg. Cornel. de
 ficar. nempe sacrificia, qua ariolandi aut
 damnandi alio modo causa fiunt, in quib.
 & extra inspiciebantur sacrificatorum,
 Prohibita & eodem modo gentilia sacrifi-
 cia, qua noctu a lamiis fiunt, in c. episcopi,
 8. quest. 5. Pœna legis Cornelia de ficariis
 capitalis est. l. 3. §. legis Cornelia. & l. pe-
 nult. ad leg. Cornel. de ficar. P. prohibentur
 & sub pœna vltimi supplicii sacrificia pa-
 ganorum, l. 1. 7. & si. de paganis sacrificiis
 & pœnis eorum, & c. C. vbi & alia pœna,
 vi & in leg. 2. & 4. de apost. C.

DE HOMICIDIO.

a TITVLVS XIII.

a de hoc agitur, libr. 5. decretalium, titul. 12. de ho-
 micidio voluntario & casuali. & in Sexto, libr.
 5. tit. 4. in clementinis, libr. 5. tit. 4. titulo de his
 qui filios occiderunt, libr. 5. tit. 10. & C. lib. 9. tit.
 17. & in decreto. c. de eo autem, & seq. vsque ad
 cap. 5. qui altari so. dist. & tota 23. qua. 5. & alibi
 & tit. ad leg. Corneliā, de ficariis, libr. 48. P.
 tit. 8. & li. 9. C. tit. 16. ad leg. Pompeiam, de par-
 ricid. libr. 48. tit. 9. de bonis eorum, qui ante sen-
 tentiam mortem sibi consciuerunt, lib. 48. P. tit.
 21. & lib. 9. C. tit. 51. & nos. lib. 36. synagm. iuris
 vniuer. c. 15. & seq. vsque ad 25.

CAPVT. I.

1 Occidere quid.

2 Et homicidii species.

Inter grauissima ꝛ crimina homicidium computatur, *bid* est hominem occidere. Occidere vero iuxta nominis proprietatem est, adhibita manu & vi mortem inferre. vulgo autē, & quolibet modo mortis causam dare. *c*

2 Generaliter etiā triplex est ꝛ species homicidii, nempe interficere, detrahere & odio habere. *d* Est & interpretatiue homicida, qui cum possit, fame morientib. non succurrit. *e* Eaue ratione talis, qui res episcopi vel ecclesiæ rapit, quia bona sunt famelicorū, *f* quiue pœnitentiā negat morienti, homicida animæ est. *g* vt qui eum compellit iurare, quē scit falso iuraturum, eius enim animam, suam quoq; occidere videtur, *h* is quoq; qui p̄pinando vel quidpiam faciēdo procurat sterilitatem, & generationē prohibet, inter homicidas ponitur, *i* quive procurat abortū, *k* sed & pastor animarum tacendo, qui delinquentes non arguit, homicida animarū censetur. *l*

SCHOLIA.

a *c. questum, de temporib. ordina. c. inquisitionis, de accusatio. ca. miror, 50. dist. horrendum crimen sanguinē fratris sui fundere, Genes, 4. cum natura nefas censeatur, hominem homini insidiari, l. vt enim de iusti. & iure prohibitum iure diuino, non occides. Exod. 20. vers. 13. & cap. 5. vers. 17. D. Matthai. c. 5. vers. 21. & cap. 19. vers. 18. ad Rom. ca. 13. vers. 3. Genes. c. 9. vers. 6. cum similib. priuare rebus hominē graue, sed priuare vita grauius, tum quod esse hic desinat, tum quod valde dubium quo statu anima eius ex hac vita in aliud seculum euadat, an morte aeterna an vita aeterna digna.*

b *l. ita vulneratus, §. 1. ad l. Aquil. P. homicidium hominis peremptio est, siue quis seipsum occidat, siue alium. ca. homicidium,*

A *28. de pœnit. distinct. 1. can. displicet, 23. q. 4. can. si non licet, 23. q. 5.*

c *ca. homicidiorum, 24. cum 4. sequentibus, de pœnit. dist. 1. detractores priuant animam cui detrahunt, in quantum possunt virtute, quam Deus illi dedit, vt discendo sapientem, insipientem, cap. 1. 21. dist. sic qui mala fratri persuadet, occidit eum. ca. noli putare, de pœn. dist. 1.*

d *ca. pasce, 86. distinct. ca. decime, 6. qua. 1. leg. necare, de liberis agnoscen. P. Panis e gentium, vita pauperum est, qui defraudat illū, homo sanguinis est: qui aufert in sudore panē, quasi qui occidit proximum, qui effundit sanguinē & fraudat mercenarium, fratres sunt, Ecclesiastici 34. vers. 25. & Job. 24. vers. 10. mane primo confurget homicida, interficiet egenum & pauperē, per mortem vero erit quasi fur.*

e *can. qui Christi, can. qui abstulerit, can. aurum, 12. q. 2.*

f *ca. si presbyter, 12. & sequenti agnouimus, 26. q. 6. nempe quia priuatur salute aeterna qua est vera vita anima, vt peccatum & priuatio beatitudinis est mors aeterna anima, vt videbis apud nos lib. 1. de immortal. anima, ca. 3. tom. 4. commentariorum Syntaxeon artis mirabilis. ca. ille qui hominem, 55. 22. q. 5.*

g *ca. si aliquis, 5. de homicid. ca. sicut ex literarum, 20. eo. tit. hinc fit, vt in crimen legis Cornelia de sicariis incidat, qui se castrauerit, vel alium fecerit castrare, & quieticulos alicui ita intorserit vel extorserit, vt spado esset, l. 4. §. fin. & l. 5. & 6. ad leg. Corne. de sicar. habenturq; tales pro homicidis, in can. si quis absunderit, 55. distinct.*

i *leg. si mulierem, 8. ad leg. Cornel. de sicar. leg. Cicero, de pœnit. Pandet. maxime si partus, qui eicitur fuerit iam animatus in utero, can. Moses, ca. quod vero, 32. quest. 2. l. si quis aliquid, §. qui abortionis, de pœnis, P.*

k *ca. Ephesus 43. dist.*

CAP.

CAPVT II.

1 Quotplex homicidium nempe voluntarium, casuale, necessarium.

2 Ex personis necatis, vt parricidium.

3 Ex voluntate, actu, vel his concurrentib.

Homicidium aut voluntarium, aut casuale dicitur, aut necessarium. Quia homicidium committitur, vel ex voluntate, vel ex casu, vel ex necessitate. *a* Voluntarium fit, aut per insidias *b* facto, consilio, praecepto, defensione, *c* lingua, seu cohortatione ad necandum. *d* Casu fit, cum non accidit ex proposito. *e* Necessitate, dum quis se defendendo, aliter mortem euadere non potest, nisi impetentem necet, *f* vel si lege vel superioris auctoritatem & potestatem gladii habente iussu, mortem inferat, vt mox dicemus *g*.

Distinguitur & homicidiorum qualitas ex conditione personarum interentiarum sic: dicimus simpliciter homicidium, pro homine interemto, cuiuscunque sit sexus *b* & aetatis. *i* Parricidium, quando occiduntur parentes vel filii vel aliae personae sanguine vel summa amicitia coniunctae, prout leges docent. *k* Aliud est homicidium voluntate tantum, commissum; aliud actu tantum, aliud voluntate & actu simul. *l*

SCHOLIA.

a de his omnibus liquebit postea in poenis, vide glossam ad cap. sicut dignum, §. fina. ad verbum consilium, de homicid. vide & ca. sequens, & qua diximus de delictis voluntariis lib. 10. syntag. ca. 2. Sic Plato lib. 9. de legibus homicidium consulto, alud inconsulto fieri dixit.

b Homicidium voluntarium, quod deliberatum dolose & proditorie fit; cum quis non cauentem aggreditur clam. interdum aperte sine insidiis, cap. 1. de homicid. ex insidiis epprimentes, vulgo assassini dicuntur, vel arfacides bene loquentibus ex similitudine eorum, qui ita dicti ali-

A quando per insidias Christianos obruncabant, de quibus in cap. 1. de homicid. in Sex.

c can. si quis viduam, 8. §. 10. distin. can. fina. 23. quest. 8.

d c. sicut dignum, §. qui vero. de homicid. c. quod in dubiis, de pern. ca. perniciose, 23. de poenitent. dist. 1. ubi & exemplum quod Iudaei crucifixerint Christum hora 3. lingua clamantes crucifige, milites hora sexta mane.

e quando non ex voluntate sed aliunde, c. presbyterum, c. dilectas, 13. & sequent. de sequent. de homicid. can. saepe contingit, 50. distin. leg. 1. §. 3. ad l. Cornel. de sicar.

f vt in clem. 1. de homicid. c. 2. eod. tit. apud Gregor. quod est, cum suis circumstantiis sine reprehensione, si aliter euadere non posset quam occidendo aduersarium. l. 2. 3. 4. C. ad leg. Cornel. de sicar. sic occiditur latro a viatore impune, hostis a milite, ca. cum homo, 19. 23. 9. 5.

g vt dicemus mox c. proximo, & in d. c. cum homo, ca. de occidendis, cum similibus, 23. quest. 5.

h in titulo de homicidiis, leg. si quis aliquid, 38. §. qui abortionis, de poenis. pandect. & hominis etiam appellatio, ad vtrumque sexum pertinet. l. hominis, de verborum significat.

Di etiam de partu in utero viuificato, ca. sicut. 20. de homicid. ca. Moses, 31. quest. 2. de infante etiam in l. si quis necandi, 8. ad leg. Corne. de sicar. C. ca. fin. de his qui filios occider. lib. 5. tit. 10.

k de quibus in l. 1. 2. 3. ad l. Pompeiam de parri. lib. 48. pandect. titu. 9. in qua connumerantur pater, mater, auus, auia, frater, soror, patraclis, matraclis, patrius, auunculus, amita, consobrinus, consobrina, vxor, vir, gener, socer, vitricus, priuignus, prinigna, patronus, patrona, in quorum cede dicatur parricidium. item in l. 1. de his qui parentes vel beros occiderunt. lib. 9. C. tit. 7. de vxore & marito, in l. si. ad l. Corne. de sicar.

Hhhh

l colligitur ex c. dilectus, 13. in fin. de homicid. Voluntate sola fit, cum quis eo animo est, ut velit occidere, si possit, quamuis occiderit, non ut in l. is qui cum telo, ad leg. Corneliam, de sicar. C. item si consilium & approbationem homicidii dederit, c. sicut dignum, de homicid. Actum tantum fit, si quis aliquid agendo præter intentionem necaverit, ut ca. ex literis, 15. ca. significasti, de homicid. si furiosus, infansve aliquem occiderint, l. infans, ad l. Corneliam, de sicar. **B** pandect. l. pen. ad leg. Pompeiam, de parri. pandect. Actum & voluntate, quando sponte, deliberate, per insidias, quis actum etiam necat. c. 1. de homicid.

CAPVT III.

Quis teneatur de homicidio.

DE homicidio tenetur, qui manu propria occidit, **a** aut qui veneno vel alio facto propinato vel admoto, **b** Nec crimine **C** ætate defenditur, si adultus sit qui deliquit, **c** nisi infans sit **d** aut furiosus, **e** aut dormiens, **f** tenetur, & qui opem tulit; **g** qui incitauit ad certum homicidium; **h** qui etiam sciens custodiit sarcinas occidentium; **i** qui causam dedit homicidio; **k** qui mandauit eam verberari, qui a verberante occisus est; **l** Qui occiderit in summa priuata auctoritate, quamuis impium & malefactorem, reus est homicidii; **m** multo magis, & qui seipsum necauerit. **n** At publica auctoritate ministerium adhibendo publice potestati, ut iudici, legi, principi, non solum non reprehensibile est homicidium, sed laudabile, sic iudex, lex, princeps, iubent recte vindictam bono animo exsequi, **o** ut lex nocturnum furem perfodientem murum occidere quoquo modo permittit, ut prohibet diurnum, nisi telo se defenderit **p** & aggressorem quoque; necari **E** permittit, si aliter aggressus se a morte liberare nequeat. **q** Permittuntur etiam ex aliis causis, vel saltem dissimulantur, quod pertinet ad pœnam, illata quibusdam homicidia. **r**

S C H O L I A.

- a** ut in c. 1. 2. 3. de his, qui filios occiderunt.
b cap. si aliquis, 5. de homicid. plus veneno quam gladio occidere, quia id proditorie fit. leg. 3. C. ad leg. Corne. de sicar. l. 1. C. de malef. & mathema. lib. 9. C. tit. 19. & dicuntur etiam isti homicide venefici & lege Cornelia, de sicariis & veneficis tenentur, qui venenum hominis necandi causa fecerit, vel vendiderit vel habuerit, dict. l. 3. & l. 1. §. 1. ad leg. Cornel. de sicar. Tenetur & Pompeia. de parricid. qui emit venenum ut patri daret, quamuis non potuerit dare, & frater qui cognouit nec indicauit, & medicus qui fecit. l. 1. & 2. ad leg. Pompeiam, de parricid.
c l. si quis te reum, 6. ad leg. Cornel. de sicar. C. nec in criminibus minores ætatis suffragio iuuantur; nec malorum mores infirmitas animi excusat, leg. 1. & 2. C. si aduersus delict. lib. 2. tit. 3. §. 1. auxilium, de minorib. 25. P. de homicidio itaque tenentur maiores 14. annorum, c. fi. de delict. puero, lib. 5. tit. 21.
d Infans non tenetur de homicidio, clem. vnic. de homic. ca. fin. de delict. puer. l. infans, 12. ad leg. Pompeiam, de parricid. P. Qui proximus tamen esset pubertati, si animus & malitiam delinquenti haberet, posset puniri, sed non tam acriter ac maior. l. impunitas, de pœnis, P. malitia enim supplet ætatem. l. 1. si minor se maior. dixer. C. de illis, de desponsa. impub.
e Clem. vnic. de homic. ca. nec is, 11. §. 1. & can. illud §. itaq. c. aliquos, ca. si quis infans, 15. q. 1. d. l. infans, ad l. Cornel. de sicar. l. penult. §. fin. ad l. Pomp. de parricid. l. diuus Marcus, 14. ubi ratio de offic. prefid. P. furiosus non dicitur facere iniuriam, sed pati. l. 3. §. 1. de iniur. P. cap. illud relatum, 15. q. 1. nec dicitur presens, l. 1. §. furiosus, de acquir. posse. Pandect.
f Clem. vnic. de homicid. Ratio ubi, & c. maiores, §. verum, de baptismo. Sicut enim qui dormiendo & loquuntur & agunt, sur-

surguntque dormiendo, & perambulant A
interdum loca in casu periculosissima, in
quibus vigilantes vix auderent, accede-
re; quo autem genio, quare causa ita
ducti & redacti in lectum & stratum vi-
deatur, nec mihi cognitum est, scio tamen
ita plures illis duci & traditi modis, in-
terque tenebras densiores saluos, nisi exci-
tentur, inter agendum, in lectum redire,
unde dormientes proderunt.

B *Qui opem tuli socius criminis videtur, & B*
qui societate se contunxit animo ferendi
aut occidendi, quamuis non occiderit, pa-
ri poena puniendus est, ac si mors secuta sit,
c. sicut dignum, §. illi autem, de homic. &
hic distinctio adhibenda, qua in homici-
dio commisso in rixa & in seditione adhi-
betur, num quis animo deliberato veniat
cum aliis ad occidendum, an forte fortuna
intervenit, iuxta can. fin. 23. q. 8. & an
plures vulneraverint, an unus tantum; C
Sicq; se habent verba canonis. Si quatuor
vel quinque homines, vel etiam plures
contra vnum hominem rixati fuerint,
& ab his vulneratus mortuus sit; qui-
cunq; eorum plagam ei imposuit se-
cundum statuta canonum, vt homicida
iudicetur, reliqui autem, qui eum im-
pugnabant volentes eum interficere,
similiter poeniteant; reliqui autem qui
nec eum impugnabant, nec eum vul-
nerarunt, nec auxilio nec consilio co-
operatorum fuerint, sed tantu adfuerint,
extra noxam sint. Iure civili, si in rixa
percutus homo perierit, idem uniuscuius-
que in hoc collectorum considerare oport-
et. l. si. ad leg. Cornel. de sicca. Quod si ictus
lethalis non possit discerni, aut quis eum
intulerit, omnes tenentur aequae: si discerni
possit, is praecipue qui fecit, l. ita vulnera-
tus, ad leg. Aquil. atq; praecipuus reus ho-
mucidus censetur is, ex cuius vulnere mor-
tuus est percussus, c. 3. & 4. de clerico. per-
cessor. lib. 5. tit. 25. Atque etiam praecipue
in auctorem seditionis animadvertitur, in
l. 3. §. item is, ad l. Cornel. de sicar. vide ti-

tulum de seditione. lib. 9. C. tit. 30. maxime
in l. 1. & fin. l. 1. §. 2. ad l. Jul. maiest. at. P.
atq; in l. si quis aliquid, §. auctores, de poen.
pandeet. auctores seditionis & tumultus
populo concitato, pro qualitate digni-
tatis, aut in furcam tolluntur, aut bestiis
subiiciuntur, aut in insula deportantur,
facitq; consideratio principalis & auctoris
sceleris maiore poena in eo, at non tollit pec-
cati in aliis, qui eum comitati sunt, vel o-
pem dederint, quavis illis minor aut leuior
poena imponatur; equalis aut, si deliberato
animo occidendi aggressi sunt mortuu, non
autem si in rixa repentina occidentib. se con-
tunxerint. Cum his & considerantur in-
strumenta, quib. in rixa vsi fuerint, vt qui
leuioribus vsi fuerint, mitius puniantur, l.
1. §. diuus Adrianus, ad l. Cornel. de sicar.
d. c. sicut dignum, §. illi etiam, de homicid.
Sed & qui ex parte defendentium, vel in-
uasorum resistit, si quispiam ex aggressori-
b. mortuus fuerit, vel ex defendentibus,
excusandus erit, non tamen in totum si sit
clericus; quia semper sit irregularis, ca. 3.
& 4. de clerico percusso. ca. si post 50. dist.
nisi se ipsum defendenda, & repellendo, ag-
gressorcm interimat, clem. 2. de homicid.
qui etiam socio opem tulit, quem alius vo-
lebat occidere, videatur excusandus, alio-
quin & ipse reus mortis eius, si omisset e-
ius defensionem, & si cum posset defendere,
non fecisset, c. fur, 23. q. 3. c. sicut dignum,
§. illi etiam de homic. c. 1. & c. error, 83. dist.
h *qui incitant tantum ad certum homici-*
dium, non puniuntur poena commisi ho-
mucidii, omnino, si autem suis suggestio-
nibus ad homicidium prouocauerint, con-
tra, d. c. sicut dignum, §. qui vero.
i *d. c. sicut dignum, §. hi quoque, de homicid.*
Sic D. Paulus, dicitur consensisse in necem
Sancti Stephani, quod custodisset vesti-
menta eorum, qui eum lapidauerunt, A-
ctorum 7. vers. 58. & 60.
k *vt in c. latro, 8. & c. sicut ex literis, 20. de*
homic. c. 2. de clerico percussor.
l *c. fin. de homic. in Sex. qui enim aliquem*
Hhhb 2

- verberari mandavit, poterat praudere, A
fieri posse, ut verberando occideret, ideo
est in culpa.
- m ca. penult. 23. q. 8. qui sine aliqua publica
administratione, maleficum, furem, sa-
cristicum, adulterum, periurum, vel quem-
libet alium interfecerit, aut truncaverit,
aut membris debilitaverit, veluti homici-
da iudicabitur, & tanto acrius quanto si-
bi a Deo non concessam potestatem abusi-
ve usurpare non timuit, id ipsum probatur B
in l. fin. de malefic. & mathema. C. ubi &
rationes alie adiciuntur, cur puniatur,
quod gemina suspitioni sit obnoxius, quod
aut publicum rem, ne facinoris socios pu-
blicaret, severitati legum, & debita sub-
traxerit quaestioni; aut quia proprium for-
tassis inimicum, sub huiusmodi vindicta
nomine, consilio atrocior confecerit. Ad-
de quod non est singulis concedendum,
quod per magistratum publice potest fieri, C
ne occasio sit maioris tumultus faciendi, l.
non est singulis, 137. de regul. iur. pand.
facit ca. 9. non licet, 23. q. 5. Immo si minister
iudicis occidit eum, que iudex iussit occidi,
profecto si id sponte facit, homicida est, etiam
si eum occidit, quem scit per indicem de-
buisse occidi, ca. cum minister, 14. & ca.
lex aeterna, 15. 23. q. 5.
- n cap. si non licet, cum 3. sequent. 23.
quest. 5.
- o ca. nec is, qui inuitus, 11. 15. quest. 1. ca.
de occidendis, 8. c. officia, 16. & sequentib.
23. q. 1. non sine causa enim gladium por-
tant, ca. non solum, 27. ca. non est crude-
lis, 28. cum 4. sequentib. eadem 23. q. 5. Ita
principi vel iudici in ste officium exercen-
ti homicidium ad culpam non imputatur,
ca. noli, & sequent. 23. q. 5. dict. ca. de oc-
cidendis, can. miles, cum 4. sequentib. can.
non frustra, cum sequentib. 23. quest. 5. E
& perimere malos auctoritate principis,
non est homicidium committere, ca. qui-
cunque percutit, 13. quest. fin. ca. miles,
23. quest. 5. Sic etiam transfugam iure bel-
li prosequimur, ut ait Q. Curtius lib. 8.
- & transfugas licet ubicunque inuenti fue-
rint, occidere, quasi hostes. l. 3. §. si. ad leg.
Corneliam de sica. Ita exsecutio datur ea-
dem unicuique de populo contra bannitos
banno imperiali; ut liceat in eos, qui in
bannum imperiale inciderint ob pacem
publicam ruptam, vim impetumque face-
re impune, tam in eorum bannitorum bo-
na quam per personas, ut habetur in constitu-
tione Caroli 5. de pace publica tenenda, c.
4. Augusta Vindelictorum comitibus de-
clarata. Per bannum imperiale omnis hu-
manitatis iura, vicissitudinesque officiorum
humana societatis, tolluntur, bannitis &
commercia, hocque est, quod erat antiqui-
quitas aqua & ignis interdictio. Imo ul-
tra in hoc banno, iubetur populo & uni-
cuique, ex illo, prosequi proscriptum ob pa-
cem violatam, §. si iudex populi, de pace te-
nenda, & eius violatoribus, lib. 2. fendo-
rum tit. 27. vide qua dixi de bannitis lib.
31. syntagma iur. c. 6. & de aqua & ignis
interdictione eo. lib. 5. c. 8. nume. 4. Sunt
& in eo numero dicti diffidati, vel ipso iure
declarati tales, ut in c. felici, de pen. in
Sex. ut in c. 1. in fine, de homic. in Sex. dif-
fidati dicuntur, quibus denegatur vel sub-
trahitur fides, quibusque indictum est bel-
lum, & quos eo inditio quomodocunque
per insidias aut aperto Marte, opprime-
re licet, non minus quam hostes aduersus
quos id ipsum permittitur in can. dominus,
23. quest. 2.
- p ca. 3. de homicid. si quidem comprehendi
non potuit sine damno eius, qui eum in-
furto deprehenderit, aliter contra c. 2. eod.
tit. Consentit & lex 12. tabularum. l. ita-
que, §. lex. ad l. Aquil. P. l. furem no. Tur-
num. 9. ad l. Cornel. de sica. P.
- q l. 2. ad leg. Corneliam de sica. P. ca. 2. de ho-
micid. clem. unica. eod. tit. existat similis
lex diuina Deuter. c. 19. & Numerorum
35. que permittebat proximis necari per
insidias, occidere & iugulare homicidam.
Imo si quis Cardinalem etiam se defenden-
do occiderit, non tenetur panis, ca. felici,
de

de pœnis in Sex. ut notat ibi glossa ad verbum percussit, adde c. si vero, de senten. excom. qui enim agi lege permittente non peccat. l. Grachus; ad leg. Jul. de adult. C. can. qui peccat, 2. quest. 4. Tutius tamen consultitur confessoribus, ut his, qui homicidium quomodocumq; permissum peregerint, pœnitentiam aliquam imponant, propter securitatem, si forte quid duplici- tatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint, ut dicitur de his, qui zelo fidei excommunicatos occiderint, in can. 47. excommunicatorum, 23. q. 5.

CAPVT IIII.

De homicidio perpendendo.

Voluntas in homicidii reatu puniēdo præcipue expectanda est, qua mente fuerit qui necat, vel tentat occidere. a Est consequenter distinctum homicidium casuale a voluntario, & quod non semper nec in totum excusatur. Si enim quis dans operam rei licitæ, occiderit casu, non tenetur; si nulla eum culpa vel negligentia arguat; b Contra si ex culpa vel negligentia, c aut dolo eius, d vel cum daret operam rei illicitæ, e occidat.

SCHOLIA.

a ca. perniciose, 23. de pœnitent. distinct. 1. c. fin. 23. q. 8. ibi. volentes interficere, &c. D l. aut facta, 16. §. euentus, de pœn. P. cap. aut facta, §. euentus, de pœnitent. distinct. 1. Et si quis necandi infantis piaculum aggressus aggressurusve sit, capitali supplicio puniri debet, c. si quis necandi, 10. de pœn. distinct. 1. l. si quis, necandi, 8. ad leg. Cornel. de sica. C. consideratur & voluntas in contingente volente occidere veneno vel alio modo maritum vel uxorem, & consideratur potius voluntas quam exitus. l. si. C. ad leg. Cornel. de sica. ca. si forte, 11. de pœnitent. distinct. 1. Et is, qui cum telo ambulauerit hominis necandi causa, sicut is qui hominem occiderit, vel cuius dolo malo homicidium est commissum, legis Cornelia de

A sicarius pœna tenetur, l. is qui cum telo, 7. C. ad leg. Cornel. de sica. l. in principio, & §. diuus, eo. tit. in P. l. 1. §. 1. ad l. Jul. de vi publ. P. §. item lex Cornelia, de sicarius, de publ. iudice apud Iust. Quare, si quis probauerit hominem non fuisse a se percussum occidendi animo, remissa homicidii pœna, aliter cum eo agitur, l. 1. eum qui, 5. C. ad leg. Corne. de sica. quāuis postea mors secuta fuerit; voluntas enim spectatur non exitus, l. diuus, ad l. Cornel. de sica. ita ex corde procedunt homicidia l. adulteria, & c. ca. occidit, 21. q. 5. cap. 1. 15. quest. 6. Spectatur nihilominus quod factum est, nū quis sit vulneratus vel occisus, & cum quibus instrumentis inuasus; nam ex his latens voluntas occidendi præsumitur vel non necandi, l. 1. §. si. ad leg. Cornel. de sica. ca. 5. de præsumt. lib. 2. tit. 3.

b ut c. dilectus filius, 13. & sequent. 14. 15. 16. 22. 23. 25. de homicid. Nec homicidium pure casuale, quantum ad pœnitentiam, imputatur, ca. hi qui arborem, & sequent. can. sape, 50. distinct. can. nec is, ca. siue quis, 15. questio. 1. ca. de occidendis, 23. quest. 5.

c c. presbyterum, 7. & 9. & c. ad audientiam, 12. de homicid.

d in lege Cornelia de sicariis, dolus pro facto accipitur, nec in hac lege culpa lata pro dolo habetur. Quare si quis ex alto se precipitauerit, & super alium venerit, eumque occiderit, aut si putator cum ex arbore ramum deiceret, non proclamauerit, & prateruenire necauerit, ad huius legis coercionem non pertinet, l. in lege Cornelia, 7. ad leg. Corne. de sica.

e cap. continebatur, 8. de homicid. cum similib.

CAPVT V.

De pœnis diuersis homicidiorum.

- 1 Spontaneorum, habita ratione personarum.
- 2 Casualium pure, & involuntariorum.
- 3 Commissorum a sacerdote vel clerico.

Hbbb 3,

- 4 Si parochiani prepositum aut episcopum
accidant.
5 Si iniiciantur manus in clericos violenta.
6 Sirector vel iudex provincia necatur vel
seditio commoueat.
7 Si se ipsum quis occidat.
8 Compositio pro homicidio.
9 Si filii occidantur.

Pœna homicidiorum vel iuris ciuili
est; vel iuris pontificii, eaque vel pœni-
tentialis, vel fori contentiosi. Iure ciuili
iuxta antiquam diuini & naturalis iuris
legē; qui sponte aut per insidias alium oc-
ciderit, ipse quoque mori debet. *a* Ecclesia
autem cogere debet homicidas ad pœni-
tentiā. *b* Et proinde pœna introducta est
pœnitentialis in episcopo homicida, de-
positio & peregrinatio, & 15. annorum
pœnitentiā; in presbytero pœnitentiā 12.
annorum, cum depositione; diaconis 10.
laicis 7. quorum tres in pane & aqua, cum
prohibitione, ne ad gradum sacerdotii ac-
cedere præsumant. *c* Qui autem volun-
tate, vel casu cum negligentia vel culpa ne-
cauerit, iuxta canones nouos 5. annis de-
bet pœnitere, & abstinere a communio-
ne. *d* Qui presbyterum occiderit, 12. an-
nis, & vsque ad vltimum vitæ suæ tempus
militiæ cingulo carere, & absque spe con-
iugii manere, *e* & pecuniariam multam
soluere, *f* quæ & diuersa in occidente dia-
conum, subdiaconum, aut episcopum. *g*
Qui autem monachum occiderit, aut cle-
ricum, arma relinquere debet, & Deo in
monasterio seruire cunctis diebus vitæ
suæ, & publicam pœnitentiā agere. *h*

2 At pure casuale homicidium non im-
putatur, ad pœnam seu pœnitentiā, si
sit sine culpa & negligentia, *i* vt neque ad
regularitatem; *k* quemadmodum, nec
l si fit ab infante, dormiente, furioso, &
eo, qui aliter mortē vitare nō valens suum
occidit vel mutilat inuaforem. *l* Pro ho-
micidio tamen inuoluntario, vbi sufficiens
cautio non præcessit, secundum maius &

minus, leuior tamen pro alio homicidio
pœnitentiā est imponenda. *m*

Sacerdos post homicidium perpetra-
tum, non debet in sacerdotio ministrare,
nō ideo in foro contentioso ecclesiastico,
ecclesia solet clericos homicidas in per-
petuum deponere, & suspendere aliquan-
do ab ordinum tractatione & ministerio
altaris, *o* atque prohibentur in ecclesiis
postea vlllo tempore lectiones legere, vel
B responsoria in choro separatim cantare;
aut solet districto claustro monachorum
aut canonicorum regularium, vsque ad
septennium vel quinquennium, conclu-
dere, & ab ecclesiarum introitu coercere.
p Sed etsi clericus arma sumserit, vt et-
iam infidelibus & paganis resisteretur, &
aliquem se ex illis occidisse habuerit in
conscientia, debet a ministerio altaris ab-
stinere. *q* Quod si tantum arma sumserit
ad repellendum, & fuit in conflictu, nec
ipse factus vel consilio occiderit, potest ex
dispensatione in subdiaconatu remane-
re. *r* At sacerdotes, qui gubernant naues
militares; aut pugnant, aut alios incitauer-
int ad conflictum, peccant enormiter, &
de rigore canonico debent deponi. *s* Hor-
tari tamen ad bellum iustum, non est illis
prohibitum. *t*

Parochiani qui ausu diabolico, epi-
scopum suum peremerunt, priuari debent
D seu dis ecclesiæ eius, & ad alia obtinenda
incapaces declarari; *v* Aliquando illud
homicidium sui episcopi iterates, priuan-
tur episcopatu. *x*

Est & cōmunis pœna iniicientium ma-
nus violentas in clericos, excommunica-
tio apostolica, a qua non possint præter-
quam in mortis articulo, ab alio, quam a
summo pontifice absolui. *y* Aliæ & maio-
res ex circumstantiis personarum & tem-
porum additæ. *E*

Quare & quicumque clericus vel lai-
cus *z* in prouincia subiecta summo pon-
tifici in temporalibus & spiritualibus, re-
ctorem ab eo ei præpositum aut iudicem
aut

aut thesaurarium, aut locum tenentem occiderit, aut infecutus fuerit, ceperit, captiuauerit, detinuerit, vulnerauerit, percusserit, aut in locum ubi erunt insuluerit, aut eos obsederit, de locis suis, deque regimine bonisque expulerit, fugauerit, aut socius facientium fuerit, aut seditionem, populumque ad rebellionem quomodocunque directe vel indirecte commouerit per se vel per alium, aut auxilium vel fauorem directe vel indirecte, palam vel occulte dederit; cuiuscunque sit dignitatis, etiam patriarchalis, archiepiscopalis, episcopalis, vel superioris, sit infamis; nec potest ad testimonium admitti, nec testari, aut ex testamento vel ab intestato vocatus capere; non agere, quamuis conuentus omnibus teneatur respondere, non valent eius sententia, aut processus; non potest patrocinari pro aliis, nec vllus ei patrocinium prestare; instrumenta per illum confecta, si rebellio-natus gerat officium; nullius sunt effectus; dignitatibus, officiis, & beneficiis ecclesiasticis vel mundanis, quae obtinet, quae-cunque sunt & quocunque nomine cen-seantur, est ipso iure priuatus; indignus ad ea, & alia in posterum obtinenda, nec filii eius ad ea admittuntur, qui & libertates, immunitates, priuilegia ab apostolica sede eis concessa amittant; atque vasalli & homines a iuramento fidelitatis eius & alia quauis obligatione, quibus tenentur sunt penitus absolui, confiscatis bonis immobilibus, & feudis quae ab ecclesia Romana habet, ubi id commissum fuerit; & aliis bonis feudis, quae alibi habet ab aliis ecclesiis, ipso iure, priuatur, quae reuertantur ad illorum rectores disponenda, conceduntur & eius mobilia fidelibus occupanda. Cum his omnibus & in eum ex-communicationis sententia est ipso iure lata. Quod si sit vniuersitas vel comunio, quae illud ipsum commiserit, interdicto subicitur ecclesiastico ipso facto, a quo nec persona singularis ab excommuni-

atione fit absolutio, nisi a summo pontifice, vel alio in mortis tantum articulo. Daturque insuper potestatibus vtendi in huiusmodi delinquentes legibus, quas principes catholici aduersus huiusmodi delinquentes ediderunt. Et istae etiam poenae praedictae, pertinet ad omnes reos ma-iestatis, seditiosos, & percutientes, in-se-quentes vel necantes cardinales. *aa*

Pro illis vero, qui sibi ipsis voluntarie, **7** aut per ferrum, aut per venenum aut praecipitium, suspendium vel alio quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla debet fieri commemoratio in oblatione, nec illorum corpora cum psalmis ad sepulturam deduci. *bb*

Accedit condemnationi poenali & cri- **8** minali homicidii presbyteri alicubi compositio pecuniaria, cuius pars ecclesiae, cuius erat presbyter necatus, altera in eleemosynas eius nomine distribui debet. *cc*

Mulier autem quae partum animatum **9** medicamentis vel aliter sponte abegerit, vel abortum ita fecerit, capitali supplicio erit plectenda. *dd* Aliquando tamen mitius in foro poenitentiali per iracundiam filium occidens, pontificio hoc iure poenitentiae agenda causa, ad aliquod monasterium transire *ee* debet. Quod si suffocatus inueniatur in lecto parentum infans, & ignoretur, quis ex coniugibus eum oppresserit, euentu mortis considerato, vterque tribus annis poenitere debet, quorum vnum in pane & aqua debent peragere. *ff*

S C H O L I A.

a homicida quod fecit exspectet, id est mortem, quam in iulii. l. 3. C. de episcopa. audien. l. saecularii, §. sunt quadam, de extraordin. criminib. Olim iure civili legis Cornel. de sicar. & veneficiis poena, in insulam deportatio & omnium bonorum ademptio erat, sed hodie solet capite puniri, nisi honestiore loco positi fuerint, ut panam le-

- gis Cornelia sustineant, ideo solent depor-
tari in insulam; & humiliores bestus sub-
iiciebantur, l. 1. §. pen. ad l. Cornel. de sica-
l. qui cadem dolo malo, 16. eod. tit. Iustini-
anus gladio animaduerti & ultimo sup-
plicio in huiusmodi homicidas & venefi-
cos tradit §. item lex Cornelia, de sicariis,
de public. iudic. iure diuino, qui effuderit
humanum sanguinem, eius sanguis effun-
dendus, Genes. 9. Exod. c. 21. qui per insi-
dias aut sponte hominem occiderit, B
morte moriatur. & rursum, Numer. 35.
vers. 16. si quis ferro percusserit, & mor-
tuus fuerit, qui percusserit reus erit
homicidii, & ipse morietur. Et ad Gal.
ca. 5. qui gladio occiderit, debet mori gla-
dio & ultra a vita aeterna, nisi penituerit,
si alienus, ut habetur Apocalyps. cap. 21.
vers. 8. Respuit natura ipsa homicidium,
per quam nefas hominem homini insidia-
ri, l. 5. de insti. & iur.
- b c. itaque, 24. q. 3.
- c c. 41. si quis homicidium, 50. dist.
- d ca eos vero, 42. & 43. si quis voluntarie,
50. dist. in c. ex concilio Ancyrano c. 22.
& ex capitulis Martini Bracharensis e-
piscopi, cap. 78. Si voluntarie etiam do-
mina ancillam verberasset sciendo, & ea
mortua fuisset intra tertium diem, 7. an-
norum penitentia ei statuta; si casu verbe-
rasset 5. annorum, ca. si qua femina, 43. 50.
dist. in c. ex concilio Elibertino c. 5. & ex
Vormacensi c. 39. Adde leg. 1. de emen-
da. seruo. C. l. 2. de his, qui sunt sui vel alie-
ni iur. P. ex quibus & collige qualis ani-
maduersio in seruos & ancillas permessa.
- e cap. qui presbyterum, 24. 17. questio. 4.
ex concilio Moguntino sub Rabano, c.
24. & in ca. 1. de penitent. & remissio. co-
clesia. vel dominus temporalis de honesta-
tur aut laditur, laici officia iibus suis, qui
eos representant, argumento ca. si. 94. dist.
& c. 1. 24. dist. in c. Romana, de offic. vi-
ca. lib. 3. C. ubi & apud quem in integrum
restitutio est postulanda. l. fina. C. de iudic.
Atque dominum iterum crucifigunt, qui
in suis sacerdotibus eum prosequuntur, c.
nulli, 3. q. 1.
- f illa multa pecuniaria, in legibus dicitur
Longobardorum, virgild, cuius media
pars debebat applicari, ab episcopo ecclesia
presbyteris, altera pauperibus. c. 26. omnes
presbyteri, 17. q. 4.
- g ex legibus quoque Longobardorum ca. 27.
qui subdiaconum eadem 17. q. 4.
- h c. 28. qui occiderit, 17. q. 4. ex libro 6. ca-
pitularium ca. 90.
- i ca. hi qui arborem, & sequent. 50. dist. can.
nec is, can. si quis, 15. quest. 5. ca. de occi-
dendis, 23. q. 5.
- k dicto c. hi qui arborem, c. clerico, & seq. c.
eum qui, 50. dist.
- l Clem. vni. c. de homic. lib. 3. tit. 4.
- m can. studeat, cum 4. sequent. 50. dist. ca. si
quis non, 15. q. 1.
- n c. miror, 4. can. si quis viduam, 50. dist. in
c. lator, de homicid.
- o ca. at si clerici, §. si vero. & ca. cum non ab
homine, de iudi. ca. tua discretio, 6. de
pen. c. inquisitionis, de accusa. glossa ad c.
sicut dignum §. fin. de homicidio. ad ver-
bum consilium, aut deponendum esse pres-
byterum committentem homicidium sci-
tito, consilio, precepto, lingua, & abortatio-
ne probat, ex c. si ex iuris, 10. de excessi-
bus prelator. deponendum esse a beneficio,
qui consilium etiam vindicta mortis in a-
liquo reo faciende directe vel indirecte da-
derit.
- p d. c. sicut dignum, 6. §. si. de homic.
- q vel ea sola ratione, quod sanguinem hu-
manum, quomocumque effundens, fiat
irregularis, c. penult. de homic. c. clericum
ubi rem, & c. de his, 6. 50. dist. neque cle-
ricus ecclesiasticis ordinibus mancipatus,
sententiam etiam sanguinis inferre, sub-
scribere, approbare, vel exsequi sine irre-
gularitate potest, c. sententia, c. clericis, de
sententia excom. c. in Archiepiscopatu, de
raptorib. atque ideo militia caelestis omni-
no est aliena a clerico caelestis militia mi-
lite, d. can. clericum, 50. dist. Eo modo mo-
nachus

nachus chirurgiam exercens, qua eius A
vocationi non congruit, etiam si causa car-
nariis & pietatis strumis aperuerit ferro,
& postea iniuria sua agroius moriatur, sit
irregularis in ordine sacerdotali, estque
remouendus, nisi cum eo misericorditer
dispensetur, c. tua nos, de homicid.

r c. fin. de clerico percussor. lib. 5. tit. 25. quia
& si neminem occiderit, tamen in culpa
est, quod arma sumserit, contra prohibi-
tionem clericis factam, cap. porro, 6. q. 3. B

& c. quicumque, 23. quest. fin. arma quip-
pe clericorum, sunt orationes, & lacryma,
ca. conuenior, 23. questio 8. etiam contra
hostes, ca. ex multa, de voto. Quare in eo
punitur, quod sine dispensatione non pro-
moueat, ex rigore iuris, ad ordines, ab
omni executione eorum suspensus.

s c. quod in dubiis, 5. de pœn.

r can. hortari. can. igitur, cum 8. sequent. &
can. ut pridem, 23. quest. 8. imo & inter-
esse bellis, in c. Maximinianus, 21. quest.
2. prohibitum. C

v c. ad aures, 10. de pœn.

x c.ianos, 25. q. 2.

y c. si quis suadente diabolo, 17. q. 4.

z sequentes pœna posita sunt in ca. unico, de
pœn. in extranag. Ioan. 23. ubi & finalia
verba indicant, hoc crimen maiestatis,
puniendum esse ultra pœnas impositas a
principibus Christianis, pœnas alius crimi-
nalibus, quibus tenentur conseruantes contra
principes & committentes crimen maie-
statis de quibus in l. quisquis, & toto titu-
lo, ad legem Iul. maiestat. C. cap. felicitis, de
pœn. in Sex. Committitur autem crimen
maiestatis contra rectorem prouincie, &
vicerectorem pape, can. in primis, 2. q. 1.
inter crimina maiestatis est arma pro-
pria auctoritate sumere. l. 3. ad legem Iul.
maiestat. P. Seditio quoque contra princi-
pem vel eius officarios, maiestatis crimi-
nis pœna pleitur seneri. l. 1. ad leg. Iul.
maiestat. mitior tamen aliquando pœna, si
concitatio vel seditio facta non fuerit con-
tra principem aut eius officarios, aut con-

tra securitate reipublica, l. 1. & 2. de sedi-
tio. l. si quis aliquid, §. fautores, & l. si quis
aliquid, §. solent, de pœn. P. vide tracta-
tum Boetii de seditiosis ciuibus.

aa in c. felicitis, 5. de pœ. in Sex. ubi tamen non
est expressa mentio de solutione vasallo-
rum, & hominum a iuramento fidelitatis
eius, qui id fecerit, ultra tamen preceden-
tem constitutionem unicam Joannis 22.
de pœn. adicitur, ut pœna possint extendi
ad collaterales & nepotes delinquentium
contra cardinales, quod non est proroga-
tum ultra filios in dict. extra. unica
de pœn.

bb c. placuit, 12. 23. q. 5. ex concilio Bracha-
ren. 1. c. 34. neque ex vlla occasione licet
seipsum occidere, ca. si non licet, cum 2. se-
quent. 23. q. 5. Si tamen qui insaniens, vel
non mentis sua compos, ex afflictione sibi
mortem accersat, vel si precipitauerit,
non punitur hac pœna, quia nec alia oc-
cidendo puniretur, ca. illa, ca. si quis insa-
niens, 15. quest. 1. l. diuus, de statu hom.
penult. ad leg. Pompe. de parri. P. cum si-
milibus iure civili etiam punitur, nō tan-
tum qui sibi mortem intulit sine causa, sed
etiam qui sibi inferre conatus est, cum
distinctione tamen, ut in l. omne delictum,
§. qui se vulnerauerit, de re milita. lib. 49.
tit. 6. cuius verba, Qui se vulnerauit, vel
alias mortem sibi consciiuit, Imperator
Adrianus rescripsit, ut modus eius rei
statutus sit, ut si impatientia doloris aut
tædio vitæ, aut morbo, aut furore, aut
pudore mori maluit, non animaduertat-
tur in eum, sed ignominia mittatur; si
nihil tale prætendit capite puniatur. Et
Paul. in l. si quis aliquid, 38. §. fin. de pœn.
P. miles qui sibi manus intulit, nec fa-
ctum peregit, nisi impatientia doloris,
aut morbi, luctusve alicuius vel alia
causa fecerit, capite puniendus est, alias
cum ignominia mittendus. Eademque
distinctione utitur Martia. in l. qui rei
postulati, 3. de bonis eorum, qui ante sen-
tentiam, mortem sibi conscuerunt lib-

48. *P. tit. 21. addidit & aliam pœnam pro A*
confiscatione bonorum, si reatus conscien-
tia criminis pœnam confiscationis merenti
mortem sibi conscituerit, non aliter, vi-
de qua dixi libro 3. syntagmat. iur. ca. 22.
Si casu etiam quis se necauerit, vel mor-
tem sibi attulerit, vel ab alio fuerit oppres-
sus, non debet priuari sepultura, cap. ex
parte parentum, 15. de sepultur. lib. 3. titu.
28. ubi notat glossa, ad verb. non sponte,
quod si quis fugiens, de ponte se precipita-
uerit putans se inde euadere posse, non sit
priuandus sepultura. arg. can. nouit, 13.
distinctio. cum enim hoc pro bono & licito
facere possit, si contrarium intentioni ad-
uenerit, ex eo non debet puniri, nec illud
imputari. can. de occidendis 23. q. 5.

cc cap. 2. de pœnis lib. 5. titu. 37. can. omnes
presbyteri, 17. quæsti. 4. in concilio Tribu-
riensi sub Arnulpho Imperatore habito.
ca. 4. compositio uero diuersa est ex diuer-
sitate regionum, ut apud Longobardos sex-
centorum solidorum. can. qui subdiacono-
nũ. 17. q. 4. Fuerunt & aliquando in magna
veterum paupertate, delicta æstimata, vel
are modico, numariis pœnis indultis, ut
ait Iustitia. in §. pœna autem iniuriarum,
de iniuriis. Idque ex lege 12. tabularum,
ut ibidem, & apud Gellium lib. 11. ca. 1.
Plinium libr. 8. capit. 3. & in legibus an-
tiquorum Francorum, Boiariarum, D
Anglorum & Longobardorum, & simi-
lium. Solent & hodie indices damnando
reos, multam adiudicare crimen perse-
quentibus, & uxori & filiis defuncti ne-
cari, atque etiam stauero redrum ex bo-
nis damnati profundatione capelle, ut ore-
tur pro mortuo & occiso, multarumq; alia
adiudicatione uti.

dd c. aliquando, ca. Moses, can. femina, 32.
quæsti. 21. Cicero, 39. de pœn. Pan. vide E
que dixi quando animatus sit partus lib.
35. syntag. c. 15. nu. 8. Qui abortionis aut
amatorum poculum dant, etsi non dolo
faciant, tamen quia res est mali exempli
burpiliores in metallum, honestiores in in-

fulam amissa parte bonorum relegantur.
Quod si eo mulier aut homo perierit, sum-
mo supplicio afficiuntur. l. si quis aliquid,
38. §. qui abortionis, de pœn. P. & in cap.
si aliquid, §. de homic. qui aliquid libidinis
vel odii meditatione homini vel mulieri
fecerit, vel ad potandum dederit, ut non
possit generare aut concipere, aut nasci so-
boles, ut homicida tenetur. Si tamen sit
clericus, non est ideo irregularis, quia ia-
lis non sit ex homicidio presumptio, nisi actu
homo interficiatur iam animatus, cap. sic-
ut, de homicid. cano. 17. quod uero, & cap.
Moyse, 32. q. 3. Sed & mulier diuerso mo-
do punitur, si partũ inanimatũ aut anima-
tum uelut abigere. leg. 4. de extraordina.
crimibibus. l. 8. ad legem Cornel. de sicar.
& nouel. Leonis, 31. vsus tamen obmittit,
ut quomocumq; abortum mulier fece-
rit sponte, morte puniatur, & nisi doceat
quid de eius uero factum fuerit.

cc cap. 1. de his qui filios occiderunt, lib. 5. tit.
10. iure civili pœna grauior imponitur cu-
lei, occidentibus parentes aut filios, l. unci.
de his, qui paren. vel liber. occide. lib. 9. C.
tit. 17. leg. 9. ad legem Pompei. de parricid.
lib. 48. Pan. tit. 9. §. 6. de public. iud. apud
Iustinian.

ff cap. final. de his qui filios occider. ubi gloss.
finalis notat. Quod si nulla precessit illo-
rum culpa, uel negligentia in nullo sunt
puniendi.

DE ADULTERIIIS ET

STUPRO.

TIT. XIII.

a Similis titulus in 5. decretalium lib. tit. 16 agi-
tur. & de his tota 38. quæsti. 1. can. 2. in lib. 48.
P. titu. 5. ad legem Iulianam, de adulteriis & stupro.
& libr. 9. C. titu. 9. & nouel. Leonis Imperatoris
32. de adulteriis manifestis deprehensis. & in ec-
log. B. sicut non dicitur. 27. Rursus de stu-
pro & raptu utrum agatur titu. 3. lib. 9. C. de
raptu utrumq; per uiduam nec non sancti-
monialium. & in §. si quis non dicam rapere, de
episcop. & clericis lib. 1. C. titu. 6. & in nouel. Iu-
stinian.

stiniani 143. de muliere raptum passa: & nouel. 130. de ea, qua raptori suo nubit. & Nouel. 141. de his qui luxuriantur contra naturam, & in Nouel. Leonis 35. de raptoribus virginis, eorumque qui in raptu adfuerint, poena.

CAPVT I.

- 1 Quid adulterium.
- 2 Coniunctionis illegitima species adulteriū, stuprum, incestus, raptus, fornicatio.
- 3 Quomodo ista mixta ad poenam consideranda.
- 4 Lenones.

Generaliter omnis coniunctio seu copula, qua non habet potestatem vel naturam coniugii legitimi, dicitur adulterium, & omne stuprum adulterium est. **a**

Proprie tamen, diuersæ sunt fornicationis seu coniunctionis illicitæ species, quæ sequuntur. Adulterium, quod est alterius thori violatio, cōmixtio cum coniugato vel coniugata. **b** Stuprum, quod est communiter virginum defloratio, quamuis ad viduas & pueros & alios extendatur. **c** Incestus, qui est consanguineorum vel adfinium abusus. **d** Raptus, qui est, quando puella violenter de domo parentis abducitur, vt corrupta in vxorem habeatur, siue ipsi tantum puellæ siue ipsis solis parentibus, siue vtrique vis inferatur. **e** Fornicatio simplex sine præcedentibus qualitatibus, quæ est omnis coitus illegitimus cum meretricibus & aliis. **f**

Miscentur & concurrunt aliquando cum illa fornicatione qualitates aliæ subortæ ex qualitate personarum; vt, adulterium, incestus, stuprum, raptus, vel luxuria contra naturam, **g** vel brutalis infanda coniunctio, quæ diuersas habent poenas pro modo diuersæ mixtionis criminis. **h** Sic coniuncta est lenociniū & lenonum **E** consideratio.

Lenones autem & lenas dicimus, qui quæue mulieres quæstuaris prostituunt. Lenocinium enim exercere non minus est, quam corpore quæstum facere. **k**

SCHOLIA.

a *ca. nemo sibi blandiatur, 4. §. tolerabilior, 32. q. 4. ca. Idololatria, 28. quest. 1. sicque explicat Modestinus in l. inter stuprum, 101. de verb. signif. Inter stuprum & adulterium hoc interesse quidam putant, quod adulterium in nuptam, stuprum in viduam committitur, sed lex Iul. de adulteriis hoc verbo indifferenter vtitur. Et Papinianus in l. inter liberas tantum personas, 6. §. 1. ad leg. Iuliam de adulter. lib. 48. P. titul. 5. lex adulterium & stuprū promiscue, & κατὰ γενεὴν ὁπότερον, id est abufine appellat. Sed proprie adulterium in nupta ponitur propter partum ex altero cōceptum compositio nomine. Stuprum vero in virgine viduave committitur, quod Græci φθορὰν, id est, corruptionem appellant, & lex Diuina per verbum, non mœchaberis D. Matth. c. 5. vers. 28. cum sim. omnē cuiuscunq; generis prohibuit fornicationē, c. meretrices, 11. 12. q. 4. c. fornicarii, 88. dist. sic li. 60. Basilicorū, tit. 27. c. 8. λέγειται ἰδίῳ μοιχείᾳ, & ἡ πρὸς παρθένον, ἢ χήραν φθορὰ: & κούριος δὲ μοιχεύει ἰδίῳ ἢ τῆς ὑπαυτοῦ παρθένῳ δὲ τῆς παρθένου & χήρας, id est adulteriū quidem dicitur etiam in virgine, aut in vidua corruptio, propterea tamen adulterium est nuptæ, stuprum virginis & viduæ, vide qua dixi de hoc nomine mœchia lib. 10. synt. a. iuris, c. 2. nu. 35. & seq. facit & quod dicitur in c. tolerabilis, 1. §. virgo, 32. q. 5. virgo prostitui potest, adulterari non potest, nec lupanaria infirmant castitatem. Causa autem cur stuprum & alia species contineantur sub adulterio in iure civili, potest esse, quod & lex Iulia, qua lata fuerat principaliter de adulterio, omnes etiam alias illiciti coitus species puniat, sicque Iustinia. in §. item lex Iulia. de public. ind. iudicat.*

b *cap. adulterium, 36. quest. 1. d. l. inter liberas, §. 1. & l. stuprum, 34. ad l. Iuliam de adulter. & l. inter stuprum, 101. de verbo. significat. P. ea tamen, qua nupsit cum eo.*

- quem ignorabat iam habere uxore aliam, non est adultera quoad primum, nisi cum eo postquam id ipsum rescuerit, concubabat, c. si virgo nupserit, 34. q. 2.
- c** in proxime citatis legibus tamen late aliter stuprum dicitur in muliere alia quam in virgine libera non concubina, & in vidua, d. l. stuprum, 34. ad leg. Iul. de adulter. in vidua nempe honeste viuente, in §. item lex Iulia, de public. iudic. dicitur & committi stuprum cum masculo, in **B** l. qui domum, 8. ad l. Iul. de adulter. cum vir nubuit in feminam, l. cum vir, C. eod. tit. add. papav. hanc luxuriam contra naturam, vocat nouel. 141. ut non luxurientur contra naturam, Sodomitam, cuius origo nominis colligitur ex cap. 19. Genesios.
- d** cap. lex, §. 1. 36. q. 1. l. si adulterium cum incestu, 36. ad legem Iuliam de adulteris, P. qua sint autem persone, cum quibus incestus admittitur, docet c. de incestis, c. nec eam, 35. questio. 3. l. sorores, 49. leg. nuptia consistere non possunt, 13. & sequent. & l. si. de rit. nup. l. si. C. de incest. nupt.
- e** d. c. lex, §. 1. 36. questio. 1. ex stat. in. de rapt. virginum, C. & alii tit. de quibus in principio litera adixi, c. cum causam, 6. de raptor. lib. 5. tit. 17. Et proprie raptus est, ubi nihil de nuptiis rapta fuerit antea tractatum, d. l. c. lex illa. Nec hoc iure Pontificio raptor dicitur, qui prius desponsauerit mulierem, & qui eius consensu etiam inuitis parentibus eam abduxerit, d. ca. cum causam, 6. de raptori. Contra iure civili l. vnic. C. de rap. virg. Raptus illicitus coitus, a corrumpeudo est dicitur, unde qui raptus potitur, stupro fruuitur. capit. raptus, 36. questio. 1.
- f** d. l. c. lex illa, §. fornicatio, 36. questio. 1. est scortatio omnis illicitus coitus, c. 1. §. qui ergo, 32. q. 2. ca. meretrices, 32. questio. 4. est proprie autem solui & solute a matrimonio.
- g** gradus sunt peccatorum & adulterii malum vincit fornicatione, vincitur autem
- A** ab incestu, peius enim est cum matre, quam cum alterius uxore concumbere, sed adhuc pessimum, quod contra naturam fit, can. adulterii malum, cum tribus sequentibus, 32. questio. 7. a fornicibus, id est, concameratis cellis, sub quibus Rome meretrices habitare consueuerant omnibus exposita, fornicatio dicitur: & fornicus ponitur pro lupanari & meretricia cella, qua Grecis παραγορνειον, ut inuuit Luuenalis Satyra 3.
- Lenonam pueri quocumque in fornice nati.
- Meretrix dicitur, que multorum libidini patet, c. 16. vidua est, 36. dist. can. meretrices, 32. q. 4. qua palam quaestum corporis sui facit, Palam autem dicitur facere quaestum, non tantum qua se in lupanari prostituuit, verum etiam si qua, ut assolet in taberna canponaria, vel qua alia, pudori suo non parcat. Et palam accipiens, id est, sine delectu, non si qua adulteris vel stupratoribus se committit, sed qua viciem prostituuta sustinet, secundum Ulpia. in l. palam, 43. de ritu nuptia. lib. 2. P. titu. 2. vide qua tractauimus de meretricibus & concubinibus, lib. 10. synt. iur. c. 1. & 2.
- h** de quibus omnibus, & de speciebus luxuria vetitis, & de penis, nos abunde tractauimus lib. 36. synt. iur. cap. 6. de adulteris simplicibus. ca. 7. de mixtis adulteris & incestu. cap. 8. de raptu, c. 9. de stupro in virgine & viduis. ca. 10. de praepostera libidine. c. 11. de lenonibus, & aliis ad luxuriam pertinentibus, c. 12. 13. & 14.
- i** l. palam, 43. §. lenas, de ritu nupt.
- k** d. l. palam, §. lenocinium, imo & maius. l. 4. §. 13. de his qui notant. infra. P. §. 1. de lenonibus. nouel. 14. fit autem lenocinium pluribus modis, nempe & prostituendo & operam prostitutioni dando, d. l. palam, & nouel. de lenonibus. Item si quis deprehensam uxorem in adulterio, retinuerit non damnata, aut non accusata, si q. patronus eius turpitudinis causa, ca. 1. & ca. apud apud misericordem, 10. §. quod si in adul-

terio, 32. q. 1. l. 2. l. castitati, ad legem Iul. de adulter. C. lib. 5. tit. 16. ca. 3. de adulter. & qui recipit pecuniam pro adulterio uxoris sua. l. 2. §. lenocinii, ad legem Iuliam, de adulteriis.

CAPVT II.

De pœna adulterii.

Maritis, etiã ex suspitione adulterii permissum est uxores accusare, & ipsis, a plus quam ceteris, licet accusare & defendere, b accusat & vxor maritum, nõ tamen licet ex suspitione adulterii coniugibus se separare, aut se dimittere, nisi prius causa cognita & probata. c Separatur autem matrimonium quoad thorum propter fornicationem, d nec ex causa dimissam maritus tenetur vxorem recipere. e Nisi forsã & ipse quoque adulterium cõmiserit; Et ita paria delicta mutua compensatione tolluntur, quod pertinet ad illos. f Quod si mulier ob causam fornicationis iudicio ecclesiã, aut propria voluntate a viro recesserit, nec reconciliata ei fuerit postea, dotem aut dotalitium repetere non poterit. g Non licet autem vxorem deprehensam in adulterio occidere, vel eius adulterum hoc iure. h Quamuis ciuili excusetur homicidium iusto dolore mariti. i Adultera porro utroque iure damnata, in monasterium detruditur; k laicus pro adulterio excommunicari debet, l & pœnitentiã subiici; m iure ciuili vero capitali supplicio condemnatur. n Si quis autem clericus adulterasse, aut confessus, aut conuictus fuerit, depositus ab officio, communionem ecessã, toto vitæ suæ tempore in monasterium detrudatur. o Grauius tamen esset puniendum adulterium cum incestu. p. Veruntamẽ si pœna imponenda sit sanguinis, adeundus erit iudex secularis, q qua tamen extra pœnam illam & iudex ecclesiasticus possit punire adulteros, r & criminaliter & ciuilitè iudicare a coniugibus institutam accusationem. s

SCHOLIA.

- a c. maritus, 4. de adulter. Olim tamen iure ciuili, non erat maritis accusatio adulterii permissa constante, & nisi soluto matrimonio, l. constante, 26. ad legem Iul. de adult. l. miles, 11. eod. tit. l. crimen, C. eo. tit. quod fuit emendatum nouo iure, authent. sed hodie, C. eod. tit. §. quia vero plurimas, vt liceat matri & auia, in nouel. potestque ex eodem iure, etiã sine suspitione calumnia, aut sine metu talionis accusare, l. sine metu, & leg. mariti lenocinium, 29. l. quasi-tum, 40. ad leg. Iul. de adult. P. permittitur autem primo loco marito, si velit accusare, potest & permitti coniunctissimis personis, non autem omnibus, ne forte conuentiã matrimonia, ea accusatione turbentur, l. quamuis, C. ad legem Iuliam, de adult.
- b iure pontificio ita receptum, in c. 1. vt lite non contestata, non procedatur ad testium examinationem, lib. 2. tit. 6. quamuis aliquando iure ciuili & lege & tabularum, aliter fuerit receptum. l. 1. C. ad leg. Iul. de adult. hodie tamen potest, nouel. 134. c. 10. & 11. §. si quando, & seq. vt nulli iudice liceat haber. loc. seruator. Potuit & impudice viuentem olim repudiare, Euseb. lib. 4. ca. 17. l. consensu, 8. §. si quas igitur, de repud. lib. 5. C. titu. 17. olimq; etiam mulier de adulterio accusata in maritum crimen retorquere poterat. l. 13. §. 5. de adulter. P.
- c c. tua, de probatio. dict. c. 1. vt lite non contesta. can. multorum, 35. quast. 6. c. priusquam, 27. quast. 2. non sufficit autem propositum fuisse adulterium, nisi probetur. c. significasti, 5. de adulter. notat tamen Panor. ad cap. tua fraternitatis, nume. 6. de adulteris, & in cap. plerunque, de donat. inter vir. & vxor. quod maritus, si adulterium sit manifestum, potest auctoritate propria denegare debitum coniugale, & coniugem domo expellere; contra, si occultum. Non possit tamen lucrari dotem, ob

adulterium; nisi sententia fuerit secuta; & A
hanc sententiam firmat; (et si alias plures
contrarias referat dicendum, dotem lucra-
ri quoque ex adulterio occulto.) ex c. Aga-
thosa. 27. quest. 2. & ad hac facit etiam c.
significasti, de diuortio, addit autem in d.
loco Panorm. hac verba, postquam dixit
dimitti posse uxorem ex adulterio occulto.
Et hoc puto, inquit, siue sit manife-
stum adulterium siue non; nam ipse sci-
licet Deus dedit hanc potestatem, ut pos-
sit dimittere propter fornicationem;
fateor tamen quod ipsa compellit ad
restitutionem, nisi constet de adulterio.
d Nam si adultera incorrecta, maritus ad-
ulteram sciens retineat, particeps est deli-
cti, non etiam si correctam & emendatam
recipiat, c. 3. de adulte. c. 1. §. imo cum illa,
c. sicut, can. si quis uxorem, can. apud mi-
sericordem, cap. quid si, 32. quest. 1. l. 2. §.
marito, & l. mariti lenocinium, ad legem C
Iul. de adult. P. l. 2. C. eo. tit. de repetitione
etiam emendata agitur in l. generari, §. rea
adulteri, l. si quis adulterium, 33. §. si quis
dimissam, ad leg. Iul. de adult. authent. sed
hodie, eod. titul. C. §. si vero, ut nulli iudic.
liceat habere loci seruator. Separatio hac
non est vinculi matrimonii; Quod enim
Deus coniunxit, homo separare non potest.
DD. Matthai 19. Luca 10. c. quos Deus,
33. q. 2. cap. de infidel. de consanguini. & D
affinita. ca. inter corporalia, de translatio.
episcop. Sed tantum cohabitationis & tho-
ri diuiso, ca. penult. & fin. de adulterio, &
sublata sunt hodie omnes soluendi matri-
monii ex Iurisconsultorum, & Cesarum
legibus permissiones, de quibus in l. consen-
su. C. de repudiis, §. has itaque causas, de
nupt. in nouel. & sic quoque prohibentur
diuortia in ca. 2. de diuor. ca. in coniugio,
32. quest. 5.
e si noluit, etiam post penitentiam peccatam,
c. gaudemus, de conuers. conuga. cano.
admonere, 32. questio. 2. quo casu nolente
recipere uxorem marito, ca. damnata de-
trudenda erat in monasterium, ad agen-

dam perpetuam penitentiam. d. c. gaude-
mus, & authent. sed hodie, C. ad legem Iul. de
adult. & §. si vero, ut nulli iudic. liceat ha-
bere loc. serua. in nouel. At maritus in-
terim debet innuptus remanere, qui non
vult reconciliari uxori, & non potest vi-
uente uxore alteri coniungi sine macchia,
prout disputauit fuse de veritate eius sen-
tentia, reiectis contrariis, in lib. 9. synag.
capit. 18.

B f c. pen. & fin. de adult.

g c. plerunque, 4. de donat. inter vir. & uxo.
lib. 14. titul. 20. ubi & glossa fina. disputat
questionem; nam si mulier, que separata
fuit propter adulterium postea doceat ma-
trimonium non. constituisse inter coniuges
propter proximitate vel alio modo, amittit
dotem, eo quod non censetur esse adul-
terium, nec dos, ubi non est matrimonium,
& tandem concludit nec probat tamen, am-
mittere nihilominus dotem. Iure civili etiam
dos amittitur ex adulterio. l. consensu,
de repud. C. §. si vero, de adulterio, §. quia
vero plurimas, ut liceat matri & auia, & c.
in nouel. id ipsum dicendum erit de marito
ob adulterium separato, ut amittat lucrum
nuptiale, & donationem propter nuptias,
que adiudicentur uxori. cap. 1. ut lite non
contestata. lib. 2. titul. 6. l. consensu, §. si ve-
ro, de repud. C. quia mulier & vir isdem
legibus in causis thori & matrimonii iudicantur pares, cap. si quis uxorem, 32.
quest. 1. in utroque tamen coniuge obser-
uandum est, ne sint ex matrimonio filii,
nam tunc filius lucra illa ex adulterio in
proprietate relinqui debent filio, §. si de ad-
ulterio, ut liceat matri & auia, in nouel.
notat tamen singulariter Panorm. ad cap.
plerunque, numero 3. quod maritus non
lucratur dotem ob adulterium uxoris se-
parato matrimonio a iudice seculari, quia
iudex secularis non. dicitur competens,
dum agitur civiliter de separatione ma-
trimonii, capit. iua, de procurat. Ioannes
& Andreas ad capit. 2. de foro competens.
Quamobrem laici iudices in hac quest.
alii

aliis adiudicationibus videntur, & si criminaliter iudicent, possunt & dotem adimere secundum dictam authenti. sed hodie, de adulteriis, C. & dictum capit. plerunque, de donatio. inter vir. & vxor. verum si adultera postea fuerit viro reconciliata, ut colligitur ex dict. ca. plerunque, non amittit dotem; quia maritus postea ei obucere non potest fornicationem, capit. quemadmodum, de iureiurand. can. quod autem, can. non erit, 3. 2. questio. 1. nec potest reprobare mores, quos iam ipse comprobauerit, l. si vxor, in fin. ad legem Iul. de adulte. Pand. can. horrendus, 3. 2. q. 2. nisi postea iterum fornicaretur.

h ca. si quod verius, c. admonere, c. inter hac sanitas vestra, 3. 3. quest. 2. Tene tamen Iulius Clarus, lib. 5. senten. iuris, §. homicidium, num. 5. & §. 4. hanc permissionem iuris civilis occidendi deprehensum adulterum, non esse contra conscientiam.

i leg. Gracchus, ad leg. Iuliam, de adulter. si inueniat in domo sua adulterantem, licet & patri id ipsum cum distinctionibus, in l. quod aut lex, 2. 3. leg. marito, 2. 4. ad legem Iuliam, de adulter. P. §. his quoque, ut liceat mat. & auia, in nouel. de lege, qua permittebat adulteram cum adultero simul deprehensos occidere, & ex qua in matre & filio licebat adulterium vindicare, meminit Seneca lib. 1. controuersiarum controuers. 4.

k c. gaudemus, de disort. iure civili autē verberatur, §. si vero, ut nulli iudicum liceat habere loci serua. in nouel. authentico. sed hodie, ad legem Iul. de adulte. C. mors indicta adulteris lege antiqui testamenti divina, lapidationis, Exod. 20. Deuter. 22. Leuit. 20. & lege civili in l. 39. in fine, ad legem Iul. de adult. P. non. Leonis 3. 2. ubi & alia minor poen. ut natus adultero & adultera absconduntur.

l c. intelligimus, c. ad l. Iul. de adult.

m c. 2. significasti, de adult.

n §. non lex Iulia, de adult. de publ. indic. apud Iustinian. quamuis, C. ad legem Iul.

de adult. & secundum locum in poenis obtinet adulterium, ca. quid in omnibus, 3. 2. quest. 7. Puniantur & extra ordinem sollicitatores alienarum nuptiarum, etiam si effectu sceleris potiri non potuerint. l. 1. de extraordinariis criminib. lib. 4. 7. P. tit. 11. vide qua diximus de poen. adulterii l. 36. syntagm. c. 7. Hippomenes, vnus ex genere Codridarum, cum deprehendisset apud filiam Limonam adulterum, hunc quidem vna cum filia ad currū alligatum, interfecit, illam vero cum equo subiugum constrinxit, donec mortem obiret. Heraclides in poluicis, in principio in Atheniensium republ. & rursus in republ. Tenediorum refert, Cygnum, filium suum Tennen, accusatum de adulterio quamuis falso, cum nouerca, cista inclusum in mare proiecisisset, legem autem posuisse Tennen, ut si quis adulterum deprehendisset, ut eum securi trucidaret. Deprehenso vero filio ipsius, cum is, qui eum deprehenderat, Regem, quid faciendum esset, rogasset, respondisse, lege vteretur. Tradit & in Lepratarū politia legem, ut Leprosos, si quos aduteros caeperint, vinctos per urbem totum tri-duum circumducant, & perpetuā infamia notam illis inurant; Mulierem vero, per undecim dies amictam, tunica pellucida, discinctam in foro statuam, & infamia afficiant.

o ca. 10. si quis cleric. §. 1. distin. ex 3. synodo Aureliacensi cano. 7. & ibi praedicta verba ita expressa sunt, ut nullis iudicibus vel interpretibus commentandi relicta sit via, & probatur ex sententia, qua lata est contra episcopum in can. laior, 4. 4. 2. quest. 7. quamuis eam poenam nitatur temperare Paulus Grillandi tractatu de poenis omnifariam coitus, imo infamatus presbyter, de adulterio, ad confessionem adulterae debet se purgare cum vicinis quinque presbyteris iurantibus, quod si non potuerit se purgare, ob officio suo debet suspendi, c. significasti, §. de adulteriis, ut in cap. quam sit graue crimen. 9. de excessione pra-

A lato. diaconus qui publice dixerat se cognouisse uxorem cuiusquam, qui ideo eam dimiserat, iubetur deponi ab officio & beneficio. Dispensare tamen poterit cum clericis episcopus, post peractam poenitentiam, in adulteris & aliis criminibus inferioribus, neque debet omnem depositum post poenitentiam, curia seculari tradere, c. at si clerici, 4. §. de adult. de indic.

B sic adulterium hoc cum incestu vel nephario cotu habet iure civili poenam capitale, & foemina & masculus aequo puniuntur, leg. si adulterium in principio, & ibi Bartol. de adulte. quod & tradit Angelus in tractatu criminalium ad verba che mai, ubi agit de adulterio.

q c. sententiam, ne cler. vel monach.

r ca. gaudemus, de conuersio. coningat in detrusione in monasterium ad poenitentiam, ut in c. de benedicto, §. 2. q. 1. iubetur diacono, cui adulterii cognitio delegata fuit, ut poenam adulterio imponat separationis, mactationis, seu multae, & decaluationis. Separatio quoque Thori ad ecclesiasticum indicem pertinet solum, ca. tua, de procuratori. c. 1. de officio ordina. c. at si clerici, §. de adulteris, de indic. & ita enumeratur crimen adulterii inter crimina ecclesiastica. glossa in ca. cum sit, & c. conquestus, de foro competenti. potest & uti excommunicatione index ecclesiasticus in adulteros, ut in cap. intelleximus, ca. 2. de adulter.

s c. tua fraternitatis, §. de procura. ubi & agitur tantum de accusatione facta per maritum & coniugem, ut inde praxis tracta videatur, qua hodie in Gallia vix recipitur accusatio adulterii, nisi facta ab alterutro ex coniugibus. Ne alioquin preterea eius accusationis, bene conuenientia matrimonia, odio & dissidio in seminato turbentur, ut notat glo. pen. de concubinariis in pragma. sancta, quanquam iure civili aliae personae admittantur, non tamen nisi certa, & proxima eadē ratione, in l. quāuis adulterii, c. ad l. lul. de adult.

CAPVT III.

De poenis stuprantium virgines.

Qui seduxerit virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem, si pater noluerit eam ei dare, dotabit ex aequitate canonica. Quod si constuprator noluerit eam uxorem ducere, corporaliter castigatus excommunicatusque in monasterium, in quo agat poenitentiam, detrudi debet, de quo nulla sit egrediendi sine praecipione licentia, b qui nondum viripotentes virgines corrumpunt, grauius quam qui alias corruerint puniendi, c

SCHOLIA.

a c. 1. & 2. de adult. Exod. c. 22. Deut. 22. c. 19. haec est poena ex aequitate canonica, quae alias debitas ex aliis legibus stupratoribus imponi non impedit, lex etiam Iulia, de adulteris, stupri flagitium punit, cum quis sine vi vel virginem vel viduam honeste viuentem, constuprauerit. Poenam autem irrogat stupratoribus si honesti sunt, publicationem dimidiae partis bonorum; si humiles, corporis coercionem cum relegatione. §. item lex Iulia, de adulteris, de publi. iudi. maxime si corrumpatur viro immatura, ut dicemus mox. Seductio virginis reddit eam inuoluntariam, ut ipsa poenas stupri euadat, veluti si pollicitationibus, si poculo amatorio, si magicis artibus fuerit sollicitata, ut in l. multi, de malef. & mathema. C. l. si quis aliquid, §. qui abortiuus, de poenis, P. l. si aliquis, de homic. si pollicitus quis fuerit eam se dulturum in uxorem, si ei adhareret, ut cap. tua nos, de sponsalib. si largitionib. corrupta sit, si affeatus eam, quis fuerit, & c.

E b ca. 2. §. fin. de adult. Et quia clericus, qui constuprauerit virginem, non potest eam ducere, si in sacris sit ordinibus, secundum communem sententiam, debet in foro contentioso deponi; Panorm. ad c. at si clerici, de indic. citat tamen textum, qui non loquuntur

quuntur de stupro simplici, sed de adulterio, ut ca. si quis clericus, 81. distinct. c. lator, 2. qu. 7. idem tamen Panorm. ad cap. pen. de adulter. notat clericum huiusmodi teneri ultra dotem, ad poenam pecuniariam, vel corporalem imponendam per suum ordinarium, atque vel in carcerem, vel in arctum monasterii esse detrudendum, si esset de stupro publice accusatus. At Bernardinus Diaz, in practica criminali canonum, c. 77. hoc locum habere putat, quando esset seducta virgo, non autem si ipse sponte consensit, & ita probata voluntate puella, excusari a poena criminali, & eximi a praestatione dotis, ad quam non teneatur, nec in foro contentioso, nec in poenitentiali, si modo patrem non habeat, nam si haberet, etiam in eo casu, & non obstante contrario consensu filiae, posset pater persequi iniuriam sibi in filiae persona illatam, & dotem & alia ei danda. adde l. 1. de iniur. Pand.

c dat poenam Paulus Iurisconsult. in l. si quis aliquid, § 8. qui nondum viri potentes, de poen. Pand. Qui nondum viripotentes, inquit, virgines corrumpent, humiliores, in metallum damnantur, honestiores in insulam relegantur, aut in exilium mittuntur, competebat & pro serua seu ancilla stuprata virgine immatura actio legis Aquilia. l. si stuprum, 25. de iniur. P. D. l. 27. § 4. ad leg. Aquil. P.

CAPVT IIII.

De poenis stupri seu incestus sacrarum virginum, & filiarum spirituum.

1 Si quis episcopus, presbyter, † diaconus aut subdiaconus, aut lector aut psalmista aut hostiarius, cum muliere sanctificata Deo, mœchatus fuerit, deponi debet: quia sponsam Christi corrumpit, si vero laicus fuerit, est excommunicandus. a Quamuis legibus ciuilibus, ultra poena imponatur, capitalis, b poenitentia vero imponenda monialibus & monachis. c Qui, quæve, si

A libere voluerint filios procreare, puta nubere, ergastulis concludi debent, ad perpetuam agendam poenitentiam, cõmunionem sacra priuari, nisi in articulo mortis. d Moniales etiã si libidinibus inferuire accuserentur, & manifeste detegi non potuerint, erga regulam, suæ opinionis malam famam canonice purgare cogendæ sunt. e Quæ virginitatẽ Deo vouerint, & qui cum illis rem habuerint, nisi a peccando destiterint, non obtinent poenitentiam. f

B Sacerdos vero, † qui cum filia spirituali fornicatus fuerit, ab officio deponi debet, & 12. annis poenitere, posteaque monasterium ingredi, scemina si laica est, debet quæ possidet relinquere, pauperibus tradere, & monasterium ingredi. g

SCHOLIA.

a ca. si quis episcopus, 6. 27. qu. 1. & Sext. synodo in Trullo. cap. 4. excommunicatio porro illa laicorum, est ex mansuetudine canonica, desponsatas autem virgines Vestales esse Deo, dicitur in cano. quæ Christo, can. virginibus. & ca. si quis episcopus, 27. qu. 1. can. virginibus, 27. distinct. quare in illarum compressione & adulterium, & sacrilegium, & incestus committitur, & priuatio imponitur beneficiorum clerico id agente, vide Bernardinũ Diaz, in practica criminali canon. cap. 75. & hoc quidam verum ita demũ intelligunt, quando peccatum in notitiam populi peruenit, secundum Cardinalem de Turrecremata ad d. cap. si episcopus. Dias tamen & in occultis locum habere putat propter grauitatem criminis.

b ca. si quis non dicam, 1. 36. part. 2. l. si quis non dicam, de episco. & cler. C. ubi & non tantum rapientes vel violantes moniales, sed etiam attentantes puniuntur.

c c. ne aliquis, 4. & seq. quod si poenitentiam, 27. quæst. 1.

d & ultra, qui se illis coniunxerint scienter, ab illis separati, non possunt alius matrimonio atioquin legitimo iungere, vel fieri par-

Kkkk

icipes sacramēti cōmunionis, praterquam in mortis articulo, ut omnia probantur, in ca. impudicas, 11. cum 4. sequentibus 27. quast. 1. de supplicio apud Ethnicos vestalium incestuosarum, ut quod vīna defoderentur iam tractant, lib. 6. syntag. ca. 7. nu. 3. docet & idem Plinius iunior, lib. 4. epistola. Linius lib. 2. 4. 8. decadis 1. & lib. 2. decadis 4. Orosius in 2.

e c. moniales, 3. de purgat. can. libr. 5. tit. 34. ex concilio Meldensi, ca. 70. deteguntur autem manifeste libidinibus inseruisse, vel per testes, vel per inspectionem corporis. ca. nec aliqua, 27. qu. 5. forma autem purgationis ex tenore regule ordinis suscepti, eruenda.

f qua est 10. annorum secundum priscum ius, in c. deuotam, 27. sub 27. q. 1. ex concilio Toletano. 1. c. 16.

g cap. 9. si quis sacerdos, 30. qua. 1. idem si ad penitentialem filiam suam accedat sacerdos, qui honore dignitatis priuatus & vsq. ad exitum vita sua, in gi penitentia se subdere debet, can. omnes quos, 8. eadem 30. quast. 1. & rursum in c. non debet, 10. eo. non debet episcopus aut presbyter cōmisceri cum mulieribus, quae ei sua fuerint confessæ peccata. Si forte, quod absit, hoc contingat, sic pœniteat, quomodo de filia spiritali episcopus, 15. annos, presbyter 12. & deponatur, si D tamen in conscientiam populi peruenierit. Et ibi glossa infert, quod non sit deponendus clericus, nisi pro crimine publico quod in notitiam populi peruenierit, per c. sacerdotes, & ca. seq. 50. dist.

C A P V T V.

De pœna incestus.

Sacerdos incestus accusatus & conuictus, deponendus est, & beneficii priuandus. a Quamuis iure ciuili grauior posita si pœna pro incestuoso concubitu. b Omnis incesti maculā pollutus, infamis est, & accusare sacerdotes vel legitime cōmāctos, non potest. c Qui incestas nuptias

A de facto d contrahunt, quandiu in excommunicati debent esse, & si alter illorum morte præuētus fuerit, alter quandiu uiuet grauius debet pœnitere, & sine spe coniugii manere. e Neque nati ex huiusmodi complexibus incestuosis scienter factis, filii censentur legitimi, neque ii succedunt parentibus. f Sunt & quidam incestus ultimo supplicio puniendi. g

S C H O L I A.

a ca. pen. de purga. vulga. & ita ad depositionem perueniendum esse sanior pars concludit interpretum, si in iudicium deferatur crimen, reiectis contrariis sententiis, de quibus Bernard. Diaz, in practica criminali. canonum. c. 78. incestus enim est graue crimen, iure diuino morte expiandum. Leuit. 18. & c. 20. & grauius etiam crimen quod pertinet ad peccatum, incestus adulterio, c. adulterii 32. qu. 7. l. si adulterium cum incestu, & l. si. de ritu nupt. P.

b Cicero 3. de legibus. Incestum pontifices summo supplicio sanciuunt, nos multa de hoc crimine lib. 9. syntag. ca. 11. & de diuersis formis & pœnis incestus per diuersa exempla, lib. 36. c. 7.

c c. consanguineorum, 4. sub 3. q. 4. inter infames etiam numerantur incestuosi, in ca. 17. infames esse, 6. q. 1.

d de facto enim nuptia tales coniunctiones illicita dicuntur, nam vere tales non sunt, propter impedimentum consanguinitatis, quod prohibet nuptias fieri, & de facto contractas dissoluit. l. incestu nuptia, § 2. & l. nuptia § 3. & seq. de ritu nupt. P. l. qui contra, 4. de incest. nupt. libr. 5. C. tit. 5.

e ca. fin. 35. q. 8. ca. quedam cum fratre, 19. & 20. si quis viduam, ca. qui dormierit, 21. & cap. 23. & seq. si quis cum nouerca, 32. q. 7. ca. 1. de eo qui cognouit consanguineam uxoris sue, libr. 4. tit. 1. Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec a matre debuit petere, nec filia vnquam habere potest uxore, nec filiastra, nec ille, uille.

ullo unquam tempore alii se poterint ma-
trimonio copulare, hoc tamen & predicti
canones intelligi debet caute, ut monet So-
tus in explicatione d.c. 3. libr. 4. sententia-
rum, dist. 37. q. 1. art. 2. facit & ca. ex lite-
ris, eo. tit. de eo qui cognovit consanguineam
uxoris sua, ca. 2. de consanguinit. &
affinit. iunge & l. qui contra, 4. de incest.
nup. C. traditur. & in dict. cap. si quis cum
nouerca, 32. quaest. 7. & in cap. in lectum
mariti, 6. cum sequentibus, usque ad finem
34. quaestio. fin. de his qui incestum extra
matrimonium commiserint scientes, ut in-
nupti remanere debeant. Caterum quam-
vis incestuosus matrimonium contrahere
prohibeatur, tamen, si postea de facto con-
traxerit, indissolubile est, & tenetur uxori
petenti reddere debitum, quamuis ipse
petere non possit, cap. 4. de eo qui cognovit
consanguineam uxoris sua, neque incestus
superueniens dissolvit matrimonium. cap.

pen. & fin. eod. tit.
f. ca. vnic. 35. quaest. 7. l. si quis incesti, 6. auth.
incestus nuptias, auth. ex complexu, C. de
incest. nupt. non. 12. ca. 1. & nouell. 89. ca.
fin. ubi & ponuntur alia poena confiscatio-
nis bonorum, dotis & exilii, temperamen-
to adhibito, ut si filios legitimos incestuosi
habeant, ad eos perueniant bona, addun-
tur, & ibidem alia poena.

g. ut cum uxore patris, cum niua, Leuit. ca.
18. 20. 21. Leuit. 17. & 22. Statuit & Si-
xtus 5. summus pontifex 9. Aprilis, ann. 2.
sui pontificatus, ut habetur in constitutio.
eius 55. secundum ordinem Bullarii Laetii
Cherubini incipiente volentis, &c. ut qui
scienter matrem & filiam, aut duas sorores
germanas cognouerit carnaliter, poena ul-
timi supplicii plebatur pariter & mulier,
qua scienter cum patre & filio, vel cum
duobus fratribus germanis concubuerit.

C A P. V I.

De poena raptoris.

Raptus puerorum aut mulierum, qui-
bus quis abutatur, potest admittere

poenam mortis & detractionis mem-
brorum, a maxime si sit sanctimonialium
sive volentium, siue inuitarum. b Et cano-
nes raptores huiusmodi sanctimonialium,
viduarum, aut virginum, cooperatores &
conniuentes raptoribus, si clerici sunt, a
proprio gradu deiiciunt, laicos anathe-
matizant. c Statutum etiam, ut si quis spon-
sam alterius rapuerit, publica poenitentia
multetur, & sine spe coniugii remaneat,
& si ipsa eidem crimini consentiens non
fuerit, licentia nubendi alteri non negetur,
non aliter. Et si post haec se coniungere
praesumerint utique usque ad satisfac-
tionem anathematizentur. d Permittitur
tamen hoc iure puellae raptae nubere
raptori, si prior dissensio postmodum
transeat in consensum, dummodo ad con-
trahendum alioquin legitima sint perso-
nae. e Quod si raptor cum rapta ad eccle-
siam confugerint, & foeminam ipsam vio-
lentiam pallam constiterit, rapta de po-
testate eius liberata, raptor mortis vel poe-
narum impunitate concessa, ad seruien-
dum subiectus sit, aut redimendi se libe-
ram habeat facultatem. Si vero, quae ra-
pita patrem habuerit, & puella raptor-
i consenserit, potestati patris excusata red-
datur, raptor autem patri superioris con-
ditionis satisfactione tenebitur obno-
xius. f

S C H O L I A.

a cap. in archiepiscopatu, de raptoribus. pro-
bat & cap. fin. 36. quaest. 1. dum dicitur con-
fugienti raptori ad ecclesiam condonari
mortem. Iure civili poena capitalis in ra-
ptores & ultimi supplicii imposita est, atque
simul in opem ferentes. l. vnic. de raptorib.
virgin. l. qui catu, §. qui vacantem, ad leg.
Iul. de vi public. P. §. utem lex Iulia, de vi,
vers. fin. autem, de public. iud. Ibi quoque alia
ponuntur poena, ut nouell. 150. & 143.

b c. si quis non dicam rapere, 36. qu. 2. can. si
quis non dicam, de poeniten. dist. 1. l. si quis
non dicam, & leg. raptores, C. de Episcop.

Kkkk 2

Et clericor. dict. l. item lex Julia. de vi. vers. A
 fin autem, de public. iud.
 c. ca. raptores igitur, 2. can. de puellis, 4. ca. si-
 quis virginem 5. Et seq. 36. q. 2. Quin Et
 si quis clericus monasteria sanctimonialia
 sine manifesta Et rationabili causa
 frequentare presumerit, per episcopum ar-
 ceteri, Et si non destiterit, ab officio ecclesia-
 stico reddi immunis debet, Et a coetu fide-
 lium fieri penitus alienus, cap. monasteria
 sanctimonialium, 8. de vita Et honesta. B
 clericor. In quo tamen notabis admonitio-
 nem desistendi precedere oportere poenam,
 ut in aliis, can. indigne, 12. q. 2. cap. sacro,
 de sentent. excommun.
 d. in cap. raptor. 33. Et sequenti statutum, 27.
 quest. 2.
 c. ca. fin. de raptoribus. matrimonium quip-
 pe hoc iure inter raptorem Et raptam con-
 tractum crimen abolere hoc iure videtur,
 si modo matrimonium aliunde non habeat
 impedimentum, ut puta ordinis, consanguini-
 tatis, vel alterius generis. Prohibuit au-
 tem ius civile raptam raptori nubere, l. v-
 nic. §. et si non nuptia, de raptor. virg. libr. 9.
 tit. 13. cap. cum secundum leges, de heres.
 in Sex. Quod Et olim determinatum fuisse
 in consiliis sacrosanctis videtur, ut in
 consilio Aquisgranensi, ca. placuit, 11. Et
 Meldensi, c. si autem, 10. §. 6. q. 2. in Chal-
 cedonensi. Et Cabillonensi, c. de puellis, eadē
 36. q. 2. Iustin. postea Et poena sancivit de-
 portationis, imposita etiam parentibus ra-
 ptarum consentientibus, nouell. 143. de
 muliere raptum passa, Et nouell. 15. de ea
 qua raptori suo nubit, Et ibidem raptoris
 bona confiscantur, vide concilium Chal-
 cedonense, ca. 27. Wormacense, ca. 77. di-
 num Thomam 2. 2. qu. 154. art. 7. fuit Et
 de his noua concilii Tridentini definitio, E
 sessione, 24. tit. de reformatione matrimo-
 nii, cap. 6. decernit, inquit, sancta syno-
 dus inter raptorem Et raptam, quan-
 diu ipsa in potestate raptoris manserit,
 nullum posse consistere matrimonium,
 quod si raptam a raptore, separata Et in

loco tuto Et libero constituta, illum in
 virum habere consenserit, eam raptor
 in uxorem habeat, Et nihilominus ra-
 ptor ipse, ac omnes illi consilium, auxi-
 lium Et fauore præbentes, sint ipso iure
 excommunicati, ac perpetuo infames,
 omniumque dignitatum incapaces. Et
 si clerici fuerint de proprio gradu deci-
 dant. Teneatur præterea raptor mulie-
 rem raptam, siue eam uxorem duxerit,
 siue non duxerit, decenter arbitrio iu-
 dicis dotare, hac ibi.

f. in cap. fin. 36. questio. 1. ex concilio 1. An-
 reliacensi, c. 4.

CAPVT VII.

De fornicatione.

CLERICI in subdiaconatu Et aliis supe-
 rioribus ordinibus constituti, si ux-
 res de facto acceperint, eas dimittere Et
 poenitentiam agere de commisso per ex-
 communicationis Et suspensionis senten-
 tiam, compelli debent. a Post longam ta-
 men poenitentiam Et vitam laudabilem conti-
 nentes, officio suo restitui poterunt, Et ex
 indulgentia episcopi eius executionem
 habere. b Presbyter autem, aut diaconus,
 aut subdiaconus, de quacunque foemina
 crimine fornicationis suspectus, post pri-
 mam, secundam Et tertiã admonitionem,
 si inueniatur fabulari Et aliquo modo con-
 uersari cum ea, excommunicationi subda-
 tur c Et si moniti clerici a fornicariis se non
 abstineant, ab ecclesiasticis beneficiis usque
 ad satisfactionem suspendi debent, Et si
 rursus suspensi eas presumerint retine-
 re, perpetuo remouentur ab eisdem, Et ab
 officio. e Sed Et si quis ex his sit publicus
 Et notorius concubinarius, vel per senten-
 tiam, vel per confessionem factam in iure,
 vel per euidentiam rei, quae tergiversatio-
 ne aliqua celari non possit non aliter, in
 officio poterit euitari. f Puniantur Et con-
 cubinæ in foro ecclesiæ sententia excom-
 municationis, g Et aliis poenis. In summa
 hoc iure inter omnes Christianos omnis
 coitus

coitus extra matrimonium illicitus, & damnabilis est, i verum simplex fornicatio non ita vt adulterium vel incestus, & vt alia peiores coniunctiones, punienda, & lenones tamen multo magis erunt detestabiles.

S C H O L I A.

- a c. 1. de cleric. coniug. lib. 3. tit. 3. can. presbyter, 28. distinct. ex concilio Toletano, 4. cap. 42. & ca. quidam clerici, 81. distinct. B
Iussum erat episcopis, auferre huiusmodi coniunctiones clericis, & venundare, illis pro tempore relegatis ad poenitentiam, quos sua libidine infecerunt. dehinc & easdem fornicarias, si separari nollent ab illis, iussit per principes in seruitutem redigi, ca. eos qui, 32. distinct. efficiebantur & filii nati ex eo concubitu serui in perpetuum ecclesie eius, cui praeuisset in dignitate constitutus, qui eos genuisset. Tractatur de prohibitione C
matrimonii vel concubinitus presbyterorum, & in maioribus ordinibus constitutorum, & de separatione, si de facto fiat in in 27. dist. & 82. & tit. qui cleric. vel uenen. &c.
- b c. sane sacerdotes, 4. de cleric. coniug.
- c c. si quisquam, 2. de cohabit. clericorum & mulier.
- d c. sicut, 4. eod. tit. de cohabit. clericorum, quod & extenditur ad inferioris ordinis clericos, cap. si autem clerici, 6. eo. tit. & c. vt clericoru, 13. de vita & honestate cleric. in continentos, non se emendantes, & suspensi celebrantes, in perpetuum deponi iubetur & praelati, qui tales in suis iniquitatibus sustinent, maxime obitu pecunia vel alterius commodi temporalis. pari subiciuntur uilioni.
- e dicto c. si autem clerici, 6. & can. Maximianus, 6. 81. distinct. concilium Tridentinum, sess. 25. c. 14. adferi poenas concubinariorum publicoru, vt si admoniti non abstinerint, priuentur tertia parte fructuum beneficiorum, & pensionum ecclesiasticarum, applicanda fabrica Ecclesie,

vel alterius pii loci arbitrio episcopi. Et si postea non abstinerint ab eadem vel alia concubina, suspendantur ab officio, & beneficii administratione, & si deinceps perseuerauerint, priuentur beneficio & pensionibus ecclesiasticis. Et si adhuc non se emendent, excommunicentur, clerici autem alii concubinarij, qui beneficia non habent, poena carceris, aliisque canonicis puniantur, & inhabiles declarentur ad beneficia, cum suspensione ab ordine quem habent: Episcopi vero concubinarij, si in synodo prouinciali admoniti, non se emendent, ipso iure sint suspensi, &c. vide titulum de publicis concubinariis in concordatis, ubi & poena alia & in negligentes quoque episcopos, vide & qua diximus in explicatione, c. 1. de accusationibus regula 14. & que tractat Guido Papas, decis. 558. ubi docet, notorium concubinarium celebrantem esse ipso iure & factio irregularē, per rationes ibi adductas, & ita fuisse conclusum, ideo & sequi, quod ueniat beneficio priuandus, pro quo uidentia notata per doctores ad cap. fin. de clerico, excommunicata ministra addit & multa alia ex concilio Basiliensi sessione 26. relata in titul. de publicis concubinariis in pragma. sanctio. Bernardinum Diaz Hispanum in pract. crim. can. c. 74.

D f ca. fin. c. uestra duxit, 7. de cohabit. cleric. vel mulier. sic intelligendi sunt canones. ca. nullus, can. prater haec, 32. distinct. c. si. 15. q. si. c. si qui sine, 81. dist.

g ca. si concubina 55. de sentent. excommunicat.

h nempe vt ueneant & seruituti mancipentur, vt ante dixi in litera a, & in monasterium detrudantur, cap. fraternitatis, 33. dist. vide & de poenis contra concubinariorum in concilio Tridentino sessione, 25. de reformatione, c. 14. & in concordatis tit. de publicis concubinariis, ubi Rebuffus adfert 30. poenas contra concubinariorum. Presbytero qui fornicationem fecerit 10. annorum poenitentia imponitur, iuxta distinctio-

nem eius pœnitentia, in c. presbytero, §. 82. A
 distinet. in ca. vero Apostolorum 24. sta-
 tuitur, episcopum aut presbyterum in for-
 nicatione deprehensum, deponendum, non
 autem a communione arcendum, ne bis
 eodem delictu vindicetur, nec debet absol-
 vi excommunicatus concubinarius, quin
 prius de facto concubinam eiecerit, etiam
 si occultus fuerit, si dubitetur de peccati
 continuatione, ca. legatur, 24. q. 2. ca. au-
 dite 4. dist. Angelus Clauasius, in summa B
 ad verbum concubinam.

i ca. predicandum, 22. qu. 2. ca. nemo blan-
 diatur 4. ca. in eo fornicator, 12. ca. mere-
 trices, 11. 32. que. 4. c. Deus qui ecclesiam,
 de pœnitentia. & remissio. ca. aliter, 30. qu. 5.
 iuxta Dei preceptum, non moechaberis,
 Exod. 20. ad Galatas c. 5. Tobia 5. prohi-
 bitum & facere membra nostra membra
 meretricis, quod sit & adheredo 1. ad Co-
 rinth. 6. atque improbat error Beguino C
 rum & Beguinaru, qui dicebant rem ha-
 bere cu mulieribus non esse peccatu, quod
 ex naturali videretur appetitu, peccatum
 tamen esse mortale eas osculari, clemen. ad
 nostram, de heret. in clem. Proinde & con-
 cubinatus iure pontificio est prohibitus,
 quamuis aliquando iure civili in certis ca-
 sibus fuerit permissus, sicque antiquantur
 leges & exempla olim permittentia concu-
 binatum, in can. dicat aliquis, & c. mere-
 trices, 12. q. 4. Et semper habuisse concubi-
 nam fuit vere peccatum, ut scribit gloss. fi.
 in dict. cap. meretrices. per c. gaudemus, de
 diuort. neque unquam fornicari impune
 permissum fuit, c. fornicari, 10. 88. dist. c.
 nubendi, 27. q. 1. Hic tamen observa. ali-
 quando veram uxorem fuisse dictam con-
 cubinam, cum qua non fuisset tamen ma-
 trimonium contractum in facie ecclesia,
 qua nihilominus vere coniuncta & sine E
 ullo impedimento fuisset, que non fuit ali-
 quando prohibita, ut in can. is qui non ha-
 bet, uxorem 4. & c. Christiano, 34. distin.
 Comparatur autem illa concubina uxori
 aliquorum, que sine dotalium tabularum

solemnitate ducta fuerat, ut in nouell. 18.
 cap. 5. vere enim illa erat etiam coniunx, sed
 quia dotalia instrumenta & solemnitates
 non interuenissent, lex concubinam nomi-
 nat, can. omnibus seruis Dei, 3. §. concubi-
 na autem, 24. dist. ideo illa non fuit omni-
 no prohibita, quia perpetua, & distans a
 prohibita, que erat concubina temporalis
 non uxor, neque etiam arcebat a comu-
 nione, qui talem uxorem dictam concubi-
 nam habebat, d. c. is qui non habet, Sic in
 c. audita, eade 34. dist. D. Augustinus di-
 cit non licere habere concubinas, que postea
 dimittuntur. Tamen hodie, cum in facie
 ecclesia sit celebrandum matrimonium, &
 sine ea solemnitate non dicitur legitima
 coniunctio. c. cum in hitibus, de clandestina
 desponsatio. recte dicemus & omnem con-
 cubinatum prohibitum & semper presu-
 mi coniunctionem illicitam, nisi interue-
 niat legitima solemnitates, c. aliter, 30. q. 5.
 Nomine etiam hic luxuria, omnis inordi-
 nata pollutio intelligitur. c. in eo. 32. q. 4.
 k ca. adulterii, 11. 32. q. 7. Sine carnali de-
 licto pauci inueniuntur, c. 16. quia sancti-
 tas tua, 10. dist. Castitate. difficile seruare
 est, maxime nunc, quare defectus tempo-
 rum, quibus non solum merita sed corpora
 ipsa hominum defecerunt, distributionis ca-
 nonice non patitur in omnibus manere cen-
 suram, c. fraternitatis, 7. 34. dist. Arctissi-
 ma vita dicitur castitatis promissa, c. 5. de
 his, 8. dist. difficilis res, sed maioris meriti
 se castrare propter verbum Dei in volun-
 tate, & sponte, neque omnes capiunt verbum
 istud D. Matthai, ca. 19. & ca. 9. qui sunt,
 33. q. 5. Carnis luxuria interdum sapientes
 infatuat, ut Salomonem, ca. Salomon, 2.
 qu. 4. ca. Sacerdos, 3. q. 7. Sanctos proster-
 nit, ut Dauidem, ca. septies, §. Dauid quo-
 que, de pœnitentia. dist. 3. dist. ca. Sacerdos,
 §. item Dauid fortes vincit, ut Samsonem,
 ca. si non, 23. q. 5. Et ut dicebat Iustinian.
 in §. illud quoque melius, ca. 4. nouell. 74.
 quibus mod. naturales efficiant. legitimi.
 etli castitatis simus amatores, & hoc si-
 mul

mul nostris sancimus subiectis: nouimus tamen nihil esse furore amoris vehementius, quã retinere philosophiã est perfecte, &c. Plato quoque in Phædro, amorem vocat *μαίαν*, Caterum nec ideo minus delictum est fornicari, & peccatum mortale, quamuis multi in illud incidant, ea. multi, 2. q. 1. c. flagitia, 3. 2. q. 7. & quãuis vitium sit naturale, hoc est ex corruptione naturali, tamen vitium est, & non excusat. l. si seruus, l. si fornicarius, ad l. Aquil. B. P. mitius tamen punitur, vt in l. omne delictum. §. per vitium, aut per lasciuiam. de re militar. P. neque statim imponitur clericopro fornicatione pœna depositionis glo. inc. Maximianus, 81. dist. gl. in c. lator, 2. q. 7. in can. presbyter 82. dist. sed pœna arbitrio iudicis relinquitur, vt est communis opinio, secundum Felinum ad cap. at si clerici, de iudic. & Ioannem de Selua in tracta. beneficio. in 3. par. que. 3. vbi plura Ioan. Bernar. Diaz. in practica criminali canonum, c. 72.

de his diximus, lib. 36. syntag. ca. 11. & de eorum pœnis tractatur. in nouell. 4. de lenonibus, & lenones leg. Iulia. de adulteriis puniendis dicitur, in l. 2. §. 2. & 3. ad l. Iul. de adul. dicuntur & infames, in l. 1. & l. Athletas, §. ait pretor, de his qui notan infamia, pœna metalli affici debere quoque tradit. l. fin. de spectac. lib. 11. C. Quia & lenocinium exercere, vt dixi ante, non minus est quam quæstum facere corporis, leg. palam, §. lenocinium, de ritu nup. P. Qui etiam ita decipiunt & conciliant raptoribus raptas plumbo liquẽte in os iniecto, necantur, in l. vnic. de rapt. virg. C. ad lenocinium pertinere. & legem Iuliam de adulteriis videtur, donum ad colloquendum vel tractandum de stupro, vel ad committendum etiam amicis concessisse, l. qui donum, 8. & seq. et si amicis, ad l. Iul. de adul. Pandect. proxeneta & tabulari delatores literarũ stupri eadem lege teneri possunt: quamuis ex aliis causis proxeneta non improbantur, & ad conciliandum etiam ho-

nestam amicitiam, vt in l. 2. & tit. de proxeneticis. Pandect. lib. 50. tit. 4. & de sponsalibus, sponsalitiis, & proxeneticis, libr. 5. C. tit. 1. quod intelligerem, si sciõter tabellas stupri quis detulisset, nõ utique si ignorans quid in illis esset scriptum detulerit. Sic legimus apud Suetonium de claris Grammaticis. c. 91. Curtius, inquit Nitria, hæsit Cn. Pompeio, & C. Memnio, sed cum codicillos Memnii ad Pompeii vxorem de stupro protulisset, proditus ab ea, Pompeio offendit, domoq; ei interdictum est.

CAPVT. VIII.

De luxuria contra naturam.

Quicumque illa incontineãtia, quã contra naturam est, propter quam ira Dei venit in filios diffidentia, & quinque ciuitates igne consumsit, deprehensi fuerint, laborate, si clerici fuerint, deiciãtur a clero, vel ad agendam pœnitentiam in monasteriis detrudantur, si clerici, ex communitationi subdantur, & a cõtu fidelium sunt penitus alieni. a Commixtio autem cum brutis morte digna est. b

SCHOLIA.

a Hec omnia in ca. clerici, 14. de excessibus prelator. lib. 5. tit. 31. detestatur & isdem fere verbis hoc crimen, cap. vt clericorum, 13. de vita & honesta clericor. Ciuitates quinque, quã ideo igne consumptæ sunt, Sodomia, Gomorrha, Adama, Sebrini, Segor, & Efeale, quã Bale. Genes. c. 19. quarum dua ex vicinitate aliarum Adama & Sebrin, tres ex proprio delicto perierunt, cap. 46. sed & continuo qui dixerit, de pœnit. distinct. 1. Diuus Augustinus. libr. 3. confession. ca. 8. & in can. 13. flagitia, 3. 2. q. 7. flagitia, inquit, quẽ sunt cõtra naturam vbique & semper detestanda, atque puniendæ sunt, qualia Sodomitarum fuerunt, &c. Rursum in ca. adulterii malum, 1. eadem 3. 2. q. 7. Pessimum omnium fornicationum scelus, dicitur, quod sit

contra naturam, ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso voluerit uti, quod execrabile vitium in meretrice, execrabilius cum uxore flagitium hoc in viro, sexu detestabile, ca. offerbat, 12. cap. usus naturalis, 14. eadem 32. quest. 7. cap. 1. ad Roman. Sed & per extraneam Pii 5. incipientem, nunc primum, & aliam, horrendum illud, clerici huius criminis rei, decernuntur tradi seculari curie. Iustinian. in nouell. 77. ut non luxuriantur contra naturam, refert propter huiusmodi scelera & blasphemias impunitas famem, terra motus, pestilentias, a Deo immitti, iubetque in reos sine mora secundum leges animaduerti. Id ipsum & statuit in edicto seu nouel. 141. de his qui luxuriantur contra naturam, nos de hoc crimine & poenis diximus quoque, lib. 36. syntagma. cap. 10. de prapostera libidine virorum & mulierum, & ca. 14. de nefanda cum brutis, Legum poena contra huiusmodi scelus eos ignis diuinaque de caelo vltio dicitur, in cap. 19. Genes. & rursum Leuit. cap. 18. vers. 22. cum masculino non commiscearis coitu foemineo, quia abominatio est, & vers. 13. cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. mulier non succumbet iumento nec miscebitur ei, quia scelus est, & de poena. in capit. 20. Leuit. vers. 13. Qui dormierit cum masculino coitu foemineo, vterque operatus est nefas, morte moriantur, sit sanguis eorum super eos, iunge & vers. 15. iure civili gladio vltiore huiusmodi scelus extruditur, in l. cum vir, 31. C. ad leg. Iul. de adult. in l. 1. §. qui puero, de extraordin. criminib. lib. 48. Pand. tit. 11. ca. sollicitatores, 15. §. qui puero, de poenitent. dist. 1. Qui puero, inquit, stuprum abducto ab eo vel corrupto comite persuaserit, aut mulierem puellamve interpellauerit, quidve impudicitiae gratia fecerit, domum praebuerit, pretiumve quo is persuadeat dederit, perfecto flagitio punitur capite imperfecto, in insulam de-

portatur, corrupti comites summo supplicio afficiuntur. Et §. item lex Iulia. de adulteriis, de public. indic. refert legem Iuliam gladio punire eos, qui cum masculis nefandam libidinem exercere ausi sunt. Lata & ante legem Iuliam de stupro puerorum, Scatinia lex, qua animaduvertebat in construtores, de qua Suetonius in Domitiano, cap. 8. Cicero, 5. Philip. Iuuenal. Satyr. 2.

B b cap. 4. mulie. 14. 15. qua. 1. mulier. Quae accesserit id omne pecus ascendi, ab eo interficietis mulierem, & pecus, morte moriatur, rei enim sunt. Qui coierit cum iumento, morte moriatur. Exod. 22. vers. 18. Et Leuit. 18. vers. 23. cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei, quia scelus est. Adde Leuit. cap. 20. vers. 15. iumentum nomine ibi, בהמה behema, omnia maiora quadrupedia continentur, quibus sarcina deferuntur, vel currus trahitur, ut declaratur apud Columellam, lib. 6. cap. 3. quod Hebraei vocant etiam generaliter בהמה behema, id omne & etiam & latius omne animal cuiuscunque sit sexus & generis, maxime quadrupedes, cum tamen Iuris consulti aliquando distinguant inter pecus, & iumentum, in l. legati seruis, 64. §. pecoribus, & sequentibus, de lega. 3. leg. 2. §. fin. ad leg. Aquil. ubi & agitur de pecudis appellatione. Pecus etiam in prohibitione diuina pagina dicitur, omne animal quod sub imperio hominis est.

DE POENIS.

a TITVLVS XV.

E a Similis titulus exstat de poenis, lib. 5. decreta. & tit. 37. lib. 5. Sexti. tit. 9. & lib. 5. clem. tit. 9. & in extraneis, 10 annis 22. & communibus, & in diuersis locis decreti Gratiani, & libr. 48. P. tit. 19. & libr. 9. C. tit. 47. Eo referri possunt tit. 1. de modo multarum, quae a iudicibus infliguntur, lib. 7. C. tit. 55. de poena iudicis qui male iudicauit, vel eius qui iudicem vel aduersarium corrumpere curauit, lib. 7. C. tit. 49. de infirmandis

firmantur pœnis oculibatur & orbitatis, & de A
decimariis, sublati, libr. 8. C. tit. 58. de pœna re-
mere litigantium, lib. 4. Institutionum Iustitia.
11. 16. de pœnis, lib. 60. ecloga Basilicorum, tit. 51.
Et in nouellis Leonis Imperatoris. nouell. 62. de
pœna eius qui rem aliquam publicam vendide-
rit. nouell. 92. de pœna eius qui dedita opera ali-
quem execrauit. nouell. 86. de pœna episcoporum
& sacerdotum & clericorum qui se sponsonibus
redempturi aliisque similibus dederint. nouell.
63. de pœna illorum, qui res varias ad hostes per-
ferunt. nouell. 65. de pœna incantatorum. nouell.
98. de pœna eunuchorum, si uxores ducant. no-
uell. 64. de pœna eorum, qui naufragiū suppres-
serint. nouell. 32. de pœna adulteri manifesti de-
prehensi. nouell. 60. de pœna castratoris. nouell.
87. de pœn. ecclesiasticorum alea ludentium. no-
uell. 77. de pœna falsarii. nouell. 70. de pœna graf-
satoris. nouell. 67. de pœna eorum, qui ad hostes
transiunt suaque sponte reuertuntur. nouell. 61.
de pœna iniusti exactoris tributorum. nouell. 87.
de pœna ludentis alea. nouell. 31. de pœna mulie-
ris qua mariti odio abortiat. nouell. 30. de pœna
mulieris, qua viuo marito alios de matrimonio
compellat. nouell. 105. de pœna peculatus. nouell.
61. de pœna plagii. nouell. 33. de pœna raptoris
virginis, eorumque qui in rapto virginis adfue-
runt. nouell. 79. de pœna sacerdotis, diaconi, aut
hypodiaconi post acceptum ordinem nuptias con-
trahentis. nouell. 96. de pœna sepulcri violati.
nouell. 34. de pœna tertiarum nuptiarum, & tu-
toris qui pupillam suam vitiat. Nos multa et-
iam de pœnis agimus toto, libr. 31. Syntagm. iur.
vniuers.

CAPVT I.

- 1 Pœna definitio.
- 2 Et diuisiones & subdiuisiones.

Pœna, est peccati seu iniuriæ ultio. a
Ea autem, aut est æterna, b aut tem-
poralis. c Dehinc ex illis, d quædam spiri-
tualis, quædam corporalis, quædam pecu-
niaria. Spiritualis quadruplex excommu-
nicatio, interdictum, suspensio, seu remo-
tio ab oblatione, seu remotio ab ordine. e
Corporalis duplex, vel in ipso corpore, vel
circa statum & dignitatem personæ. Pecuniaria
f etiam multa g dicitur, & compo-
sio, h & bannum, i & emenda. k Maior
etiam & minor pœna dicitur, ex relatione
ad aliquid, vt maior excommunicatio aliis
pœnis, ratione subiecti, nempe animæ, in

quam scuit: manima autē plusquam cor-
pus. n Si consideremus autem pœnæ du-
rationem, maior erit depositio & degra-
datio, quæ perseuerat, ipsa excommunica-
tione. o Inter corporales & illa maior, quæ
magis sensus affligit, p & truncationem ha-
bet membrorum, quæ ve mortem infert. q
Inter vltimi supplicii pœnas & maior illa,
quæ maius opprobrium continet, r &
longiorem vexationem & grauiorem do-
lorem.

SCHOLIA.

- a Nomē Græcum est πῶνι. Pœna quod La-
tini in suum vjrum transtulerint, & vt ait
Pausanias in Laconicis, τῆς πῶνις οἱ ἀπὸ
δῆου τῶν ἀνδρῶν ἀνὸν καὶ πῶνας. Et vt Par-
ro ait 4. De lingua Latina, pœna a pu-
niendo, quod post peccatum sequitur, vel
a pone, quod post peccatum sequitur. Se-
cundum autem Vlpianum in leg. aliud est
fraus 1 3 1. de verborū significat. pœna ge-
nerale nomen est, continens omnium deli-
ctorum coercionem & noxa vindictam.
Res qua culpa caret in damnum pœna vo-
cari non debet 2. de constitutio. & legiti-
me factum, pœnam non meretur, l. Gra-
chus, ad leg. Int. de adult. C. Ponitur etiam
aliquis interdū sine culpa, sed non sine cau-
sa, velut dum contrahens cum corrupta
quam credebat virginē efficitur bigamus,
cano, qui in aliquo, § 1. dist.
- b qua est damnatio æterna, ignis æternus, du-
rans & in alio seculo, ca. sunt plures 42. §.
fi. & c. ignis succensus, de pœn. dist. 3.
- c qua inferitur ad tempus vel in hoc seculo,
vt saluentur in perpetuum in alio anima,
& vt meliores reddantur castigati, dictis
iuribus, & ca. sunt plures, & seq. de pœnit.
dist. 3. vel in alio, sic in ca. qui in aliud se-
culum, §. 25. dist. Qui in aliud seculum
distulit fructū conuersionis, prius pur-
gabitur igne purgationis. Hic autem
ignis, etsi æternus non sit, miro tamen
modo grauis est, excedit enim omnem
pœnam, quam vnquā aliquis passus est
in hac vita, vel pati potest. Idem in c. fin.

- § fin. de poenit. distinet. 7. ex diuo Augusti-
no de vera aut falsi poenitentia, cap. 18. &
quadam culpa in hoc seculo, quadam in al-
io laxari post mortem possunt, alia, qua
non possunt in alio. can. 3. §. alias, & ca. 4.
qualis hinc quisque egreditur, 25. distin.
Matth. c. 12.
- d Pœnarum sequentes diuisiones enumerat
gloss. in summa 1. q. 4. ad verba, de quar-
ta, de corporali & spiritali poena etiam, in
ca. 1. si habes, 24. q. 3.
- e de quibus postea. Quada poena respiciunt
corpus ipsum, ut damnatio ad furcas, sup-
plicium vltimum, fustigatio, quadam ad
existimationem pertinent, non ad capitis
periculum, ut relegatio ad tempus, & ad
insulam damnatio, leg. capitalium, 28. in
prim. & §. 1. de poenis.
- f pecuniaria poena distinguitur a corporali.
in leg. si quis reum, 4. de custodia reorum.
libr. 48. tit. 3. Poenam quadrupli imponit
canon quoniam, 8. dist. & de poena eccle-
siastica pecuniaria. in ca. in archiepiscopa-
tu, de apterib. c. quid ergo, 23. q. 5. Quã-
do hæc poena pecuniaria pro alia debita cri-
mini possit imponi a iudice ecclesiastico,
docet, ca. licet, & ibi gloss. ad verba, poena
pecuniaria, de poen. in criminib. ecclesias-
tisticis, imponitur etiam in laicis a iudicib.
ecclesiasticis, ca. si quis contumax, 20. 17.
q. 4. Potest & archiepiscopus emendas pe-
cuniarias a subditis suffraganei sui exige-
re, secundum consuetudinem regionis, in
quibus & licet eos nõ soluente excommu-
nicationis vinculo innodare, can. venera-
bilis, 7. §. denique a subditis, de sentent.
excommunica. in Sext. pro delicto crimi-
nali imponi posse poenam pecuniariam ex
statuto & consuetudine, & e. igit posse per
iudicem ecclesiasticum docetur in cap. 2.
de delict. puero. ca. dilectus, de offic. ordi-
nar. etiam pro homicidio, ut in dict. ca. 2.
quo loci, nec Hostiensis, nec alii, qui di-
cunt irrationabilia statuta, qua imponunt
poenam pecuniariam pro homicidio, furto
& similibus, in illoxisse aut assequuti mihi
- A videntur mentem, c. 2. & similitu, nam pe-
cuniaria ibi non imponitur pro poena suffi-
cienti, & ut quis per illam emittet corpora-
lem, si crimen mereatur, sed ut vltima po-
enam corporalem illam quoque debeat pe-
cuniariam ciuilem vel domino ciuitatis,
vel territorii, vel alii, cui applicanda venit
per statutum. Sed & omnes consentiunt
post delictum commissum, aliquando im-
poni posse loco corporalis poena, pecuniaria,
ut aliquando pro pecuniaria imponi corpo-
ralem, l. 1. §. si. de poen. P. l. fin. in fine. de in-
iuris voca. P. l. 7. §. 3. de iurisdict. omn. iudi.
P. l. 9. de incendio ruina. P.
- B ut titulus de modo multa, C. lib. 1. tit. 54.
Condemnantur & ad poenam pecuniariam
temerarie litigantes, ca. dispendia, 3. de re-
scrip. in Sex. c. si eod. tit. apud Gregorium.
c. 4. de poen.
- g in cap. 2. de poen. can. qui subdiaconatum,
17. q. 4.
- h ca. statumus, 55. 16. q. 1. Qui decimas
retinuerit, bannum nostrum compo-
nat, & communionem priuetur, bannum
illud Longobardorum erat 60. solidorum.
- i in c. dilectus, 18. de offic. ordina. c. ex par-
te, de verb. signifi. c. venerabilibus, 7. §. de-
nique, de sentent. excom.
- k l. c. corripiantur, 24. qua. 3. Ibiq. dicitur,
nullam maiorem esse in ecclesia poenam ipsa
excommunicatione, quare nec debet in-
fligi pro leuissimis criminibus, in can. non
adferamus, 4. q. 1. can. nemo episcoporum,
c. episcopi, 11. q. 4.
- l m c. si habes, 24. qua. 3. c. nemo episcoporum,
11. q. 3.
- n l. sancimus. C. de sacrosan. eccle. c. prae-
cipimus, 12. q. 1. c. soluta, de maior. & obed. Et
anima multo pretiosior est corpore, ca. cum
infirmis, de poen. & remissio.
- o c. si episcopus aut presbyter, 50. dist.
- p ut illa, de qua in dict. cap. si habes, 24. qua.
3. ut flagella grauiora fustibus, leg. in ser-
uorum, 10. de poenit. graduque poenarum
sunt, l. si quis forte, 6. §. fin. & l. seq. 7. & 8.
de poen. P.

q. ca. circumcelliones, 23. q. 5.
 r. ut olim crucifigi, maledictus enim habebatur, qui pendebat in ligno, Deuter. 21. ad Galat. 3.

CAP. II.

Pro quibus imponenda pœna.

Pœna, ubi crimen est vel causa puniendi, non autem si non subit, imponitur. a & roties repetenda, quoties crimen renascitur. b

SCHOLIA.

a cap. 2. de constitutio. l. si pœna, de pœn. P. dixi causam interdum etiam pœnam suadere, ut cum animaduertitur in bruta, inque res inanimatas, quæ quidē delinquere per se non dicuntur, idque in detestationem criminis per eas commissi, ut in c. mulier. 15. quest. 1. Item animaduertitur aliquando in non peccantes sine peccato, sed non sine causa, ut dicemus infra de quibus sumatur supplicium.

b c. 1. de pœn.

CAP. III.

A quibus imponantur pœna.

Pœna vel ex cōuentione partium procedant, sunt & conuentionales, vel legales, vel canonicæ, vel synodales, vel consuetudinariæ, vel arbitrariæ. Conuentionalis est pœna, quando in contractu placuit, ut qui illum si non seruauerit, certum quippiam det obseruanti, pro pœna fraudatæ fidei, quare & petitur, nisi utraque pars contrahentium non seruauerit, quo casu compensatione eliditur. a Legales pœna dicuntur, quæ a iure ciuili introductæ sunt, b quas omitemus apud proprios iudices vendendas. c Canonicæ plures sunt a iure pontificio definitæ, d de quibus postea. Synodales magis quam canonicæ ad certum locum restringuntur per synodos vel prouinciales vel Episcopales impostæ, maxime ubi nulla a iure Pontificio est constituta. e Consuetudinariæ sunt,

A quæ solent imponi ex consuetudine singularum ecclesiarum, quæ ut locales primum sunt perpendendæ. f Arbitrariæ sunt, quæ constitui possunt ex arbitrio iudicis pro delicti & causæ qualitate, si tale sit negotium, quod pro eo certa pœna a canonibus non exprimitur. g Pœna tamen legitime imponi possunt tantum iudicibus, competentibus, ut ab ecclesiasticis clericis & nō a laicis. h ubi tamen effundere oportet sanguinē, Ecclesiasticæ personæ in sacris ordinibus constitutæ, nequeunt iudicare, aut iudicantibus interesse, eorumve sententias subscribere, vel illis consilium dare. i

SCHOLIA.

a cap. constitutus, 7. de pœniten. cap. constitutus, de religio. domi. Sic & parua delicta mutua compensatione tolluntur, l. si duo, de compensation. l. si ambo, de dolo. ca. penultim. & fin. de adulter. cap. nihil. 32. questio. 6. l. viro & uxore, solut matrimo. Pand. l. cum par, de reg. iur. Pand. videbis autem singularem doctrinam, in ca. suam ad nos, 9. iuncta gloss. ad verbum, persoluentes, de pœn. in questione promissionis soluendi sub certa pœna, num si non soluat integre intra dictum tempus, teneatur ad integram panam, an vero liberetur reliquum post tempus soluendo.

D b Sic enim aliquando pœna legales distinguuntur a canonicis, aliquando & simul conueniunt & se mutuo iuuant, ut in cap. penultim. & fin. de secund. nupt. distinctio ponitur & similitudo, in cap. 1. de oper. noui nuntia.

c nos de penis iure ciuili fuse. libr. 31. syntagma. c. 34.

d c. ad reprimendum, 8. de offic. ordina. libr. 1. tit. 31. & ibi enumerantur quadam pœna a glossa.

E e ut in ca. fin. de constitutio. mentio fit de his penis maxime pecuniariis consuetis, in ca. dilectus filius, 18. de offic. & potestat. iudicis ordinandi. Quod in penis consue-

ium est dicitur necessarium & non arbitrium, Bal. in l. quicumque, de seruis fugitiuis. C. Agitur & de consuetudine in pœnis definiendis seruanda, & quod ea deferatur arbitrio iudicis, in l. si quis reum, de custod. reorum, libr. 48. Pandect. tit. 3. ubi determinata videlicet non est pœna a canone, quem corruptela morum & nimia indulgentia, non debet corrumpere, ut nec corruptela consuetudo dicenda est, sed reiicienda, cap. fin. de consuetud. Consuetudo alioquin in pœnis imponendis potest habere rationem quandam ex loco ubi seruatur singularē, ex qua lenior aut durior imponatur. Euenit enim inquit Claudianus, in leg. aut facta, 16. §. euenit, de pœnis, ut eadem scelera in quibusdam prouincijs grauius plectantur, ut in Africa messium incensores, in Mysia vitium: ubi metalla sunt, adulteratores moneta, adde & in Arabia scopelismum. l. 7. de extra ordin. crimin. P.

f in cap. in causis, 4. de officio. & potestat. iudic. delega. libr. 1. tit. 19. cap. finem litibus, de dolo & contumac. qualitates in delictis consideranda exponuntur in ca. sicut dignum, de homicid. Delegati potissimū iudices pœnam iure prescriptam tenentur sequi, si ea sit expressa, ut notat gloss. in dict. cap. de causis. l. 1. §. si. de iure delibera. libr. 28. P. tit. 8. At indices ordinarii, ex circumstantiis delictorū & certis rationibus, maxime si supremi sint, a quibus non possit appellari, possunt pœnas a lege inflictas, vel temperare vel mutare, ut in leg. quid ergo, 12. §. pœna grauior, de his qui not. infam. libr. 3. P. tit. 1. disputat & glossa in ca. licet, 3. ad verba pœnam pecuniariam, de pœnis, & Hostiensis ad c. in archiepiscopatu, de raptoribus idem probat. Potest & iudex pluribus pœnis eidem delicto impositis minorem eligere, l. qui de crimine, de accusa. C. neque ideo dicitur iudex mutare legem, sed factum legi accommodare. Nam legem de pœna statutam tollere non potest, sed potest factum puniendum ita

concludere, ut non ea lege puniendum censeatur, ut explicat. l. 1. §. quorum, ad senatus consul. Turpil. libr. 48. tit. 16. quemadmodum & pœnitentia hodie arbitraria sunt, non obstantibus priscis canonibus pœnitentialibus, & ex arbitrio confessorum, qui habent tamen potestatem casuum, pro quibus imponuntur, solent infringi, secundum circumstantias & contritionem, & qualitatem pœnitentium, ca. 3. ca. qualitatum, 7. ca. Deus, qui ecclesiam de pœnitent. & remissio. libr. 5. tit. 38. ca. tempora. 26. quaest. 7.

h cap. cum non ab homine, 10. & ca. at si clerici, 4. de iudic. libr. 2. tit. 1.

i quod plene docetur in ca. sententiam sanguinis, 9. ca. clericis, 5. ne cleric. vel monach. secul. negot. se immis. ca. illud 21. qua. 4. ca. in archiepiscopatu, de rapto aliter idfaciens, irregularis efficitur & deponendus ab ordine & beneficio. c. ex literis, de excessib. pralat. Si tamen ecclesiastica persona habet iurisdictionem secularem ecclesia annexam, potest, per alios, quibus committat hac negotia, ubi imponenda pœna sanguinis est, exsequi, c. 3. ne cleric. vel monach. in Sext. in causis multo minus & personis ecclesiasticis id ipsum licet, sed si persona ecclesiastica tantam pœnam mereatur, exauclorata dimittitur cura seculari punienda, c. nouimus, de verbo. signific. c. 1. eod. tit. in Sex. c. cum non ab homine 10. de iudicis, in summa ecclesia non nouit sanguinem, & idcirco eius ministri, ab eo fundendo omnino abstinere debent, quamobrem & Plato in epistolis sacrum dixit regem sacerdotemque Aegyptiorum more constitui, sacrorū mysteriorum antistitem, atque, utpote sacrum ne quando contaminetur, non permittit iudicis, ubi de cæde, exilio, carcere agitur, interesse. sicut locus apud Suetonium Tranquillum in Tulo Vestasiano, c. 9. pontificatum inquit, maximum ideo se professus est accipere Titus, ut puras seruet manus, fidem prestitit, nec auctor post hac cuiusquam necis,

*necis, nec conscius, quamuis interdum ul-
ciscendi causa non deesset, sed periturum se
potius quam perditurum adiurans.*

CAPVT IIIII.

Pœnæ quædam canonicæ criminibus
impositæ.

- 1 Prohibitio ingrediendi ecclesiam.
- 2 Pœnitentia.
- 3 Priuatio communionis, excommunicatio.
- 4 Suspendio maior & minor.
- 5 Interdictum.
- 6 Cessatio diuinorum officiorum.
- 7 Beneficii ecclesiastici priuatio.
- 8 Depositio, degradatio, ergastulum, mona-
sterium, carcer perpetuus.
- 9 Curia secularis traditio, verbera exi-
lium, &c.

1 Inter pœnas canonicas † est prohibitio
ab ingressu ecclesiæ, cuius ea est effica-
cia, vt mortuus ante relaxationem inter-
dicti, sepeliri in ecclesia aut cœmeterio nõ
possit: & si uiuus pendente interdicto, in-
grediatur, officium quod ante habebat ec-
clesiasticum gerens, efficiatur irregularis. *a*

2 Item pœnæ ecclesiasticæ, † pœnitentia
ordine ecclesiastico intacto seruato. *b*

3 Priuatio sacrosanctæ Eucharistiæ † siue
communione ad tempus *c* excommuni-
catio, *d* de qua postea.

4 Suspendio, *e* quæ aut maior † aut minor, *D*
quarum minor suspendit tantum a perce-
ptione sacramentorum, *f* maior autem et-
iam ab aliis, vt a celebratione missæ, *g* a cõ-
munionem seu societate aliquorum, *h* a be-
neficiis, *i* ab administratione spiritalium, *k*
ab officiis, *l* ab omni actu legitimo, *m* a re-
ceptione monachi, *n* a prædicatione ver-
bi Dei, *o* a beneficiorum collatione, *p* &
ab aliis. In quibus tamen notandum est,
quod episcopus aut superior, hæc suspen-
sionis pœnam a iure vel ab homine impo-
sitam non incurrit, quemadmodum nec
sententiam interdicti, nisi de episcopis in il-
lis nominatim fiat mentio. *q*

5 Interdictum etiam † ecclesiasticum alia

A species pœnæ seu censuræ ecclesiasticæ, *r*
de qua postea.

Est & affinis † interdicto pœna cessa-
tionis diuinorum officiorum, quæ tamen
hodie temperata est, sublatis execrationi-
bus, quæ in ea fiebant, circa crucis & ima-
ginum tractiones. *s*

Item alia pœna priuatio † beneficii ec-
clesiastici, *t* priuatio officii & beneficii si-
mul in perpetuum. *u*

B Depositio † seu deiectio ab ordinibus, *x* *g*
aut degradatio, *y* in ergastulū, *z* aut in mo-
nasterium detrusio, *aa* perpetuus car-
cer. *bb*

Traditio † curiæ secularis clericorum *9*
in corrigibilem, postquam degradati fue-
runt, *cc* verberatio, aut corporale suppli-
cium, *dd* exilium, *ee* infamia, *ff* consecratio,
seu publicatio bonorum, *gg* condemna-
tio in pecunia & in aliis. *hh* Pœnas autem
mortis vel ultimi supplicii ecclesia qui-
dem probat, saltem non reprobatur pro cri-
minibus iure ciuili vindicatis, *ii* verū ipsa
non infert per sententiam, nec subscribit
damnationem ad effusionem sanguinis cu-
iuspiam rei propositi. *kk* Inuenitur & inter
pœnas ab ecclesia inflictas seruitutis im-
positio. *ll*

SCHOLIA.

D *a* *c. is qui est, de senten. excommu. in Sex. ca. episcoporum, 8. de priuil. in sext. ca. sacro. de senten. excom. apud Gregor. c. cum medicinalis, eo. tit. in Sex. ca. presentis, de offic. ord. in Sext. c. exigit, de consib. in Sext. Et hac prohibitio vel interdictio ingressu ecclesie, & a diuinis officiis suspensio, si vel a iure vel ab homine, iudice inquam prela- to ad tempus certum, vel in perpetuum, vt per vnum mensem, in c. 1. §. si quis, de sen- ten. excom. in Sex. c. sacro, eo. tit. apud Gre- gor. quando autem certum tempus adie- ctum est, eo elapso interdictum censetur ipso iure restitutus priori potestati. cano. si quis a modo, 81. dist. c. non est a nobis, de spons. si modo prohibitus, sententiam seruauerit,*

- peccatum confessus sit, & prauauerit, aliter quod ad ipsum pertinet, semper suspensus remanet. ca. si. de cohob. cler. Hac poena prohibitionis ingressus ecclesie, vsus diuus Ambrosius contra Theodosium Imperatorem quousque satisfecit. ca. 69. cum apud Theosal. 11. q. 3. Rufinus, lib. 11. historia eccles. c. 18. fuerunt & multi ab ingressu ecclesie prohibiti, quos arcere debebat ostiarius. Quod autem peni nei ad id, quod morienti tempore interdictionis ingressus ecclesie sepultura ei denegetur, Bernardin. Dia. in practica criminali canonum, ca. 122. in fin. existimauit. poenam illam tantum locum habere, quando prohibitus est ingressus clerico propter contumaciam, non autem si in poenam, qua morte finitur, ut delictum, textus tamen, in dict. c. is cui, de sentent. excom. no ita distinguit, quare nec ego ei auderem pro certo subscribere, nam & contumacia quoque delictum morte finitur, nisi relaxatio fiat interdicti, vel nisi sequamur in omnibus generalē regulam. l. interpretatione, de poen. P. interpretatione legum, potius poenas molliendus quam exasperandas. A prohibitione autem ingressus ecclesie ad maiores peruenitur poenas, si ea contemnatur. c. quia pontificati, 2. de offic. deleg. in Sext. & peruenitur ibi ad interdictionem ministerii sacerdotalis, & ad suspensionem beneficii.
- b** ca. 1. 68. dist. cum simil.
- c** ut in ca. fin. 35. distin. clericus ordinatus ebrius vel 30. diebus a communione abstinere, vel corporali subdi iubetur supplicio, & in c. 2. nullus poenitens, 55. dist. qui ordinauerit poenitentem, aut bigamum, aut vidua maritum, anno debet abstinere a missarum celebratione, & in ca. 55. statutum, 16. q. 1. qui decimas non vult soluere ecclesie, cū banno, Ecclesiastica communioque priuatur.
- d** totis titulis, de sent. excom. ca. nullus, ca. si quis deinceps, & seq. ca. diffiniuit, c. si quis suadente Diabolo, 17. q. 4. c. excommunicamus, de hare. cum simil.
- A e** est enim una ex censuris iuris, in cap. querenti, de verbor. signific. per quam interdicitur officium vel exercitium muneris persona ecclesiastica, veluti si infamatus, de crimine suspendatur a ministerio sui officii ecclesiastici, donec satisfecerit, cap. si mala fama, ca. presbyter, 2. qu. 5. ca. nullus, ca. presbyter, 32. dist. Et hac imponitur pena aliquando ipso iure, aliquando a iudice, vel propter crimen, ut c. tam literis, de testam. ca. in loco 5. qu. 3. vel ob contumaciam. Cum autem infertur ab homine ob crimen vel contumaciam, monitio precedere debet, ut in excommunicatione, ca. sacro, de sentent. excommunic. Refert porro Syluester in summa, in verbo, suspensio, §. 6. quadraginta casus, in quibus qui ipso iure dicitur suspensus. Refert & Angelus Clauasius in sua summa, in verbo, suspensio, 37. & gloss. aliquos, in cle. cupientes, de pen.
- B** in c. si celebrat, de cler. excom. ministr. cap. questum, de cohob. cler. & mulier. c. 1. & 3. de cler. peregrin.
- C** ut in episcopo ordinante inuitum, ca. 1. & 2. 74. dist. aut poenitentem solemniter, ca. nullus, 60. dist. in c.
- D** i in ca. nihil est, & ca. cum in cunctis, de elect. suspenditur per triennium ab illis, qui scienter elegit indignum. ca. quia saepe, eo. tit. in Sext. & in aliis. c. statutum, eod. tit. in Sexto.
- E** ut qui grauatur vel laedit ecclesiam, donec damnum resarciat, ca. quorunda, de solut. c. cum olim, de verb. signific.
- F** i dict. cap. quia saepe, de elect. c. hac constitutione, de off. c. delega. in Sext. c. cum aterni, de sentent. & re iudic. in Sext. clem. 1. de rebus eccles. no alienand. clem. religiosi, de decimis, clem. multorum, de heretic. ca. quia in omnibus, de usur. Est & quadam priuatio officii ad tempus, ut in ca. presbyter, 82. dist. ca. placuit, 2. 1. q. 2.

m ut in maiori excommunicatione, cap. solet, A
de sent. excom. in Sexto.

n ut si receperint mendicantes aliquem ante
annum professionis completum in mona-
chum, hac suspensione puniuntur, in cap.
constitutione, de regulari. in Sexto.

o Clem. cupientes, de penis.

p Clement. prima, de statu monachor. sus-
penduntur a collatione magisterii & do-
ctoratus, qui aliquem ad eum gradum re-
ceperint, nō prius petito iuramento, de non
expendendo in gradum ultra tria millia
argenteorum Turonensium, clemen. cum
fi, de magistris.

q cap. quia periculosum, de senten. excomm.
in Sexto, cap. si compromissionis, de elect.
in Sexto.

r cap. quarenti, 20. de verborum significa-
tione.

s cap. irrefragabili, 13. §. ceterum, de officio
ordinat. modus & causa ponitur huius-
modi cessationis diuini officiorum in
cap. si canōnici, 2. & cap. quamuis, 8. eod.
titul. in Sexto. verum non prius hac cessatio
facienda vel indocenda, quam seculares
magistratus fuerint requisiti, & ipsi nega-
uerint ecclesie auxilium, si res egeat, ut
videbis determinatū senatusconsulto Pa-
risiensi lato, 7. Ianuarii 1537. apud Re-
buffum ad Rubric. de interdiciis leuiter
non ponendis, in concordat.

t ut in capit. si quis, de ordine, septima que-
stione, primo capit. cum in cunctis, de e-
lectio.

v ut in ca. si quis a domo, 81. distinct. cap. ad
falsarium, de crimine falsi, ca. felix, de
penis, in Sexto, cum similibus. Priuatione
iamen beneficii non debet puniri clericus,
nisi pro crimine grati, cap. inuentum, 16.
quasi, 7. Notat & Panormita. ad c. fin. de
iure patrona. & ad cap. cum vos, de officio
ordinat. panam priuationis beneficii, non
posse imponi a iudice, nisi exprimat a
iure, per glossam, in d. c. si. de iure patrona.
Neque qui ob grauia crimina condemna-
tur etiam ad mortem, censetur, ideo con-

demnatus, ut priuatus beneficiis, nisi ex-
presse in sententia quoque fiat priuatio per
eum, qui priuare potest, ut docui in tracta-
tu beneficiorum, in vacatione per senten-
tiam, & docet Innocentius, ad c. qualiter,
& quando, in 2. ad verbum, diminutio-
nem, de accusat. videbis & late de priua-
tione beneficii per sententiam, & num iu-
dex priuare sententia possit reum beneficio,
quod habet in alia prouincia, tractatum
apud Bernardinum Diaz in practica cri-
minali canonum, cap. 123.

x ut in c. si quis viduam, 8. 50. distin. probi-
bitum est homicida & bigamo promoueri
ad ordines, quod si irreperint per aliquam
surreptionem, debent deici, & contenti es-
se in posterum laica communione. Depo-
situs est verbalis graduum vel ordinum
priuatio, vide qua de ea diximus, & de de-
gradatione, earumque distinctione, libr. 31.
syntagm. cap. 15. Depositionem aliquando
sequitur degradatio, & degradationem,
curia seculari traditio, data incorrigibili-
tate clerici. Nam clericus depositus, si sit
incorrigibilis excommunicatur crescente
contumacia, & cum non habeat ecclesia,
quod ultra in eum facere possit, post con-
temptum remediorum, remittit curia se-
culari, c. cum non ab homine, de iudic. Vbi
incorrigibilis dicitur secundum Panorm.
& Decium, qui committit priora delicta,
& similia, si detrusus in monasterium ad-
agendum penitentiam, fugiat ea non per-
acta, si ter monitus, non desistat, si semel
verbis correctus, se non emendet post depo-
sitionem, si contemnat postea inflictam ex-
communicationem.

y Degradatio, est realis & actualis ordinum
ecclesiasticorum ademptio, quando cleri-
cus indutus vestibus, & habens insignia
gradus ordinationis sibi antea concessa in
ordinatione, verbis congruis & significan-
tibus deiectionem vel spoliationem, exsui-
tur isdem ordine retrogrado, incipiendo priua-
tionem vel ademptionem a maiori, & post-
ea finiendo in minore, quo adempto, es-

fitur veluti laicus, exsutus & nudatus A
 omni privilegio, & relinquitur curia secu-
 lari legibus eius puniendus, tanquam lai-
 cus, cap. 2. de pœnis in Sext. ca. novimus, de
 verbo signific. fit autem degradatio secun-
 dum formam constitutam, in cap. de gra-
 datio, 2. de pœnis in Sext. ab episcopo proprio
 degradandi, convocatis aliis episcopis, si
 degradatio seu exauctoratio facienda sit
 maiorum ordinum, vel si minorum, aliis
 adhibitis clericis. Et iure antiquo, in de-
 gradando pro presbytero requirebantur B
 sex episcopi, in causa Diaconi, tres. ca. fe-
 lix, §. si autem, & ca. seq. 15. quest. 7. Ho-
 die tamen ex concilio Tridentino, sess. 3. de
 reformat. c. 4. permissum est episcopo, per se
 vel per vicarium generalem in spiritualibus,
 contra clericum in sacris etiam ordi-
 nibus constitutum, ad illius condemnatio-
 nem, nec non verbalem depositionem, &
 per seipsum etiam ad actuale & solemne C
 degradationem ab ipsis ordinibus & gra-
 dibus ecclesiasticis, in casibus, in quibus a-
 liorum episcoporum presentia requiritur
 in numero a canonibus desinito, etiã abs-
 que illis procedere, adhibitis tamen, & in
 hoc sibi assistentibus totidem abbatibus u-
 sum mitre & baculi ex privilegio aposto-
 lico habentibus, si in civitate aut diœcesi
 commode reperiri & interesse possint, allo-
 quin aliis personis in ecclesiastica digni- D
 tate constitutis, que a tate graves, & iuris
 scientia commendabiles existant. Verba
 porro postrema que degradationi adiciun-
 tur, in dict. cap. 2. de pœnis in Sext. eorum
 que degradandi sunt, Auctoritate Dei
 omnipotentis Patris & Filii & Spiritus
 sancti ac nostra, tibi auferimus habitum
 clericalem, & deponimus & degrada-
 mus, spoliamus & exluimus te omni or-
 dine in beneficio & privilegio clerica- E
 li. Hic tamen notandum, in degradato et-
 iam actualiter remanere characterem or-
 dinis & potestatem, quamvis interdictum
 sit exercitium. Et proinde degradatus pres-
 byter consecrans, in forma ecclesie, quam-

nis valde peccet, quod ad se pertinet confe-
 crando, ut in ca. 10. accedens, 50. distin-
 ct. tamen vere conficit corpus Christi & ve-
 rum sacramentum, ut docent Theologi
 vno consensu, libr. 4. sententiarum. distin-
 ct. 14. Et beatus Thomas, 3. parte, questio. 8.
 artic. 8. Retinereque characterem
 degradatum, docet etiam cano. quod qui-
 dam, 1. quest. 1. cano. licite, 3. 2. questio. 7.
 Sic Baptismus non amittitur ab eo, qui
 postea ab unitate fidei discedit, neque po-
 testas baptizandi ab eo qui dicitur, in
 canon. ostenditur, 3. 2. de consecratione dis-
 tinct. 4. cuius ratio ad alia omnia sacra-
 menta, & ad ordinationem pertinent. Qua-
 re, & contraria sententia sunt reuocanda,
 de quibus agi gloss. final. ad caput de gra-
 datio, de pœnis in Sext. & in can. acerbum,
 10. ad verbum, presbyter, 50. distinct. Sic
 etiam propter illum remanentem chara-
 cterem, degradatus tenetur dicere officium
 ordinis per capit. dolentes, de celebr. missa.
 quo precipitur omnibus ordinatis dicere
 officium divinum seu precum. hic enim &
 ordinem degradatus retinet, is tamen non
 poterit dicere dominus vobiscum, & simi-
 lia, que ad dignitatem ordinis pertinent,
 ut ait Angelus in summa, in verbo, de-
 gradatio, nu. 4. Ita dignitate omnino ad-
 empta alicui non aboletur in eo persona di-
 gnitatis omnino memoria, & ei ob eam, que-
 dam adhuc privilegia indulgentur, ut in
 decurione damnato, qui ob ipsum non tor-
 quetur, l. si. de decur. lib. 50. P. tit. 2. Sed &
 notabile, & quod episcopi degradati & de-
 iecti ab episcopali dignitate, possunt iterum
 restitui nulla consecratione noua facta,
 sicut obseruavit Ioannes Gerson, 1. parte
 operum tractatu de auferebilitate papa
 consideratione 16. Dicitur differre actua-
 liter degradatus ab eo, qui verbaliter tan-
 tum deponitur, quod iniiciens manum in
 depositum verbaliter, incidat etiam in pœ-
 nam canonis, si quis suadente diabolo, 17.
 questio, 4. & in excommunicationem Apo-
 stolicam, ut ait Bartolomæus Brixienfis, Ala-
 nu,

nus, Hugo. Iohannes, & Bernardus glos. in A
 fin. c. 2. de pœn. in Sext. quia ex ea deposi-
 tione non censetur traditus curia seculari,
 nisi post verbalem degradationem sequa-
 tur incorrigibilitas; quia tunc perdit pri-
 vilegium dicti canonis, si quis suadente, se-
 cundum unum intellectum, c. cum non ab
 homine, de iudic. Panor. ad c. abolendam,
 de heretic. At qui degradatur actualiter,
 exiit omni privilegio clericali, cap. de-
 gradatio, in fin. de pœn. in Sext. c. nominis, B
 de verbor. signific. Ideo & a laico iudicari
 potest ut laicus, & in eum manus iniiciens
 non incidit in canonem. de hinc 2. differunt
 in restitutione depositus & degradatus, c.
 ideo, in 2. 2. quest. 6. Solus tamen Papa po-
 test restituere degradatum & depositum,
 c. 1. & 2. 50. dist.
 2. quemadmodum ergastulis includuntur im-
 pudica moniales, cap. cum beatus, 8. §. fin.
 45. distinet. c. impudicas, ca. peruenit, 27. C
 quest. 1. Ergastulum quod interpretatur, Gra-
 cis est locus, seu carcer, aut taberna, ubi
 olim serui operari cogebantur.
 aa Detrusio in arctum monasterium pœni-
 tentie agenda causa, est inter pœnas, qua
 pro gravissimis criminibus si attinguntur, &
 morte dignis, in c. tua, de pœn. c. clerici, de
 excess. prela. ca. sicut dignum, §. clericos, de
 homi. Ordinarium antiquitus, ut episco-
 pus post depositionem clerici, et ob signaret D
 monasterium, in quo praterita mala plan-
 geret, & plangenda non committeret, cap.
 sacerdos, 8. 1. distin. Quando clericus non
 esset per depositionem sufficienter punitus,
 sed forsitan esset dandus iudici seculari tan-
 quam incorrigibilis puniendus, iuxta cap.
 novimus, de verbor. signific. vide que di-
 ximus de pœna detrusionis in monasteriũ,
 lib. 3. syntag. ca. 3. 2. In monasterium quo-
 que pœnitentia causa detrudi iubetur mu- E
 lier, quæ ex iracundia filium necauerit, c.
 1. de his qui filios occiderint, lib. 5. tit. 10.
 Pœnam hanc etiam monasterii iura ciui-
 lia usurparunt ad conservationem vite, &
 emendationem eorum; ut in muliere ad-

ultera, qua sustigata in monasterium de-
 trudi iubetur; an hinc. sed hodie ad legem
 Juliam, de adult. §. si quando vero adulte-
 rii crimen probetur, cap. 10. nouella 154.
 ut nulli iudicum liceat habere loci serua.
 & alibi saepe in nouellis Leonis potissi-
 mum. Verum hac pœna facile imponi non
 potest, eo quod hodie omnia monasteria
 exempta sunt, ab ordinarii iurisdictione,
 nec possunt cogi ab illis tales maleficos reci-
 pere, ut notat Bernardinus Diaz in pract.
 canon. c. 55.

bb Pœna carceris perpetui in liberas perso-
 nas, propria videtur ecclesie; qua, quia
 non nouit sanguinem, nec effundit, dum
 non vult tradere seculari iudici clericos
 reos capitalium criminum morti punien-
 dos, commutat mortis pœnam in carcerem
 perpetuum, de pœnitentia eorum adhuc
 sperans, ut in relapsis hereticis, in c. penult.
 §. fin. de pœn. in falsariis sceleratis, in cap.
 nouimus, de verborum signific. & in aliis
 similib. c. quamuis, de pœn. in Sexto. Cum
 tamen iure ciuili scripto Romano, perpet-
 uus carcer perpetuaque vincula fuerint,
 tantum contra seruos, non autem liberos
 permessa, l. incredibile, 6. de pœn. C. l. aut
 damnatum, §. solent, & aut mandatis, 5. eod.
 titul. Pand. Notant autem interpretes in
 hac pœna perpetui carceris obseruandum,
 ut si episcopus poneret aliquem in tam ar-
 cto loco, ut non haberet aerem ad vitam
 sufficientem, aut si tam parce daret come-
 dere in carcerato, ut ex eo facile morere-
 tur, quod reputaretur irregularis; & ideo
 providere debere iudices ecclesiasticos, ne
 ita prater modum & ad mortis usque cau-
 sam macerati, vel media afflicti morian-
 tur. Baldus in l. penultim. ad legem Aquil.
 Panormit. ad ca. a nobis, de apostatis. Car-
 dina. ad clementinam 1. de pœnitent. & re-
 missio. Poterit hic simul obseruari, episco-
 pum damnantem ad perpetuum carcerem,
 posse sibi reseruare potestatem minuendi
 pœnam suo arbitrio. Sic enim, quamuis
 videatur implicare contrarietatem; cum

M m m m

damnatione perpetui carceris, conclusum A nihilominus fuit per Baldum in authent. interdicimus. per illum textum, de episcop. & clericis. C. Vide qua diximus de pœna carceris temporalis, & perpetui, libr. 3. 1. synag. c. 33.

cc cap. nouimus, de verbor. signific. c. non ab homine, de iudic. Cum autem iudex relinquit clericum brachio seculari puniendum, debet processum, & litem acta, qua fecit contra eundem tradere; nam antequam iudex B laicus etiam ita remissum puniat, debet ei constare eum deliquisse, ut docent interpretes ad cap. 1. de offic. ordinar. ad cap. at si clericus, de iudic.

dd Sic imponitur corporale supplicium clerico se inebrianti, nisi abstinnerit a communione per 30 dies, can. fin. 35. distin. imponitur & corporalis flagellatio in aliis quibusdam, in can. 1. 23. quast. 1. can. de Benedicto, 22. quast. 1. Iudex ecclesiasticus C virgis potest animaduertere; cap. illi qui, 5. quast. 5. can. cum Beatus, 45. distin. notatur in can. his a quibus, 23. quast. 7. in glossa ad verba, virgis tamen, modus enim coercionis, qua fit per verbera lenis est, & a magistris artium liberalium, a parentibus solet adhiberi, can. 1. ca. circumcelliones, 23. q. 5. & ibi etiã ab episcopo, dummodo propria manu non verberet, quia illi id non licet; can. non liceat, 86. dist. & modo D clericum per laicum verberari faciat, ca. vniuersitates, de senten. excomm. & dummodo inde sanguis non fundatur, cap. in archiepiscopatu, de raptoribus. Veruntamen maiores clerici, presbyteri, abbates, Lenita, nisi pro grauioribus & mortalibus culpis, nullis debent verberibus subici; can. cum beatus, 8. 45. dist. in clero. minores autem, etiam pro minoribus culpis verberari possunt. ca. ante, 35. distinctio. can. denique, 21. dist. in cl. Pœna hec verberum imponitur etiam publice subdiacono, in cap. 1. de calumniatoribus, libr. 5. titul. 12. ibi enim dum agitur de calumniatore. Iubentes (inquit) Subdiaconatus, quo

indignus fungitur priuari officio, & verberibus publice castigatum in exilium deportari. Et ibi in supplementum pœna adiecta verbera; ut in cap. quia iuxta, 5. quastio. 6. vide qua diximus de verberibus, libr. 3. 1. synag. ca. 11. legimus etiam, quod monachus, si iussus noluerit sponte superiori suo obedire, verberibus cogi possit. cap. monachum, 20. quast. 1. Est & inter pœnas corporales, quibus solent affici in Italia clerici, pœna triremium, pro magnis criminibus, qua similis est pœna metalli vel damnationis in metallum, Bernardinus Diaz in practica criminali, cap. 135. Item pœna catamidationis, quam vocant pœnam mitbrationis, qua vtuntur interdum ecclesiastici iudices, & quam corporalem dixit esse Cardinalis consilio 94. incipien. hæc est quedam inquisitio. ubi & addi eos, qui ita mitbrantur, vel sustigantur, vel puniuntur ad catenam, seu ad triremes mittuntur, vel ad opus simile, esse infames. Talis etiam erit & pœna iniustionis characteris, ut in capit. ad audientiam, 3. de crimine falsi, libr. 5. titul. 20. Vide qua diximus, de stigmatum iniustione libr. 3. 1. synag. matris vniuersitatis, cap. 35.

ee Pœna exilii potest vt ecclesia in clericos, can. attendendum, 17. q. 4. cap. 1. de calumniator. can. accedens, 50. dist. in c. pennl. de pœn. cap. hi qui, 3. q. 4. cap. cum beatus, 45. dist. in. Et ibi cum degradatione & sine ea potest exilium imponi vel mutatio loci; nam & illa mutatio aliquando prodest ad conuersionem anima, qua derelinquit locum, in quo insignia erant, & veluti incentiu peccati, c. valet, 8. dist. in c. considera. & in hac pœna, c. cum T. de sent. & re iud. l. relegati, de pœnis, P. vide & qua diximus, de pœna exilii, libr. 3. 1. synag. ca. 6.

ff Irrogat etiam iudex ecclesiasticus infamiam clericis in certis criminibus, ut his qui ex sua culpa sunt irregulares, c. omnes vero, 6. quast. 1. qui calumniantur superiores, c. sanguineorum, 3. quast. 4. & aliorum

aliorum criminum reis; de quibus in cap. A
constituimus, 3. quest. 5. c. infames. 6. q. 1.
item his qui proprios episcopos prosequuntur,
irrogatur perpetua infamia cum exi-
lio, in c. 9. hi qui, 4. quest. 4.

gg ut in c. cum secundum leges, 19. de here-
tic. in Sext. ca. excommunicamus, eodem
tit. apud Gregorium. De hac confiscatione
& cui confiscentur bona clericorum, & qua
sunt confiscanda, tractat Ioannes Bernar-
dinus Diaz in practica criminali cano-
num, c. 124. & nos lib. 3. 1. syntag. iur. ca.
31. In publicatione bonorum heretici, u-
xor dos salua & integra ei relinquatur
per distinctionem, c. decreuit, 14. de hereti.
in Sext. l. 1. iuncta aubent. 1. sequenti. de
heretic. C.

hh c. si quis contumax, c. si quis deinceps, 17.
q. 4. c. si quis cuiuslibet, 21. q. 5.

ii ut in c. 1. de furtis, c. reos, §. sed obiicitur,
c. de occidentis, ca. si non liceat, §. ideo ne-
quaquam, c. qui malos, §. homicidas, cap.
si audiens ca. hoc tamen, ca. ultimo, §. fina.
23. quest. 5.

kk c. clericus, c. sententiam sanguinis, ne cleric.
vel monach. secul. negot. se immisceant, id-
eo & ecclesia rogat & intercedit pro male-
factoribus, reis mortis, ut illis uia indul-
geatur a potestatibus secularibus, ca. noni-
mus, de verbor. signific. c. circumcelliones.
c. pœna, c. unum, c. prodest, c. reos, 23. q. 5.
disputat id ipsum capit. final. §. fin. 23.
quest. 4.

ll Nempe ut qui aliquod crimen commi-
ssit, seruus efficeretur, ut in ca. fin. 36. q. 1.
in rapto; & rursus in conspiratore con-
tra episcopum, in c. statuimus, 11. quest. 1.
cap. clericus, 3. quest. 4. In iuuante Sarracenos
contra Christianos, in cap. ita quo-
rundam, capit. ad liberandam, de Iudeis.
In filis natis ex incestu seu de facto con-
tracto matrimonio cum persona ecclesia-
stica, capit. cum multa, 15. questione 8. &
in eius concubina, cap. eos qui, 32. distinct.
& in similibus de quibus potissimum iure
canonici agitur, & nos diximus in explica-

tionem, l. 1. de seruitutib. dum ageremus de
seruitutibus personalibus.

CAPVT V.

Quibus imponantur pœne.

Pœnæ imponuntur delinquentibus,
personalesque sunt, nec a peccante in
non peccantem extenduntur aut trans-
feruntur, nisi paucis exceptis ex quadam
causa. Quamuis enim pœna æterna nullus
pro alio puniatur, b aut pœna excommu-
nicationis, c attamen corporali, quidam
pro aliis interdum in pœna participant, ut
dum seruitus filiis inflicta ob peccatum
patris; d quando interdictum ecclesiasti-
cum profertur; e item in simonia; f & in a-
liis, in quibus tamen non est punitio sine
causa, & sæpius est cum culpa, g quæ & po-
test esse, dum feruntur delinquentes im-
puniti. h Exemplaris quoque pœna sæpe
in terrorem aliorum in posteros delin-
quentium transfertur. i Quemadmodum
contra, dissimulatur ex causa pœnæ impo-
sitione in delinquentes, & relinquuntur Dei
iudicio, si in delinquentes reos discipli-
nam exercere non possumus; vel quia non
sunt nostri iuris, vel quia illorum crimina,
et si nobis nota sint, tamen manifestis iu-
diciis probari non possunt. k Et propter
multitudinem peccantium detrahitur se-
ueritati: l quemadmodum & consuetudo
plurium in peccando, peccatum excusat,
vel saltem minuit pœnam. m

SCHOLIA.

- a Nullius crimen maculat nescientem. ca. 1
& 2. & fere tota, 1. q. 4. c. mulier, 15. q. 1.
c. cum multa, 15. quest. si. c. miror, 17. q. 4.
ca. non turbatur, 24. q. 1. cum similibus. l.
si pœna, l. crimen paternum, de pœnis, Pan.
l. sancimus, C. cod. tit. ne filius pro patre, &
ne uxor pro marito, C.
- b c. illud, 1. q. 3. dist. c. 1. & c. itaq., 1. q. 4.
& hoc est quod dicitur, Anima qua pec-
cauerit, ipsa morietur, & filius non per-
tabit iniquitatem. Ezech. 6. 18.

M m m 2

- c. si habes, 24. quest. 3.
- d. Genes. 9. c. cum multa, 11. quest. 8. Exempla plura habes, in c. ecclesia, 11. §. item peccato, 1. questio. 3. de peccato Abam, quo afflicus est populus, Iosua c. 6. & 7. de peccato Saulis & Ionatha, 1. Reg. 15. & c. alibi de peccato Davidis.
- e. c. non est vobis, de sponsalib.
- f. c. 1. quest. 5.
- g. vi docetur multis exemplis, 24. questio. 3. & in can. qui in aliquo, §. 1. distincti habetur exemplum in can. si quis militibus, 6. quest. 1. ca. in sancta, de consec. distincti. 1. facti & enormitas delicta, ut in detestacionem eius alii puniantur, qui non fuerint auctores eius precipui, aliquando tamen fuerint participes vel consentientes. Puniti & aliquando filii, ut patres grauius paterentur in illis supplicium; & quia in illis imitatio paterni delicti vel vindicta supplicii de patre legitime sumta metuitur, l. C. qui quis, §. filii, ad legem Iul. maiestat. C. can. quare ergo, §. verum, & sequentib. 6. quest. 1. Plus etiam puniri parentes in filiis iure civili proditum. in l. isti quidem, quod meus causa, P. ita puniti, id est, corporaliter necati fuerunt filii Sodomitarum, ne in aeternum cum patribus, & in eorum peccatum, incidentes damnarentur; Genes. 9. ut non tam in eorum ultione poena, quam misericordia Dei in eorum salute dici mereatur. Sic & qui suis meritis firmus est, turbatur peccatis alienis, ratione societatis inita, ut in ca. 7. non turbatur, 24. questio. 1. obque Ionam legationem Dei detraherentem, tota nauis, in qua erat tempestatibus iactata, donec eum inde vetores depulerunt & cognouerunt causam, 7ona cap. 2.
- h. Quia culpa est non punire culpam, can. quia sunt, 28. distincti. & ad innocentis spectat officium, non solum culpam cauere, sed & peccatum punire, ca. non est innocentia, 33. q. 5.
- i. cap. felicitis, de poen. in Sexto, Clem. 1. eodem tit. ca. ad ames, eod. in. apud Gregor. vi in
- A. peccato Davidis, 2. Reg. 12. Veruntamen notandum est, dum poena debita patri imponitur filiis & nepotibus, non prorogari illam poenam ad pronepotes, neque ad natos ex filiabus vel foeminis; ca. ubicunque, 4. de poen. in Sexto.
- k. capit. cum in lege, 16. §. primo, 23. questione 4.
- l. ca. comeffationes, 44. dist. ca. ut constitueretur, 50. distinctio. can. ordinationes, 9. quest. 1.
- B. Ita consuetudo plurium excusat a poena, in can. obiciuntur, 32. quest. 4. ne emendatio subita ad deteriora impellat, ut qui nimium emungit elicit sanguinem, ut ibidem dicitur. Ingeparem ex consuetudine excusationem, in cap. sane, de temporibus extraordinar. Veruntamen glossa ad dictum can. denique, ad verbum, consuetudine, ait consuetudinem excusare a poena temporali, sed non a gebennali; & grauius esse peccatum ex consuetudine, cap. Schisma, 24. questio. 1. cap. flagitia, 32. questio. 7. capit. non satis, de simonia, cap. final. de consuetudin. Imo consuetudo facit, ut peccatum veniale transeat in mortale, cap. vnum orarium, §. criminis, 25. distincti. l. nemo, de episcopa. aud. C. videndum Thomam, 1. 2. questione 88. articul. 4. apud quem videbis qualiter peccatum veniale possit fieri mortale, assueti hominis vita in malum, difficile mutatur, §. sancimus, de monach. in nouellis, can. si quis, 8. §. quod ergo, de pollice, 34. distinctio. Quando tamen consuetudo est generalis, qua non estimatur peccatum quod agitur, & dubium quodammodo est num sit, vel propter diuersas sententias interpretum, vel qua expresse aliter resolutum non est, putarem ibi non esse statuendam poenam ante determinationem. Iura enim que dicunt grauius reddi peccatum ex consuetudine intelligenda sunt, quando is qui agit, scit vel nosse debet, quod agit, esse peccatum.

CAPVT. VI.

Qua sint obseruanda in pœnis.

IN pœnis imponendis, in primis cauendum, ne pœna maior sit delicto, a vt nec omnia crimina eadem pœna punienda sunt. *b* Quare in excessib. singulorū, *c* non solum quantitas, *d* & qualitas *e* delicti inspicere debet, sed etiam *f* ætas, *f* scientia, *g* sexus, *h* atque conditio delinquentis, *i* sunt attendenda; & non solum secundum prædicta, sed secundum locum *k* & tempus, *l* quo delictum committitur vnicuique; pœnitentia debet indici; *m* cum idem excessus plerumque magis in vno, quam in alio loco puniendus sit. *n* Sed & animaduerti debet, num crimē exemplari pœna egeat, vt alii a simili deterreantur, quo casu grauior imponitur. *o* Alioquin pœnæ erunt in dubiis potius molliendæ quā exasperandæ, seruata tamē debita iustitia. *p* Et quem admodū malitiis hominum non est indulgendum; *q* sic contra, simplicitati delinquentium in pœna est detrahendum. *r* Atque etiam cum reo sponte crimen confesso, mitius agendum; *s* & cum eo, qui ad ecclesiæ asylum confugerit. *t*

SCHOLIA.

- a* *c. quæ sunt, in 2. §. si. de his, quæ sunt a maior. parte capituli.*
b *c. pœna, §. si. de pœnitent. dist. 1.*
c *hæc omnia fere ad verbum excerpta, ex c. sicut dignum, 6. de homici. explicat Claudianus Iuriconsult. in l. aut facta, 16. de de pœn. P. in c. aut facta, de pœnitent. dist. 1. facit c. si. de transact.*
d *Quantitas criminis, dicitur magnitudo ipsius damni, d. l. aut facta, §. quantitas, de pœn. P. vt si centum milia, vel cœnum tantum, vel vnā auem, aut gregem, quis dicatur surripuisse; vulneris & magnitudo atrocem iniuriā facit; l. vulneris, 8. de iniur. P. Sic & quantitas criminis, in membro, quoties in idem crimen, vel in similia incidit; nam ex geminatione pœna fit maior, quam pro simplici crimine, l.*

- A* *capitalium, 28. §. solent, de pen. l. 3. C. de episcopa. audien. l. 3. §. 9. de re milita. P. nouella Leonis, 67. de his qui ad hostes transeunt, suaq; sponte reuertuntur.*
e *Qualitas delicti est id, quod facit illud dici aut lenius aut atrocius ex determinatione circumstantiarum, vt aliud violentia, aliud raptus, aliud stuprū, aliud manifestum homicidium, & c. d. l. aut facta, §. qualitas, de pen. P. & vt gradus sunt delictorum, sic & pœnarum, c. adulterii malum, 11. c. flagitia, 13. ca. quod in omnibus, 16. 32. quæst. 7. vt proculdubio maiora delicta nemo non dicit, quæ grauius fuerunt per leges diuinas vindicata; c. 21. non adferamus, 24. quæst. 1. maiora maioribus, minora minoribus pœnis vindicanda sunt; in nouella, vt fratrum filii, atque manifesta peccata, sunt publica non occulta pœna aut penitentia purganda, propter scandalum ex peccato suboritur, in cap. 1. de pœnitent. & remissio. ca. si peccauerit, 2. quæst. 1. can. ego Berengarius, de consecr. distinct. 2. Sic in ca. sane quia nos. 11. de officio delegat. iudex pro modo & qualitate rei, & delicti contumacis, procedere debet.*
f *aliter enim proceditur cum maioribus, aliter cum minoribus in pœnis & aliis negotiis, cap. 1. & 2. de delict. puero. cano. fin. 14. distinct. in c. pueris, 60. de sentent. excommu. vbi & singulare illud, quod indultum ratione ætatis delictum, non reuiscit adueniente maiori ætate, cum propter defectum ætatis, in qua fuit commissus excessus, rigor sit mansuetudine temperandus, vt ibidem dicitur. Sic quamuis non parcat in totum proximis pubertati vel maiori ætati, tamen aliquantum illis ex pœna dimittitur, l. in delictis, §. in minoribus, de minori. 25. annis. temperatur & rigor iuris ratione ætatis, in c. tanta, 86. distinct. ca. eos qui, de consecr. dist. 3. c. sententiam, 35. quæst. 9. cum simil. Excusatur & non doli capax in iniuriarum illatione, c. illud, 15. quæst. 1. l. 3. de iniur.*
M m m m 5

- lib. 47. P. tit. 10. Et in aliis, in l. 1. de falsa A
moneta. C. atas sola etiam excusationem
meretur in pluribus, l. 1. §. impubes seruus,
Et l. excipiuntur, 14. ad senatusc. Syllania.
lib. 39. P. tit. 5. l. impuberē, 23. de furtis. P.
in quib. adhibetur distinctio, num sint do-
li capaces, ut tunc minores pœnam non e-
uadant; habetur Et consideratio etatis in
pœna dictanda, num reus eius etatis sit
qua pœnam ferre possit, l. in metallum, 22.
de pœnis, P.
- g In scientia inquiritur, num qui deliquit
sit sana mentis Et sciat quod agat, an vero
furiosus, qui non tenetur de delicto. c. iudi-
cas, 3. q. 9. l. diuus, de offic. presid. Possumus
Et scientiam delinquentis considerare in
eius intentione, quod proposuerit agere; sic
enim non tam euentus quam intentio pon-
derandus pro pœna, ut in eo qui ludendo
pila, iacta eadem adiecit cultrum tonsoris,
in guttur eius, cuius barbam radebat, Et C
ideo ex illo casu non tenetur de homicidio,
Litem Mela, 11. ad legem Aquil. P. non
magis, quam si putator ramum ex arbore
decidens deiecerit Et occiderit pretereun-
tem, l. si putator, eodem titul. sunt Et alia
exempla fortuitorum homicidiorum, in c.
presbyterum, Et seq. de homicid.
- h Sexus distinguit grauitatem pœne in eo-
dem delicto, ut grauius puniuntur viri
quam femina, ob infirmitatem nature se-
xus muliebris, c. penult. Et si, 3. q. 6. auth.
sed hodie, ad leg. Iul. de adult. C.
- i Circumstantie personarum, adferunt pœ-
nis temperamentum, ca. querenti, 20. de
verborum significat. can. fraternitas, 12.
quest. 2. ca. in fin. 14. quest. 6. c. qui com-
pulsus, 22. quest. 5. qualitas Et conditiones
personarum distinguit pœnas etiam, ut in
cano. cum beatus, 45. distin. can. qui con-
traparem, 24. quest. 1. ca. per tuas, de si-
monia. l. Pedius, §. fin. de incend. ruina. Et
nausra. P. l. si criminis, l. seruis, ad leg. Iul.
de vi publ. P. l. quadam delicta, 14. in l. ser-
uorum, 10. de pœn. P. l. incredibile, l. seruis,
C. eod. tit. Dignitas etiam delinquentis a-
- liquando aggrauat delictum, ca. homo
Christianus, 40. distin. ca. prapicue, 11.
questio, 3. ca. quia sanctitas tua, 50. Et ut
ait Poeta Juuenal. Saty. 8.
Omne animi vitium, tanto conspectius
in se.
Crimen habet, quanto maior qui pec-
cat habetur.
Magisq. puniuntur, ut alii inferiores ab-
stineat a crimine acriter vindicatio, c. cum
quidam, 12. de iureiuran. Verum grauior
pœna dicitur, non tantum grauitate vel
dolore suo, sed habita ratione portiois geo-
metrica. persona Et eius dignitatis, sicut Et
nobilis magis puniri dicitur pœna pecu-
niaria, quam ignobilis Et vilis corporali.
can. qui contra, 24. q. 1. aliterq. puniuntur
nobilis, aliter in fini ordinis viri; aliter ele-
rici, aliter laici, aliter regulares. can. qui-
dam monachorum, 18. q. 2.
- k Quemadmodum in lege sancienda, nomo-
theta locum, ut ea si ei congrua, conside-
rat. ca. erit autem lex, 4. dist. sic Et legi, in
pœna ipse locus perpendendus, ca. ante tri-
ennium, Et c. aliter, 31. distin. c. cum olim,
de cleric. coniuga. l. aut facta, §. euenti, de
pœn. P. l. 7. de extraordin. criminib. P. l. 1.
de abig. P. l. vnic. de Nili aggeribus, non-
rump. lib. 9. C. tit. 8.
- l tempus vel augeri vel remitti pœnas sepe
postulat. can. fin. 14. distin. quemadmo-
dum gentibus de nouo ad fidem conuersis,
plura in principio indulgentur ut rudibus,
can. quod scripsi, 33. q. 5. ca. Deus qui ec-
clesiā, de diuortis. fures nocturni grauius,
quam diurni puniuntur. l. 1. de furibus
bathicariis. P. lib. 47. titul. 17. l. fin. de ef-
fractorib.
- m c. is qui, de pœnitent. Et remiss.
- n c. excommunicamus, §. credentes, de heret-
tic. c. qui viderit, 32. q. 5. c. cum quidam,
de iureiuran.
- o ut in d. c. cum quidam, 12. de iureiuran. can.
frater. 17. q. 4. can. quapropter, 27. q. 2. l.
aut facta, §. si. 1. capitulum, §. famulos, de
pœn. P. l. 1. de abig. P.

P *hec autem de pœnitentia dist. 2. ca. pœna, ead. dist. Disputantur & dantur rationes, quare remittantur interdum ex causa pœna, in ca. requiritis. & ca. tanta nequitia, 11. & septem sequentibus. 1. quest. 7. ex causa pietatis, necessitatis, multitudinis, dispensationis, utilitatis maioris & misericordie. Accedit humanitati & temperamento. respiciendum, 1. 1. & l. hodie, 1. 3. de pœnis; P. Perspicendum (inquit Martiannus) est iudicanti, ne quid aut durius, aut remissius constituitur, quam causa deposcit. Nec enim aut severitatis aut clementiæ gloria affectanda est, sed pensato iudicio prout quæque res exposulat, statuendum est. Plane in leuioribus causis promptiores ad leuitatē, iudices esse debent; in grauioribus pœnis, seueritate legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Et Vlpian. in d. l. hodie: hodie licet ei, qui extra ordinem de crimine cognoscit, quod vult sententiam ferre, vel grauiorem vel leuiorem, ita tamen in utroque modo rationem non excedat.*

q *In c. ex parte, 28. in fi. de priuileg. lib. 5. tit. 3. c. plerumq. c. sedes, c. super literis, 20. de rescript. c. significante, §. qui matrimo. accusa. possunt. l. in fundo, de rei vind. P. c. anaritia, de elect. in Sex.*

r *per simplicitate peccare dicuntur, qui cum aliquo bono zelo delinquunt, vel ignoranter qui aliqua ex parte non in totum a pœna releuantur, c. 2. de sortileg. lib. 5. tit. 2. c. 2. de apostat. c. super literis, 20. de rescript. c. 3. de consecrat. dist. 2. & simplicitati parcendum aut, ca. cum vniuersorum, de rer. permut. vbi de hoc agitur. l. 1. de dolo. P. l. inter, de excusa. tutor. P.*

c. *presbyterum, in fi. 50. dist. c. iniustum, §. fin. 11. q. 3.*

c. *inter alia, 6. §. nec inde damnati, de immuni. eccles. c. fi. 36. q. 1. l. presenti, 6. de his qui ad eccles. confug. lib. 1. C. tit. 12.*

CAP. VII.

Utilitas & effectus pœnarum.

P *Oenarum utilitas consistit, in reparatione damni dati, a emendatione delinquentis, b vel in tollendo incorrigibili, c vel ad præbendum exemplum aliis, ne simile committant. d Quamobrem nec facile vel sine causa pœna remittenda est. e Remittendi autem causa poterit esse, si aliter satisfactū sita crimine; f vel de eo pœnitentia sufficienter sit facta, g vel reuocetur sententia condemnationis, vt iniusta. h*

SCHOLIA.

a *vt c. 2. de raptori. vocatur & pœna satisfactio, in l. capitalium, §. furiosus, de pœn. P.*

b *l. si pœna, de pen. P. facultas venie incertum tribuit delinquendi, ca. iniusta, 23. q. 4. & quicumq. stultus est in culpa, erit sapiens in pœna, c. 10. quia ea. quæ Dei, 38. dist. ca. 18. si custos, 27. q. 1.*

c *ne alios inficiat, cum ipse emendari non possit.*

d *d. c. cum quidam, de iniuria. c. frater, 17. q. 4. c. quapropter, 27. q. 2. l. capitalium, §. famosos, de paris. P.*

e *c. 3. de officio ordina.*

f *d. ca. 3. de offic. ord. ibi, vsque ad dignam satisfactionem; & in ca. ex literis, 11. de constitutio.*

g *ca. plerumq. §. causa ergo, ca. cum aliquis, 12. q. 2. c. deuotam, §. et si desinent, 27. q. 1. ca. domino, §. fi. 50. dist.*

h *c. cum ad quorūdam, de excessib. pralator.*

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS. a

TIT. XVI.

a *Est similis titulus in 5. lib. decreta. tit. 39. & lib. 5. Sexti tit. 11. & lib. 5. clem. tit. 11. & in extrauag. Ioan. 22. tit. 13. & in extrauagantibus. communibus lib. 5. titu. fin. & agitur de hac sententia excommunicationis apud Gratianum, tota 11. q. 3. & tota 24. causa, & apud nos lib. 31. synag. c. 8. & 9.*

CAP. I.

- 1 Continuatio.
- 2 Definitio excommunicationis.
- 3 Et diuisio in maiorem & minorem.

4 *Et maioris in solemnem, & non solemnem.* A non ligat, & ei obtemperandum non est.
 5 *In iustam & iniustam, & nullam.*

Diximus iam antea inter pœnas ecclesiasticas esse excommunicationem, a de quo nunc nobis latius dicendum est. b quia etiam vsus eius frequentior est & medicinalis sua natura, si contemnatur vero, mortem inferens. c

Excommunicatio est, quæ a communione notarum prohibet. d

Excommunicationum alia minor, alia maior dicitur. Minor est, quæ a perceptione tantum sacramentorum submouet; maior quæ etiam a communione fidelium separat. e Dicitur & anathema, quod est æternæ mortis damnatio. f

Rursum excommunicationis maioris, quædam solemnis, quædam non solemnis dicitur. Solemnis est execratio, vel ad maiorem terrorem introducta excommunicatio, adhibitis quibusdam ritibus & ceremoniis, dicitur & hæc aliquando absolute anathema & aggrauatio excommunicationis, quia reperitur post aliam contraincorrigibilem. g Non solemnis est, quæ sine solemnitate vnico fieri potest verbo, a potestatem habente & volente prolato; nempe excommunico. h

Iterum autem excommunicatio quædam iusta, quædam iniusta dicitur: i & quædam nulla. Iusta appellata, quæ recte & secundum ius infertur. k Iniusta contra, quæ non est secundum iuris regulas neque bene lata: l vt si regali metu aut iussu, aut cuiuscunque episcopi aut potentis fuerit a iudicibus male irrogata, & quæ ideo non valet. m Vt etiam iniusta, si timore terreno, n vel contra ordinem iuris, o si propter odium tantum alicuius, vel ad fauorem sine crimine & iusta causa infligatur, p quæ & lædit potius inferentem quam excommunicatum. q Harum dehinc excommunicationum iniustarum, quædam aperte iniusta est, quædam sub dubio est, num sit iniusta; illa porro quæ aperte iniusta est,

r Quod si dubium sit, num iusta aut iniusta sit, interim, donec constet de iniustitia, tenenda & timenda est. s Nulla porro est, quæ habetur perinde, ac si omnino non fuisset inflicta. t

S C H O L I A.

a *ca. nullus, c. si quis deinceps, & seq. c. diffinitus, 17. q. 4.*

B b *diximus de excommunicatione civili maiori & minori ecclesiastica, lib. 3. 1. synag. iur. c. 8. & 9.*

c *c. 1. de senten. excom. in Sext. lib. 5. tit. 11. c. multi, 2. quest. 1. c. notandum, 2. q. 3. c. medicinalis dicitur; habitatio in intentionis excommunicantis, qui eo animo excommunicat, vt excommunicatus respiciat, & quæ oporteat exsequatur; quamuis semper hic effectus non sequatur; nulla autem pena maior est in ecclesia ipsa excommunicatione, cap. corripiantur, vers. quæ pena, 24. q. 3. c. absit, 11. q. 1.*

d *c. ad mensam, 24. §. hæc sententia, 11. q. 3.*

e *utriusque excommunicationis finitio ponitur in c. quem, 59. de senten. excomm. c. Engeltrudam, 3. quest. 4. d. ca. ad mensam, §. aliquando, & §. est & alia, 11. q. 3. dum separatur quis a communione fidelium separatur ab omni actu legitimo. Per reatum, minorem incurrimus; per sententiam, maiorem notamur, c. cura sit, 20. §. 1. 11. quest. 3. Omnis impius, si non ab ecclesia, tamen est a Deo excommunicatus, ca. certum, 24. quest. 4. & omnis mortaliter peccans, est extra communionem ecclesie donec penituerit, c. illi qui, 6. quest. 1. Maior separat a corpore Christi & ecclesie, c. 107. canonica, c. nihil sic debet, 3. 11. q. 3. c. 2. 27. q. 1. c. tam sacerdotes, 24. q. 3.*

E f *ca. nemo episcoporum, 41. 11. questio. 3. videtur dicitur vt ad dicitur, a separato, vel suspendente, execratio; declaratio hominis indigni omni beneficio & communione humana, ratio huius execrationis in c. andi, 21. 11. quest. 3. ex priore epistola ad Corinth.*

- Corinth. c. 5. Tradidi (inquit diuus Paulus) huiusmodi hominem sathanæ in interitum carnis, ut Spiritus eius saluus fiat. Ea enim ratione excommunicatus per sententiam excommunicationis, de ecclesia tollitur & pellitur, ut notatus ab omnibus erubescat; & ut Spiritus eius saluus fiat in die Domini nostri IESU CHRISTI. Porro enim excommunicatus dicitur dari sathanæ, eo quod extra ecclesiam diabolus est, sicut in ecclesia Christus; ac per hoc quasi sathana traditur, qui ab ecclesia communione remouetur. can. 3. 2. omnis Christianus, 11. q. 3.
- g Ita ab excommunicatione distinguitur anathema, in c. cum non ab homine, 10. de iudic. similiter in c. 1. de locat. vnus ex legatis summi Pontificis prohibuit, ne hospitia Bononia ante tempus conductionis conducerentur sub pœna excommunicationis, post illam alius prohibuit id ipsum, sub pœna anathematis.
- h Excommunicatio solo verbo fit, c. 1. de eo qui furtiue ordines suscep. libr. 5. titul. 30. gloss. in can. cum aliquis, 108. ad verbum, cautelam, 11. quest. 3. si que & solo verbo etiam absolutio. c. 2. comperimus, 24. q. 2. & ibi gloss.
- i Sic dicitur, pastoris sententiâ, siue iustam siue iniustam timendam, in can. 1. 11. quest. 3.
- k Idem iniuste fieri dicitur, quod bene fit, & secundum ius; c. ius dictum est, 12. de verbor. signifi. c. quid dicam, 14. quest. 4. veluti si propter manifestum feratur excessum, ca. venerabilibus, 7. §. sane si certum, de sent. excom. in Sex.
- l Iniustum dicitur, non iure factum, ut iniuria. l. 1. de iniur. P.
- m c. Iniustum, 89. 11. quest. 5. sententia per metum lata, nulla est, tamen tenet nisi elidatur per exceptionem; can. Lotharius, 31. quest. 2. c. omne, 25. q. 1.
- n c. fratres, 9. q. 1.
- o capit. seruatur, §. item sententia, 11. quaestione 3.

- A p cap. non solum, §. aliquando, ca. quatuor, cum 5. seq. 11. q. 3.
- q ca. certum, ca. de illicita, ca. si habes, §. ubi ergo, 24. quest. 3. Si quisquam (inquit diuus Augustinus) fuerit iniuste anathematizatus, potius se oberit qui facit; quam qui talem patitur iniuriam; Spiritus enim Sanctus habitans in Sanctis, per quem quisque ligatur aut soluitur, immeritam nulli ingerit pœnam; c. 87. illud plane, 11. quest. 3. Quia duplex communio vna interior bonorum spiritualium, & fidei in ecclesia, quam non possumus amittere sine peccato mortali, impietate aut offensa precedente. Alia est exterior, que respicit ecclesie sacramenta & usum eorum, a qua expellimur per excommunicationem tâquam per pœnam, qua arcemur a communione ecclesie & commercio fidelium. Quare excommunicatio exterior ei, qui non amisit interiorem communionem, potius benedictio cœsetur, ut ait Malachias, ca. 2. maledicam benedictionibus vestris, &c. Et diuus Matth. c. 5. ver. 16. Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me; Et 1. diui Petri, c. 4. ver. 14. Et proinde excommunicationem debet precedere peccatum & iudicium ecclesie; neq; iniuste excommunicati in terris, sunt ligati in caelis. Quia tribunal iudicis aeterni, nec fallit, nec fallitur; tribunal vero episcopi, potest falli & fallere; ca. 1. de senten. & re iudic. in Sexto. Atq; ecclesia non iudicat de oculis, Deo autem omnia palam sunt. Ideo dicitur in ca. a nobis, 28. de sent. excom.
- r Iniusta excommunicatio coram Deo non ligat. c. quomodo, cū 9. can. seq. 11. q. 3. Erit & iniusta excommunicatio, si contineat expressum iuris errorem, ut in l. 1. qua sent. sine vlla appella. rescind. P. ut si quis excommunicet aliquem eo, quod non det, quod de iure dari ei non debet, ut in clem. pastoralis, §. Pisana, de re iudic. Pandect.

s Et ita de dubia intelligitur, cap. 1. & can. A quibus episcopi, 11. q. 3. quod sit iimenda sententia episcopi iusta vel iniusta, scilicet de cuius iniustitia non apparet, idem in c. quibus episcopi, 27. eadem 11. quaestione 3. Quia & sententia excommunicationis lata ex falsa causa, & sine ordine iuris, tenet & valet, donec contrarium statuatur; ca. sacro, de sentent. excommunic. cap. 1. eodem titul. in Sexto. Quemadmodum & absolutio ex falsa causa, & sine ordine in- B ris facta, ut ait Rota decisione 399. incip. si pronuntietur, in nouis. Sic in cap. 35. irritam, 11. quaestione 3. dictum est, irritam esse sententiam episcoporum, & ideo a synodo retractandam. Sic iniusta vel ex falsa causa lata sententia excommunicationis, non ligat quoad Deum, ca. certum, 43. & §. de his, & cap. non debetis, 64. §. ex his, 11. quaestio. 3. Sed quod pertinet ad ecclesiam, si lata est ab eo, qui habeat po- C testatem & iurisdictionem super excommunicatum, ideo velet retractanda vel absoluenda errore cognito, aut iniustitia manifestata non obstante contradictione aduersarii, cap. sacro, de sentent. excommunic. Et qui ante absolutionem contemneret, etiam iniustam, peccaret mortaliter contemnendo. can. andi, 21. §. cum ergo, 11. quaestio. 3. & presumitur semper D sententia superioris iusta, donec de contrario doceatur; cap. in praesentia, de renuntiatio. capit. sicut, de re iudic. Atque cum Gratianus retulisset dictum diui Augustini, in Psalmum 3. qui iustus est, & ei iniuste maledicatur, praemium illi redditur; addit in cap. 90. qui iustus est, 11. quaest. 3. iniuste nihilominus ligatum parere debere sententia, ne ex contumacia incipiat ligari.

t nullam esse excommunicationem colligit E gloss. ad cap. praesentia, 10. ad verbum, cautelam, de sentent. excommunic. post Hostiensem super Rubricam eius tituli, ex causis sequentibus, & proinde dari absolutionem ad cautelam iuxta textum. Primum,

si post appellationem interpositam legitime, appellans fuerit excommunicatus. Secundo, si contineat intolerabilem errorem, cap. venerabilibus, de sentent. excommun. in Sexto. Tertio, in casu cap. statuumus, eodem titu. in Sexto. Quarto, si non dicatur iudex, qui tulerit excommunicationem, cap. audiuimus, 3. de consuetud. cap. cum olim, de priuileg. Neque, a non suo iudice lata sententia valet, nisi is, in quem pronuntiatum fuerit, in eum consenserit. l. si per errorem, de iurisdiclio. omnium iudic. P. l. 2. de iudic. P. Quinto, si a iudice quidem suo lata sit, sed ab excommunicato; ca. audiuimus, 12. & c. aperta, 24. quaestio. 1. Sexto, si quis excommunicatur a delegato contra delegantis intentionem, ca. in de preben. c. auctoritate, de priuileg. in Sexto. Septimo, si proferatur ab intruso, vel a iurisdictione suspensio. can. alienationes, 12. quaestio. 2. Octavo, si proferatur a volante interdicitum hominis, cap. tanta, de excessibus prelator. Nono, ubicunque quisquam excommunicatur contra sui priuilegii tenorem, cap. cum capella, & ca. quanto, de priuileg. Decimo, in casu, cap. cum ad quorundam, de excessibus prelator. si quis excommunicetur ab eo qui visitat, exigente euectiones, quas ipse non vult prestare supra definitionem, cap. cum Aposolus, de censib. Undecimo, si proferatur a delegato impetrato per excommunicatum in casu non permisso, in c. 1. de rescript. in Sexto. Duodecimo, in casu, cap. quia plerique, de offic. ordi. Decimotertio, si impossibile sub pena excommunicationis iubeatur excommunicato, gloss. in cap. per tuas, de sentent. excommunic. Impossibile quippe preceptum iudicis nullius est momenti nec obligat, leg. 3. que sententia sine appellatione rescindant, lib. 49. P. tit. 8. facit cap. Odoardus, de solutio. cum impossibilem generatiter nulla sit obligatio, l. impossibilem, de regulis iuris, P. leg. si stipuler, de verborum obligatio. P. cum similib.

CAPVT II.

Pro quibus feratur excommunicatio.

Excommunicatio a iure ob criminum penam imponitur, a per hominem quoque & pro crimine; b pro contumacia; c non autē pro leuioribus causis, d aut propter vindictam proprie & particularis iniuriæ excommunicantis. e Potest tamen qui excommunicandi potestatem habet, contra nimiam potentiam laici seu secularis, imperitus, excommunicatione in eum dicta, se defendere; f sit & aliquando ad finem reuelationis occulti, vt si excommunicetur omnes, qui sciunt latrocinium aliquod, vel aliud crimen admissum; nisi reuelauerint & denuntiauerint intra certum præstitutum tempus. g Cæterum pro peccato alterius, nemo debet excommunicari, h Excommunicari autem poterunt qui bona clericorum vel episcoporum retinent & surripuerint, vsque ad satisfactionem. i

SCHOLIA.

a Sic ait Rota in decisione 9. vtrum si commisso, in antiquioribus collectis a Bisigneto: liquet ex titulis de sentent. excom. Et in aliis iuribus inferius citandis, dum agetur de excommunicatione iuris, capit. fin. de constitutio. in Sexto. Atque hæc excommunicatio iuris vel canonis, ligat etiam propter occulta, glossa ad clemen. fin. de immunita. ecclesia, ad verbum, dantis, glossa ad clem. multorum, in fin. de hereticis. Vide distinct. Casetani apud beatum Thomam, 2. 2. questio. 1. arti. 3. Alphonsus de Castro, lib. 2. de iusta persecutio. heretico. cap. 13. Sunt autem plura crimina, in quibus ipso facto quis incurrit sententiam excommunicationis, vt in percussione clerici; cap. si quis suadente diabolo, 17. questio. 4. de inendo carcere clericum, cap. nuper, 29. de sentent. excommunicat. In effractione ecclesia, cap. conque- sti, 22. de sentent. excommunicat. si quis cle-

A ricum conuenerit coram iudice laico. cap. molita, 11. questio. 1. ca. unico, 11. q. 2. Et in quibusdam aliis casibus similibus, quorum 32. enumerat Et probat glossa ad ca. eos qui, 22. ad verbum, canonis, de sentent. excomm. in Sexto; quos ibi videbis.

b vt si admonitus sit incorrigibilis, cap. tam sacerdotes, cap. ecce autem, 24. questio. 3. si quis immunitatem vel libertatem ecclesiasticam violauerit, cap. 4. de immunita. ecclesia. cap. grauem, 33. cap. nouerit, 39. de sentent. excomm. Sic pro pena futuri delicti potest generaliter excommunicatio imponi; vt quicumque furtum commiserit, sit excommunicatus, cap. fin. de constitutio. in Sexto. Et in singulari non poterit ita crimini imponi, si tu tale quid commiseris, te excommunico; capit. Romana, §. caueant, de sentent. excomm. in Sexto.

C c ca. certum est, 43. ca. si episcopus, 11. q. 3. can. si quis deinceps, in fine, 17. questio. 1. c. quoniam frequenter, vt lue non contestat. Et c. cap. ex parte, de verborum significat. si quis decreto, vel constitutioni sui pralati non obtemperauerit, c. 2. cap. quod super, c. cum in ecclesiis 10. de maiori. Et obediens, nisi forsitan is, qui non obtemperauerit, appellauerit. cum distinctio. ca. licet, 10. de sent. excommunic.

D d in c. nemo episcoporum, 41. cap. nullus, ca. plerunque, §. causa ergo, 11. questio. 3. Hoc etiam prohibet concilium Tridentinum, sessione 25. decreto de reformatione, ca. 3. Et nullus debet excommunicari præterquam pro peccato mortali, vt ait diuus Thomas.

e cap. inter querelas, 23. questio. 4. notatur in cap. 1. de maledicis; Et in cap. si quis ergo, 2. q. 7.

F f cap. dilecti, 6. de sent. excom. in Sexto. quod loquitur non de se vindicante, sed de se defendente,

g Ratione enim testimoniis dicendi, cognuntur testes, in cap. 1. de testibus cogen. Id autem quod non denuntiantes dicantur ex-

communicati, intelligi par est, si sciant & probare possint, vel si eorum probatio fidem facere possit, & si tales sint qui cogi ad testimonium possint. Quod disputat Angelus Clauasius in summa, §. denuntiatio, num. 13. & in verbo, excommunicatio, 1. nu. 20. ubi & nulla esse dicitur excommunicatio, quia ita lata esset, ut scientes testificarentur, qui probare possent & non possent tanquam continens errorem intolerabilem. Nisi proferens sententiam diceret, quod B qui non posset, probare diceret sibi tanquam patri. Sic sacerdos non tenetur admonitus sub poena excommunicationis reuelare sibi confessum; ca. sacerdos, de poeniten. dist. 6. ca. si omnia, 6. quaest. 1. can. placuit, 6. quaest. 2. cum similib. Quia seu non tanquam homo, sed tanquam Deus, can. si sacerdos, de officio ordinarii; cap. omnis utriusque sexus, §. si de poenitent. & remissioni. Quare neque parentes vel alii, qui non coguntur testimonium dicere, censentur excommunicari; cum neque volentes admittantur, l. parentes, C. de testib. ca. fin. §. in iuri, 4. quaest. 3. l. lege Julia publicorum, de testib. Memini de hac causa excommunicationis ad finem reuelationis, & testimonii furti, vel inuentionis rerum perditarum, & ne fiat nisi pro grauioribus causis, concilium Tridentinum, sessione 25. cap. 3. de reformatione. Et de eadem re Pius Quintus edidit regulam seu constitutionem ordine, 183. in Bullario coactio per Laertium Cherubinum, per quam statuit, ut istae excommunicationes expediantur in curia ad instantiam & supplicationem eorum, quorum interest, in qua exponantur res valorem, earum, & ut committatur ordinario episcopo loci, vel eius vicario generali in spiritualibus, sub hac forma ex concilio Tridentino, si causa diligenter, & magna maturitate per illum examinata, pro rei temporis & persone qualitatibus, sibi pro sua conscientia videbitur expedire.

h. c. si habes, 14. q. 3.

Ai ca. de laicis, 46. & seq. 12. quaestio. 2. sed & pro sententia executioni demandata in fauorem victoris lata in camera imperiali, contra contumacem. Postquam & banno imperiali suppositus fuerit contumax, potest ab ecclesia in eum impetrari sententia excommunicationis, donec satisfecerit iuxta quandam bullam Raymundi a sede Apostolica obtentam, ut habetur in tertia parte ordinationis iudicii imperialis, tituli 48. nu. 17.

CAPVT III.

A quibus sententia excommunicationis inferatur.

Sententia excommunicationis inferitur vel a canone seu ipso iure, vel ab homine, per sententiam; a & minor & maior. Ius vero quod infligit, vel est commune, b aut statutarium, c ipso iure communi, c minori excommunicatione ligantur committentes mortale peccatum, d & excommunicatis & denunciatis maiori excommunicatione, communicantes locutione, oratione, salutatione, mensa. e Si tamen quis communicaret cum excommunicatis, auxilium aut fauorem, vel consilium impendendo, tunc ut particeps sceleris eodem vinculo maiori excommunicationis esset innodatus. f Maiori porro excommunicatione ipso iure notantur, diuini, g violatores ecclesiarum, h manus violentas in personas clericorum vel religiosorum inferentes, i quibusdam casibus exceptis; k item fallarii literarum papae, l noua telonia imponentes, clericos m Romam euntes spoliantes, n diripientes res mortui episcopi, quae seruari debent eius successori, o haeretici. p

SCHOLIA.

a c. nuper, de sententia excom.
b cap. excommunicamus, de haeretico. cap. si quis suadente diabolo, 10. quaestio. 4. cum similibus.

c ut in statuto contra locantes domos Bononia

- nia ante tempus, in c. 1. de locato. lib. 3. tit. 18. & in pena prohibitionis furri. sub pena excommunicationis in statuto posita, ca. fin. de constitutio. in Sexto. Tale statutum possunt facere in ecclesia vniuersali summus pontifex; & quilibet episcopus in sua dioecesi, ca. visis, 6. q. 2. ca. corripiantur, 14. q. 4.
- d** Quia ex commisso mortali peccato, maxime quod occultum est ecclesie, sequitur excommunicatio seu separatio a participatione sacramenti corporis Domini; quod, si quis cum hoc peccato susceperit, recipit in sui ipsius perditionem, ca. audi, 11. quest. 3. ca. fin. de cler. excom. ministrante. Exempla tot adferri possunt, quot sunt genera peccatorum mortalium, in quibus quilibet ea committens, incurrit sententiam ipso iure minoris excommunicationis, ut in sacrilegio, c. si quis inuentus, 17. q. 4. in recipiente ecclesiam de manu laici, & eam tenendo, c. si quis deinceps, 16. quest. 7. & in quolibet notorio peccatore, ca. neq., 88. distinct. c. illud, 95. distinct. cum similibus. Caterum quamuis minori excommunicatione notatus, priuetur participatione sacrosanctae eucharistiae, tamen non est priuatus communione ecclesie, vel participatione aliorum sacramentorum, ingrediq; potest ecclesiam ad sacra audienda.
- e** c. si Apostoli, 16. c. excommunicatos, 17. c. cum excommunicato, 18. c. qui communicauerit, 19. c. cura, 20. c. ad mensam, 24. 11. q. 3. que omnia de excommunicatis denuntiatis intelligi monet Gratianus, in d. ca. cura, §. fin. & ca. multi, 2. q. 1. ubi dicitur Pauli citatur prohibitio, prioris ad Corin. 5. de cibo cum excommunicatis non sumendo, & c. omnis, 24. q. 1. ubi & citatur, dicitur Ioannis sententia de non dicendo aue hareticis, & in c. Apostolo. n. Si quis cum excommunicato, licet in domo, preces coniuixerit, communione priuetur, & in can. 14. synodi Sardienensis, & c. 9. synodi Carthaginensis. eo pertinet, c. si quis frater, 28. cum seq. 1. quest. 3. sic & explicatum,
- A** ex concilio Lateranensi, de excommunicatis non vitandis, in concordatis. Notat autem Pand. ad c. sacris, quod met. caus. quod communicans excommunicato, non peccat mortaliter, sed venialiter, nisi in quinque casibus 1. quando communicat in contemptum clauum, vel 2. in contemptum superioris; vel tertio si communicat in diuinis, 4. quando communicat in crimine, 5. si excommunicatus sit aliquis, cum sibi communicantibus. Consentire videtur diuus Thomas. Hostiensis tamen, ad c. quod in dubiis, de sent. excom. & Ioan. & Arch. ad c. rogo, 11. q. 3. quod si quis participat cum excommunicato contra prohibitionem canonis, non peccat mortaliter, nisi forsitan nimis frequenter, & hoc faciat in contemptum canonis, arbitratus excommunicationem ridendam; Si autem participat contra prohibitionem hominis, peccare mortaliter, ut mitius agatur cum lege, quam cum homine, iuxta l. Celsus, de arbitris.
- B**
- C**
- F** c. nuper, 29. de sent. excom. ut in exemplis, c. significauit, & ca. si concubina, eod. tit. de sent. excom. sic & intelligendum, c. sacris, quod metus causa, de participantibus in crimine cum excommunicatis.
- G** qui sacrilegiis & diuinationibus intendunt. cano. si quis ariolos, ca. non oportet, c. aliquanti, c. sortes, c. si quis clericus, ca. auguriis, 26. q. 5.
- H** & raptores rerum earundem; ca. canonis, 11. q. 3. c. omnes ecclesie, & c. frater, 17. q. 4. c. si quis, 24. q. 3.
- I** c. si quis suadente, 14. q. 5. c. si quis, 24. q. 3. c. 1. 3. 13. & aliis. sub titulo de sent. excom. idem si mandet percussis, c. 6. §. 1. eod. tit. & etiam si volentem percusserit in satisfactionem vindictae, c. 36. eo. & quanquam occulte percusserit quis, ca. 7. eod. vel ei sit a volente remissa iniuria; capit. quamuis, 58. eod.
- K** ut si quis iocando percusserit, vel ob disciplinam, c. 1. c. 54. §. 1. de senten. excom. si sit percussus, qui non est in habitu cleri-

- cali, & qui pro clerico non habetur, ut in A
c. 4. 2. 3. 2. 5. eod. tit. & sic de similibus alibi
explicitis, supra lib. 4. tit. 9. c. 10. nu. 3. &
gloss. lib. 1.
- l c. si quis episcopus, 50. distin. c. ad falsario-
rum, de crimine falsi.
- m c. 2. 3. si quis Romipetas, 24. 9. 3. c. innova-
mus, de treuga. & pace.
- n In proxime citatis iurib.
- o c. illud, & seq. hac huius placiti, 12. 9. 2.
- p c. quod autem, 4. 9. 1. c. excommunicamus, B
in utroq., de heretic.

CAPUT IIII.

A quibus feratur sententia excommuni-
cationis hominis.

ECclesiarum prelati, & qui habent ali-
quam iurisdictionem, imo plebanus,
& alii ordinarii contra sibi subditos, sen-
tentia excommunicationis uti possunt &
interdicti, a nisi mulieres sint, quæ etsi iu-
risdictionem habeant, tamen excommu-
nicare nequeunt. b Solus etiam episcopus
solemnem excommunicationem inferre
potest. c Si autem extra ecclesiam ipse sit,
excommunicandi ius non habet. d Nisi
forfan hereticus hereticum excommuni-
caverit, e vel si detestabile sit crimen pro-
pter quod quis sit ab heretico excommu-
nicatus. f Non excommunicat etiam lai-
cus iure suo; g quamvis ex delegatione Pa-
pæ possit. h Neq; regulariter alii possunt
excommunicare quam presbyteri. i Poterit
etiã excommunicare abbas & prior mo-
nachos suos. k Qui deliquerit quoque in
alterius diocesi, ab eius ordinario excom-
municari poterit; neque potest a proprio
episcopo ante legitimam satisfactionem
absolui. l

SCHOLIA.

- a c. cum ecclesiarum prelati 3. de sent. excom.
lib. 1. tit. 3. 1. atq; ibidem singulariter dici-
tur in fin. episcopum superiorē excommuni-
catis, non posse sententiã excommuni-
cationis latã ab inferiore, qui poterat excommu-
nicare, sine congrua satisfactione, & ple-

bani conscientia, relaxare. Idem in c. 1. de
eo qui furtive ordinē suscepit, lib. 5. tit. 30.
Arguitur & alios, quam episcopum posse
excommunicare, ex c. nemo episcopus, 11.
2. 9. 1. Nemo, inquit, Episcopus, nemo
Presbyter excommunicat aliquem, an-
tequam causa probetur. Fuerant & an-
tiquitus tolerata excommunicationes dictæ
sancti Eleuterii. Eo quod ex privilegio cō-
cederentur per prepositum ecclesie sancti
Eleuterii, qua deferebatur per uniuersum
orbem, & vendebantur, ex quib. plures ab-
usus sequebantur, atq; ideo fuerunt prohi-
bitæ deinde, & interdictum preposito san-
cti Eleuterii, eas in posterum concedere, ut
habetur in Pauli 3. Cōstitutione 64. incip.
licet nuper, in Bullario Laertii (herubi-
ni; Hic tamen obseruandum est, quod no-
tat Panor. ad c. 2. num. 2. de offi. ord. quod
cessante cōsuetudine, sacerdos curatus, ne-
que in genere, nec in specie excommunicare
potest; explicat & plenius, in c. si quis con-
tra, de foro compet. in repetitione. Quia 1.
excommunicatio est iurisdictionis cōten-
tiosæ, quæ non debet fieri in inuitum, c. ne-
mo episcopus, 2. 9. 1. Curatus vero vel cu-
rio, non habet iurisdictionem fori conten-
tiosi, sed fori tantum poenitentialis, can. de
persona, 11. 9. 1. Item 2. excommunicatio,
est meri imperii, ut notat Inno. ad c. trans-
missam, de elect. Simplex autem curatus
non habet ea, quæ sunt meri imperii. 3. in-
tra dicunt, sententiã excommunicationis
a iudicibus esse ferendam, ut in c. 1. de sent.
excom. in Sext. c. quarenti, de verb. signif.
c. Archidiaconus, de offi. Archid. talis au-
tem non est curio.

b c. delicta 12. de maiori. & obedient.

c Et dicitur illa proprie excommunicatio epi-
scopalis, non alterius, c. nemo, 11. 9. 3.

d c. verbum, de poen. dist. 6. audiuius, cum
2. seq. 24. 9. 1.

e c. miramur. §. si. & c. seq. 24. 9. 1.

f c. Subdiaconus, vsq; ad §. post tamen, dist.
24. 9. 1.

g d. c. Subdiaconus, §. post tamen, vers. vel
Catho-

Catholico non sacerdote, *cap. 24. q. 1.* A
Et c. si de immu. ecclesia. in Sext. c. quan-
to amplius, 46. de priui. in Sex. c. bene qui-
dem, 1. vers. maximus episcopus, 96. dist.
 h *notat glo. ad d. c. 1. §. maximis, 96. distin.*
ad verbum, laico, argu. c. si. 10. q. 3. c. præ-
ter hac, 6. §. verum, 32. dist. Et sic expresse
notat glo. ad c. bene quidem. ad ver. lai-
co, 96. dist. Et glo. ibidem, ad verb. præter
 Romanam, *notat auctoritate episcopi ni-*
 hil posse laicum in ecclesia constituere nec
 excommunicare. B

i *c. canonica, de senten. excom.*
 k *prior excommunicatus, sibi non obedi-*
tes monachos, in c. cum ab ecclesiis, 18. de
maioria. Et obediens. lib. 1. titu. 33. abbas
monachos, ut in c. sicut tuis literis, 33. de si-
monia, lib. 5. tit. 3.
 l *c. 1. de raptio. ratione enim delicti clericus*
alterius dioceseos. fit fori episcopalis loci, in
quo deliquit, ut ibi conueniri Et iudicari
 possit; *can. 1. 3. q. 6. ca. placuit, in 2. 6. q. 3.*
 c. *postulasti, Et c. si de foro compet. authen.*
 quia in prouincia; *vbi de crimine agi o-*
 porteat.

CAPVT V.

Qui excommunicari possint.

Sententia generalis excommunicationis
 ligat tantum excommunicantis subdi-
 tos. a *Subditi autem dici possunt, ratione*
 delicti commissi in loco, vbi est pœna ex-
 communicationis; b & ratione loci & ter-
 ritorii. c *Non possit tamen excommuni-*
 cari vniuersitas, vel omnes habitantes ali-
 cubi, quâuis interdictum ecclesiasticum
 in vniuersitatem, vel habitantes ferri pos-
 sit; d *Nec excommunicatur superior ab in-*
 feriore; e neq; qui appellauit, post appella-
 tionē ab eo a quo appellauit, f *minus ex-*
 communicari possunt, qui Christiani non
 sunt, vt pagani; g *quive iam mortui; h nisi*
 in tali reatu mortui fuissent, qui post mor-
 tē accusari possit, & is quoq; qui commi-
 sit crimen, damnari possit, i *sicut de hære-*
 ticis mortuis fit. k *Non potest item ex-*

communicari priuilegiatus, contra suum
 priuilegium; neq; suffraganeus ab officia-
 li episcopi eo absente. m *Poterit autem ex-*
 communicatus, nondum etiam absolutus,
 iterum excommunicari, & sæpius. n *Cate-*
 rum excommunicationis vel interdicti ge-
 neralis vel suspensionis sententia non li-
 gatur episcopi, nisi de illis nominatim fiat
 mentio. o *Excommunicari potest dominus*
 propter contumaciam sui procuratoris. p

SCHOLIA.

- a *c. fin. de constit. in Sext. ca. 1. Et seq. 6. q. 3.*
Contra non subditos lata nulla est ipso iu-
re, c. sententia, 11. q. 3. Subditi episcopi di-
cuntur ratione iurisdictionis spiritualis,
omnes, qui sunt in sua diocesi, etiam terre
principes, c. omnes, 4. de maiori. Et obediens.
Subditi etiam sum. Pont. omnes Imperato-
res Et reges in spiritualibus, Et que ad ani-
mam pertinent; c. solite, 6. eo. tit. c. suscipi-
tis, 10. dist. c. cum ad verbum, 96. dist. Sic
meminit Platina Gregorium 7. excommu-
nicaſſe Henricum 4. videntem inuestituris
episcopatus; Et ob eandē causam Pascha-
lem 2. excommunicasse Henricum 5. A-
drianum 4. Fridericum Anobarbum seu
Barbarossam; Innocentiū 3. Imperatorem
Philippū; Bonifacium, 8. Philippum pul-
crum regē Gallie; Ioannē 22. Ludouicum
Banaria ducem; aliosque pontifices alios
principes ob diuersas spirituales causas.
 b *c. nobis, in 2. de senten. excom. Ratione de-*
lictī quis sortitur forum alioquin non pro-
prium, auth. qua in prouincia, iuncto toto
titulo, vbi de crimine agi oportet, Et ideo
alienigena potest a pralato loci, in quo deli-
quit, excommunicari; in 2. de raptio. c. pla-
cuit, Et c. fin. 6. q. 3.
 c *c. si de foro compet. Et ibi interpretes, Et ad*
ca. a nobis, de sent. excom. notant interpre-
tes, quod iudex potest excommunicare
suum subditum contumacem, etiam extra
territorium.
 d *c. Romana, §. in vniuersitatem, de sent. ex-*
com. in Sext. potest autē interdici finitus,

eo. tit. in Sex. Ratio diuersitatis, quia alius pro alio puniri non debet, aut pro alio excommunicari. c. si habes, 14. q. 3. puniuntur autem infantes, & non delinquentes, si excommunicatio generalis in eos locum haberet. Item vniuersitas est nomen iuris, & non persona, nec habet vnā & propriam communem omnibus animam, Inno. in c. grauem, de sent. excom. Si tamen de facto excommunicaretur vniuersitas, teneret excommunicatio, ut ait Ioan. Andreas, & alii interpretes ad d. c. Romana, de sent. excom. in Sex. Sic Honorius, qui coronatus est anno Domini, 1285. 17. Kal. Maii, statuit excommunicationem contra communitatem & officiales ciuitatis Parmensis ob excessus commissos contra fratres predicatores; ob damnatam de heresi per inquisitionem quandam mulierem; tandem tamen ipse dissoluit, ut habetur in constitutione eius. i. incipiente olim in Bullario Laertii Cherubini.

e c. cum inferior, de maioritat. & obedient. nisi superior iam ligetur excommunicatione iuris.

f c. per tuas, de sent. excom. ca. dilecti filii, in 1. de appell.

g c. audiuimus, §. vnde Apostolus, cum seq. 24. q. 1.

h ca. damnationis, §. his auctoritatibus, 24. quaest. 2.

i ut si agatur de crimine hereseos, c. sane, 6. & ibi exempla, 24. quaestio. 2. & aliud exemplum in c. quicumq. clericus, 23. q. 8. Et in eo qui se occidit voluntarie, in c. placuit, 2. quaest. 5. & aliud in eo, qui sibi heredem scribit hereticum, in dict. capit. sane, 24. q. 2.

k d. c. damnationis, §. ex his auctoritatibus, & c. f. 24. q. 2.

l c. nec aliquis, 5. & c. quanto, 26. de priuil. nisi forsā priuilegiatus incidat in excommunicatione iuris, percutiendo clericum, c. nullus, 8. de sent. excom. nec utitur iuris beneficio, qui contra ius facit delinquendo, in l. auxilium, de minorib.

A in c. 1. §. fin. de offic. ordina. in Sexto.

n c. ita quorundam, de Iudais. Sicq. pro diuersis causis quissimam excommunicari potest, & a diuersis. Et plures etiam pro eadem sicut contumax excommunicatus, iterumque potest anathemate & grauatione reagravatione excommunicari. c. excellentissimus, & c. omnis, 11. quaest. 3. cap. de viro, 2. quaest. 2. ca. eos qui, 87. dist. 1. ca. ad hoc, de postu. prala. ut qui in sordibus est, sordescat adhuc; cap. penult. 47. dist. Obiici tamen posset primum excommunicationis effectum esse, ut notatum expellat a communione ecclesia, cap. Engeltrudam, fin. 3. quaest. 4. & quod expulsus non possit dici iterum expulsus, nisi redierit prius ad ecclesiam; priuatio enim praesupponit habitum, l. decem, de verbor. obligat. P. l. Iulianus, de diuor. ius, ca. ad dissoluen. dum, de despons. impub. Dehinc & facere videtur, quod ad ecclesiam non videantur pertinere, qui extra ecclesiam sunt, ca. multi, 2. quaest. 1. est enim vltimum remedium ecclesiae excommunicatio, & post eam non habet, quod possit amplius facere, ca. cum non ab homine, de iur. siem quod anathema sit mortis aeterna illatio, c. nemo episcoporum, 11. q. 3. & semel mortuus morti amplius non dicitur. Item quod iam extra ecclesiam positus, magis extra eam poni non possit, c. omnis, 11. quaest. 3. Item facit contra in argumentum, l. qui bis, de verbor. obligat. Sed haec omnia & similia non obesse ostendimus, si considerauerimus excommunicationem habere duos effectus, vnum eiciendi extra ecclesiam & ligandi, alium reliquandi seu detinendi; nihil enim prohibet dicere ligatum extra ecclesiam, aetiori vinculo detineri posse, ut si contingat a priori vinculo eum solui, alio quoq. detineri possit. Quemadmodum dum quis incarceratur pro vno debito, nihil prohibet, quin & pro alio commendaris commendetur detinendus, ut quamuis a primo debitore liberatus fuerit, pro alio detineatur. Quod si quis etiam pro vno

ca. si

casu excommunicatus, pro eodem iterum A
excommunicetur, non tam noua sententia,
quam prioris renouatio dicitur, in cap. 1.
24. quast. 1.

o in ca. quia periculosum, de senten. excom-
munic.

p c. 1. ut lite non contestata, & c.

CAP. VI.

De forma excommunicationis.

EXcōmunicandus primo canonica mo-
 nitione est admonēdus, alioquin non
 ualet excommunicatio. *a* Dehinc ipsa ex-
 communicatio nominatim de aliquo est
 facienda & publicanda, vt vitari debeat
 excommunicatus. *b* Nemo tamen erit ex-
 communicandus nominatim, priusquam
 sit de crimine confessus vel conuictus. *c*
 Debet & fieri præsentiibus testibus moni-
 tio. *d* Vtque excommunicatio proferenda
 in scriptis, adiecta etiam causa excommu-
 nicandi, & cuius etiā sententiæ exemplum
 exhiberi debet excōmunicatis, *f* quorum
 postea sunt publicanda nomina. *g* Rursum
 in solemnī excommunicatione, debent
 duodecim sacerdotes circumstare episco-
 pum, & lucernas siue candelas ardens in
 manibus tenere, quas in conclusione ana-
 thematis vel excommunicationis, in ter-
 ram proicere debent, & pedibus concul-
 care; subinde & debet epistola per paro-
 chias mitti, cōtinentes & nomina ita excom-
 municatorum, & causam excommunica-
 tionis. *h* Fertur sententia excommuni-
 cationis pure, & de præsenti, potest & fer-
 ri sub conditione, veluti nisi Sempronio
 satisfecerit intra viginti dies, te excommu-
 nicatum vel suspēsum vel interdictum ef-
 fectum cognoscas, quæ non nisi adueniente cō-
 ditione sortitur effectum. *i* Caterum for-
 ma excōmunicationis canonis est in pro-
 hibitione, ne quid fiat sub pœna excom-
 municationis. *k* Cum tamen in excom-
 municatione hominis dicendum sit, ego
 te excommunico. *l* Neque excommuni-
 catio est, cum quis dixerit præcipio tibi

cum interminatione excōmunicationis,
 ex eo enim quis non est excommunicatus,
 nisi postea excommunicetur.

SCHOLIA.

a ca. sacro, 47. de senten. excom. ca. 3. 9. 13.
 eod. tit. in Sex. c. reprehensibilis, 26. c. cum
 speciali, 61. de app. & in ca. Apostolorum,
 30. excommunicationem fieri debere post
 trinam admonitionem dicitur, atque et-
 iam, c. constitutionum, 9. de senten. excom.
 in Sext. expresse exigit tres admonitiones
 distincte precedentes, vel vnā pro omnibus
 cum debito spatio temporis, sic monitio iu-
 diciali trinare requiritur, ca. de illicita, 24.
 q. 3. c. contingit, in 2. c. sacro, de senten. ex-
 com. ca. si quisquam, c. si autem, de coh. ab.
 cleric. & mulie. aut vna peremptoria pro o-
 mnibus ad efficiendā contumaciam. l. non-
 nunquam, de sud. in P. l. tres denuntiatio-
 nes. C. quomodo & quam iudi. cum legiti-
 mo interstitio temporis, habitacione ne-
 gotii, & qualitatis personarum, maxime-
 que vitimur vna sufficiente monitione pro
 tribus in notoriis, cap. constitutionem, 9. de
 senten. excom. in Sext. c. cum sit, de app. fa-
 cti etiam necessitas quādo accelerationem
 desiderat, non patitur trine monitionis aut
 dilationis expectari tempus, vt ibidē di-
 citur. Item, si sit tale crimen, pro quo quis
 excōmunicatur sine monitionis solemnī-
 tate, si in excommunicationem ipso facto
 sine sententia inciderit. ca. reprehensibilis,
 26. vers. nisi forte talis sit culpa, de sen-
 ten. excommun.

b ex D. Paulo, 1. ad Corinth. 5. Ibi, si is qui
 frater inter vos nominatur, inter vos for-
 nicator, & c. Nominatim excommunica-
 re est ita ex nomine certam personā osten-
 dere, vel ex aliis indubitabilibus circum-
 stantiis prodere, ex quib. possit esse certum,
 illam esse excommunicatam. ca. constitu-
 tionem, c. licet, de sent. excom. in Sex. clem.
 grauius. in si. eod. tit. facit cle. 1. de vit. &
 honesta. cler. §. nominatim. de exhib. lim.
 Tractat & quid sit nominatim interdico-

Oooo

re, velexcommunicare. *Inn. in c. in lat. de A
prebend. facit quod causa nominatim ex-
communicatio fieri debeat, ut intelligamus
non incurrere excommunicationem, cum
qui communicaverit, cum nō nominatim
excommunicatis, vel qui tales notorie non
habentur, ut dictum in decreto de excom-
municatis non vitandis, in concil. Bas. in
prag. sanct. & Lateranensi. in concordatis
Gallicanis cum summo Pontifice. Non no-
minatim facta dicitur illa excommunica-
tio, excommunico omnes, qui tale furtum
fecerunt, ut in c. a nobis, de sent. excom. c.
fin. de constit. in Sex. tunc enim non teneor
vitare fure, nisi talis denuntietur expres-
se, vel aliter notorius sit ex euentia facti,
c. proposuit. §. 1. de cler. excom. ministrant.
notat tamen glossa ad c. 2. ad verbum no-
minatim, de offic. ord. valere hanc formam
excommunicandi, excommunicatus sit
quicumque fecerit tale factum, in genere, C
& perinde haberi, ac si nominatim fuisset
excommunicatus & proprio nomine, quan-
tum ad Deum, sed non quantum ad eccle-
siam, quia non vitabitur ab ecclesia, facit
d. c. 2. de offic. ord. & ca. excellentissimus,
25. quast. 3. adde quid dicatur nomina-
tim fieri, §. masculis, §. nominatim. de ex-
hereda. lib. apud Iustinia. l. nominatim, de
liber. & post. P.*

α in c. 18. multi corriguntur. ca. notum, 10. D
ca. nomen, 13. 2. qu. 1. arg. c. si sacerdos, de
offi. ord. ordo enim seruandus est in excom-
municatione facienda, c. de illicita, 34. q.
3. & nemo episcopus aut presbyter quen-
quam excommunicare debet, antequam
causa probetur, propter quam ecclesiastici
canones hoc fieri iubent, quod si quis aliter
fecerit, arbitrio superioris a sacra commu-
nitione suspendi debet, & excommunicatus E
ad eam reduci. ca. nemo, 11. 3. qu. 1. attam-
en si hic ordo non fuerit seruatus, vale-
bit nihilominus excommunicatio, vel sus-
pensio, ca. si episcopus, 11. q. 3.

d. c. sacro, 48. de sent. excom.

e. ca. 1. §. quisquis, de sent. excom. in Sext. po-

test tamen verbo solo fieri, & verbum so-
lum sufficit ad excommunicandum, ut no-
tat glossa ad c. fin. in additionibus, ad ver-
bum excommunicato, de ordinatis ab epi-
scopo, qui renuntiauit episcopatu. Causa
etiam qua adicitur, debet esse probata, in
ca. de illicita, 24. q. 3.

f c. 1. §. exemplum, de sent. excom. in Sext. o-
peratur autem illa exhibitio, quod ipse in-
de certo cognoscat se esse excommunicatum,
& quamobrem, & incidat in irregulari-
tatem, si sciens se talem, celebrauerit. Alio-
quin, quamuis excommunicatio liget ab-
sentem & ignorantem, quoad vinculum,
non tamen ligat quoad poenam, antequam
sciat glossa in c. quanto, 2. q. 5. & ca. Apo-
stolica, de exceptioni. cap. illud, de cleric.
excommu. ministra. Romanus. conf. 3. 37.
quocirca si ignorans excommunicationem
celebrauerit, vel alios actus excommuni-
cato prohibitos gesserit, nō est irregularis.
Anchora in c. 1. notabili 6. de concess. pra-
ben. in Sext. & ibi notant interpretes, idco
non posse priuari beneficio.

g sic casum in ca. cura sit, 11. q. 3. & in ca.
ad certitudinem, 3. de sent. excom. in ex-
trauag. communib. ut enim exemplū ex-
communicationis datur excommunicatio,
ut abstineat ab actibus excommunicati
prohibitis, sic publicatio proponitur, ut ali-
ab excommunicatorum communione ab-
stineant.

h in c. 106. debent duodecim 11. qua. 3. obi-
glossa addit istas lucernas seu candelas ar-
dentes existimatas & pedibus conculcatis
proiici debere extra ecclesiam, ut salinfu-
tuatum, nec aliquo vsui habendas, ex ca.
non omnes, 2. q. 7. Refert Burchardus has
solemnitates, lib. 11. decr. ca. 1. 2. 3. 4. & 5.
ex concilio Rothomagensi. ca. 3. ubi addit
verba concepta in pronuntianda illa ex-
communicatione, & insuper sermonem su-
per eam habendum esse ad populum. Scri-
bit ita Nauclerus concilium Constantien-
se excommunicasse Benedictum 13. alius
dictum Petrum, de Luna, cum 12. cande-
lis ar-

lis ardentibus, hac sententia cum candelis
 accensis fieri mandatur contra detinentem
 episcopum, &c. in cle. 1. de sent. excom. &
 c. felicit. c. presenti, de penis. in Sex. sicuti
 etiam hoc genus excommunicandi solemnne
 est in pronuntiatione, pariter & in absolu-
 tione, ut habetur de solemnitate eius abso-
 lutionis. in ca. 108. cum aliquis, 11. qu. 3.
 fuerunt & aliquando excommunicatio. b.
 solemnib. addita alia execrationes quem-
 admodum quam Theodorus vel Theodo-
 sius Papa. sub annum Domini, 642. in ec-
 clesia sancti Petri Roma, & presentia to-
 tius cleri, & ecclesie excommunicant Pau-
 lum Patriarcham Constantinopolitanum
 Monothelitam hereticum, & eius sectato-
 res, & ea de causa miscuit, ut ferunt. atra-
 mentum vino in calice, manuque propria
 scripsit sententiam excommunicationis,
 ut significaret perinde sententiam esse in-
 uiolabilem, ac si suo sanguine Dominus no-
 ster Iesus Christus scripsisset. Communxi &
 cum anathemate seruitutem personalem,
 cle. 5. dum cognita Venetorum cupiditate
 & contumacia, eis anathemate notatis sa-
 cra interdixit, eosque pro seruis vbiuicq;
 locorum reperirentur, direptis illorum bo-
 nis, haberi voluit, iussuque, ut scribit Pla-
 tina in cle. 5. exstat & execratio lata per
 Gregorium 7. verbis conceptis contra Hen-
 ricum 2. cum abrogatione Imperii eius, &
 solutione iuramenti subditorum ab eius fi-
 delitate & translatione imperii in Rodul-
 phum apud eundem Platin in vita eius.
 c. prater ea requisiti fuimus, 40. de appell.
 libr. 2. titul. 28. qua tamen sententia, quia
 suspenditur vsque ad implementum con-
 ditionis, interim appellatione interposita,
 ipsa etiam interim pendet & suspenditur,
 quod non accidit in excommunicatione pu-
 re facta, qua non suspenditur per appella-
 tionem. c. a nobis, in 1. de sent. excom.
 k in c. 1. de sagutarius, lib. 1. tit. 15. vide-
 tur enim, quod sit canon lata sententia, ut
 etiam in ca. Salonitana, 63. dist. in cl. titul.
 30. distinct.

A I dict. c. Salonitana, & ca. illud, 63. dist. &
 c. 1. de locat. & ca. 1. de eo, qui furtiue or-
 dines recepit.

CAPVT VII.

Effectus excommunicationis

EXCōmunicationis grauissimi, iiq; plu-
 res sunt effectus, & quales ex separati-
 one hominis a Deo accidere possunt. Ex-
 communicatus quippe in cælo ligatus ex
 sententia in terra lata, traditur ex Dei pote-
 state Sathanæ, a & vera vita, qua vitam vi-
 uificat, Dei q; gratia ab eo alienatur, b neq;
 ideo sacra mysteria talis pagere potest im-
 pune, c nec ad sacrū ordinē promoueri, d
 aut aliū ordinare, e conferri ei beneficium
 ecclesiasticum non potest, f nec ad illud de
 eo facta electio valet, g aut postulatio, h
 aut nominatio, i aut presentatio, k ut nec
 ab excommunicato facta beneficii etiam
 non excommunicato collatio proba est, l
 aut electio per eū de alio facta, m aut præ-
 sentatio facta a clerico patrono excom-
 municato, n ut neq; permutatio facta tui be-
 neficii. o Rursum quod pertinet ad homi-
 nes excommunicatus est infamis, p nec po-
 test impetrare valide a summo Pontifice
 rescriptū, q pro mortuo habetur, r omni
 communionē sacramentorū matrimonio
 excepto priuatur, s ab ecclesia cum officia
 diuina peragūtur expellitur, t feudis eccle-
 siæ priuatur, u sed & subditi & vasalli eius,
 ab eius seruitio & obsequio liberantur, x
 non est sepeliendus in cæmeterio, y nemo
 cum eo sine pœna potest communicare,
 loqui, comedere, orare, & in summa, ex-
 communicatus denūtiatus ab omnib. est
 vitādus, aa alioquin & qui nō euitauerint,
 fiunt ipsi quoq; excommunicati. bb Exce-
 ptis iis, qui permutante canone vel iure
 possunt cum illis participare, cc quales dd
 vxores, ee filii fferui & ancillæ, mancipia,
 rustici seruiētes eorum. gg & qui ignoran-
 tes excommunicatos eis communicant;
 sed & orator peregrinus, aut viator in ter-
 ram excommunicatorum venientes, vbi non
 possint emere, vel non habent vnde emāt,

possunt ab excommunicatis accipere. *hh* A
 Quemadmodum non improbat, si quis
 largiatur excommunicatis, non in sus-
 tentionem superbiæ, sed humanitatis cau-
 sa. *ii* Neque etiam communicatio interdi-
 cta est cum excommunicato ratione con-
 tractus antea cum illo iniri, qui non potest
 sine communicatione explicari, ut in so-
 cietate liquet. *kk* Possunt & excommuni-
 cati ad prædicationem verbi Dei admitti. *ll*
 Neque sententiam excommunicationis
 incurrit, qui excommunicato in his, quæ
 pertinent ad absolutionem, vel aliter ad
 salutem animæ eius, in locutione partici-
 pat, licet etiam alia verba, ut magis apud
 eum proficiat, interposuerit. *mm* Ita præ-
 dicatores qui verbum Dei eis annuntiant,
 vel confessiones eorum audiunt, possunt
 licite ab eis elemosynas accipere, præser-
 tim si in eo loco aliunde non possint su-
 stentari. *nn* Sed rursus excommunicatus
 in iudicio pro se agere prohibetur, *oo* aut
 nomine alieno tanquã procurator, *pp* aut
 aduocatus, *qq* non potest accusare, *rr* aut
 testificari, *ss* aut iudicare, *tt* aut petere sen-
 tentiam executioni demandari. *uu* Facit
 & sententia excommunicationis excom-
 municatum maiorem, ut minor censea-
 tur. *xx* Potest & episcopus vel ecclesiasti-
 cus iudex compellere laicum iudicem, ex-
 pellere excommunicatum ab actibus iu-
 dicialiis. *yy* Incurrunt & ipso facto sen-
 tentiam excommunicationis ex constitutio-
 ne canonis, qui lædunt bona, aut personas
 excommunicantium, vel personarum ad
 eosdem pertinentium. *zz*

S C H O L I A.

- a* ca. certum, ca. omnis, ca. nihil sic, 11. q. 3.
b Deus est vera vita anime nostre, D. Ioan-
 nis, c. 1. & docemus, libr. 1. de immortalitate anime circa principium, quare a Deo
 separatus & a vita ea, incidit per excom-
 municationem in iram Dei, ca. si quis a
 catholicis, 23. q. 4.
c ca. si quis episcopus, in 3. & 4. sic incipien-

te, 11. q. 3. sit enim irregularis si diuini se
 ingerat, c. is cui, de sent. excom. in Sex.
d probatur cum distinctione, in ca. illorum,
 32. distinctio. & se sciens excommunica-
 tum, ordinari se faciens secularis, in per-
 petuum deponitur. c. cupillorum, de senti.
 excommun.
e ca. veniens, de præscript. c. 1. de eo qui fur-
 tiue ordines suscepit.
f ca. postulastis, de cleric. excommun. mini-
 strant, ca. fin. de excessibus prælator. neque
 potest optare præbendam, iuxta, c. si. de con-
 suet. in Sex. Caterum contra impetrament
 beneficiũ, non admittitur exceptio genera-
 lis opposita, ut quia lava per processus gene-
 rales ab homine secus si a lege, ut quia quis
 diceret, eum iniecisse manus violentas in
 clericum, quia tunc admitteretur, ut ait
 Rota decis. 519. nota quod non admit-
 titur, in antiq. Potest & excommunica-
 tus acceptare beneficium vacans ratione
 gratiæ, sed non potest illi per executionem
 provideri, iuxta ca. postulasti, de cler. ex-
 com. ministrat. & ita etiam decidit Rota,
 in decis. 720. nota quod excommunica-
 tus, in antiq. quia iura spiritualia non ca-
 dunt in excommunicatum, in eo scilicet lo-
 cum tenere non possunt, c. cum dilectus, de
 con. uet. ca. decernimus, & ibi Bald. per il-
 lum textum, de iudic. etiam si collatio sit a
 summo Pontif. motu proprio, ut ait Car-
 dinalis, in cle. 1. §. 1. q. 4. de relig. domi. si-
 ne sit excommunicatus a iure, siue ab ho-
 mine, Rota deci. 363. nota quod excom-
 municato, in antiq. quod tam verissimum
 est, ut collatio tunc facta inutiliter, non
 conualescat etiam secuta postea ab solutio-
 ne, eo quod ab initio nulla fuerit, ideo con-
 ualescere tractu temporis nequit. l. quod
 ab initio, de reg. iur. P. cap. non firmatur,
 eod. tit. in Sex. neque ipse excommunica-
 tus beneficium impetrare potest, & si fece-
 rit de facto, non valet impetratio. Cardin.
 ad dict. clem. 1. §. 1. questio. 5. de relig.
 dom. Proinde solitum est in curia Roma-
 na, obseruare praxin, ut summus Ponti-
 fex ad-

- fex adiciat clausulam impetrationi, cum A
 absolute impetrantis ab excommu-
 nicatione, quod pertinet ad hunc effe-
 ctum impetrationis.
- g Et qui eligunt excommunicatum peccant,
 ca. consuetis, in 1. & ibi glo. de appellatio-
 nibus, c. cum inter, R. & c. illa, de elect. ca. si
 celebrat, de cler. ex com. ministran.
- h cap. 1. de postul. prel. gloss. in ca. fin. de ex-
 cessib. prela.
- i c. cum inter, de elect.
- k cap. 1. & ibi Archid. per illum textum, de
 except. in Sext. Lapis allegatione 8. inci-
 piente, presentatus. Na iura, qua loquun-
 tur de elect. procedunt in presentatione, gl.
 in c. sciant, & c. si. de elect. in Sext. quia &
 lata appellatione presentatio dicitur etia
 electio. c. 2. de iure patron.
- l Quia excommunicatus est ex fatus aucto-
 ritate & potestate in spiritualibus, ca. cum
 inter, & ibi interpretes, de electio. quod &
 intelligendum procedere in vicario ex-
 communicati, qui pendente excommuni-
 catione vel suspensione domini, non potest
 conferre, tanquam vicarius, cum una &
 eadem persona cum illo videatur, argu-
 menti. cap. 2. de consuetud. in Sext. quem-
 admodum & per mortem episcopi vicarius
 eius censetur renocatus. gloss. in clem. si. de
 procurator. Panorm. ad capit. quoniam,
- m nu. 10. de offic. deleg. etiam si collator igno-
 ret, se excommunicatum. gloss. cap. penul-
 tim. de cleric. excommunicat. ministrant.
 Panormitan. Imola & alii, ad capit. pasto-
 ralis, §. verum, de appellat. licet & ibi glo.
 contrarium teneat, vide Cardinalem, con-
 sil. 40. incip. in facto, quia in his, que ge-
 runtur ratione priuati officii, non est dif-
 ferentia inter occultum & publicum, con-
 tra tamen in gestis ratione publici officii,
- n glossa & doctores in ca. ad probandum, de
 sent. & re iudic.
- o ca. vnic. ne sede vaca. in Sext. gloss. in cap.
 final. de excessibus prelat. quod intelligen-
 dum de electione, que est declaratoria ta-
 tum voluntatis. Sic si inter eligentes quis-
- piam est excommunicatus, & alii vel ma-
 ior pars hoc sciant, possunt eum ab electio-
 ne repellere, & si non expulerint, sed cum
 tali elegerint, electio non valet. Domini.
 ad c. fin. de procuratoribus. Innocentius &
 alii ad capit. illa, de electio. glossa. in capit.
 fin. 9. quest. 1. fallit tamen in electione fa-
 cienda summi pontificis, quia ita expres-
 sum est & excommunicatum posse ad il-
 lam electionem admitti, in cle. ne Romana
 §. fin. de electio.
- p Sic patronus clericus excommunicatus non
 poterit presentare, Panorm. in c. nobis. de iu-
 re patrona. Paul. de Ciudadinis, tractat. de
 iure patronat. in 3. parte prima causa ac-
 quirendi, q. 10. quia presentatio per illum
 facta, habet quandam vim electionis. glo.
 in c. sciant, de elect. in Sext. c. cum aitem,
 de iure patronat. quia clericus presentans
 variare non potest, & per eam presentatio-
 nem acquiritur ius presentatio, cap. 3. de
 de iure patronat. in Sext. diuersum in pa-
 trono laico, qui intra quadrimestre tempus
 variare potest, & habere ex gratia, ubi ius
 presentandi concessum, c. quoniam, de iu-
 re patrona. Rota decis. 161. quod patro-
 nus, & decis. 527. in antiq. & decis. 2. de
 iure patron. Rochus in tract. de iure patro-
 nat. ad verbum, competenti, q. 8.
- q in Clem. 1. ubi cardin. de pen.
- r c. infames, 9. q. 1.
- s ca. 1. de rescript. in Sext. Potest tamen ex-
 communicatus maiori excommunicatione
 impetrare indifferetem commissionem
 alicuius cause in curia Romana, & ita ser-
 uatur, ipse tamen repellit potest ab agendo,
 si ei opponatur excommunicatio. cap. cum
 inter priorem, de except. c. cum pro causa,
 de sentent. excomm. cap. ipso iure, de re-
 scrip. in Sext. Rota decis. 594. incip. die et-
 iam, in antiq.
- t doctores, in c. granem, de sent. excom.
- u cap. illud, 97. distinct. ca. ad eius vero, 5.
 dist. cap. significasti, de eo, qui duxit in ma-
 trim. quam prius polluit per adulterium. c.
 1. qui cler. vel vouent.

c Etiam adhibita seculari potestate, cap. nec A
 licuit, & ca. 7. si quis episcopus, 11. q. 3. glo.
 in cap. clericos, 21. distinct. can. qui studet,
 in verb. dimisit, 1. q. 1. imo si ex communi-
 catus expelli non possit, presbyter qui mis-
 sam dicit, eum dimittere debet, si canon
 misse, te igitur, &c. non fuerit inceptus,
 gloss. ad clem. gravis, ad verb. impleta, de
 senten. excom. & in cap. sicut Apostolum,
 13. quastio. 3. Felinus ad c. 2. de excep. nec
 enim etiam in oratione communicandum B
 excommunicatis, ex ca. Apostolorum. 11.
 & 12. c. excommunicatus, 1. q. 3. neg. ex-
 comunicatus ad altus diuinos est admit-
 tendus, c. cum & plantare. 3. §. excommu-
 nicatus, & ibi Panormit. de priuileg. nisi post
 appellationem ea indecisa & pendente ef-
 fet excommunicatus, cap. ad presentiam,
 56. de appellat. & nisi permittatur adesse
 predicationi verbi Dei, cap. responsio, 43.
 de senten. excommun. alioquin, neque et C
 tam ipsi priuilegiatis licet celebrare diui-
 na coram excommunicatis, ca. episcopo-
 rum, de priuileg. in Sec.
v c. granem, 53. §. si. de sent. excom.
x c. fin. de pen. & si. 15. q. 6.
y ca. nobis, 28. de sent. excom. vbi id explica-
 tur. Atque si fuerit excommunicatus, in
 cimiterio sepultus, vel in ecclesia, debent
 eximi inde ossa, cap. sacris, de sepul. vbi &
 ratio, quod iis, quibus viuentibus non com-
 municauimus, non debemus mortuis com-
 municare, idem in ca. 1. 24. que. 1.
z ca. excommunicatus, & seq. 11. q. 3.
aa dicto canon. excommunicatus, & canon.
 cum excommunicato, 11. quast. 3. cap. sic-
 ut 29. de senten. excom. cap. postulatus, 7.
 de cleric. excommun. ministr. lib. 5. tit. 27.
 imo euitandi a priuilegiatis. c. cum & plan-
 tare, 2. §. excommunicatus, de priuileg. ca.
 nulli, de senten. excommunic. Hic tamen E
 obseruandum, quod Clemens 3. distinxit,
 in ca. cum non ab homine, 14. de senten.
 excom. excommunicatum propter inuicem
 uolentiam manus in clericum, uitan-
 dum esse, etiam non denuntiatum, ab eo,

qui scit eum esse excommunicatum, si alii
 quoque sciunt, quod si tamen occultus est
 excommunicatus, & alicui soli cognitus,
 is non tenetur eum euitare publice quan-
 diu ab ecclesia toleratur, at priuim tene-
 tur eum euitare. Si sciens excommuni-
 catum, quod ad se pertinet, tenetur eum et-
 iam non denuntiatum uitare, c. si tantum,
 & ca. placuit, 6. q. 2. certus enim amplius
 certiorari non debet. 1. in fin. de action.
 emt. P. c. si inimicus, 93. dist. quia excom-
 municatio secum trahit executionem, ca.
 pastorales, de appellat. & denuntiatio non
 fit, nisi propter ignorantes. Deus enim ligat
 non homo. ca. nemo contemnat, 1. quastio.
 3. tamen hodie non est excommunicatus
 uitandus ante denuntiationem, vel nisi
 notorius sit secunragantem
 Martini 5. in concilio Constantiensi edi-
 tam, & Leonis, 10. in concilio Lateranen-
 si, unde tituli de excommunicatis non ui-
 tandis, in pragmatica sanctione, & concor-
 datis Gallicanis.

bb si participat quis cum persona nomina-
 tim prohibita in crimine, tunc & maior
 ipse excommunicatione notatur, ca. si con-
 cubine, 55. de senten. excommun. & ca. si
 significauit, 13. eod. maxime si excommu-
 nicati fuerint quidam cum participantibus,
 can. excellentissimus, 11. quast. 3. cap.
 quod in dubiis, 33. de sent. excom. cum ta-
 men alioquin, qui participat vel commu-
 nicat cum persona excommunicata, ut in
 crimine, non maior sed minori excommu-
 nicatione notetur, nisi admonitus, ne com-
 municaret, nihilominus cum illo commu-
 nicauerit. d. c. quod in dubiis.

cc d. ca. quod in dubiis, & c. inter alia, 31. de
 sent. excom.

dd sequentium personarum exceptio, poni-
 tur a ca. quoniam multos, 103. 11. quast.
 3. ex Gregorii, lib. 7. regesti & concilio Ro-
 ma edito, sunt enim hee persone eius quali-
 tatis, qua commode separari nequeant ab
 inuicem. Inhibetur tamen usdem partici-
 pare in criminibus excommunicatorum,
 in dist.

- in dicit. capit. inter alia, § 1. de sentent. ex-
commun.
- A** uxores tenentur vinculo matrimonii in-
solubili, cum in diuina vita consuetudi-
ne, in §. 1. de nuptiis. l. 1. de ritu nupt. inter
corporalia, de traslat. episc. Matthei 19.
§. 5. cū similib. & vir & uxor pro eadem
persona reputantur. Gen. 2. ut inseparabi-
les, §. 1. de vsu & ha. l. si stipulatus fuero,
de verb. oblig. socii diuina & humana do-
mus, l. aduersus, rerum amot. C.
- B** filii & patres pro eadem persona quandiu
in potestate sunt. l. fin. C. de imp. & pro ea-
dem voce, §. & vero, de inutilib. stipula. &
filius fam. non est homo integer, sed pars pa-
tris, l. cum scimus, de agricol. & cens. libr.
11. C. vna caro, pater & filius, ca. contra-
dicimus, 35. q. 3. & filios castigatores esse
parentum morib. non conuenit §. sed quod
sanctum, de nuptiis. in nouell. ut indeco-
rum patrem a filio regi. l. is qui in ea, de tu-
toribus & curator. dat. ab is. & ca. 1. Et
semper filio ut liberto, persona patris & pa-
troni sancta & honorata videri debet. l. li-
beto, 9. de obsequiis parentib. & patronis
prestatis lib. 37. P. tit. 15. Si tamē ex con-
trario filius est excommunicatus, pater non
tenetur ei communicare, ut nec dominus
seruo excommunicato, c. de filia, 27. qua.
1. quemadmodum & filius emancipatus
tenetur euitare patrē excommunicatum,
ut notat gl. ad d. canonem, quoniam mul-
tos ad verbum, uxores.
- C** qui ex familia excommunicati sunt, ei ex
necessitate inseruiunt, ideo non notantur
excommunicatione ob communicationem
personalem, quod non est licitum in lege,
necessitas facit licitum, capit. quod non est
licitum 4. de reg. iur. apud Gregorium vr-
ganum domini vox serui, leg. si seruus, de
damno infect. P. d. §. & vero, de inutilibus
stipula. l. 1. de verb. oblig. P. Et seruus do-
mino suo tanquam potentiori debet obe-
dientiam, l. cum oportet, & l. fin. de bonis,
quolibet, §. filius de nupt. in nouell. ce-
terum ab excommunicato domino libe-
rantur serui, si post tertiā admonitionem
noluerit satisfacere. c. granem, de poenis.
- hh** d. c. 105, quoniam multos, 11. qu. 3. & c.
inter alia; § 1. de senten. excom. tribuitur
autem id ipsum necessitati, qua non patitur
dilationem, ut in c. baptizandi, §. dist.
- ii** ratione videlicet eleemosyna, in qua nec
inspicitur non tam qualitas pauperis, ut
plerumque, quam quod ex Christi nomine
ad eius honorem, & ex caritate fraterna,
ei subueniendum sit, can. pasce, 86. dist. in
capit. 2. quiescamus 42. dist. in d. sic notat.
glossa fin. ad ca. donare res suas, 86. dist. in
ibi donare histrionibus vitium est, & c.
facit & ca. duo ista, 35. 2. 3. quast. 4. duo,
inquit, ista cum dicimus homo pecca-
tor non utique frustra dicuntur, quia
homo est miserere, & c.
- kk** ca. si vere, 34. de senten. excom. ne inquit
lucrum excommunicatus ex sua contu-
macia reportet, alius damnium, contra re-
gulas iuris, ut in c. legi. 16. q. 1. c. ex teno-
re, de rescrip.
- ll** c. responso nostro, de senten. excommu. ca.
104. 11. q. 3.
- mm** ca. cum voluntate, 54. de sent. excom. ca.
cum excommunicato, 11. q. 3.
- nn** d. c. cum voluntate, §. 1. de sent. excom.
- oo** sic excommunicatus ita repellitur a limi-
ne iudiciorum, per iudicem etiam parte
non opponente, ob publicam vtilitatem,
cap. 1. in fine, de exceptio, in Sext. eaque
ratione tertius potest opponere excommu-
nicationem, cuius etiam priuatim non in-
terfit, cap. cum parati, in fine, de appellat. si
tamen de excommunicatione non fuerit
oppositum, valebit processus cum auctore
excommunicato factus; & ita seruat Ro-
ta. in decis. 818. dic quod, in antiquis, per
ca. 1. de rescript. in Sex. prudentia, de of-
fic. delega. c. pia. de except. in Sext. nec agit
etiam excommunicatus per procuratorem,
c. cū inter, de excep. Si tamen ante excom-
municationē cōperit agere, poterit in odium
eius postea cōpelli prosequi litem, per auct.
qui semel. C. quomodo & quando. iud.

- pp cap. post cessionem, de probationi. quia ei nemo sine anima periculo potest communicare, cap. exceptionem, de except. atque etiam id fit, ut magis censura ecclesiastica timeatur, c. 1. de except. in Sext. sicque excommunicationis exceptio repellit agentem, c. prudentiam, de offic. deleg.
- qq c. decernimus, de sent. excom. c. excommunicamus, §. credentes, de haretic. idque propter communionis periculum.
- rr ca. 1. 4. q. 1. c. 2. de except. in atrocioribus B tam criminibus excommunicati socii admittuntur in testimonium contra socios, ut in c. si de testibus cogen. ca. si quis Papa, 79. dist. cum similib.
- ss ca. decernimus, de senten. excom. in Sext. in aliquibus tamen casibus, in quibus aliter veritas erui non potest, quia ab excommunicatis, solent illi absolui ad cautelam, ut testimoniū ferant, sicuti notat Felinus, ad c. veniens, in 2. de testibus. atq; in causis fides, testes esse possunt socii criminis haretici excommunicati, ut habetur in Alelexandri. 4. constitutione, 24. Urbani, 4. constitutione, 1. Pii 4. constituit. 53. iuxta ordinē collectionis Bullarum Laetii Cherubini de Nurcia.
- tt cap. ad probandum, de re iudic. Caterum excommunicato iudice, qui vices eius gerit, nō censetur excommunicatus, nisi participet in eius crimine, cap. Romana, de officio vicarii, in Sext.
- vv c. exceptionem, de exceptionibus, §. ca. 1. eod. titul. prohibetur quoque arbiter fieri. Cum hodie arbitria ad instar iudiciorum sint redacta, l. 1. de arbit. P. glo. §. Bart. ad l. Pedius. §. fin. eod. tit.
- xx ut si Papa hareticus esset, §. ideo se inuoluisset excommunicationi, ex eo, quod hareticus esset, minor etiam esset quolibet cathol. glo. in ca. 1. Acaius ad verba, in haresin, E in iuncto textu, 24. q. 3. idē dicit D. Thomas in 4. sent. dist. 19. Gabriel Biel. in canonem missa. fol. 108. Philippus Decius, ad c. cum venissent, col. 3. de iud. §. conf. 151. num. 4.
- A yy c. decernimus, 8. de sent. excom. in Sext. nempe ut ipse inter sit. nam §. ipse conueniri potest, sed non potest per se, sed per aliu defendere, c. intelleximus, de iudicis.
- zz sic enim sequentibus verbis est statutum, in cap. quicumque, 1. 1. de sent. excommu. in Sext. quicumque pro eo, quod in reges, principes, barones, nobiles, balliuos, vel quoslibet ministros eorum, vel quoscumq; alios excommunicationis, suspensionis leu interdicti sententia fuerit promulgata, licentiam alicui dederit occidendi, capiendi, seu alias in personis aut bonis suis vel suorum grauandi, eos, qui tales sententias protulerint, siue quorū sunt occasione prolata, vel eadem sententiam obseruantes, seu taliter excommunicatis cōmunicare nolentes, (nisi licentiam ipsam re integra reuocauerint, vel si ad captionem, bonorum ipsius licentia occasione fuerit p̄cessum, nisi bona ipsa infra octo dierum spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa) eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Eadem quoque sententia sint innodati omnes, qui auli fuerint praedicta licentia data vti, &c.

CAPVT. VIII.

Quibus modis tollitur excommunicatio.

Sed quia excommunicatus tandiu euitari debet, quandiu non probat se fuisse legitime absolutum, a dicendum nunc erit de excommunicationis absolutione. Excommunicatio itaq; tollitur multis modis. Et primum, si is, qui eā protulit, reuocet. b. Retractatur & per viam appellationis, si apud superiorem eam iniuste factam doceatur, qui etiam si possit absque periculo morae, potest excommunicatum ad excommunicatorē remittere intra competentem terminum absoluendum, alioquin & poterit per se, vel per alium prout viderit expedire, sufficienti cautione recepta,

pta, munus ei absolutionis impendere. *c* A
 Possunt & adiri pro retractanda excom-
 municationis sententia, vicini episcopi per
 modum conuersionis & auxilii, *d* vel su-
 perior proximus non omisso medio, per
 viam appellationis. *e* Absolutione quoque
 fit remissio excommunicationis, cum quis
 restituitur communioni, a qua excommu-
 nicatio expulserat. *f* Dicitur & fieri aliquā-
 do a sententia excommunicationis rela-
 xatio, *g* verum excommunicationis causas
 dolere reticens, non absoluitur. *b* Tollitur
 & excommunicatio per admissionem ad
 osculum eius, qui absolueret potest. *i*

S E H O L I A.

a *c.* sicut nobis, 39. de sent. excom.

b *ca.* sacro approbante concilio, 48. §. si vero
 index, de sentent. excom. Potest enim tu-
 dex suam interlocutoriam sententiam re-
 uocare, neque eo reuocante admittitur a
 grauato per primam, eius appellatio, *c.* cum
 cessante, de appell. l. quod iussit, de re ind. P.
 atque errorem suum interlocutione corri-
 gere potest, *ca.* qualiter, & quando, in 1. de
 accusatio. potest & palliare perperam di-
 ctum vel actum, *c.* nisi, de auctorita. & u-
 su pallii, nisi forsitan ex sententia excom-
 municationis fuisse damnatum illatum.

c *dict.* *c.* sacro, 48. & *c.* caueat, de sentent. ex-
 communi. *ca.* 4. §. si episcopus, 11. q. 3. ubi sin-
 gularis glossa ad verbum, interpellet, no-
 tat, antiquitus coram aliis episcopis audiri
 solitum eum, qui vellet docere se fuisse in-
 iuste excommunicatum, hodie non ita: ni-
 si post appellationem a iudice fuerit excom-
 municatus, vel nisi dicat errorem expres-
 sum in sententia, *cap.* per tuas, de sent. ex-
 communi. Et nisi appellatione usus fue-
 rit ad metropolitanum ab iniusta excom-
 municatione, qui appellatorem exacta cau-
 tione, de satisfaciendo iuri, potest vel eum
 absolueret, vel absolendum ad excommu-
 nicatorem remittere, *d.* *c.* per tuas. Alioquin
 citra appellationem conquestus, de iniusta
 excommunicatione coram superiore, non

absoluitur statim ab eo, sed remittitur suo
 ordinario, qui excommunicauit, absoluen-
 dus, qui si eum noluerit absolueret, tunc ipse
 metropolitanus absoluet etiam citra ap-
 pellationem, per *c.* ad repudiandam, de offi-
 cio ordinarii, quem admodum & citra ap-
 pellationem, si viderit sententiam esse aper-
 te & manifeste iniustam, si neque remis-
 sione, poterit absolueret, *c.* sollicitudinem, de
 appella. id ipsum faciet, si periculum sit in
 mora absolutionis, *d.* *c.* sacro, de sen. excom.
d vicini episcopi adiri possunt, seu finitimi
 ab eo, qui a suo episcopo dicit se iniuste, vel
 per iracundiam excommunicatum, *can.*
 4. si episcopus, *ca.* si quis presbyter, *ca.* cle-
 ricus, 13. q. 3.

e *c.* Romana, 5. cap. venerabilibus, 7. de sen-
 ten. excom. in Sexti. Appellatio est oppres-
 sorum per sententiam, remedium, *c.* vnic.
 de appel. in extrauag. communibus. l. 1. de
 appella. non tamen valet appellatio omisso
 medio, ut si omisso episcopo appelletur ar-
 chiepiscopus ab ordinario inferioris senten-
 tia, in capit. dilecti, 66. de appellat. libr. 2.
 tit. 28. gradatim enim est appellandum,
ca. anteriorum, §. illo videlicet, 2. quest. 6.
c. super questionum, §. porro, de offic. dele-
 gat. l. Imperatores, de appella. P. l. prae-
 cipimus, *C.* eo. tit. l. 1. qui & a quibus appell. non
 non licet, P. maxime si quando re ipsa ap-
 pellatum est ad alium, quam proximum su-
 perioiorem, & exceptio ea de re proposita sit.
 Nam alioquin posset non opposita illa ex-
 ceptione, iudicium superioris omisso medio
 defendi, *c.* referente, de praeb. *c.* significan-
 tibus, de operis noui nunti. Posset & appel-
 lari omisso medio ad Papam, propter pleni-
 tudinem potestatis, *ca.* quoties, 2. q. 6. quia
 & aliunde is potest adiri per simplicem que-
 relam seu supplicationem, tanquam ordi-
 narius ordinariorum, *ca.* per principalem,
 & *can.* cuncta per mundum, 9. q. 3. quam-
 uis id non fiat, propter impensas & fatiga-
 tiones litigantium, quibus affici ab impro-
 bris litigatoribus possent.

f nihil enim aliud est absolueret, quam a vin-

PPPP

sulo, quo quis detinetur ligatus, eximere, A c
Et ita restituere exclusum communioni,
ca. 108. cum aliquis, 11. q. 2. sic & ver-
bum absolui pro liberari, accipitur, in l. in
contraria, 37. de usur. libr. 21. P. tit. 1. &
opponitur, ut contraria absolutio conde-
mnationi. l. 1. & 3. de re iudic. lib. 42. P. tit.
1. l. nemo qui, 37. de reg. iur. in P.
g c. Oduardus, de solutioni. lib. 3. tit. 23.
h c. ex parte, de offic. iud. ordin.
i ut c. cum olim, 12. de prinil. lib. 5. tit. 33.

CAPVT IX.

Absolutionis species.

Absolutionum quædam est solemnis, quædam non solemnis. Solemnis ibi est, ubi præcessit solemnis excommunicatio, a & in qua sacerdotes totidē cum episcopo sunt, quot in excommunicatione. Non solemnis, quæ alio modo sine solemnitate fit. *b* Rursum quædam est excommunicationis species, absolutio dicta ad cautelam, quædam simplex præfinito iuramento ab absoluto corporaliter, quod parebit mandatis, quæ absolues ob id iniunxerit, si constiterit eum causæ eius, pro qua fuit lata sententia, culpabilem esse. *c* Est & absolutio cum reincidentia in excommunicationem, veluti si quis in mortis articulo vel moriturus fuerit a sacerdote absolutus ab excommunicatione, pro cuius absolutione adeundus sit summus Pontifex, & postea reconualuerit. nam si quam primum potuerit, non se præsentauerit summo Pontifici, ipso facto reincidit in ipsam excommunicationem. *d* Est & absolutio plenaria, quæ a pœna & culpa habet remissionem. *e* Est item absolutio quædam, quæ fit in persona procuratoris eius habentis ad hoc speciale mandatum. *f*

S C H O L I A.

a ca. 108. cum aliquis, 11. q. 3. ubi forma:
b per episcopum & alios sacerdotes vel pu-
blice vel priuatim in confessione & foro
penitentiæ.

c. cum desideres, §. secunda. c. per tres, 40.
& c. venerabili, §. 2. de sent. excom. c. 2. co-
tit. in Sext. c. ad presentiam, de appell. c. ve-
niens, de testib. In absolutione tamē ad cau-
telam obseruandum est, absolutum qui di-
cit sententiam nullam, non teneri ad iuran-
dum, nisi dubium sit, an recte fuerit exco-
municatio lata, ut notat glossa ad dictum
c. venerabili, ad verba ad cautelam, & do-
cet textus in d. c. 2. de sent. excom. in Sex.
Notat. & Rota decis. 426. incip. si decan-
us, nu. 3. in nouis, absolutionem ad cau-
telam valde esse extraordinariam, & mul-
tum præiudicalem, quia in ea, non recipi-
tur iuramentum, nec cautio præstatur, nec
satis factio impenditur, & ideo cum ma-
iori difficultate datur quam simplex abso-
lutio, prout notatur & legitur in c. solet, &
c. venerabilibus de sent. excom. in Sex. Re-
laxatio vel absolutio ad cautelam fit in du-
bio, propter periculum communionis vel
laesionis iustitia, ut in c. solet, & c. venera-
bilibus, de sent. excom. in Sex. c. veniens, de
testib. c. ad Apostolica, de cler. excom. mi-
nistran. c. ad audientium, de appellationi.
Ita ecclesiastica censura quæ est nulla po-
test tolli ad cautelam, quæ seruanda est, nisi
in casu quo reperitur vitiata, c. cū apud,
de sponsalib. c. 2. de translat. Episc. l. 1. de
re iud. P. Et sic teneri in palatio Apostolic.
scribitur in decis. Rota. 436. fuit dubita-
tum, in fi. in nouis. Ad impediendum ve-
ro, ne absolutio fiat simpliciter vel ad cau-
telam, sufficit opponere exceptionem mani-
festa iniuria seu offensa in genere, potissimū
si excipiens referat se ad acta. Tempore ta-
men probationis, prædictam manifestam
iniuriam specificare oportebit, iuxta nota-
ta in cap. solet, de sentent. excommunic. in
Sext. Rota decis. 5. incip. sefficit. in nouis,
& decis. 72. si petatur, in nouis. Termi-
nus autem probationis manifesta iniuria
ad fines impediendi absolutionem ad cau-
telam in d. cap. solet de sent. excom. in sex.
incipit currere ipso iure sine assignatione
iudicis, a die exceptionis huiusmodi per iur.

dicem admisse, & non a die propositionis A
sen allegationis. Speculator in titulo de ex-
ception. §. 1. Et quamuis gloss. ad dict. ca.
solet dicat, terminum octo dierum proro-
gari posse per iudicem sententia, tamen o-
pinio contraria verior est, & tenetur, Ro-
ta deci. 208. terminus octo dierum, &c.
in nouis.

d Clemen. 1. §. fin. de poeniten. ca. eos qui, de
senten. excommuni. in Sext. Hic tamen ob-
seruandum est, distinguendum esse inter
sententiam excommunicationis latam ab
homine, & a canone. Quia absolutus a
sententia lata ab homine, etiam male abso-
lutus, non reincident in sententiam excom-
municationis sine noua partis uocatione,
& sine causa cognitione, etiam si ex falsa
causa fuerit absolutus. Quemadmodum
ex falsa excommunicatus, excommuni-
catus remanet & eget absolutione, cap. sa-
cro, de senten. excommuni. ca. 1. eod. titul.
in Sext. Pari ita modo absolutus ex falsa
causa, absolutus est. Quia absolutio & ex-
communicatio pari passu ambulant, & se-
mutuo consequuntur, ca. verbum, de poen.
dist. 1. A. dicendum contrarium in excom-
municatione canonis, in quam absolutus
reincident non parens mandato superioris,
in cap. eos, de sent. excom. Et sic seruari in
Rota dicitur per alias rationes, in decis. Ro-
ta 99. si pronuntietur & 487. si excom-
municatus in nouis. Quod si excommuni-
catus ab homine, & absolutus cautione da-
ta de satisfaciendo, non satisfecerit, potest,
reduci a iudice in excommunicationem,
aliter vero in illam non recidit, c. quoniam.
de appella. quod explicat. Rota decisio. 523.
nota quod in antiq.

e de hac absolutione plenaria, fit mentio in
Clemen. de priuileg. in clem. 2. §. ad hac
de poeniten. Datur autem hac absolutio
potissimum generaliter in anno Iubilai,
a summo solo Pontifice, ut habetur in ex-
trauag. Bonifacii, que incipit, antiquo-
rum, & cap. accusans, §. ille quoque, de ha-
ret. in Sext. & datur cruce signatis pro sub-

sidio ultra marino, ut docetur post Ho-
stiensem a Ioanne Andrea, ad cap. ad libe-
randum terram sanctam, de iudais.

f docet ita Rota decisio. 6 §. 6. nota quod Do-
mini. in antiq. Innoc. in c. cum desideres,
de senten. excommuni. & ita tenet sacrum
palatium contra Hostiensem ad dictum c.
cum desideres.

CAPVT X.

De quibus absolutio fiat.

B Vnt quædam, de quibus absolutio dari
non potest omnino, ut de criminibus
mortuorum, a quibus excommunicari,
dum uiuerent, non curarunt se absolui: &
contra tamen, si uiuentes recõciliationem
petierint, neque per eos steterit, quomi-
nus absolutionem obtinuerint. Quia tunc
possent & post mortem absolui. b Sunt
quædam, quæ a quolibet sacerdote absolui
nequeunt, nisi in mortis articulo, c quæ-
dam quæ a quolibet sacerdote, & quando-
cunque extiterit disposita materia, absol-
uuntur, adhibita casuum concessorum &
prohibitorum consideratione. d Excom-
municatus porro pluries ex diuersis sen-
tentiis, & causis separatis, debet absolui ab
omnibus, alioquin ab vna absolutus, pro
aliis nihilominus remanet excommunica-
tus. e

SCHOLIA.

a cap. 1. & 2. 24. questi. 2. quibus enim vi-
uentibus non communicandum, neque
mortuis communicandum, & quia mor-
tui in peccato mortali, damnationem æ-
ternam incurrunt, nec potest illis Ecclesia
largiri absolutionem. Quare mortuorum
extra communionem ecclesie absolutio re-
linquenda est iudicio Dei. Et apud Di-
uum Mathæum c. 16. dictum fuit, quod-
cumque ligaueris supra terram, erit &
ligatum in terris: & quodcumque sol-
ueris super terram erit solutum & in
cœlis, dicitur ibi super terram, non quum
sepulti & mortui sub terra sunt homines.

- b** probatur in *cap. a nobis*, 28. de *senten. excommunic.* & sibi explicatur per *canon. his qui* 10. & *ca. qui recedunt*, 7. 16. *questio. 6.* notat glossa, ad *ca. sacris*, ad *verba*, non communicauimus, de *sepult.* Et si constiterit per iudicium, quod conuerti uoluerit moriens, pro eo etiam orandum est, *capit. multiplex*, de *pœn. distinct. 1.* & *dict. cap. his qui*, 16. *quest. 6.* Quamuis enim pœnitentia ad ultimam mortis necessitatem dilata, dubia & ambigua sit, num sit salutaris & efficax, *can. si quis positus*, 2. de *pœnitent. distinct. 7.* tamen de Dei misericordia diffidendum non est, que potest conuersum ex animo ad se, & gementem peccatorem exaudire, & eius misereri. *cap. si presbyter*, & *seq. 26. q. 6. ca. illud uero*, 26. *cum duob. seq. de pœn. dist. 3.*
- c** Casus absolutionis quidam sunt solis episcopis reseruati, quidam soli summo Pontifici. Caterum in mortis articulo, sacerdos potest absolvere de omnibus peccatis & causis, cuiuscunque sint generis, & a quibuscunque censuris ecclesiasticis, *cap. non dubium*, de *senten. excommun. extrauag. unica*, in *fine*, de *crimine falsi in extrauag. Ioannis 22.* & in concilio Tridentino *sess. 14. capit. 7.* veruntamen si ita absoluti pœnitentes conualuerint ex infirmitate, debent nihilominus, ut oportet petere se absolui, neque existimare debent, si id non curauerunt, se esse absolutos sine manuum impositione eius, cui casus reseruatus est. *can. si quis*, 6. & *can. is, qui pœnitenti*, 8. 26. q. 6.
- d** in casibus non reseruatis a sacerdotibus propriis, vel quibus casus permittuntur, & qui habent potestatem audiendi pœnitentes, in *c. omnis utriusque*, de *pœnitent.* & *remissioni. cum siml.*
- e** *c. cum pro causa*, 27. *c. officii*, 42. de *senten. excommun.*
- A** Ivs soluendi, ut ligandi solis permillum fuit sacerdotibus, *a* qui ligare potest, is & absolvere poterit, *b* nisi aliter iure excipiatur. *c* Inferior tamē superiorem absolvere nequit, ut neq; ligare, *d* nisi superior potestati inferioris se subiecerit. *e* In mortis articulo quilibet sacerdos potest absolvere moriturum ab omnibus casibus, etiam reseruatis summo soli pontifici, *f* sed & dum quis est aditurus mortale periculum, puta militia, vel itineris dubii, ei tamen iniungendum, ut si periculo euaserit, quanto citius poterit, adeat eum, cui reseruata erat absolutio, mandata eius suscepturus. *g* Alioquin certi sunt casus, quibus excommunicatus non potest ab alio, quam summo pōtifice absolui, ut pro iniectioe manuum violenta in clericos, *h* pro prosecutione cardinalium i incendio, *k* effractione ecclesiarum. *l* Et similibus, *m* qui occurrent facile in iure. Sunt & alii casus reseruati absolutioni solius episcopi, *n* ut absolutio a maiori excommunicatione canonis, cuius conditor sibi non reseruauit absolutionem. *o* Absoluit & sede vacante capitulū eius, vel ille ad quem sede vacante iurisdictio pertinet. *p* Sed & solemnis excommunicatio episcopalis ab episcopo solo exigit absolutionem. *q* Absoluunt ab abates suos monachos, *r* priores suos hospitalarios. *s* Proprius sacerdos absoluit a minori sententia excommunicationis. *t* Archiepiscopus uero sententias latis a suis suffraganeis in sibi subditos non debet, nisi possit de consuetudine, relaxare. *u* Excommunicatus ita a delegato summi pontificis, non potest ab alio absolui, quam vel a Papa, vel ab eo, qui delegato succedit in onere & honore, præterquam in mortis articulo. *x* Sic cum excommunicatis a Papa communicans, non potest ab alio quam ab eo absolui. *y* Possunt autem, quibus data est potestas soluendi, si excommunicati sunt, se mutuo absolvere. *z*

CAPVT. XI

Quis possit absolvere ab excommunicatione.

SCHOLIA.

a ca. uerbum Dei, § 1. de *pœnitent. dist. 1. ca. canonica*,

- canonica, de sentent. excommun. Quia ut ait Innocentius. ad cap. quanto, & fin. de excessibus prelator. potestas absolventi ad potestatem clauis pertinet, qua solis sacerdotibus data sunt, cap. 1. §. vna. de summa trinitate. in principio, §. 2. 20. distinct. in principio, & ca. bene, 96. dist. ca. noua, de poeniten. & remissio. Potissimum, dum agitur de absolute facienda in foro poenitenti. Siquidem si agatur de foro contentioso, absolutio potest delegari & committi diacono etiam, & aliis inferioribus clericis, imo & laicis cuiuscunque generis sit excommunicatio, maxime in casu necessitatis, ut notat gloss. ad ca. pastoralis, 11. §. praterea, ad verbum mortes, de officio iudicis ordinarii. gl. ad c. a nobis, 28. ad verbum non potuerit, scribit laicum in articulo mortis posse excommunicatum absolueri poenitentem ob defectum sacerdotis. per ca. quem poenitet. de poenit. distinct. 1. C. & ca. sanctum est, de consecr. dist. 4. Gloss. similis ad ca. fures ad verbum diacono. per illum textum, de furis. Nota tamen generaliter laicum nullo casu absolueri posse sacramentaliter videbiturque Dominicum Soto, in 4. sentent. distinct. 18. quest. 4. art. 1. D. Thomam in questionibus additis ad tertiam partem, q. 8. art. 2. & 3. de Turrescremata, ad ca. que poenitet. de poen. dist. 1.
- b** Quonia qui condemnandi, & absolventi videtur vna accepisse potestatem, cap. 17. si Petrus, 24. qu. 1. vbi & glossa notat, quod si Papa mandat alicui, ut aliquem excommunicet, ut is eundem possit absolueri, quod excommunicatio & absolutio pari passu ambulent, & cui vna conceditur, & altera concessa videatur, dicto cap. verbum Dei, de poeniten. distinct. 1. facit l. 3. de re iud. in P. l. nemo, de reg. iur. P. Ni. si summus pontifex articulum tantum excommunicandi concessisset & delegasset, ut exsecutore ad certum articulum dato, quo casu non potest ad absoluteionem extra mandatam procedere, ut notat glo. ad ca. cum inferno, ad verbum ligare, de maiori, & obediens. facit c. super questionem, §. 1. & c. si. de offic. deleg.
- c** Veluti in ca. tua nos, 19. de sentent. excom. vbi incendiarius, & qui manus violentas imponunt in personas ecclesiasticas, postquam fuerint in ecclesia publicati, ut excommunicati, non possunt ab alio, quam a summo pontifice absolui. Alius & est casus. in cap. querenti, 26. de officio deleg. quando delegatus a summo pontifice, qui excommunicauit unum ex litigantibus, potest illum absolueri intra annum, non postea. Id ipsum dicendum, si Papa vel quidam alius superiori delegat auctoritatem & potestatem excommunicandi, & retineat sibi potestatem absoluenti, aut si index, qui excommunicauerit, fuisset postea maiori excommunicatione notatus. Nam nec hic ligare aut absolueri potest, ca. audiuimus, 14. q. 1. Si tamen is fuerit talis denunciatus, non utique, si occultus vel ab ecclesia sit toleratus, quibus casibus is posset absoluteionem alteri dare efficaciter, ut notat Panor. ad c. veritatis, de dolo & contuma. argum. l. Barbarius, de officio pratoris P.
- d** ca. 4. inferior, 31. distinct. c. cum inferior, de maior. & obediens. minor a maiore benedicitur & maledicitur, non contra, c. denique, 6. ca. submititur, 8. 21. dist.
- e** Puta per arbitrium vel compromissum, in can. 39. peruenit, 11. q. 1. Sic Vlpianus in l. est receptum, 14. de iurisdictione omnium iudic. lib. 2. P. tit. 1. tradit esse receptum, ut maior se subiicere possit iurisdictioni minoris vel equalis, & possit ei & aduersus eum ius dici, idem in l. ille a quo, 13. §. tempestiuum, ad senatusconsultum Trebel. lib. 36. P. tit. 1. l. 1. de iud. lib. 5. P. tit. 1. l. 1. C. de iurisdictione omnium iudic.
- f** c. non dubium, de sentent. excom. c. vnic. de crimin. fals. in extrauag. Ioan. 12. in concilio Trident. sessio. 14. ca. 7. ca. pastoralis, 11. §. praterea, de offi. iud. ordin.
- g** ca. de catero 11. de sentent. excom. vbi & gloss. notat vere absolui, etiam a simplice sacerdote in hoc casu necessitatis, neque re-

- dere in excommunicationem enaso periculo. glossa etiā ad c. quod in te 11. ad verbum pœnitentiā expresse resoluit quod profisciscentib. ad instum bellum etiam tempore interdicti viaticum dari possit per illum textū. Et si aliqui essent excommunicati. possunt absolui a quocung. alio. quam ab excommunicante. argum. dist. capit. de cetero de sentent. excom. Et ca. sanctum est baptisma. de consecrat. distinct. 4. Et can. in adolescentia 33. qua. 2.
- h** c. si quis suadente. 17. q. 4. c. non dubium. ca. veniens. c. ad eminentiam. c. de monialibus. de sentent. excom. cum similibus. Et hoc generaliter. adhibitis distinctionibus. nam Et monachi se percussit possunt absolui ab abbate. ca. 2. de sentent. excom. potest Et ab episcopo absolui. qui ex officio percussit. cap. 3. eod. tit. item Et is. qui percussit se defendendo. aut inuentum clericum in stupro aut adulterio sororis. uxoris. filia. dist. c. 3. Possunt Et mulieres pueri. serui. delicati. Et qui nō possunt adire summum pontificem. impediti ab aliis absolui. cap. 37. de sentent. excommun. Ea tamen lege. ut impediti cessante impedimento. teneantur adire predictum summum pontificem. cap. 26. de sentent. excommun. Poterit Et legatus de latere summi pontificis. absolueri ab hac iniectioe manuum in clericos. c. ad eminentiam. de sentent. excom. **D** item Et legatus missus non de latere. poterit id ipsum facere. sed tantum in prouincia sibi commissa. non autem legatus natus ratione sua ecclesia. cap. excommunicatus. de officio leg.
- i** c. felix. de pœnis. in Sex.
- k** c. tuanos. de sent. excom.
- l** c. conquesti. eo. tit.
- m** nempe ut in c. quereni. de officio delega. c. dura. de crimine falsi. ca. fundamenta. de electio. in Sexti. capit. quicunque. de sentent. excommunicat. in Sexti. clem. multorum. de haretic. clem. religiosi. de priuileg. clem. cupientes. § fin. de pœnis. clem. granis. clem. cū ex eo. de sent. excom. sunt
- A** Et alii casus qui continentur in bulla. que legitur Roma in coena domini.
- n** ut in c. peruenit. de sentent. excom. clem. cum ex eo. eodem tit.
- o** cap. nuper. de sentent. excom. tenent tamen Theologi parrochiales presbyterum seu curionem posse absolueri ab omni excommunicatione maiori Et minori. ut indretio. libr. 4. sententia. cap. 4. Bonauen. in 4. sententia. dist. 8. qua. fi. diuus Thomas ead. distin. art. fi. q. 1. At contrarium tenet Panorm. in c. monachi. c. mulieres. de sentent. excommu. gloss. ad c. si Episcopus. de pœnitent. Et remissio. ubi Et ad verbum. reuertuntur. ponit casus reseruatos episcopo.
- p** capit. unico. de maiori. tit. Et obediens. in Sexti.
- q** c. 108. cum aliquis. 11. q. 3.
- r** c. 2. de sent. excommun. cum dist. cap. cum illorum. eod. tit.
- C** s c. canonica. de sentent. excom.
- t** nempe a minori excommunicatione. qua infligitur a iure. non a maiori. c. nuper. de sentent. excommu. Sacerdos enim proprius iurisdictionem habet in suos parochianos. Et ideo minorem excommunicationem a iure illatam in foro pœnitentiā absoluit. non alius sacerdos. Ceterum quod dicitur. alium non posse absolueri quam ligantem. intelligendum est de sententia excommunicationis lata in foro iudiciali. ut non possit absolui ab alio. quam per proferentem. vel eo mortuo. per eius successorem. can. si episcopus. 11. quaest. 3. vel per superiorem excommunicantis habentem omnem potestatem in excommunicatum Et excommunicantem. Et quamuis non deceat episcopum absolueri excommunicatum a proprio sacerdote. tamen si absoluat. absolutus est. cap. cum ab ecclesiarum pralatis. de officio. Et potest. ind. ordin. maxime si ad eum pronocatam sit.
- v** c. Romana. §. de sent. excom. in Sexti. quod si fecerint non tenet relaxatio. cum nec excommunicantium nec excommunicatorum sunt iudices. c. venerabiles. eo. tit. in Sexti.

x c. pastoralis, de offic. ordin.
 y c. significavit, de sent. excom.
 z c. a nobis, § 6. eod. tit. de sent. excom.

CAP. XII.

De forma absolutionis ab excommu-
 nicatione.

QVemadmodum solo vno verbo ex-
 communicatio, fieri cōmunicatio po-
 rest, ita & absolutio & reconciliatio, a lite-
 ris autem de ea fit probatio. *b* Si tamen so-
 lemnis præcesserit excommunicatio, &
 solemnis est adhibenda recōciliatio. Nem-
 pē vt anathematizatus pœnitentia ductus
 veniam postulet, emendationem promit-
 tat. Et episcopus qui eum excommunicauit
 ante ianuam ecclesiæ veniat, & duode-
 cim presbyteri cum eo, qui eum hinc in-
 de circumstare debent. Et si ille in terram
 prostratus veniam postulat, & de futuris
 cautelam spondet, tunc episcopus appre-
 hensa manu eius dextera in ecclesiam il-
 lum intrōducet, & communioni Christia-
 næ reddet, septem psalmos pœnitentiales
 cantando cum precibus Kyrie eleison, pa-
 ter noster, saluum fac seruum tuum, præ-
 sta quæsumus huic famulo tuo dignū pœ-
 nitentiæ fructum, vt ecclesiæ tuæ sanctæ,
 a cuius integritate deuiauerat peccando,
 admittorur veniam consequendo, reddat-
 ur innocuus per dominum nostrum, &c. *c*
 In aliquibus absolutionibus recipitur ali-
 quando iuramentum cautionis, de non ite-
 rum committendo crimine, pro quo ex-
 cōmunicatus absoluitur. *d* Item alia cau-
 tio de satisfaciendo iuri vel his, quæ dicta
 erunt in sententia, idque priusquam abso-
 lutio detur. *e* Aliquando etiam relaxatio-
 ne facta excommunicationis, pauperibus
 clericis, adiungitur alia cautio idonea de
 soluendo, si ad pinguiorem peruenerint *E*
 fortunam. *f* Porro non censetur concessa
 absolutio per solam salutationem in re-
 scripto excommunicato, directam a Pā-
 pa. *g* Neque etiam extorqueri absolutio
 vi vel metu debet, alioquin si fiat quoque;

A non valet, & qui extorquent ipso iure sunt
 excommunicati. *b* Prohibitum absolutio-
 nis beneficium pretio redimere. *i* Fit &
 absolutio in articulo mortis sub conditio-
 ne (vel ratione paupertatis, vel inimicitia-
 rum; vel iustę accusationis) quod habita o-
 portunitate curiæ Romanæ se repræsen-
 tabit. *k* Sed neque pro crimine excommu-
 nicatus liberabitur a vinculo, quin prius
 pro eo satisfecerit. *l* Sicque a morbo libe-
 rati reincident in excommunicationem
 ipso facto, si non quam cito fieri poterit
 procurent a summo pontifice absolui. *m*

S C H O L I A.

- a* c. 2. ubi gloss. verbum, minimus, 24. qua.
 3. argum. ca. quidam, 5. qua. 1. Omnis res
 generaliter per easdem causas dissoluitur,
 quibus vincitur, cap. 1. de regul. iur. apud
 Gregor. l. nihil tam naturale, eo tit. P. no-
 tar & gloss. ad c. quamuis, 58. ad verbum
 satisfaciat, de senten. excom. solo verbo in-
 duci aliquando excommunicationem &
 absolutionem, neg. satisfactionem aut iu-
 ramentum satisfaciendi esse de essentia aut
 substantia absolutionis.
- b* c. sicut nobis, 30. de senten. excommun. ubi
 tamen dicitur alia ratione & modo abso-
 lutionis fidem fieri posse.
- c* hac forma solemnis reconciliationis, poni-
 tur ex concilio Arausico in ca. cum aliquis,
 108. 11. qu. 3. qua respondet excommuni-
 cationi solemnī, de qua in ca. debent, 106.
 ca. 1. q. 3. Veruntamen quanquā ea forma
 reconciliationis sit canonis, potest nihilo-
 minus alia vi summus pontifex pro arbi-
 trio ex varia causa & delinquentium con-
 macia. Sic Henricus 4. Imperator, vt ab-
 solutionē obtineret a Papa Gregorio, hieme
 ex Germania nudis pedib. cū uxore & fi-
 lio paruo profectus Canisii versus Puliam:
 Iussit autem Pontifex Gregorius eum tri-
 duo ante portā ciuitatis remanere, donec
 admitteretur & absolutionem tunc conse-
 queretur, vt scribit Nauclerus. generat.
 37. Abbas Vrsterbergensis & Platina in illis.

Et Alexander 3. absolvens ab excommu- A
 nicationis anathemate Fridericum Oeno-
 barbum vel Barbarossam, posuit pedē su-
 per caput eius, dicens. Super aspidem &
 basiliscum ambulabis, &c. ut scribitur
 Psalmo 95. Clemens quoque 5. dum absol-
 vit Franciscum Dandalium ducem Veen-
 torum ab excommunicatione, quā in ipsum
 & Venetos protulerat, quod occupassent
 Ferrariam, idem Dandalium pedibus &
 manib. more quadrupedis ambulavit per
 aulam pontificis, collo laqueo alligato, ut
 refert mare historiarum. Sic & Iosephus
 Sleianus libro de adoratione pedum sum-
 mi pontificis, scribit, se legisse inter instru-
 menta seu monumenta Ecclesie Valentia
 in Aragonia Hugonem episcopum dicta
 civitatis noluisse absolvere ab excommu-
 nicatione Martinum regem Aragonia,
 non obstantibus quibuscumque supplica-
 tionibus per illum factis, antequam seip-
 sum idem presentasset pedibus capiteque
 nudus, & quin prius episcopus in eius col-
 lum iniecisset laqueum.

d c. ex tenore, 10. de sentent. excommunica.
 c. nuper a nobis, 19. §. fin. eod. tit. verum id
 nō fit pro omni crimine, vel pro omni pec-
 cato mortali, sed pro maioribus horrorem
 quendam habentibus, ut pro heresi, in ca.
 quoties, 1. q. 7. in incendiario, in cap. pessi-
 mam, 23. quest. 8. & pro aliis similibus a-
 trocioribus, in ca. viro, 12. questio. 2. fit &
 interdū absolutio. Itaque sine illa iurato-
 ria cautione, dicto capit. nuper 29. §. fin. de
 sentent. excom. Neque tamen iuramentum
 absoluit, quia post iuramentum absolutio
 est necessaria, c. quod in dubiis, 30. de sent.
 excommun.

e c. sacro, 48. de sent. excom. ca. ex parte, 23.
 c. venerabili, 52. eo. c. 2. tit. in Sext.

f ut in c. Odoardus, de solutionibus, idonea
 porro ei erit cautio qualiscunque ab eo po-
 terit dari, sufficit enim si faciat, quod in se
 est. ca. faciat, 22. q. 2.

g ca. si aliquando, 41. de sentent. excommun.
 ubi ratio, quod non fit voluntas summi

Pontif. id agere, & quod contingat ali-
 quando rescripta aut eo ignorante, aut per
 occupationē nimiam alio intento, vel per
 negligentiam, surripi impetrarique, iun-
 ge ca. super literis, ubi de hoc, de rescript.
 ad osculum tamen eius, qui absolvere po-
 test admissus, censetur absolutus, ca. cum
 olim, 12. de privileg.

h cap. 1. de his, quae vi metusue caus. fiunt.
 in Sext.

B i c. ad aures nostras, 24. de simonia, c. nullus
 episcopus, 1. qu. 1. Est enim ecclesiasticum
 ministerium & spiritale, & proinde nihil
 pro ea, sine crimine simonia exigi potest,
 pro eius praestatione. cap. ad nostram, c. cum
 ecclesie, de simonia.

k c. de catero, de sentent. excom.

l c. ex literis, 29. de offic. & potesta. iudi. de-
 leg. c. ex parte. in fin. de offic. de leg. ca. 3. de
 vsur. c. 1. de raptorib. lib. 5. tit. 17.

C m ut clem. 1. §. fin. de pœnis. in c. eos qui, de
 sentent. excom.

CAPUT XIII.

De poena male excommunicantis.

SUPERIOR, ad quem per male excommu-
 nicatum recurritur, sententiam excommu-
 nicationis sine difficultate relaxare de-
 bet, & eum, qui protulit quāti interest, ex-
 communicare & ad impensas damnare, a-
 liaq; animadversione condigna punire. a
 Qui etiam excommunicaverit sine pra-
 cedente admonitione, quamvis iusta fue-
 rit excommunicatio, debet interdici per
 mensem ab ingressu ecclesiae. Et alia nihil-
 ominus poena multandus, si visum fuerit
 expedire. b Tenetur iniuste excommuni-
 cans excommunicato iniuriarū actione, c
 & crimine sacrilegii. d Quia non parum
 est e aut non leve infligere tantam poenam
 innocenti. f Nisi forsitan, qui excommuni-
 cat, ex causa probabili erraverit, maxime
 si laudabilis opinionis existat. g

SCHOLIA.

a Sunt verba, c. 1. §. superior, de sent. excom.
 in Sex.

in Sext. simile in c. sacro 48. §. cumque ad-
 ner su, eo. tit. apud Gregor. Atq; in eo quod
 inter est aliquem non fuisse excommuni-
 catum, habetur ratio sumtuum litium, &
 aliorum eius causa factorum, c. in primis,
 2. quest. 1. l. si quando, C. unde vi. taxa-
 tione a iudice facta. ca. si de his qua vi me-
 tusse causa sunt, cap. constitutis, de pro-
 cura. Item & si propter illam excommuni-
 cationem iniustam excommunicatus fue-
 rit priuatus electione, & beneficia no fue-
 rit consequutus, alioquin nihilominus con-
 sequitur secundum Ioannem, quia il-
 lud interesse est circa rem, ca. si quis, de cle-
 ricis, 1. 2. quest. 2. cap. super causa. 2. quest.
 5. l. Iulianus, de actio. emt. secus si inter-
 esse esset extra rem, l. si sterilis, §. cum per
 venditorem, de actio emt. P. verum gloss.
 ad dictum c. sacro, §. cumque, ad verba ad
 interesse, existimat, tale interesse electionis
 & beneficiorum non habiturum non de-
 bere estimari.

b c. sacro, in principio, de sentent. excommu.
 & hac priuatio ingressus, inducitur ipsa
 iure per mensem; quo elapso etiam statim
 censetur eodem iure restitutus ad ingres-
 sum, c. si qui sunt. 81. dist.

c c. illud, & c. temerarium, 11. q. 3.

d c. non in perpetuum, 24. q. 3.

e hac ratio & exceptio sequens ponitur in d.
 c. sacro, §. cumq;.

f maxima quippe hac est poena ecclesiasti-
 ca, c. corripiantur, 24. q. 3. ca. non adferam-
 mus, 24. quest. 1. quia separat a corpore
 Christi, quod est ecclesia. can. Engeltrun-
 dam, 3. questio. 4. c. penult. de sentent. ex-
 communic.

g causa probabilis errandi, poterit esse fa-
 ctum alterius, quod quolibet etiam pru-
 dentes decipere potest, l. iuris ignorantia,
 & l. regula, de iuris & fact. ignorant. P. ut
 si putauerit ex iniusta causa fuisse moni-
 tionem, excommunicato significatam,
 forsitan quia fuit ei ostensa falsa relatio pu-
 blicationis; vel si existentibus dubiis pro-
 bationibus excommunicauerit, ca. cum

Bertholdus, de re iudic. Quemadmodum
 & qui habuit probabilem causam litigan-
 di, excusatur a condemnatione sumtuum
 litis, l. qui solidum, §. etiam, de legat. 2. ca.
 finem litib. de dolo & contuma.

DE INTERDICTO EC-
CLESIASTICO.

TIT. XVII.

CAPVT I.

- 1 Continuatio.
- 2 Finitio.
- 3 Diuisio interdicti.

Interdictum ecclesiasticum, inter poe-
 nas & censuras ecclesiasticas annume-
 ratur. 4

Nihilque aliud est hoc interdictum, 2
 quam prohibitio, facta b ab his, qui pote-
 statem habent, c ob iustas causas pluribus
 personis, d & locis certis, e ne administrent
 aliqua sacramenta, aut celebrent diuina,
 aut exsequantur alia spiritualia, interim &
 donec satisfecerint imperatis. f

Interdictum hoc duplex itaq; vel per- 3
 sonarum, vel locorum, dum populus aut
 clerus, ciuitas aut prouincia, regnum, vel
 ex illis certa loca vel certæ personæ inter-
 dicuntur. g Rursum interdictum, vel a iu-
 re constitutum est, vel ab homine, vel ab
 utroque, quorum illud iuris, ligat priuile-
 giatos; aliud hominis non utique. h A iure
 supponitur interdictio communitas & ci-
 uitas, quæ permittit vsuras, nec expellit v-
 surarios. i Item communitas, quæ repræ-
 salias seu pignorationes publicas contra
 personas ecclesiasticas permiserit, nec eas
 reuocauerit intra mensem; k pro aliis et-
 iam quibusdam. l

SCHOLIA.

- a c. quarenti, de verbor. signific. Admonbo
 autem hic plures alias interdictorum spe-
 cies esse apud Iuriconsultos, qua circa pos-

- sessionum controuersias agitantur, de quibus hic nihil agitur; quia ad secularia iudicia maxime pertinent, & de quibus tractatur fuso in iure ciuili. *de interdictis apud Iustinia. lib. 4. tit. 1. §. lib. 8. C. iiii. 3. & seq. lib. 43. P. tit. 22. & sequent. & per interpretes ad cap. pastoralis, de causa possessionis. & in capit. cum quis. de restitutio. spolia.*
- b** Interdictum generaliter, est prohibitio, & est pro genere in finitione; nam interdiceret, est prohibere, & interdicti passim dicuntur illi, quibus fit prohibitio, l. relegatorum, 7. §. interdiceret, de interdictis. & relega. lib. 48. P. tit. 22. sic dicimus interdici alicui arte sua, l. si. de poen. P. foro, aduocatione, l. moris, eod. tit. l. Imperator, de postulan. P. patria, l. nulli, C. de sentent. & re iudic. aqua & igni, l. 1. de lega. 3. bonis, l. 16. cui bonis, de verbor. obligat. P. Ita interdictum dicitur matrimonium in ca. 2. & 3. & toto titulo, de matrimonio contracto contra interdictum ecclesie, sic & ita accipitur in c. interdixit 32. dist. in cap. interdiximus, 16. quast. 1. & in pluribus aliis locis similib.
- c** duo sunt, quae perficiunt actus humanos, voluntas & potestas; & si alterum absit nihil agitur, l. multum interest, C. si quis alteri vel sibi.
- d** de hoc enim interdicto hic agitur, de quo & nos tractauimus lib. 3. syntag. cap. 8. quod procedit a clauis seu potestate ecclesiastica; non de eo, quo personis singularibus interdicitur sumtio sacramentorum, quod potest esse in excommunicatione maiori vel minori in cap. si celebrat, de cleric. excommunic. ministr. ca. si de sentent. excommunic. nec de eo, quo quis suspenditur in particulari vel ab officio vel a beneficio, vel ab administratione, ut diximus in poen. 1. neque de eamto dictione, quae fit de ingressu ecclesie, de qua etiam diximus supra in poen. Sed de eo agimus, per quem interdictio fit populo, vniuersitati, collegio, &c. quia dicitur pendere a clauis seu potestate ecclesiastica, vel a clauis Petri, cap. tanta est clauis, de excessibus pralator. libr. 5. tit. 31.
- e** ut dum fit interdictum prouincia, regni, ecclesie.
- f** cap. fin. de sentent. excommunic. in Sexto. Multa quippe grauissima ex hoc interdicto, nascuntur, & adimuntur plura, ex quorum priuatione iudices admonentur, ne temere illud proferant, de quibus in effectu agitur.
- g** cap. si sententia, 16. cum sequentibus de sentent. excomm. in Sexto. c. in partibus, de verbor. significat.
- h** ca. tuarum, de priuileg. neque consuetudo contraria excusat violationem, c. cum inter vos, de consuetud. Sed & interdicto hominis, tenebuntur priuilegiati quoque illud seruare, si ob culpam illorum fuerit latum, ca. petistis, de priuileg. cap. 3. de immunita. ecclesie. in Sexto. Antiquitus, ipso iure erat a Bonifacio 8. excommunicata vniuersitas & prouincia supposita interdicto, si clericis ralitas & collectas imposuissent, aut deposita in ades sacras accepissent, consiliumve aut auxilium facientibus dedissent; quod tamen renouatum fuit in clementi. unica de immunit. ecclesie. per clementem 5.
- i** c. 1. de usur. in Sexto.
- k** c. 1. de iniuriis, in Sexto.
- l** ut in c. felix, de poen. in Sexto. c. ubi. c. fundamenta, de electio. in Sexto.

CAPVT II.

De quibus fiat interdictum.

In loco supposito interdicto ecclesiastica officia celebrare vel audire; a Et qui celebraret, nisi monitus sine dilatione cellaret, ut nunc etiam; perpetuae subiacebat depositioni pro ausu temerario. **b** Neque sacramenta concedebantur omnino, exceptis baptismo paruulorum, & poenitentia morientium, **c** Permissum tamen semel in hebdomada ex priuilegio quibusdam

quibusdam ecclesiis & monasteriis, in locis interdictis positis, missas & alia diuina officia celebrare, quatuor conditionibus obseruatis; nempe, vt id fieret, voce submissa, ianuis clausis, non pulsatis campanis, excommunicatis & interdictis exclusis, quorum vno commisso nihilominus dicebatur violatum interdictum. *d* Postea autem iura noua, & singulis diebus iisdem obseruatis, missas dici, & corpus domini consecrari & percipi permiserunt, & in festiuitatibus, natalis domini, paschæ, & pentecostes, & assumptionis virginis gloriosæ campanas pulsare, ianuis apertis, alta voce diuina officia celebrare solemniter, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis permittis prædictis diebus participatione diuinorum; sic tamen quod illi, propter quorum excessum interdictum huiusmodi est prolatum, altari nullatenus approquinquent. *e* Licet & ex priuilegio quibusdam regularibus extra prædicta tempora, vt, si qui fratrum suorum missi sint ad colligendas fraternitates seu colectas in locis, in quibus sint diuina officia interdicta, possunt pro iucundo eorum aduentu aperiri ecclesiæ semel in anno, & exclusis excommunicatis ibi diuina officia celebrari, nempe in vnanantum ecclesia ordinis eorum, non in aliis. *f* Licebit quoq; tempore interdicti, vt baptizare, sic etiam baptizatos in frontibus consignare sacro chrismate, & prædicare verbum Dei. *g* Non autem licebit extremam vnctionem dare; aut ecclesiastica sepultura sepelire; nisi quia ex gratia concessum est, vt, clerici decedentes, qui tamē seruauerint interdictum, in cæmeterio ecclesiæ sine campanarum pulsatione, celsantibus aliis solemnitatibus, omnibus, cum silentio tumulentur. *h* Indultum & regularibus, quibusdam, vt confratres eorum, (qui licet remaneant in seculo, tamen mutato habitu seculari se ordini obtulerunt, vel bona sua eis dederunt vsufructu retento) sepelire possint, tempore interdicti in suis

ecclesiis; nisi aut interdicti fuerint nominatim, aut excommunicati. *i* Poterit & chrisma tempore interdicti, in die cœnæ domini confici, quia & eodem tempore opus est chrismate pro vnctione baptizandorum, *k* valebunt & collati eo tempore sacri ordines, *l* & matrimonia quoque, quanquam a solemnitatibus ecclesiasticis abstineatur. *m*

S C H O L I A.

- B** *a* c. quod in te, 40. de pœnitent. & remissio.
b c. 3. de clerico excom. ministr.
c dict. cap. quod in te, de pœnitent. & remissio. non est vobis. 1. de sponsalib. cap. responso nostro, 43. de sentent. excom. Sic enim hæc sacramenta excipiuntur, quod sunt necessitatis. can. remissionem, §. sed notandum, 1. questione 1. cano. prater §. verum, 32. distinct.
C *d* cap. permittimus, de sentent. excomm. hoc ex priuilegio nonnullis monasteriis postea & episcopus cum obseruatione tamen similitum fuit concessum, in capit. nonnullis, de priuileg. lib. 5. tit. 33. & aliis etiam quibusdam in c. cum in partibus, 17. de verborum signif.
e c. alma, si. de sent. excom. in Sex.
D *f* c. vt priuilegia, 24. de priuileg. notat & ibi glossa penult. quod in ecclesia interdicta ab episcopo, possit ex permissione episcopi fieri officium diuinum; vt in ecclesia interdicta per summum pontificem, ex eiusdem permissione.
g c. responso, 43. de sentent. excomm. vnctio tamen extrema denegatur, vt notat ibi gloss. cap. quoniam baptismo, 19. de sentent. excomm. *h* d. c. quod in te, de sentent. excom. Aliis prohibuitur, c. cum & plantare, 36. §. et si templarii, de priuileg. lib. 5. tit. 33.
E *i* c. vt priuilegia, 24. de priuileg.
k cap. quoniam baptismo, 19. de sentent. excomm. in Sext. Plures sunt iisdem addendi effectus alii interdicti, quos enumerat Ioan. Andreas, tract. de interdicto ec-

clericali, usque a sex ad quadraginta. Et sic collige cum Panorm. ad ca. non est vobis, num. 8. de sponsalib. quod in quolibet interdicto ecclesiastico censentur excepta quatuor sacramenta; duo principaliter, & duo per consequentiam 1. baptismus paruulorum, & adultorum, cap. quoniam, de sentent. excommunic. 2. poenitentia, d. cap. non est vobis, 3. chrisma sine quo non fit baptismus, d. ca. quoniam, 4. eucharistia, c. quod in te, de poen. & remissio.

I ut tractant Innocentius, Ioannes Andreas, Panor. num. 8. in d. c. non est nobis; distinguit tamen Innocentius, ut laicis non possint dari ordines tempore interdicti, aliis possint; Panor. improbat, & ait ex necessitate posse etiam in loco interdicto clericos, quia in illo quadam permittuntur, qua sine clericis non possunt fieri, consecratio missae & similia, argumento sumpto a permissione consecrationis chrismae, quod in baptismo permisso chrisma necessarium sit.

M de matrimonio sic concludit glossa ad cap. fin. de sentent. excommun. in Sext. ad verbum sacramentis, ubi addit rationem, quare teneat matrimonium tempore interdicti, quia teneat etiam ab excommunicatione maiori excommunicatione, cap. significasti, de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulteri, quia licet sit sacramentum & conferat gratiam, non tamen talem confert ut alia, ca. quicquid, 1. quaest. 1. Theologi libr. 4. sentent. distinct. 26. & Panor. ad ca. non est vobis, de sponsalib. num. 8. tradit communem esse doctorum sententiam, tempore interdicti fieri posse matrimonium valide; sed inquit, de solemnitate matrimoniali dubitatur.

CAPVT III.

Qui possint interdicere.

Iudex vel persona ecclesiastica, quae potest excommunicare, potest & suspensionis & interdicti sententiam ferre, ratione iurisdictionis quam habet in sibi subditos, non alios. **a** Maxime ecclesiarum

A prelati seu iudices ordinarii, **b** delegati, **c** subdelegati, **d** canonici cathedralis ecclesiae, si habent priuilegium, per se vel cum episcopo, seruatim ex consuetudine requisitis formulis. **e** Potest & interdicere consilium provinciale & episcopale. **f**

SCHOLIA.

- a** c. quarenti, 20. de verbor. significat. c. cum ab ecclesiarum prelati, 3. de offic. ordin. lib. 1. tit. 3. 1. aequiparantur pluribus interdictum & excommunicatio, ut in cap. ad hac. & ibi glossa, ad verbum interdictum de appellatio. lib. 2. tit. 8. & ibi Panorm. & alii interpretes. Docet etiam in quibus aequiparantur & dissideant Iacobus de canonicis, tit. de iniuriis, parte vii.
- b** c. cum & plantare, §. 1. de priuileg. ca. episcoporum, eod. tit. in Sext. ca. cum inter. de consuet. cap. transmissam, de electio. cap. auditis, de prescriptio.
- c** c. sane, in 2. de offic. delega.
- d** c. ex literis, eod. tit. de offic. delega.
- e** de quibus in ca. si canonici, de offic. ordin. in Sext. cap. quamuis, cap. arrefragabili, §. caelorum, eodem tit. apud Gregorium, addit & gloss. ad d. ca. si canonici, ad verbum cessare, canonicos etiam iure proprio posse indicere cessationem officii sede vacante, eo quod tunc succedant in locum episcopi in iurisdictione; Alioquin enim sine consensu episcopi non possent canonici interdictum ferre in c. 2. de his quae fiunt a maiori parte capituli, lib. 3. tit. 11.
- f** Clemen. 2. §. fin. & ibi cardinalis, de sent. excommu.

CAPVT IIII.

Contra quos feratur interdictum.

Enterdictio fit locorum, **a** & personarum, terrae, vniuersitatis, **b** ciuitatis, **c** provinciae, **d** regni, **e** imperii; **f** vel in specie vel singulariter alterius loci. Quandoque enim loca certa interdicta sunt, & tamen personae loci non sunt interdictae; quamobrem personae eorum locorum possunt

possunt extra loca interdicta alibi audire divina officia & sepeliri. *g* Fit aliquando interdictio tantum personarum, ut populi, cuius appellatione non censentur interdicti clerici; ut contra interdictis clericis non censetur interdictus vel excommunicatus populus. *h* nisi nominatim interdicantur. Quemadmodum etiam interdictio clero & populo, episcopi, nisi expresse inserantur, non censentur interdicti. Sunt & aliqui, quibus concessum sedis Apostolicæ privilegio, ne excommunicari aut interdictio possint supponi. Ad quos etiam interdictum non extenditur appellatione generali. *k*

SCHOLIA.

- a* cap. si ciuitas, 17. de sentent. excommun. in Sext. c. presentis, eo. *Et* in loca prolatum interdictum ad personas eorum pertinet cap. tanta, de excess. prela. cap. si sententia, de sentent. excommun. in Sext. cap. vnic. de torneam. in extra. Ioan. 22. *Et* ibi gloss. ad ver. huiusmodi.
- b* in homines terra commune fertur interdictum, c. quod nonnullis, 25. de privileg. appellatione terra continetur regnum, provincia, villa, castrum, ut in illis locum habeat, quod de generali dicitur interdictum, c. cum in partibus, 17. de verbo. signi. quando generaliter tota terra alicuius subiicitur interdictio, ex quo magna *Et* parua subiiciuntur. can. si Romanorum, 19. dist. c. quia circa, de privileg.
- c* dict. ca. si ciuitas, de sentent. excommun. in Sext. ubi *Et* interdicta ciuitate censentur suburbia interdicta; ut *Et* interdicta ecclesia, censentur interdicta capella, *Et* cæmeterium contiguum.
- d* c. non est vobis, 11. de sponsal.
- e* quemadmodum Clemens Papa 5. in extrauagante quadam incipiente passionis, interdixit regnum Angliæ, Francia, *Et* Germania, si hastiludia *Et* torneamenta paterentur; cuius interdictum postea sustulit Ioan. 22. in extra. vnic. de torneament. in extranag. Ioan. 22.

- A* *f* Imperium ut regnum interdictum alias.
- g* nisi fuerint in culpa interdicti ponendi, d. cap. si sententia, de sentent. excommunic. veluti si ciues ipsi, vel qui ex vniuersitate sunt peccauerint, non etiam si princeps vel rex eorum.
- h* dict. c. si ciuitas, 7. de sentent. excommun. in Sext.
- i* c. quia periculosum, eodem tit. in Sext.
- k* cap. quoniam per concessionem, 21. de privileg. cap. quanto amplius, 26. eodem tit. Hoc privilegium concessit regi *Et* regno Galliarum Innocentius 4. *Et* postea Alexan. 4. D. Ludonico regi Kalen. Octobris, pontificatus sui anno 1. nempe anno Domini 1255. quo statutum, ne vllus pradietam regni terram vniuersaliter ecclesiastico subiicere valeat interdictio, sine mandato sedis Apostolicæ speciali, irritum omne contrarium faciens; quod rescriptum seruatur inter acta senatus Parisiensis. Id ipsum per sua rescripta concesserunt in regni Francia fauorem Clemens, Nicolaus Martinus *Et* Clemens 6. summi pontifices.

CAPVT V.

Que seruanda sint in interdicto
Et de causa.

Porro interdictum ecclesiasticum, non tenet contra participantes, dum ab homine profertur, nisi antea fiat monitio. *a* Et nisi in scriptis fiat causa apposita propter quam proferatur. *b* Neque enim temere aut sine causa ferri debet. *c* Causa autem erit culpa, delictum, cõtumacia; *d* non autem debitum ciuile, aut pecuniarium, pro quo non fertur interdictum. *e*

SCHOLIA.

- a* cap. statutum, 13. de sentent. excommun. in Sext. quod *Et* seruatur in excommunicatione *Et* suspensione, cap. 1. vers. *Et* hac eadem, eodem tit. in Sext. c. reprehensibilis, 26. de appellatio. ubi gloss. dicit, canonicam monitionem trinam, can. omnes decima, 16. q. 7. agitur *Et* de canonica ad-

monitione in c. nouit. de iudic. c. de presbyterorum, 17. q. 4. ca. si peccauerit, 2. q. 1. Et hoc quando propter contumaciam interdictum fertur; Aliter si propter delictum in d. c. reprehensibilis, de appellat. Et can. si. 5. quest. 3. Et sic explicat Antoninus in 3. parte summe, tit. 25. ca. 5. Habetur Et promonitione, cum sententia interdicti fuit publice promulgata contra certas personas ciuitatis vel collegii, Et c. Aliter autem quis non ligaretur interdicto, ut habetur in extranagante quadam Martini, incipiente in super, Et in extranag. Ioannis 22. si fratrum, §. ceterum, Et quia nonnunquam, de cleric. excommu. minist. Sicut nec alia monitio requiritur, dum pro delicto imponitur interdictum.

b d. vers. Et hac eadem.

c quoniam ex indiscretis interdictorum pronuntiatione, multa scandala solent oriri, ut habetur in concilio Basiliensi, in decreto de interdictis non leuiter ponendis, quod fuit factum ante dissolutionem concilii, anno 1435. Et receptum in pragmatica sanctione Et concordatis Gallicanis, ubi Et Rebuffus refert, quedam requisita in textu eius tituli; Primum, quod non possit sine culpa dominorum vel domini ciuitatis supponi interdicto ciuitas vel eius terra; sed oporteat, quod vel dominus vel ciuitas, vel locus deliquerint vel in culpa sint. 2. **D** quod ista causa tangat iudicem ecclesiasticum, aut rem diuinam, aut personam ecclesiasticam, alioquin enim non interdictum, sed alia poena ponenda pro modo delicti esset. tertium; quod hac culpa procedat ab ipsis dominis, vel officialibus ciuitatum, vel locorum habitatoribus; 4. quod si culpa proueniat a priuata persona, necessarium sit illam prius excommunicari solam Et publice denunciari a iudice ecclesiastico. Et **E** 5. quod domini locorum requirantur a iudice ecclesiastico, ut illam personam excommunicatam eiiciant intra biduum, vel satisfacere compellant, ubi enim personam ecclesia excommunicauit, Et talem

A denuntiauerit, nihil aliud habet quod ultra faciat, ideo Et implorat brachium seu auxilium iudicis secularis, in ca. cum non ab homine, de iudicis. 6. exigitur, quod seculares requisiti, non eiecerint excommunicatum intra biduum, nec in carceres detruferint, aut non vendiderint bona eius. Nam si hoc fecerint extra culpam sunt exsequentes quia potuerat. In iure, de reg. iur. 7. quod ciuitas delinquat ex concilii deliberatione, Et conclusionem. l. semper, §. si in sepulcro, ibi communi iudicio plurium, quod vi aut clam. P. nemo enim ambigit, ciuitatem, vniuersitatem, Et alia corpora ciuilia posse delinquere, aub. ben. item nulla communitas, C. de sacrosanct. eccles. ca. nouit, cap. grauem, de sentent. excommu. l. metum, §. animaduertendum, quod met. caus. P.

d ut in c. ex rescripto, 9. de iureiurand. inhi-betur interdicto, ne diuina officia fiant in terra domini, donec ipse satisfecerit imperati. Idem in c. non est vobis, de sponsalib.

e c. quasiuit, de his qua sunt a maiori parte capituli. Id ipsum Et prohibuit Bonifacius 8. anno sui Pontificatus 8. apud Lateranum nisi fieret hoc interdictum ex ipsius sedis Apostolica specialia licentia, ut habetur in eius consuetudine 1. incipiente prouida, iuxta ordinem Bullarii Cherbini, ibidemque ponitur alia constitutio similis clementis 7. ordine 35. incipiens licet ea, Et Leonis 10. constitutio. 16. in eminente, ubi id ipsum statuitur circa medium.

CAPVT. VI.

Effectus interdicti ecclesiastici.

Singularis nobilisque effectus huius interdicti, quod ob vnius personae delictum alii plectantur; a sunt Et plures adhuc, veluti quod interdicti, Et excommunicati sacra facientes deponuntur, b quem admodum Et qui in loco interdicto sacrificant, c qui Et scilicet in interdicto loco celebrantes, fiunt ineligibiles, Et impositu-
labiles,

labiles, ad beneficia actiue & passiuæ. **d** In summa etiam, ab omnibus seruandum est interdictum, etiam a priuilegiatis, si sit latum a canone, & si lato ab homine, illi nominatim includatur. **e** Sunt & euitandi interdicti nominatim, vt & excommunicati, etiam a priuilegiatis & exemptis. **f** Et qui violauerit interdictum, si clericus sit, & exerceat aliquid ordinis, quod fuerit prohibitum, irregularis fit. **g** estque beneficiis si habeat priuandus; vel si monachus vel monialis sit, debet detrueri in arctius monasterium. **h** Collationes & officia, excommunicationes, suspensiones, & alia facta post interdictum, violatione facta, nullius etiam momenti dicuntur. **i**

S C H O L I A.

- a** ita alii pro alio plectuntur sine delicto, non tamen sine causa, vel culpa, ob superiorum culpam vel delictum, quod patiantur delinquentes esse apud se, cum possint sibi prospicere, vt in ca. non est, de sponsalibus, cap. sane, ca. 5. & 6. de offic. delega. c. 1. de usur. in Sex. c. 1. de postulatione pralato. c. sentent. de sentent. excom. in Sex. cum similibus sic pro peccato Davidis totus populus punitur 2. Regum 24. & ob Acham peccatum Ios. 6. **d** de similibus, de quibus alias diximus alibi.
- b** c. tutoris, 4. c. fraternitatis, 6. de cle. excom. ministr.
- c** c. postulasti, 7. §. quæsiuistis, eod. tit.
- d** is, cui, 18. §. fin. de sentent. excom. in Sext. c. 1. de postula. pralat.
- e** d. cap. postulasti, §. quæsiuistis, de clerico. excom. ministr. c. tuarum, de priuileg. neque contraria consuetudo excusat. c. cum inter vos, de consuetud. sed & priuilegiati debent seruare interdictum hominis, si ipsi culpa teneantur, c. petistis, de priuileg.
- f** ca. cum & plantare, §. excommunicatos, de priuileg. lib. 5. tit. 33. non obstante priuilegio, c. nulli, de sent. excom.
- g** c. is qui, & c. is cui, de sent. excom. in Sext. c. cum clerico, de sen. & retud. in Sex. Si ta-

meq. quis non interdictus celebrat, in loco non interdicto cum interdictis, non erit irregularis, quamuis ei ingressus ecclesia sit interdicens, donec arbitrio superioris interdicens satisfaciat. ca. episcopum, de priuileg. in Sex.

h c. postulasti, de clerico excom. ministr.

i c. tanta, de excessib. pralat.

C A P. VII.

Quando tollatur interdictum.

Tollitur interdictum, postquã factum erit satis petitioni ecclesiæ, **a** vel per reuocationem aut absolutionem, vel relaxationem, **b** quia potest interdictum singulare ad cautelam relaxari, & si generale non possit. **c** Potest & vtrunque insperari ab eo qui protulit. **d** Sed & si hi, quorum gratia interdictum latum est, illud ipsum violauerint, quandiu violant, interdicti non dicuntur illud transgrediendo violare. **e**

S C H O L I A.

- a** vt in ca. rescripto, de iure iur. c. non est vobis, de sponsali. idque sine alia absolutione cum solutione eius quod debetur, tollatur obligatio omnis, §. 1. quib. modis tolli. obligat. maxime si interdictum sub conditione latum est, & ad tempus; in quo differt ab excommunicatione, qua eget absolutione certa formæ. c. si. de matrimo. contra interdict. eccles. P.
- b** c. cum ab ecclesiarum pralatis, de offic. iud. ordina. lib. 1. tit. 31.
- c** c. cum presenti, de sentent. excom. in Sext. vide rationes diuersitatis in decisio. Rota 436. incipiente fuit dubitatum, in nouis, Felinum, ad ca. Apostolica, de exceptio. & decis. Rota, 435. nota vtrum, & c. in antiq. & decis. 77. nota quod vbi, in antiq.
- d** cap. ad hæc, cap. directe, capis. praterca, de appellat.
- e** c. petistis, 20. de priuileg.

LIBRI QVARTI

FINIS.